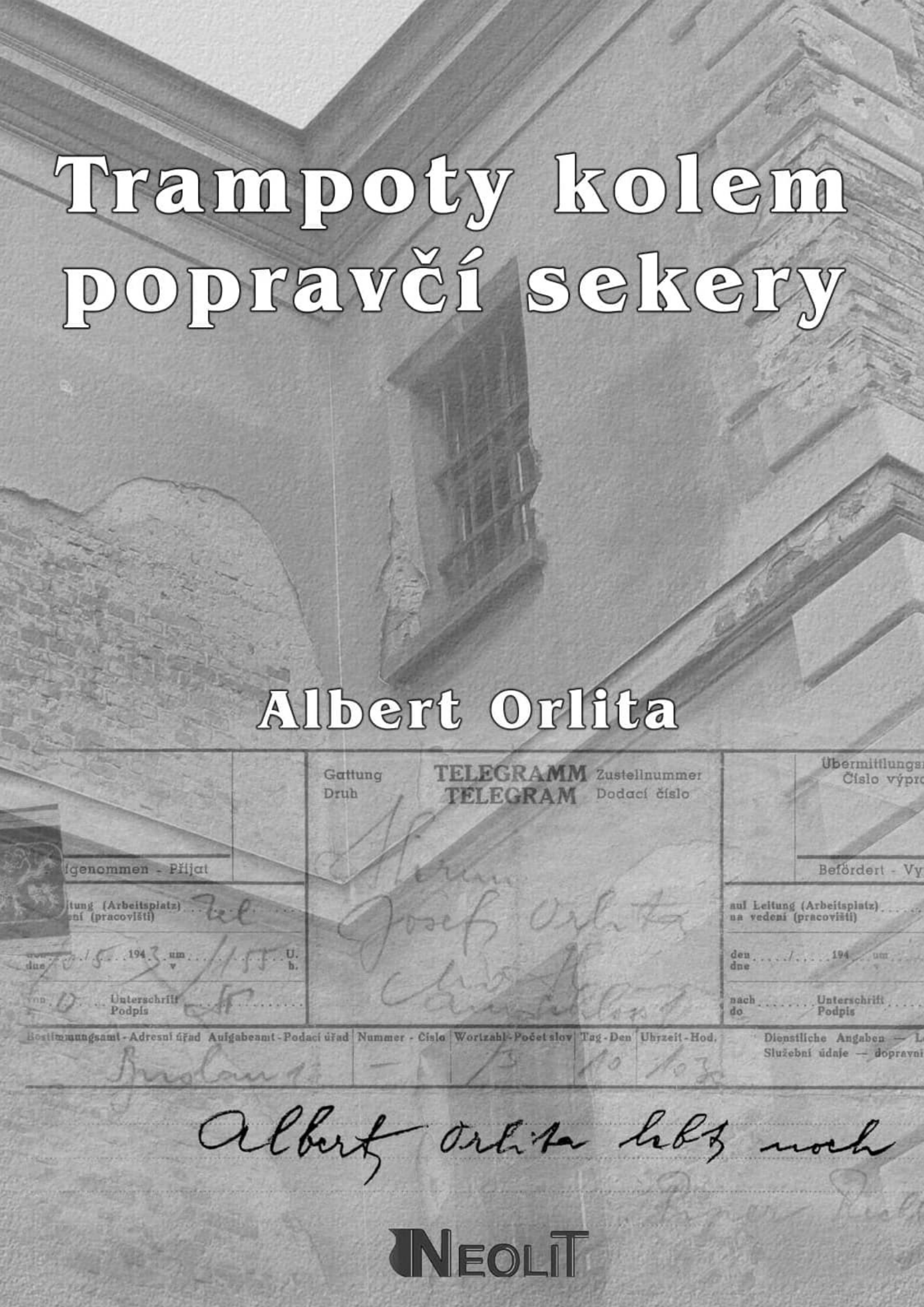
Trampoty kolem popravčí sekery

Albert Orlita

NEOLIT

Albert Orlita

TRAMPOTY KOLEM POPRAVČÍ SEKERY

PŘEDMLUVA

Paměti, které právě držíte v rukou, mapují šest dramatických válečných let, po které byl Albert Orlita vězněn nacisty pro své členství v organizaci Obrana národa. Jsou to paměti, které jsou cenné právě tím, že nejsou ve válečném kontextu nikterak výjimečné. Naopak, vyprávějí příběh podobný mnoha jiným z té doby, tedy příběh obyčejných lidí rozhodnutých v rámci svých možností přispět v boji proti okupaci. Jeden důležitý rozdíl tu však je, Albert Orlita měl to štěstí a na rozdíl od mnoha jiných, jemu blízkých spoluvězňů, se po válce vrátil domů. Není pochyb, že právě smrt těchto spolubojovníků, z nichž mnozí byli jeho bratry a sestrami v sokolské obci, byla tím hlavním motivem pro sepsání těchto vzpomínek.

Oslovování „bratr“ a „sestra“ pak převzaly organizace osvobozených politických vězňů, proto je autorem v textu používáno.

Ačkoliv byly tyto vzpomínky sepsány již v sedmdesátých letech, okolnosti nepřály jejich ucelené publikaci. Dnes, po třiceti letech, kdy politické okolnosti pominuly a i ekonomické podmínky jsou přece jen příznivější, nastala vhodná doba splatit tento starý dluh a postarat se o jejich důstojné vydání.

Při přípravě textu jsme se snažili minimálně zasahovat do původního rukopisu a zachovat tak výrazně osobitý autorův styl vyprávění. Pro usnadnění orientace čtenáře a členění textu jsme jenom doplnili některé další titulky a názvy kapitol. Původní text byl několikrát přepisován na psacím stroji, také jeho převod do elektronické podoby nebyl bez komplikací. Věříme ale, že případné drobné technické či pravopisné nedostatky budou vyváženy vlastním obsahem vyprávění.

Pevně doufáme, že tyto paměti zaujmou čtenáře i mimo úzký okruh rodiny, pro kterou pochopitelně představují daleko více než jen běžný kus přes šedesát let staré historie.

Doplněk 2024 - kniha se dočkala také elektronické verze.

SLOVO AUTORA

Brzy po válce bylo napsáno mnoho knih o tragédiích a dramatech z válečné doby, tzv. koncentráčnické literatury, i natočeno několik filmů, v nichž byly i skutečné záběry z míst činů.

Potom se začaly v novinách objevovat hlasy: „Přestaňte už s tou koncentráčnickou literaturou," s odůvodněním: „Co bylo, to bylo. Teď máme jiné starosti, musíme jíti dále."

Říká se: Všeho moc škodí. Domnívám se však, že je třeba čas od času lidem připomenouti to, čeho je člověk schopen, jaké surovosti a sprostoty vůči člověku druhému jenom v důsledku jiného politického nebo náboženského názoru, jehož příklady vidíme stále kolem sebe přesto, že je teprve 26 let po válce nejstrašnější v dějinách lidstva.

Neboj se, vážený čtenáři, že budu popisovati jenom mučení a mordy. I když v některých místech se musím o nich zmínit, činím to a posuzuji z hlediska duševního, jak to vězni pociťovali, jak na ně působila ztráta svobody. Také jak se mění lidské názory vlivem prostředí a hlavně jak působí na člověka pud sebezáchovy, když se octne najednou tváří v tvář násilné smrti, a jak na tu smrt denodenně čeká po delší dobu, když ví, že neodvratně přijde.

Jsem pouze jeden snad z několika těch, kteří na tu smrt čekali a téměř zázrakem se nám podařilo jí uniknout.

I při velkých hrůzách a dramatech se stávají věci tragikomické a já se jim vyhýbati nebudu. Beru život asi tak, jak napsal před třiceti lety spisovatel Karel Matěj Čapek-Chod, který se nevrátil z německého vězení, ve své knize „Vědomé tvoření nálady". Obsah této knihy by se dal vyjádřiti několika větami: Jeden člověk si zlomí nohu a naříká, jaké neštěstí ho potkalo. Druhý si ji zlomí také a raduje se z toho, že to tak dobře dopadlo, že si zlomil pouze jednu a ne obě a že třeba ještě něco horšího se mohlo přihodit.

Některé statě mohou zajímat i lékaře, psychology a psychiatry a k tomu hledisku jsou zaměřeny. Snad někdo namítne: Jak někdo může popisovati pravdivé události, které se staly před třiceti léty?

Odpovídám: Je známou věcí, že člověku před násilnou smrtí se promítne během několika minut, nebo jenom sekund, celý jeho život a to se už jistě nezapomíná.

Podnět k vylíčení této historie mně dává rovněž hrdinství spoluvězně učitele Oty Ludvíka ze Zlína, který byl v únoru 1943 v Breslau popraven.

Albert Orlita Buchlovice 1971

© Albert Orlita (dědicové) 1971

PROLOG

Když jsme čtvrtého a pátého července 1938 nastupovali na sokolském sletu v Praze v sevřeném útvaru 16 000 mužů na Strahovském stadionu a čekali na povel „Vpřed v chod“, tu při pohledu na to množství osmahlých těl sokolů mě napadla myšlenka: Kolik těch krásných mužných těl bude v krátké době, třeba několika měsíců zmrzačeno nebo zahrabáno pod zemí?

Představa a myšlenka tato byla ve spojitosti prudké německé Hitlerovy štvanice proti českému národu, která v té době vrcholila, takže jsme měli každodenně obavy, aby nám Němci některou noc stadion pumami nerozbili. Tyto sletové slavnosti vyjadřovaly rozhodnou vůli Čechů a Slováků, že budeme bránit svou republiku tělem i krví, tj. i svými životy.

Netrvalo dlouho, přišel měsíc září, ultimatum ku odstoupení našeho pohraničního území, a to nejen od Německa, ale i od slovanského Polska a sousedního Maďarska. Následovala všeobecná mobilizace, avšak v důsledku zrady našich spojenců na západě museli jsme kapitulovat.

O politických událostech pomlčuji, ty jsou obecně známy, ale jako řadový voják musím upozornit, na co se zapomíná, že jsme měli tenkráte i velkého nepřítele uvnitř, ba přímo v armádě, kde jsme měli třicet procent Němců a Maďarů včetně jejich důstojníků vyšších hodností, velitelů rot a čet. Já sám jako velitel družstva těžkého kulometu jsem měl pouze jednoho Čecha a šest vojáků Němců. Spali jsme všichni v jednom stanu a kolem v lesích se potulovali němečtí ordnéři jako partyzáni. Proto jsem ve stanu téměř nespal a raději chodil po venku z obavy, aby nás Němci nezaškrtili nebo noži neusmrtili.

Jak okupace pohraničního území dopadla je rovněž známo. Byly to smutné chvíle pro nás uvnitř a tragické pro ty, co se museli vystěhovat. Téměř každému Čechu bylo už tenkráte jasné, že není daleká doba, kdy si Hitler vezme i zbytek republiky. To bohužel nebylo známo některým našim důstojníkům, kteří po nás při demobilizaci žádali zaplacení sebemenších součástek výzbroje, jako řemínků nebo provazů aj., zatímco němečtí vojáci nám utíkali s celou výzbrojí i s koňmi.

Přišel 15. březen 1939, okupace, tj. obsazení zbytku republiky německým vojskem, zčásti polským. Odtržení samostatného Slovenska a obsazení jeho části vojskem maďarským.

V sokolských jednotách i v naší v Buchlovicích jsme už v říjnu 1938 začali s nacvičováním zápasu judo a jiu-jitsu a box, sportů do té doby v Sokole nepěstovaných. Bylo to s ohledem na těžkou dobu, kdy každý jedinec bude mít své tělesné zdatnosti zapotřebí. Brzy po patnáctém březnu v důsledku odporu proti okupantům, proti nadiktování německé marky 1:10 vůči české koruně, kvůli protičeským činům, dvojjazyčnosti a jejich krvavým praporům atd., vznikaly tajné organizace. V Uherském Hradišti začali někteří propuštění důstojníci zakládat tajnou vojenskou organizaci pod názvem Obrana národa, která byla zakládána i na vesnicích. Rovněž v Buchlovicích se jí zúčastnilo čtyřicet mladých, většinou členů Sokola, z nichž dvanáct přešlo přes hranice a někteří z nich pak byli letci v anglické armádě. Jeden z letců, poručík František

Vaculík, byl přeložen do SSSR, pak se účastnil Slovenského národního povstání, kde padl.

V souvislosti s odbojem organizace Obrana národa bylo v Buchlovicích zatčeno gestapem 28 lidí, z nichž tři byli popraveni a osm na následky útrap ve věznicích zemřelo. Mimoto z rasových důvodů dva muži a jedna žena skončili svoje životy plynem v Osvětimi.

Koncem srpna 1939 jsme byli všichni překvapeni zprávou o smlouvě mezi Německem a SSSR, a to nejen my odbojáři, ale i řadoví členové strany a celý náš národ. Přepadení Polska a jeho rozdělení mezi Německo a SSSR nás úplně vyřadilo z činnosti a organizace Obrana národa přerušila svou činnost, tj. získávání členů, výrobu a dovoz zbraní ze Slovenska. Zbraně byly uskladněny a vše dáno do klidu.

Albert Orlita na fotografii z počátku 30. let:

Obraz přibližně ze stejné doby:

ZATČEN GESTAPEM

Sušilovy koleje

Zdálo se, že vše je za námi a nic před námi. Většina mladých to nevydržela a ujela na západ, protože na východ už to nešlo. Už koncem roku 1939 začalo zatýkání gestapem, které se v jarních měsících 1940 stupňovalo a začal se plnit Špilberk, Sušilovy a Kounicovy koleje. A tak patnáctého května 1940 pro předstírané jednání na okresním úřadě v Uh. Hradišti jsem se ocitl tamtéž, ale ne na úřadě, ale u gestapa v mateřské školce, kterou zabavili pro své potřeby. Tam během večera následovali ještě další zatčení. Na mou připomínku návštěvy úřadu jsem dostal kopanec a dva černí vlčáci se vrhli proti mně.

Přibližně v době zatčení:

Pozdě večer nás spoutali k sobě po délce vedle sebe, jako jsou vázané buřtíky. Moji spoluzajatci byli: školník Grebeníček, úředník Blažek od Linhartů a Richter, správce skladu pivovaru, všichni z Uherského Hradiště. Jan Krevník, četník v.v., a moje maličkost (protože jsem byl z nich nejmenší), oba z Buchlovic. Nastrkali nás do osobního vozu a to tak, že některý měl hlavu dole, jiný nohy nahoře a ostatní všelijak, a vezli do Brna. Cestou jsem si vzpomněl na slováckou písničku: Byli by mne chytili a do Brna odvezli, až do Brna, až do Brna. Když jsme přijeli před vchod do Sušilových kolejí, bila právě na nedalekém kostele půlnoc. Tahali nás z vozu jako ty buřty a postavili stále spoutané do řady. U vchodu se právě střídala stráž. Čtyři vojáci „pácali“ nohama a pak vybíjeli pušky. Další čtyři rovněž po předchozím „pácání“ zase pušky nabíjeli, a tak toto otvírání a zavírání puškových závěrů v té tmě a půlnočním bití hodin působilo tak, že jsme měli dojem, že nás budou hned střílet, protože to nadávání a vyhrožování už během zatčení

a jízdy do Brna tomu nasvědčovalo. Kamarádům po obou stranách, co byli se mnou spoutaní, se třásly ruce (bratr Richter to nebyl) a já jsem se už viděl, jak budu slavný jako zastřelený sokol Slávek Kratochvíl z Přerova za první světové války, co má v Ostravě pamětní desku. No, nepodařilo se mně to. Přitom bych se chtěl zmínit o duševním pocitu člověka, když je najednou nečekaně v nebezpečí života. Při tom nabíjení a hrkání puškových závěrů už už jsem měl na jazyku, že budu řvát Lumpi, zločinci, vrahové! V tom se však vojáci rozestoupili a my šli dovnitř. Postavili nás čelem ke zdi, několikrát do nás drcli a pak dali po jednom na světnice. To byly takové menší studentské pokojíky.

Středem byla chodba a dvéře pokojů proti sobě. Jako bachaři (to je vžitý název mezi vězni, a proto jej budu i nadále tak užívat) tam byli starší rakouští vojáci, kteří to nebrali tak moc přísně. Vždy v deset hodin dopoledne se větralo, tj. všechna okna i dvéře se otevřely, aby byl průvan. My jsme přitom museli stát čelem u zdi. Jak už to bývá, čím více rozkazů, tím méně se plní. A tak my jsme ze dveří do dveří na sebe volali, případně motáky i jídlo házeli, když bachař kráčel zády k nám. Potom na to přišli, a tak se větralo střídavě. Napřed jedna strana, pak druhá, takže jsme na sebe neviděli a nemohli se domlouvat. Brzy jsme se motáky položenými na záchodě domluvili tak, že na straně otevřených dveří bude někdo mluvit nebo něco ukazovat a vězeň u protějších dveří se bude dívat klíčovou dírkou a jedním pohybem kliky oznámí, že rozumí, dvěma že ne. Bylo to pro zasmání, jak ti bachaři se dívali na tajemně se pohybující kliky, co to může znamenat. Tiše přikradli se ke dveřím a rychlým odemčením zvláštního zámku dveře otevřeli, ale to měl každý dost času postavit se ke zdi. Zdálo by se, že to byla zábava, ale v některých případech mohl na těch zprávách záviseti život vězně. Tak například: Jednou při těch otevřených dveřích jsem viděl, jak gestapák vedl br. Petroje z Uh. Hradiště, o němž jsem měl zprávu, že je za hranicemi. Ihned jsem napsal moták:„Bratře Petroji, my se neznáme.“ On byl totiž spojkou a odvážel ode mne trhaviny. Proto ve mně hrklo jako ve starém budíku a věděl jsem hned, že je zle pro něho i pro mne. Vystoupil jsem ze dveří, chytl se za břicho a ukazoval jsem bachaři, že chci na záchod. Starý Rakušák řekl:„Gé!“ Šel jsem kolem dveří a tam, kde jsem viděl br. Petroje, tam jsem ten moták vhodil. Když jsem šel nazpět, viděl jsem s jakou radostí kýval hlavou, že rozumí.

To byly ještě zlaté doby. No, zlaté? Bratři podplukovníci Štěrba a Bufka, jako velitelé Obrany národa v Uherském Hradišti, byli už toho času na Špilberku mrtví a o týden později také br. Richter, všichni tři buďto byli ubiti anebo si vzali život sami vědouce, že v žádném případě by smrti neušli, první dva jako hlavy odboje a br. Richter jako hlavní přechovavatel zbraní a trhavin. Svou smrtí také velmi ulehčili zatčeným a mnohým zachránili život. Čest jejich památce!

Mezitím jsme byli často voláni k výslechům. Tomu předcházelo stání čelem ke zdi, zpestřované křikem a naříkáním vyslýchaných vězňů. Snad ještě více působily na naše nervy oslavy jejich vítězství ve Francii. To se všichni gestapáci a jejich úřednice vyrojili na chodby, chytli se kolem ramen a za zvuků hymny anebo nějakého vojenského pochodu tancovali a skákali do výšky jako pominutí. My zatčení jsme přirozeně svalovali všechno na ty, co byli za hranicemi. Proto nás strašně dojala porážka nejprve Belgie, potom Holandska a nakonec přímo zdrcujícím dojmem kapitulace Francie.

Gestapáci nám ukazovali novinové zprávy, že všichni Čechoslováci byli zajati a že jsou na cestě do protektorátu a že než přijedou, včasným přiznáním jako polehčující

okolností si můžeme zachránit životy. Mně dokazovali spojení s pobočníkem velitele Obrany národa Vladimírem Hrabcem z Uherského Hradiště.

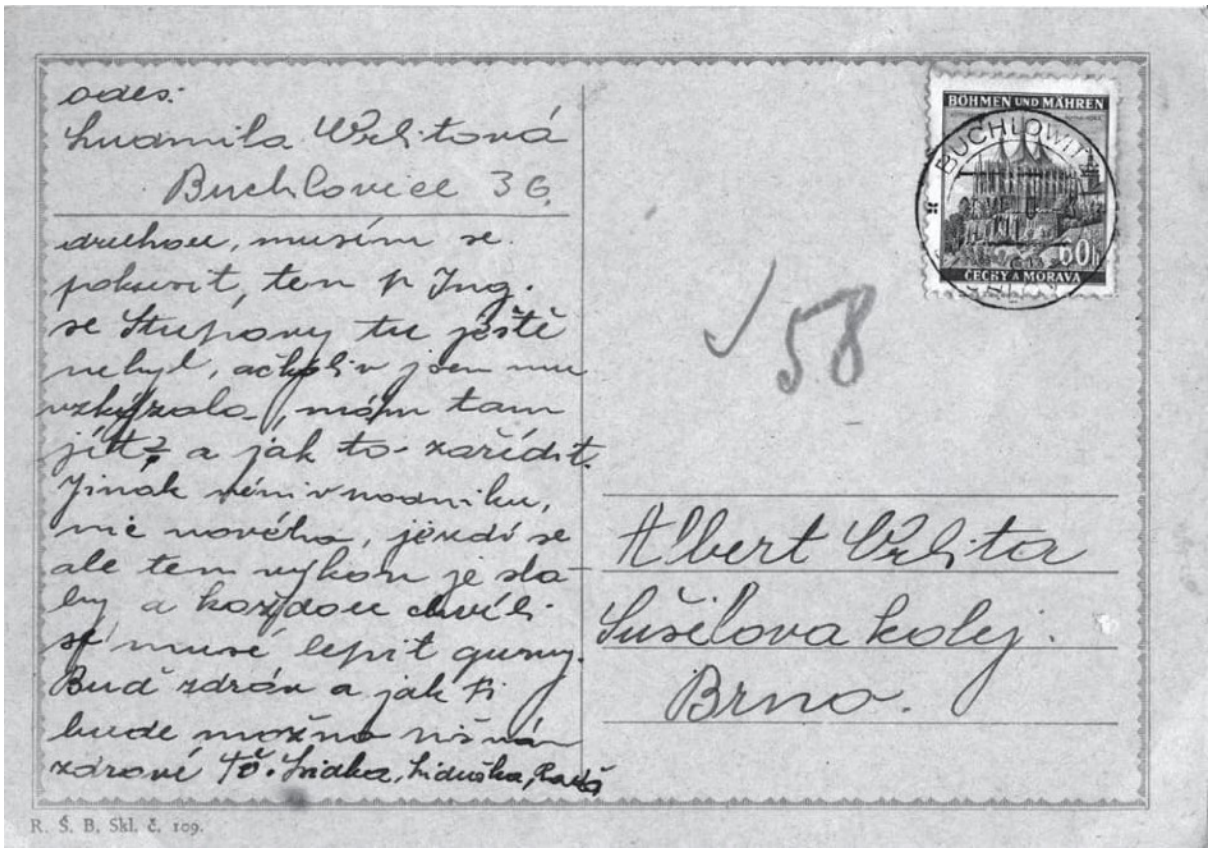
Gestapácký komisař jménem Raške, který poměrně slušně vystupoval, byl vždy pečlivě učesán, mně brzy po zatčení řekl: „Podívejte, my jsme dostatečně informováni o vás, jste stavební odborník, když nám toto podepíšete a čestným slovem se zavážete, že neutečete a budete s námi pracovat v tom smyslu, že nám každý týden napíšete zprávu, co se děje ve vašem okolí, tak jste za hodinu po podpisu doma. Aby to nebylo nápadné, my k vám vůbec jezdit nebudem. Dám vám dva dny na rozmyšlenou."

Pak odešel a přišel druhý gestapák Ditrych, metrákový chlap s velkými vyceněnými zuby dopředu, a říkal mně kamarádsky: „Podívej," ukazoval mně noviny, „mně je po tobě hovno, ale vidím, že máš děti, jsi mladý, bylo by tě škoda. Hleď, tu stojí: U koho se nalezne pistole anebo pět ostrých nábojů, propadá trestu smrti. Ty víš co máš a my také, proto ti kamarádsky radím, přiznej se, bude to polehčující okolnost a to ti zachrání život. Dostaneš doživotí, válka za pár měsíců skončí, bude amnestie a budeš doma."

Rozhodování byla opravdu těžké. Doma žena a dvě děti, nezaopatření, bez majetku. Co bylo, vzal čert, lidi z lomu vyhnali. Vzpomněl jsem si na německé poslance Junga a Krebse, kteří byli pro vlastizradu zatčeni a na čestné prohlášení, že neutekou do Německa, byli propuštěni. Přesto utekli a v našich novinách bylo psáno, že pošpinili nejen sebe ale i celý německý národ. Tak jsem si řekl:

„Já sokol, něco takového podepsat, to bych se pak musel stydět celý život."

Korespondenční lístek Ludmily Orlitové manželovi do Sušilových kolejí

Kounicovy koleje

Při příštím výslechu mně hlásil gestapák Raške jenom jako mimochodem, že přišel transport těch zajatých Čechů a že je mezi nimi ten Hrabec, který kupodivu všechno řekl, a že mne zná a že jestli si chci zajistit tu polehčující okolnost přiznání, že mám tak učiniti než mně ho předvede. Potom že už to přiznání nebude nic platné. Tak jsem klidně řekl:

„Tak ho předveďte."

Odešel a za chvíli přišel, že byl odveden někam k výslechu. Potom mi řekl: „Vidím, že to po dobrém s vámi nejde, jsem nucen vás předat jiné partě. Tam budete mluvit a vzpomenete na mne."

Pak mne odvezli do Kounicových kolejí.

Tam se nás sešlo dole na chodbě možná sto. Všechny převyšoval br. Evžen Perutka z Uherského Hradiště. Zuby mu z dálky svítily, byl o hlavu větší jako my ostatní a volal na nás:

„My se žádný neznáme, dej to dál."

Tenkráte při tom převážení se pokusil o útěk br. učitel Ota Ludvík ze Zlína a byl těžce postřelen. Chodil pak dva roky o berlích.

Potom nás rozdělili po světnicích a já byl na jedné s Františkem Baarem, technickým úředníkem z okresního úřadu v Uherském Brodě, jinak nadporučíkem dělostřelectva v.v., a druhý byl šestadvacetiletý chemik Ing. František Bystřický z Lanžhota. František Baar byl zatčen už v listopadu 1939, převezen do Breslau a pak zpět do Kounicových kolejí. Tedy jinak řečeno, byl už v tom ohledu jako starý mazák. Ing. František Bystřický měl už také čtyři měsíce za sebou. Z jeho krátkého osudu: Byl zaměstnán ve Zbrojovce v Brně. Jednoho pátku v dubnu 1940 se v Zarazicích ženil. Večer, aniž všechny svatební úkony dokončil, odjel do Brna, kde měl připravený byt, který v sobotu odpoledne spolu s nevěstou, která za ním přijede, si uspořádají a zbytek svatby dokončí. Nevěsta čekala na něho u brány továrny, jenže gestapáci čekali rovněž, a vzali jí ho před očima.

Psávala mu srdceteskníci dopisy v tom smyslu, že jí nic nezanechal, s čím by se mohla těšit, ale že mu bude věrna a bude na něho čekat, i kdyby to mělo dva roky trvat. To byl projev velké lásky a říkal jsem si tenkrát, to tak dlouho nevydrží.

Ing. František Bystřický byl zastřelen v prvním stanném právu v Kounicových kolejích. V roce 1953 jsem jel přes Zarazice a tam jsem se dověděl, že paní Bystřická je dosud vdovou.

Vězni a starší Brňáci si dobře pamatují, že okenní tabule mimo nejvrchnějších byly natřeny žlutou barvou, abychom nemohli vidět, co se děje venku. Dělali jsme si prstem maličká kolečka, takové průzory, tak asi půl centimetru v průměru. Byly-li trošku větší, bylo to vidět a zalíčili to znovu a přitom padla nějaká ta facka. Jednou za dva až tři týdny

dostaly naše ženy povolení návštěvy a hovoru s námi. Ony však přijížděly každý týden a chodily po ulici před našimi okny v naději, že by dostaly povolení. My jsme je těmi průzory pozorovali, a protože moje žena a Františka Baara byly si podobny postavou i jinak, tak jsme se často přeli: To je moje, říkám já, ne moje je to, říká zase on, vsaďme se, o co? O měsíc vězení apod.

Jednou, když se tak br. F. Baar díval tím průzorem a byla to opravdu jeho žena, tak nám říkal:

„Víte, jak jsem šťasten, měli jsme mít rodinu a vzhledem k této době jsme se toho vzdali. Co by si žena chuděrka teď s tím počala. Máme pětileté děvče, Alenku, bude se mít s kým těšit."

Jedna z vězeňských zkušeností je ta, že největším trestem snad pro všechny lidi je to, když mohou, ale nesmí nic dělat, tedy pracovat. To jsme poprvé pocítili v Kounicových kolejích. K tomu nutno přičíst nervositu, že každou chvíli zarachotí ve dveřích klíč, přijde gestapák a raus k výslechu. I když výslechy nebyly každý den, to čekání, že může být kdykoliv, výsledek po duševní stránce byl stejný.

Aby se ubil čas, kamarádi zametali zubním kartáčkem světnici (což bylo kdysi na vojně největším trestem) a já jsem kreslil Ing. Bystřickému plán na postavení sodovkárny v Zarazicích, kterou on postaví, až se vrátí. Byla to patrová budova s různým strojovým zařízením.

Jinak jsme se též denně zabývali pohledem zpět do života a kritizovali jak naše úřady, tak i vládu z prvé republiky hlavně proto, že se nepostarala o zaopatření a podporu chudých lidí, kteří pak byli nuceni chodit žebrat, aby neměli hlad. A vůbec, co je to za život pro člověka, když má jenom jíst chléb, protože obyčejně u každých dveří žebrající dostal krajíc chleba, který si dal do pytle anebo koše na zádech.

Málokdo dal desetník nebo padesátihaléř. A zase, kdo z toho měl užitek? Takový žebrák, když už měl půl koše těch krajíců, tak co s tím, šel do hospody, ukázal to hospodskému, ten ukázal na dvůr anebo to šel sám tam drůbeži vysypat a dal tomu žebrákovi nějaký starší guláš nebo pivo nebo kořalku podle přání žebráka anebo vůle hospodského. To jsem vídával častěji.

Ale ať je to tak či onak, je to život prabídný a člověka nedůstojný a až to Němci prohrají a my budeme opět samostatní, tak se v té věci něco musí udělat. Chudí musí dostat zaměstnání nebo podporu a ty, co žebrají ze sportu nebo se jim nechce pracovat, dát do prací nucených, neboť jsou známy i případy bohatých žebráků, kteří ovšem žebrali daleko od svého bydliště.

V té době nastalo ve světové politice veliké napětí v očekávání, kdy Hitler obsadí Anglii. Vzhledem k bleskovému průběhu války při obsazení Polska, Dánska, Norska, Belgie, Holandska a Francie o tom nikdo nepochyboval. Říkalo se: Co nedokázal Napoleon, dokáže teď Hitler. K velikému překvapení všech však Hitler nabídl 10. července 1940 ruku ke smíru. Vzhledem k tomu, že Anglie s Francií při přepadení Polska daly Hitlerovi

ultimatum a hned po něm vypověděly Německu válku, bylo to považováno za gesto smířlivosti.

To byla pro nás vězně strašná rána, neboť vzhledem k situaci to vypadalo, že Anglie tu ruku tj. ten smír přijme a to by znamenalo konec našim nadějím na samostatnost a zároveň na náš návrat domů. Někteří z nás byli takového názoru, že Německo vzhledem ke své smlouvě se SSSR ponechá si sice naši republiku, ale uvolní některé svobody v Protektorátě a pravděpodobně diplomatickým zásahem SSSR budou nás amnestovat. Když Anglie zásluhou Churchillovou týden po té nabídce odmítla nabízený mír, na jedné straně se nám ulehčilo, na druhé přitížilo, protože to znamenalo dlouhotrvající válku a větší a ostřejší tresty nám vězňům.

Gestapáci nás totiž jednou svolali na chodbu a říkali: „Podívejte se, dokud se všichni nepřiznají, nemůžeme to uzavříti. Kdyby se přiznali všichni, tak to uzavřeme, přijde to k soudu, dostanete pár měsíců, které máte odseděné, anebo nic a půjdete domů. Válka mezitím skončí a bude amnestie. Jinak budeme vyšetřovat dále a budete tu trčet kdo ví jak dlouho."

Je pochopitelné, že vězni se slabšími nervy a menším rozhledem s tím souhlasili. Nepochopili, že je to vějička, na kterou nás chtěli nachytat.

Opomenul jsem ještě uvésti, že jsme se denně cvičili v klepání morseovky, kterou už br. Baar jako starý vězeň dobře ovládal.

Za pár dnů mne odvedli k výslechu a důrazně na mně žádali, abych vyprávěl, co všechno jsme si my tři po celou dobu na cele vyprávěli. Tak jsem jim říkal, že projektujeme a kreslíme pro inženýra Bystřického stavbu sodovkárny a že rozebíráme sociální otázky z první republiky. Jinak že se neznáme, protože jsme každý z jiného konce. Kupodivu šlo to dosti hladce, avšak už mne nedali k nim zpět, nýbrž o patro výše na samotku, naštěstí nad původní světnicí.

Hned jsem jim odklepal o obsahu svého výslechu. O hodinu později mně odklepali, že byli po jednom také u výslechu, mluvili to stejné a když gestapáci při prohlídce na světnici našli ty pokreslené papíry, byli spokojeni. My jsme ovšem probírali historii odboje na Uherskohradišťsku, Brodsku a Brněnsku, hlavně ve Zbrojovce. Za dva dny nato jsem osiřel, na moje klepání nikdo neodpovídal. Nastal klid. Klid před bouří. Alespoň pro mne.

První „ostrý" výslech

Bylo to 15. srpna 1940 v den mariánských poutí. Sotva jsem se ráno umyl, přišli pro mne dva gestapáci a odvedli do poslední místnosti vpravo v přízemí, všem vězňům známé pověstnými ostrými výslechy. Tam jich už pět dalších na mne čekalo. Ne vězňů, ale gestapáků. Dveře hned za sebou zamkli a mne postavili doprostřed místnosti. Do pozoru, ne však do stoje spatného, nýbrž spojného. To proto, abych měl co nejvíce vratkou polohu.

U psacího stolu seděl jeden „úředník" gestapák, po pravici mi dal jednoho, po levici druhého a dozadu třetího. Ostatní měl v záloze, jak se patří na pořádného velitele.

Všichni měli v rukou pistole s takovými delšími hlavněmi a těmi mne stále rovnali, abych stál pořádně v pozoru. To byla psychická příprava výslechu. Gestapák za psacím strojem mne prostřednictvím tlumočníka vyzval, abych odpovídal na jeho otázky. Znal jsem zpaměti všech asi 15 protokolů, napsaných za ty tři měsíce, a tak jsem začal plynně mluvit.

Otázky gestapáků ve zkráceném znění byly tyto:

- Byl jste členem tajné vojenské organizace?
- Byl jste členem teroristického družstva?
- Kde máte uloženy zbraně a trhaviny?
- Kolik členů bylo ve vaší skupině a kteří?
- Jejich jména, kdo byli velitelé atd.

Měl jsem tušení, že naše organizace je někde vedena na papíře, ale byl jsem si jist, že taková věc je jistě dobře ukryta. Přitom jsem si vzpomněl, že v srpnu 1939 přišel za mnou náš sokolský dorostenec, kterého jsem cvičíval, Jiří Štokman (pozdější parašutista, známý z knihy „Clay Eva volá Londýn"), který se mně hlásil jako spojka od velitele pplk. Štěrby, abych mu dal jména osmi členů mého destrukčního družstva.

To mne překvapilo, že posílá takového chlapce-nevojáka (měl sice už po matuře). Odbyl jsem Jirku tím, že to veliteli donesu sám. Uvědomil jsem si hned, že je to věc velmi závažná, vzpomněl jsem si na přečtené tři detektivky (více jsem jich v životě nečetl), z nichž jsem si vzal a pamatoval poučení: Nejspíše se prozradí to, co je psáno na papíře.

Jel jsem hned do Uherského Hradiště. Pplk. Štěrbu jsem zastihl na náměstí pod lipami. Odvrácen od něho, jako bych mluvil pro sebe: „Bratře podplukovníku, já to družstvo mám, ale žádná jména nepíšu!" a jel jsem zpět. Ve skutečnosti jsme byli jenom čtyři. Mimoto jsem měl v kamenolomu pět dělníků, vojáků s ženijním výcvikem. Jeden z nich, přední dělník br. Inocenc Tománek, byl do těch tajností a zkoušení zbraní po směně v kamenolomu zasvěcen. Po roce se stal hajným a zúčastnil se partyzánské činnosti na nešťastném Salaši u Velehradu.

Proto na organizačním stromečku zůstalo místo našeho družstva prázdné, nevyplněné, i když se tento dostal do rukou gestapa. Z téhož důvodu jsem odvracel pozornost od kamenolomu. Kdyby si byli gestapáci zjistili, že v kamenolomu jsme málo stříleli vzhledem k drobné struktuře kamene, a porovnali si to s odběrnými listy trhavin, tak bych byl v pytli. To je však, bohudík, nenapadlo. Úkolem našeho družstva bylo na daný rozkaz přerušit dvoukolejnou dráhu poblíž Starého Města a jednokolejnou za cukrovarem směrem na Kunovice. Pamatuji si, že zároveň se mnou byl v Sušilových kolejích zatčený náčelník Orla z Jundrova u Brna, který snad byl také velitelem destrukčního družstva. Při výslechu se ho ptali, kteří další byli v tom družstvu. On se vymluvil, že nikoho neměl, jen si myslel, že by mu pomohli. Na koho jste si myslel? Řekl,

že na družstvo dorostenců. Tak ty dorostence zatkli a odvezli do Breslau. K tomu podotýkám, že jsem toto slyšel od spoluvězňů v Sušilových kolejích v červnu 1940.

Než přijdem k dalšímu, musím ještě poznamenat, že jsem nikdy v životě žádného člověka, ani jako kluk kluka, neudeřil a také žádný mne. S kluky když jsme se bili, to vždy tak, že jsme se chytli do „křížku" a kdo byl vespod, byl poražen. Jako mladík jsem cvičil v Sokole a také jsem byl členem těžkoatletického klubu v Rožnově pod Radhoštěm a klubu Old Skaut v Hranicích nad Bečvou, kde jsme kromě řeckořímského zápasu a vzpírání cvičili ještě i jiu-jitsu. Říkával jsem si tenkráte: „Na nikoho nikdy nesáhnu, ale kdo sáhne na mne, toho roztrhám." V Sušilových i Kounicových kolejích jsem každodenně cvičil tahové stoje na železném čele lůžka a poklus na místě anebo po světnici. To uvádím proto, že jsem se cítil neobyčejně silný. Strava byla tenkráte ještě ucházející a co do množství dostačující.

Tak, teď se konečně vrátíme k tomu tzv. ostrému výslechu. Teď už to bylo jisté, že cosi chytnu a byl jsem zvědav, jak ta první rána na mne zapůsobí. Hned jak jsem řekl tři nebo čtyři věty, které se shodovaly s tím zápisem, gestapák u psacího stolu mžikl a už jsem dostal ránu pěstí do tváře z pravé strany. Tím jsem se dostal do stoje rozkročného a s velkou zuřivostí chtěl jsem toho prvního člověka, co mne uhodil, na místě roztrhat.

Ve zlomku vteřiny jsem dostal ránu z druhé strany do levé tváře a zároveň kopanec nebo úder do zad. To mně dodalo takovou chuť do pračky, ale už mne těmi pistolemi rovnali zase do toho spojného stoje. Byl jsem na to hrdý, že jsem nespadl, a přitom jsem se až divil, že taková rána pěstí do tváře dohromady nic není.

To se několikráte opakovalo. To je zbytečné se tím zabývat. Potom mně přistrčili židli, abych si sedl. To byl podfuk. Sotva jsem usedl, už mně klapla pouta na nohách a vzápětí i na rukou. Pak přinesli stolek pod psací stroj, byl jsem přemožen a přehnut přes něj. Jeden gestapák mně seděl na nohách, druhý rozkročmo na sepjatých rukách a třetí za krkem. Z každé strany stáli gestapáci s hrčkatými bambusovými tyčemi a vyzvali mě, abych konečně mluvil pravdu, jinak že mně rozsekají zadek napadrť.

Tu jsem si ve vteřině vzpomněl na jeden z prvních zvukových filmů o Jánošíkovi, jak tam jednoho toho zbojníka drábi chytli a přivázali ke stolu zadkem vzhůru a tloukli ho býkovci a také po něm chtěli, aby prozradil, kde jsou ostatní. Zbojník řval tak srdcelomně, že až ženské omdlévaly a nám chlapům bylo také všelijak naměkko.

Když jsem však dostal první, druhou, třetí ránu, s překvapením jsem zjistil, že to vůbec nic není, jenom jsem cítil jak mně na zadku začaly naskakovat jakési klobásy a říkal jsem sobě:

„No jo, ten zbojník to byl přece herec a ten režisér s ním to řvaní několikrát zkusil a ten menší křik vystříhal. Konečně, vždyť to bylo za peníze."

A tak to pokračovalo. Klobásy naskakovaly asi tak do patnácti či osmnácti švihů a potom to teprve začalo bolet, až přišlo několik ran do stejného místa. Gestapáci přitom stále křičeli: Budeš mluvit? No tak jsem řekl, že budu. Posadili mne do křesla a začali. Když

jsem říkal to samé, zpátky na stůl a začalo to znova, teď už to bylo horší. Bolest na zadku už byla velká, ale ještě větší probíhala míchou a největší byla za krkem pod hlavou.

Proto jsem si řekl, že nebudu čekat, až omdlím, že to udělám raději dříve. Přestal jsem klást odpor, hlava mně poklesla, gestapáci přestali bít, stáhli ze stolu a polili vodou. To se několikráte opakovalo a nakonec to zkusili postavením ke zdi s hrozbou, že mne zastřelí, když jim neřeknu, kde ty zbraně jsou. Pořád mluvili o nějaké jeskyni na Holém Kopci v Buchlovicích. Nabíjeli a vybíjeli přede mnou ty pistole a na mne mířili apod. Já jsem byl přesvědčen, že mne nezastřelí už kvůli dalším výslechům, ale přitom manipulování s těmi pistolemi se to mohlo snadno stát. A také, abych se dostal z té místnosti pryč, řekl jsem, že jim ty zbraně ukážu. To bylo ve čtyři hodiny odpoledne.

Tak jsem asi na půl stránce popsal, co se dělo od osmé hodiny ráno do čtyř odpoledne, plných osm hodin, bez polední přestávky, protože gestapáci při tom jedli buřty a pili pivo. Svoje zdánlivé přiznání jsem učinil v naději možného útěku, až budeme v buchlovských horách.

Naložili mne do auta, přijeli jsme k policejnímu ředitelství v Brně. Odněkud hned přijelo šest osobních vojenských šestisedadlových aut. Kolem chodilo asi sto německých studentů v bílých punčochách a gestapáci jim mne ukazovali jak nějakou opici a že jsem konečně prozradil skladiště zbraní, které teď jedou vybírat. Nakonec ještě přisedl k nám nějaký vysoký policejní úředník-Čech a jeli jsme do Buchlovic.

Po Olomoucké jsme jeli 120-130 km/h, v zatáčce na Slavkov osmdesátkou skoro jenom po dvou kolech. Seděl jsem za šoférem, ruce v železných poutech. Najednou ve zlomku vteřiny jsem měl nápad, těmi pouty praštit toho řidiče po hlavě a byl by snad s námi všemi konec. Ale ve druhém zlomku vteřiny mně něco řeklo: Máš dvě děti a proto musíš něco snést. A bylo po hrdinství! Přitom jsem si vzpomněl na to, když mne kdysi velitel O.N. pplk. Štěrba verboval, že jsem ho doma zavedl do ložnice a ukázal jsem mu dvě spící děti od jednoho do tří let a přitom jsem mu řekl:

„Berte do té organizace jenom chlapy svobodné a přitom bývalé vojáky. My mladí tátové jsme už s ohledem na ta děcka trochu měkčí povahy, z nás hrdinové nebudou a toto připadá na první pohled jako romantika, ale může přijít i pořádně do tuhého."

„Máte pravdu," odpověděl, „upřímně řečeno, je to tanec na hřbitovní zdi."

Za dva týdny přišel i s pobočníkem Vl. Hrabcem podruhé s tím, že takových podniků, které pracují s trhavinami, je málo a že je vlasteneckou povinností každého, aby něčím přispěl. A tak jsem byl v tom až po uši, protože tenkráte ještě přídavné jméno vlastenecký cosi znamenalo.

Při tom vyšetřování během toho dne chtěli pořád vědět, kde jsou ty jeskyně se zbraněmi v buchlovských horách, a tak jsem cestou přemýšlel, kam je zavedu. V Holém kopci je téměř dvacet opuštěných lomů. V tom našem se ještě pracovalo, protože materiál byl zabaven a

1 600 kubíků silničního štěrku odváželi do vojenských kasáren v Uherském Hradišti na stavbu silnic a cvičišť. A přitom ta jeskyně v tom lomu byla, měl jsem však obavu, jestli mezitím tam přece není něco schováno.

Tak jsem je vodil po těch starých lomech, kde byly také všelijaké díry, a já jsem jim říkal, že to jsou ty jeskyně, ale jim se to pořád nezdálo. V jednom místě jsem stál s dvěma gestapáky na takovém srázu a už před tím jsem si všiml, že téměř všichni trpí závratí. Ti gestapáci mne drželi každý za jeden rukáv a v druhé ruce měli pistoli. Stačilo rukama silně trhnout a strčit do nich a oni by se zřítili a já bych mohl utéci. Ostatní gestapáci byli asi třicet metrů daleko a i kdyby hned začali střílet, mezi tlustými buky měl bych částečný kryt a asi padesát procent pravděpodobnosti útěku. Kdybych byl svobodný, bez rozmyšlení bych to učinil, v případě úspěchu byl bych hrdinou. Ovšem v opačném případě byl by naprostý konec. Stačila vzpomínka na děti a bylo po hrdinství zase.

Když jsme žádnou jeskyni nenašli a když žádné z těch, co jsem jim ukazoval, za jeskyně neuznali, tak jsem se konečně přiznal, že ty zbraně jsou v houští nad „Pilou", což je část hory Holý kopec. Je tam asi dvacet metrů vysoká skála z jedné strany přístupná, na tu jsme vylezli a tam mně opět vyhrožovali zastřelením. Ukázal jsem do středu houští, které bylo téměř nepřístupné a kde měli jeleni a laně ležiska. Slezli jsme z té skály a vedl jsem je k tomu houští v nové naději útěku. Jenže oni nešli blíže než na třicet metrů, asi v obavě, že by tam mohl býti některý z ozbrojených utečenců. Na konci toho houští byla malá mýtinka, na které byla postavena bouda na krmivo pro zvěř a u ní stál žebřík.

Gestapáci mně dali pouta na ruce a sedli si na zem a mně řekli, abych si také sedl. Sotva jsem tak učinil, vrhli se na mne a kapesníkem mně chtěli zacpat ústa. V předtuše, že by chtěli se mnou něco špatného učiniti, tak jsem si umínil, že mně ústa nezacpou. Vždy, jak jsem trhl hlavou na bok, béknul jsem jak jelen v říji a připadalo mně to, jako bych byl na cvičení jiu-jitsu v Hranicích nad Bečvou, kde nás cvičíval rotmistr jménem Čech a říkával, že při přesile je nejlepší obrana na zádech. On si lehl na zápasnickou žíněnku a nás bylo šest kolem něho a skutečně jsme se k němu anebo na něho nedostali. Ten rotmistr, trenér, vážil pouze dvaasedmdesát kilogramů, ale každé ráno a večer si dal metrákovou činku desetkrát tahem nahoru. To jsem já udělal sotva s osmdesáti kilo, ale přesto se mně to teď velice hodilo. Zvláštní výhodu jsem měl ta pouta na rukou, protože ruce byly u sebe a prudkým jejich trčením jsem odhazoval jednoho gestapáka za druhým. Přitom jsem skrčil kolena a trčením taktéž některý odletěl. Dělo se to přesně tak, jak nás to ten trenér učil. Při jednom tom trčení rukama se ta pouta zlomila, já se dostal do stoje rozkročného se šilháním, kde bych mohl skočit do houští. To byla sotva vteřina, ale už bylo asi pět gestapáckých pistolí kolem mne. Mně to připadalo jako rozcvička.

Ještě se musím zmínit o tom policejním radovi-Čechovi, který při tom zápase vylezl na ten žebřík a dával pozor. Když viděl, že ti gestapáci nemohou se mnou nic udělat, slezl z toho žebře a zezadu mne tloukl pěstí po nose. Já jsem často s hlavou uhnul, takže do tváře to nebolelo.

Kdyby mně ti troubové gestapáci nedali žádná pouta a dva by mně chytli, každý za jednu ruku a jeden za nohu, stačili by na to tři a já bych pak nemohl nic dělat. Potom mně nasadili jiná pouta, vedli mne zpět směrem k těm autům, kde už na ně netrpělivě čekali. Přitom jsem si všiml, jak všichni dýchají doslovně jak uhoněné krávy, nebylo divu.

Byli zatlustlí, nic nedělali, dobře jedli a pili. Pak se mne ptali na nějakou studánku. Protože jsem měl přímo strašnou žízeň, zavedl jsem je k jedné s výbornou vodou, napili se, ale já nesměl. Dovedli mne k vozu, nasedli jsme, na ruce mně dali pouta, na tvář vrazili klobouk, aby mne nikdo nepoznal, a jeli jsme zpět k Brnu.

Přitom během cesty mně říkali, že výslech bude pokračovat třeba do rána anebo i druhý den tak dlouho, až to ze mne dostanou. Opakoval jsem jim, že je to v houští, kam nechtěli jít, jestli to ovšem už odtamtud někdo neukradl.

V Bučovicích v ulici před náměstím byla hospoda a tam jsme zastavili. Jeden gestapák šel dovnitř, brzy se vrátil a volal na ty ostatní:

„Komme, hier ist gute Sliwowic."

Dva zůstali u mne ve voze, ti druzí šli pít. Potom se u mne střídali už jenom po jednom a brzy měli náladu. Přišla řada i na toho policejního radu, Čecha. Začal se mně omlouvat, že musel s nima jít. Řekl jsem mu, že to mohl, ale bít že mne nemusel. Zapřel, že mne bil.

„Alespoň nezapřete svůj policejní charakter. Já jsem vás dobře viděl, jak jste slezl z toho žebře a zezadu jste mě tloukl po nose."

Na to už neřekl nic.

Později přišli dva gestapáci úplné rozjařeni a říkali mně, proč se nechám zbytečně tlouct a nepřiznám se, že válka skončí každou chvíli a všichni že dostaneme amnestii, hlavně ti, co se přiznají.

Já, v jakémsi duševním rozhorlení o absolutní spravedlnosti a i že jsem se cítil lidsky ponížen tím bitím, jsem jako v nějaké extázi jim prorocky prohlásil:

„Teď už je s vámi konec, tuto válku prohrajete, a to proto, že jste mne bili."

To jsem řekl s takovou samozřejmostí a byl o tom v tom okamžiku naprosto přesvědčen. Avšak později, po uklidnění mně to samému vzhledem k tehdejší situaci připadalo trochu směšné. Jestli se snad některý z těch gestapáků zachránil, jsem jist, že na to nezapomněl.

Ta slivovice v té hospodě mne asi zachránila, protože když jsme těsně před půlnocí přijeli do Kauniček, tak mne zavedli na světnici, zamkli, napřed mně dali pouta na rukou vzadu a šli pryč.

Měl jsem ukrutnou žízeň. Každý vyslýchaný ví, že už po půlhodině je v ústech i krku úplně sucho, a já k tomu od rána nic nejedl ani nepil. Protože jsem s pouty vzadu nemohl si přidržet džbán, ve kterém byl zbytek vody, tak jsem ho převrátil do umyvadla, kde byla mýdlové voda od ranního umývání, a všechno jsem to vypil a kdyby bylo, vypil bych ještě více. Spal jsem až do vzbuzení v osm hodin ráno druhého dne. A teď něco těm, co se zabývají mozkovou činností, pamětí, podvědomím.

Když jsem měl pět let, pásl jsem krávy a u lesa ve břehu jsme si vyhrabávali takové pece a komíny, topili v nich a pekli brambory. Jednou se mně v noci zdálo, že si vyhrabávám novou pec (každý kluk měl svoji) a přitom jsem tam našel plné dvě kapsy rakouských rýnských a pětikorun. Protože jsem znal cenu peněz, neboť mne matka posílala do obchodu nakupovat, tak jsem si ty peníze doma na půdě schoval. Ráno, jak jsem se obudil, běžel jsem na půdu a tam k mému zděšení nic nebylo.

Teď, po návratu z buchlovských lesů, jak jsem usnul, tak se mně zdálo, že mám pět roků a že si zase vyhrabáván na známém místě novou pec a zase v ní byly ty rýnské a pětikoruny. Nacpal jsem je do kapes a šel domů, ale nešel jsem je schovat na půdu, protože jsem si pamatoval, že se mně tam už jednou ztratily. Sedl jsem si ke stolu a ruce držel na kapsách, aby mně je nemohl nikdo vzít. Přitom jsem neměl o dalším průběhu jedenatřiceti let svého života ani ponětí. Moje probuzení však bylo tentokráte trochu horší. Ruce v poutech na zádech a ty myšlenky k tomu.

Dalším překvapením pro mne bylo to, že mne nebrali k dalšímu výslechu, jak mně dříve vyhrožovali. Ráno přišli jenom strážní, sundali mi pouta, abych se mohl umýt a posnídat, případně jinou tělesnou potřebu učiniti, pouta nasadili zpět, o poledni zase odemkli, ale jenom na jedné ruce, k tomu ještě večer, a tak se to opakovalo plných třicet dnů.

Když jsem ten prvý den ráno otevřel tu studentskou skříň, kde bylo uvnitř dlouhé zrcadlo, a shodil kalhoty a podíval se na svůj zadek, tak se mně z toho zatočila hlava, neboť od kříže až po lýtka to vypadalo jako natřeno inkoustem a na zadku strupy a uschlá krev. No, to je v takových případech běžná věc a není třeba se s tím dále zabývat.

Opomenul jsem to, že po duševní a nervové stránce jsem byl připraven tím, že celý den a noc ve vedlejší světnici vězeň br. Mezírka z Uherského Hradiště naříkal a křičel:

„Já to nevydržím, zabijte mne!“

Po mně příští den následoval br. Petroj také z Uherského Hradiště a také z jeho vzdálenější cely rovněž bylo slyšet bědování.

Také oni měli pouta s rukama nazad a strážní-bachaři nás vodívali v poutech na záchod, tam pouta odemkli a pěkně museli čekat, až úkon denní potřeby byl ukončen. Takovou pozornost neměl ani, blahé paměti, císař pán.

V té době dělali strážní služby v Kauničkách dobrovolníci z Hitlerjugendů, kteří byli povětšině malé postavy tak mezi šestnácti a osmnácti lety. Chodili zato vždy po třech. Jednou, když mne ten strážný- chlapec doprovázel tam, kam chodil císař pán sám a pěšky, a když byl úkon osobní potřeby vykonán za úmyslného čepobití, nalil strážce vodu do dvou věder tak asi do polovice, dal mně je do rukou a poručil, abych s nimi dělal dřepy a začal počítat. Eins, zwei, drei, vier atd. Mně to dělalo velice dobře, neboť jsem ty dřepy cvičil několikráte denně a čekal jsem, kdy ho to počítání omrzí. Když už bylo hundertachtunddreissig, zařval:

„Raus!“ a chtěl mne kopnout do zadku.

Druhá noha mu na té mokré podlaze ujela, on spadl a ta vědra na něho. Protože byl povel „raus“, tak jsem utekl na celu. Až za hodnou chvíli přišel nasadit pouta a ulevil si jenom:

„Du ein Luder.“

(Sportovcům na vysvětlenou: Těch 138 dřepů jsem mohl udělat proto, že jsem při každém položil vědra na dlažbu, ruce otevřel a zavřel.) Když už jsem se zmínil o jedné příhodě komické, je třeba napsat jednu tragikomickou.

Když jsme byli ještě my tři, tj. Ing. F. Bystřický, F. Baar a já, pohromadě na světnici, tak téměř každý večer po šesté hodině, tj. po pracovní době gestapa, abychom zahnali tesknotu, jsme si zpívali ty teskné písničky: Chaloupky pod horami, Jsem Moravan, Zahučaly hory, Čtvrtého července atd. Napřed polohlasně (bylo to zakázáno) a potom na celé kolo. Dobře nám to šlo do noty.

Bachaři, to už tenkrát byli ti kluci z Hitlerjugend, chodili vždycky tři pohromadě, nás poslouchali vrazili dovnitř, my se postavili do pozoru a oni s překvapením řekli:

„Weiter machen!“ (Pokračovat ve zpěvu!)

My nic. Odešli a my teprve znovu zpívali, ačkoliv jsme věděli, že nás poslouchají. Někdy nás ten zpěv potěšil a někdy také zarmoutil.

Jednou večer jsme neměli náladu a nezpívali jsme. Každý z nás se věnoval svým myšlenkám. Ani světlo jsme nerozsvítili a tu v té tmě zazněl v naší světnici plačtivý, hrobový hlas:

„Chlapci, zpívejte!“

Proboha, co je? Cela zamčená a nikoho více přece ve světnici mimo nás není. Rozsvítíme, nahlédáme pod lůžka, nikde nic, a hned nato znovu ještě hlasitěji a smutněji:

„Chlapci, zpívejte!“

takovým basovým hlasem jako z hrobu. Dívali jsme se, jestli není ve stropě nebo v podlaze díra, nikde nic. To už nám šlo na mozek a pomalu bychom začali věřit zázrakům. V tom se to ozvalo znovu, ale už s pláčem, a zdálo se nám, že je to přece jenom pod tím rohovým lůžkem. Zalehli jsme tam dva, jeden se bál, a voláme:

„Kde jsi duše hříšná?“

A tu vidíme pohybovat se konec nože ve spáře zdi u podlahy. Byl to soused-vězeň, starší osmapadesátiletý komunista ze Žabčic u Brna, který byl zavřený, protože daroval pytel

brambor rodině, kde měli zavřeného tátu. Tou úzkou štěrbinou ve zdi patnáct centimetrů silné na nás volal a my byli z toho celí vyděšení. Říkal, že je mu smutno a že když nás slyší zpívat, že se mu uleví. Dva dny jsme se s ním domlouvali. Pak ho odvedli, neznámo kam...

Tragické a všem vězňům v Kauničkách známé bylo, že když se při větrání otevřela okna a nový vězeň se podíval ven, bylo po něm střeleno. V mnohých případech ti, co to nevěděli, přišli o život. Ti, co se domnívali, že to mají beznadějné, buďto úmyslně vystrčili hlavu z okna a nechali se zastřelit anebo skočili dolů, kde byli vždy dostřeleni, a to z toho důvodu, aby strážný nebyl v podezření, že neumí dobře mířit.

Zlatým hřebem Kounicových kolejí pro ty tisíce vězňů, kteří jimi prošli, byl známý lékař MUDr. Horn, nebo Horna, který byl také vězněn, ale konal vězeňskou lékařskou službu a tím měl možnost přenášeti důležité zprávy jak zvenčí, tak hlavně mezi vězni, kteří byli daleko od sebe. Na jeho zprávách velmi mnoho záleželo, buď zatčení dalších na svobodě a v těžších případech i smrt vězně.

Jmenovaný lékař byl původně primářem v nemocnici v Jihlavě. U mne byl také třikráte a dal mně důležité zprávy. Dělal to tak: Po ranní ordinaci a visitě ve vězeňské nemocnici chodil ošetřovat zdánlivě nemocné na světnicích v průvodu dvou dozorců. Kázal vysvléct se do půl těla, měřil teplotu, tep, proklepal prsa, břicho, poslouchal šelesty v hrudníku, ale přitom všem vyprávěl ty zprávy tak, že to vypadalo jako mluva o zdravotním stavu, a byl tam téměř čtyři roky. Pak se něčím prozradil a poslali ho do Dachau. Vrátil se, ale v padesátých letech byl vyřazen. Byl jsem ho v Jihlavě navštívit, ale bylo mi řečeno, že byl někam odstěhován.

Je ale třeba vrátit se zpět k vlastnímu dějepisu.

Utíkali dnové s pouty na rukou vzad ve dne i v noci. Jednoho dne bylo slyšet na chodbě mnoho energických vojenských kroků, odemykání a zamykání dveří. Moje dveře se také brzy otevřely a já viděl skupinu asi šesti dvoumetrových německých důstojníků s vysokými vojenskými hodnostmi, v krásných vysokých botách a uniformách. Jeden ukázal na mne a ptal se, proč mám ta železa na rukou. Ti kluci-bacharí odpověděli:

„Das ist ein Vaterlandverreter." (To je vlastizrádce.)

Ten důstojník pak něco říkal těm strážcům a zaslechl jsem jenom ten konec věty:

„Sofort nieder knallen!" (Okamžitě vyřídit!)

Celé dny jsem přemítal, co se mohlo stát. Z celé té komedie při tom ostrém výslechu jsem vycítil, že něco někde prasklo anebo některý něco pustil. Že by ty zbraně, pekelné stroje, trhaviny?

V prosinci 1939 mně řekl pplk. Štěrba toto:

„Zbraně budou uschovány v Javořině, ale budeme oživovat pověsti z první světové války o Zeleném kádru v Buchlovských horách. Pro každý případ by ale bylo dobré najít tam

nějakou skrýš jeskyň, abychom tam v případě potřeby také mohli něco uschovat. Není-li tam, tak někde bokem ji vylámejte a zamaskujte."

Tak jsme takovou jeskyni vylámali na námět: V případě války si tam schováme brambory a konzervy i sami sebe. Vchod jsme zavalili tak, aby zůstal jenom průlez. Dne 12. května 1940 přišel za mnou člen Obrany národa a zaměstnanec okresu Ferdinand Havránek se vzkazem, abych do slíbené skrýše odvezl autem ze skladiště v Uherském Hradišti 10 kulometů a 50 pušek. Na můj dotaz, jsou-li tyto zbraně uloženy v bednách, odvětil Ferdinand Havránek že ne. Řekl jsem:

„Jeďte nazpět, ať to nějak zabalí, a vzkažte, já to pak odvezu."

K tomu už nedošlo, protože třetí den nato jsem byl zatčen. Další Damoklův meč byly pekelné stroje, které byly v Uh. Hradišti vyráběny a v Buchlovicích v zámecké budově na půdě pod vrstvou dřevěných pilin dva metry vysoké uschovány v počtu 39 kusů. Dva jsme v kamenolomu na zkoušku odpálili. Byly velmi spolehlivé a přesně na čas. Montoval je František Strádal a hodinové strojky do nich dodal hodinář Josef Daniel. Při zkouškách v kamenolomu býval přítomen F. Strádal a pobočník velitele Vl. Hrabec. K tomu ještě dlužno připočíst dodávky trhavin jak pro ty pekelné stroje, tak pro ruční granáty a nálože.

Prostě, bylo toho dost. Tři hlavní, tj. pplk. Dufka a Štěrba už byli mrtví, br. Richter, který ode mne odebíral trhaviny, také. O Vl. Hrabcovi, který byl v západní armádě, gestapáci říkali, že ho zajali, ale dosud neukázali. Protože už byl konec srpna, to už jsem si byl jist, že ho nemají. Ale kdoví kdo o tom všem ještě věděl, vždyť bylo domluveno, že se navzájem nebudeme znáti, nejvýše dva tři.

Jednoho dne někdy na konci srpna 1940 odvedli mne dva gestapáci k autu a odvezli do Sušilových kolejí. Tam už čekalo zase těch známých šest gestapáků, nějak tajemně mezi sebou hovořili a pak mně dali rozkaz, abych si svlékl kalhoty i trenýrky u připraveného stolku od psacího stroje. Jeden říkal druhému, podívej se mu na zadek, jestli to má zarostené, můžeme pokračovat (psychická příprava). Třetí mně dělal přednášku:

„Podívej se, ty vole, ty se necháš mlátit a ti, podívej, ti jsou daleko chytřejší, ti nám řekli vše bez bití," a ukazoval mně protokol pěti lidí, z nich o třech jsem věděl, že jsou v organizaci Obrana národa. Strojem psaný zápis oznamoval, že z Uh. Hradiště bylo převezeno deset kulometů a padesát pušek do jeskyně na Holém kopci, kdy a jak se všelijakým povídáním. Do rukou mně to však nedali, abych si to mohl přečíst. Řekli, že mně to nesmí dát do ruky, ale jenom z jakéhosi ohledu na mne, že mně to jenom částečně ukazují, abych pochopil, a přitom dlaněmi a prsty ta písmena zakrývali.

Ony ty gestapácké protokoly a výpovědi zatčených byly na jedno kopyto, podobaly se jeden druhému, ale pro mne to byl strašný úder ne proto, že by mne to překvapilo, to se dalo čekat, ale to, že se na to přišlo. A to znamená naprostý konec. Proto jsem ani brvou nehnul, řekl jsem si, že mojí jedinou nadějí je všechno popřít, nic jiného nezbývá, a tak s úplným vyrovnáním a klidem jsem řekl:

„Já o tom vůbec nic nevím, dělejte se mnou, co chcete."

A položil jsem se sám na ten stůl v očekávání, že tentokráte mně ani předstírání mdlob nic nepomůže. Snad to vydržím, snad ne.

Trochu odbočím: V těch letech se prodávaly Rodokapsy, tzv. braková literatura. Nikdy jsem to nečetl. V Kauničkách jich bylo velké množství, všelijak, ponejvíce přes záchody, se předávaly dále. Přečetl jsem celkem tři kusy a řekl sobě: Čtvrtý už bych si napsal lepší sám. Jeden prospěch jsem však z toho měl.

Člověk po tom přečtení nabyl jaksi více na odvaze. On totiž každý ten hrdina byl buďto ubit k smrti nebo prostřelený osmi ranami, anebo dokonce pověšený a nakonec byl zachráněn a ještě se pomstil a pobil své vrahy. Proto jsem si i já řekl, že člověk musí doufat do poslední chvíle, i kdyby to vypadalo bůhví jak beznadějně.

Dva chlapi stáli nade mnou a já čekal první ránu. Čekal jsem minutu snad dvě nebo tři. Gestapáci najednou zakřičí:

„Obléct a odvést dolů!“

Byl jsem zvědav, jestli mne třeba odvedou do sklepa, protože v Sušilkách se bilo hodně ve sklepě, aby to nebylo slyšet. Ale s překvapením pro mne odvezli mne do Kounicových kolejí zpět.

V Kauničkách jsem několik dnů čekal, že si pro mne přijdou a budou ve výslechu pokračovat. Nepřišli a to byl důkaz, že ten protokol byl falešný. Kdybych byl přiznal z toho jen nějakou maličkost, napsali by o tom nový protokol, který bych musel podepsat a šli by s ním za těmi druhými. Ti by si řekli, no, když on to pustil, tak se nedá už nic dělat, přiznali by to také a něco by k tomu v důsledku bití přidali. Gestapáci by napsali další protokol a přišli by za mnou s bandurskou, proč jsem to neřekl hned. Tak bych to zase musel přiznat, třeba bych se v řeči zapletl a měli by toho více a tak dokola, netrvalo by dlouho a bylo by všechno venku.

Mnozí odbojáři si dávno před zatčením dali slovo nebo přísahali, že v případě zatčení nic neřeknou. Výše popsaným způsobem to z nich gestapáci dostali a pak se tito obviňovali navzájem ze zrady a nebyli si vědomi, že k tomu téměř stejným dílem přispěli a že se stali obětí gestapácké návnady.

Ty podpisy zatčených gestapáci falšovali. Zatčení se museli tak jako tak na různé listiny podepsat a to už není žádné zvláštní umění z předlohy podpis napodobit.

A tak mnozí vězni kamarádi nebo celá skupina z toho byli celí nešťastní, neboť si dali kdysi slovo nebo si i přísahali, že nic neřeknou, a teď obviňovali v duchu jeden druhého, že zradil.

Tím se nechci vytahovat, že jsem na to přišel, prozradili se gestapáci sami tím, že nepokračovali v tom výslechu se mnou a že mne nebili. Patrně se mým vzezřením a klidem domnívali, že o tom opravdu nic nevím

Podotýkám, že jsem osm roků hrával ve venkovském ochotnickém divadle s úspěchem a k tomu patří tvářit se tak jak role vyžaduje, tj. když lžu, tvářím se tak, jako bych mluvil pravdu.

Po třiceti dnech samotky s pouty ve dne v noci na rukou vzad, mne nejvíce mrzelo, že když jsem dírkou v zalíčeném okně uviděl na ulici procházeti svou ženu, nemohl jsem jí rukou zamávat. Přistavil jsem k oknu stůl, na něj dal židli a z té jsem poslední nezalíčenou okenní tabulí ji uviděl a ona mne a já jsem mohl jenom hlavou kývat. Ale aspoň tak.

Pak mne přeložili na jinou světnicí do společnosti legendárního vězně Kauniček majora Krampola, asi padesátiletého šedivého pána a Ing. Dr. Prof. Josefa Holého, oba z Brna. Prof. Holý mimo své zaměstnání vydával časopis-týdeník Ruch s kritickým zaměřením trochu doleva, jak se v politické hantýrce říká.

Padesátiosmiletý člověk vzácného charakteru. Byl zatčený proto, že v jeho bytě mívali schůze komunističtí činovníci.

Čas jsme si krátili tím, že jsme si vyprávěli zážitky ze svého života. Br. Krampol jako propuštěný důstojník měl slíbeno místo učitele matematiky na některé škole, a proto se na to připravoval. Kámen úrazu však byl v tom, že ani on ani Dr. Ing. Holý z matematiky téměř nic už nevěděli a já jenom něco málo, a to ještě díky tomu, že jsem měl před několika lety dělat zkoušku zednického mistra. Někdy jsme se ostře dohadovali a přeli, ale většinou to byla legrace, jak nám začátečnické věci z počtů dělaly starosti.

Jeden zážitek: Jak jsem už dříve uvedl, hlídali nás takoví kluci malé postavy z Hitlerjugendu. Asi dobrovolníci. Chodili ve třech a oč byli menší, o tolik měli delší hlavně u svých pistolí. Jednoho dne přišli na naši světnici a my tři se postavili dle předpisu v řadě do pozoru. Oni chodili kolem nás s pistolemi v rukou a těmi hlavněmi nás rovnali a zvedali nám nosy a brady. Až jsme byli vyrovnáni jako struny, ptal se ten největší z nich toho majora:

„Was bist du?“ (Co jsi zač?) On řekl:

„Já jsem major československé armády.“

„Kde máš vilu a kolik máš aut?“

„Nemám vilu, ani auto.“

„To jsi major?“

Pak se ptal br. Holého:

„Was bist du?“

„Já jsem doktor inženýr a profesor.“

„Ták, a kolik máš vil a aut?“

„Vilu mám jenom jednu, auto žádné.“

„Vilu mám tam,“ ukázal oknem, bylo ji trochu vidět. Teď ten kluk přistoupil ke mně a ptal se opět:

„Was bist du?“

Já, poučen tím, že oni mimo rasovou znají i třídní nenávist, tak jsem chtěl říci, že jsem lamač kamene, a přeložil jsem si to tak:

„Ich bin Steinbrecher.“

Domníval jsem se, že je to správný název pro dělníka pracujícího v kamenolomu. Později jsem přišel na to, že ten Steinbrecher zní v němčině tak, jako říkáme o silném člověku, že je lamželezo.

Kluci se na mne podívali s jakýmsi respektem, neřekli na to nic a poručili mým spoluvězňům, aby vysypali popelnici, která stála v rohu u dveří. Byla plná a v ní neřádu kdo ví za jakou dlouhou dobu a nedá se ani popisovat, co tam všechno bylo. Pak jim poručili dávat to holýma rukama do popelnice. Já jsem jim chtěl pomáhat, ale musel jsem toho nechat. Potom to museli zamést kartáčky na zuby, a když to bylo hotovo, poručili to vysypat znovu.

Najednou br. Ing. Dr. Holý s ráznností a energií zeptal se jich jejich nářečím, jak oni mluvili (studoval vysokou školu v Hesensku), takto:

„Tak vy kluci nemáte rodičů, že? Vy jste byli vychováni v polepšovně anebo v sirotčinci, že je to pravda?“

Strážní kluci zůstali zaraženi tímto neohroženým výstupem br. Holého, ruce s napřaženými kolty jim klesly k bokům a jeden po druhém a téměř současně říkali, ale už téměř dětskými hlasy:

„My, my máme všichni rodiče.“

Ing. Dr.Holý v úloze dobrého, ale přísného táty jim pak říkal:

„To mně neříkejte, to vám nevěřím, protože kdybyste měli rodiče, tak byste museli být jinak vychováni. Nemáte ani trochu slušnosti a nemohli byste se tak sprostě chovat ke starým lidem, kteří vám nic neudělali a které ani neznáte. Vrazíte do cizí země a chováte se jako hulváti.“

Poslední věta je ovšem přivedla do dřívějšího stavu a zlostného výrazu a teď se to z nich začalo sypat jako z pytle:

„Proč jsme sem přišli? Protože jste stříleli a věšeli naše lidi, vypalovali domy i celé vesnice, znásilňovali ženy a brali majetek, takže naši lidé Němci museli od vás utíkat přes hranice do Německa, a to jste ještě za hranicemi po nich stříleli. A to chcete, abychom my byli k vám dokonce ohleduplní? My jsme přišli naše lidi zachránit a ty zabité pomstít, tak je to."

A už šly kolty zase do střehu.

Br. Holý se nedal takovou řeči zmást a říkal jednomu po druhém:

„Viděl jsi, když jste k nám přišli, vypálené vesnice nebo zastřeleného nebo pověšeného Němce nebo znásilněnou ženu?"

„Neviděl, ale četl jsem to v našich novinách a ve stranickém školení nám ukazovali fotografie těch zastřelených a oběšených a vypálených obydlí a mrtvých dětí. I náš ministr Goebells o tom říkal v rozhlase a náš vůdce říkal, že to tak nenechá a udělá u vás pořádek, když si ho neumíte udělat sami."

Br. Holý: „A ty tomu věříš, co je napsáno v novinách? Víš, že redaktoři dostávají od politiků napsané hotové články, které musejí všechny noviny otisknout, a že když některý stát připravuje válku proti druhému, že se napřed musejí napsat o tom druhém takové věci, jak jsou ve vašich novinách, aby vy vojáci jste dostali zlost a nenávist proti tomu druhému národu a jeho vojákům, aby se vám do nich s větší chutí střílelo. Řekněte mně hoši (řekl meine Buben), mohli byste střílet do jiných chlapců, jako jste vy, kteří by byli třeba vašimi kamarády ale jiného národa, a stříleli byste do nich?"

„No, kdybychom dostali rozkaz, tak bychom museli, protože náš vůdce Hitler mluví vždy pravdu a když dává rozkazy, tak musí všichni poslechnout. Tak jsme se to učili ve školení Hitlerjugend a také to, že musíme býti vůči těm, kteří s námi nesouhlasí, patřičně tvrdí a neohlížeti se na nějaké city a soucity.

Nemáme věřiti ani svým rodičům, bratrům a sestrám, ani kamarádům a naší povinností je udat třeba vlastního otce, kdyby činil nebo mluvil něco o tom, co je proti naší straně a škodí naší vlasti. I svoje svědomí nemáme poslouchat, jestliže by nám říkalo, že je nespravedlivé to, co máme nařízeno, neboť jednotlivec může míti falešné představy. Od toho, co je správné a nesprávné po stránce svědomí, rozhoduje vedení naší Národně socialistické strany dělnické, pod jejímž vedením náš národ docílil neobyčejných úspěchů. Vy přece musíte vědět o tom, že naši tátové byli tolik roků nezaměstnaní a my děti jsme se měly všelijak i hladu dost a podívejte se dnes na naše Německo, jak je tam všeho dost a máme se dobře."

„To jste všechno vyčetli z novin, že?" říkal br. Holý zase jako na obranu, ale už s menší rozhodností.

„Ne, to nám říkali ve škole naši učitelé a také v Hitlerjugend."

Tím rozprava skončila. Buben však kupodivu zasalutovali a odešli.

Dveře zacvakly na zámek. Od té doby ani jednou si nic nedovolili, žádnou hrubost, ani pistolemi nešermovali, když přicházeli na každodenní kontrolu. Jenom se na nás podívali s respektem, i když maličkým, a odešli bez jakékoliv šťáry.

Bratr Ing. Holý v duševním rozhorlení po odchodu těch kluků „bachařů" se vyjádřil, že vše, co je německého, by se mělo zničit a přitom si vzpomněl na historický výrok Římana Catona o zničení Kartága. Opakoval jej a změnil tak, aby to platilo pro Německo. Místo Kartága dosadil Germánii a přidal naše strážce coby šakaly. Znělo to následovně

„Ceterum autem censeo, Germánia e tutti quanti a všeci němečtí šakali taky, delendam esset."

Od toho dne, každé ráno, když jsme vstali, postavili jsme se vedle sebe do pozoru a třikráte po sobě jsme to výhružné rčení opakovali. Říká se, že ve slově je veliká síla. Byly pronešeny i výroky, že je v něm i částečka atomové energie. Konečně, biblické evangelium sv. Jana začíná: Na počátku bylo slovo, tj. chtění-vůle...

A tím chtěním, tou vůlí jsme také chtěli pomoci ostatním bourat Velkoněmeckou říši.

Tak jsme bydleli pohromadě téměř tři měsíce. Navzájem jsme se poučovali o tom, co který věděl zajímavého ze svého povolání. Já jsem měl velmi rád přednášky br. Holého o chemii a jejích záhadách (br. Holý byl Ing. Dr. chemie).

Týden byl s námi i vězeň Dr. Kocman, obchodní ředitel brněnské Zbrojovky, který býval za prvé republiky vyslancem nebo konzulem ve středoamerických republikách a na Středním východě a vyprávěl nám mnohé věci o těchto zemích. Já jim zase sděloval své znalosti z astronomie, z myšlenek hvězdářů Jeanse, Flammariona, našeho Hujera a Dr. Úlehly aj. Nejvíce však zábavné pro ně, lidi v městech vyrostlé, byly historky valašského kluka z mládí při pasení krav a koní, co všechno jsme při tom zažívali a jakými jsme byli v letech od pěti do patnácti filosofy.

Dr. Holý si to všechno pečlivě zapisoval, i to, jak se potom jeden z kluků naší party ženil. Dvě veliké kapely hrály dva dny a jednu noc, pětkráte byl svatební průvod až u kostelních dveří, a přece se neoženil. Svatba přišla na dvacet tisíc korun (bylo to v roce 1931), které musel potom ženich, Jan Frýšarů, do koruny zaplatit. To byli furianti! Bylo to tenkráte i uveřejněno v Moravských novinách „pod čarou".

Doktor Kocman s Ing. Holým hned plánovali, až se vrátíme, že na tu naši valašskou dědinu Vidče si zajedou a že se musí ta svatba nafilmovat. Musel jsem jim popsat a pojmenovat jednotlivé výrazné osoby, zvláště toho ženicha, jak byl veliký, když ve dveřích kostela rozpřáhl ruce a rozkročil nohy, že nemohl nikdo dovnitř.

Br. Prof. Holý nám také vyprávěl o svých životních přátelích, a to byli Dr. Arne Novák, syn spisovatelky Terezie Novákové, jinak literární kritik, který že horoval jenom pro moderní literaturu, a Dr. Zdeněk Nejedlý, který že napsal historiografii o T. G. Masarykovi a zasazoval se o znovuvydání všech Jiráskových děl. Proto prý se navzájem trochu přeli, ale jenom jako přátelé. Dr. Arne Novák že nemohl snésti potupu obsazení naší vlasti a

vzal si sám život. Dr. Zdeněk Nejedlý že odešel za hranici i se svým synem a je pravděpodobně v Moskvě.

Br. Ing. Holý měl žaludeční potíže, nemohl jísti některá jídla, a proto na doporučení vězeňského lékaře Dr. Horna mu bylo dovoleno, aby mu jeho manželka mohla denně donášeti oběd. Každý den před polednem mu bachař od brány donesl tašku s obědem, vlastně téměř se dvěma. Paní Julie Holá byla jistě vtipná žena, protože mu v husté omáčce, krupici a vůbec jak se dalo, vložila celofánový zalepený pytlíček s dopisem a důležitými zprávami pro něho i pro nás. On zase vkládal ty své poznámky a zápisy pod dno tašky, úmyslně jej pocákal omáčkou, aby to odvedlo pozornost prohlídky. Když jsem se po válce vrátil, hned mezi prvními byla má návštěva v Brně u paní Holé. Při rozmluvě jsem se zmínil o těch dopisech a ona mně jich ukázala celou hromadu. Značná část těchto zápisů pozůstávala ze sociálních a hospodářských úvah, jak to musíme po osvobození v republice udělat, stavět továrny a přehrady, aby bylo dostatek elektrického proudu, a hlavní důraz kladl na vybudování chemického průmyslu, zvláště výrobu umělých hmot, která byla tenkráte u nás teprve v začátcích. Mluvíval také o zvelebení živností řemeslných a potravinářských po stránce zdravotní a strojního vybavení a zakládání svépomocných družstev. To všechno ukládal do těch dopisů.

Byly to krásné chvíle s nimi prožité. I zdánlivě radostné. Například: Major Krampol jako velitel jedné odbojové skupiny na Brněnsku přišel jednou od výslechu, třel si ruce a měl velkou radost z toho, že jeho organizaci gestapáci připisovali 120 kulometů a jemu se podařilo je přesvědčit jen o třiceti.

Prof. Dr. Ing. Josef Holý byl popraven na podzim 1942 a br. Major Krampol byl zastřelen v Kounicových kolejích v roce 1944.

Kounicovy koleje v říjnu 2024:

ČEKÁNÍ NA SOUD

Věznice Schweidnitz Svídnice v Kladsku

Začátkem prosince 1940 odvezli nás v transportu šestaosmdesáti vězňů do Svídnice, a tak jsem se s br. Holým a Krampolem rozloučil navždy. S br. Dr. Kocmanem jsme se pak ještě setkali na Mírově.

Ve Schweidnitz-Svídnici byla věznice tak trochu venkovského typu, kde byli vesměs staří strážci a nás považovali téměř za rukojmí dle toho, jak se k nám vcelku slušně chovali. Oblečeni jsme byli ve svých civilních šatech a před každou půlhodinovou vycházkou jsme se volně shromaždovali na chodbě v přízemí, kde se každý mohl postaviti, do kterého trojstupu chtěl.

Tím nám byl umožněn osobní styk a zprávy z domova jsme předávali jeden druhému. S jídlem to už bylo horší, méně a na jiný způsob. Stalo se, když jsme chtěli nějakou práci, tak nám dali přebírat hrách, který byl silně červivý. Každý ho dostal na celu jeden pytlík, a tak jsme to třídili takto: Půlky zvlášť, červivý zvlášť a celý nečervavý rovněž. Bylo v něm i malé procento hrášku zeleného, avšak ten si každý vězeň nechal pro sebe. Dal se do hrnku, zalil vodou a na druhý den se snědl. Po týdnu přebírání, když jsme hrách odevzdali, svolal nás hlavní strážný „Hauptwachtmeister" a řekl, že mu dva a půl metráku chybí, kde jsme ho schovali, abychom jej odevzdali, že on s tím bude mít nepříjemnosti.

My jsme mu pravdivě a upřímně se přiznali, že jsme ho snědli. Od té doby jsme měli dojem, že nám dávají trochu více jídla a dal nám dovolení nákupu bramborového salátu z města. Tak jsme si toho kupovali někteří i po třech kilech najednou.

Na vycházku jsme chodili na vězeňský dvůr. Předpis byl deset metrů od sebe, ale bývaly to jenom třeba dva. Uprostřed toho dvora byla vytrhána dlažba a nasázeny brambory a zelenina. To se tenkráte tak hospodařilo se zemědělskou půdou i v parcích. Tak jsme tu zeleninu někdy pleli. V pěstování zeleniny a květin byl strážcům rádcem br. Kvasnička, ředitel hospodářské správy města Zlína a Ing. E. Ženatý, Baťův zaměstnanec a autor projektu nádraží ve Zlíně, který dodnes není uskutečněn.

Ing. Ženatý, tehdy šedesátiletý, který mluvil lehce německy, nám tlumočíval rozkazy dozorců, jak se máme chovat a jaké jsou naše povinnosti. On nám vyprávěl docela něco jiného jednak z politiky, co se dověděl od Hauptwachmeistra, nebo z domova, a jeho obvyklá věta zněla: Oni troubové si myslí, že to vyhrajou, ale nejsou si v tom docela jisti.

Ti strážci i jejich velitel se s Ing. Ženatým často jako se sobě rovným bavívali a jejich otázka obyčejně zněla:

„Co myslíte, jak to může s válkou dopadnout?"

Inženýr Ženatý šel na to diplomaticky, ale moc nadějí jim nedával. Já sám jsem byl jednou poblíž té skupiny a jeden ten strážný se ke mně přitočil a říkal:

„Ich habe so eine Ahnung, dass diesmal wieder wird es mit uns schlecht geschehen. “ (Mám takové tušení, že to s námi zase špatně dopadne.)

Jednou na dotaz, můžeme-li si napsat domů o české knihy na čtení, nám velitel oznámil, že je dovolena pouze česká bible. Hned jsem si o ni napsal, to byl dopis navíc. Německé knihy kdo chce číst, že může neomezeně. Půjčil jsem si hned Hitlerův Mein Kampf, oba díly. Protože jej měli jenom jeden kus, tak jsem musel denně při nástupu na chodbě, někdy to trvalo i čtvrt hodiny, referovat, co je tam napsáno. To ovšem nebylo pro nás ani pro jiný národ nijak povzbudivé, naopak zarážející.

Hned na třetí stránce je psáno: Německým pluhem bude meč, se kterým je nutno Německu dobýti půdu na východě podle německého hesla Drang nach Osten. První světovou válku prohrálo Německo podvodem ze strany Společnosti národů a hlavně proto, že Rakousko-Uhersko bylo málo přísné proti svým rebelům a zrádcům, že je pouze věznilo a nestřílelo. Tentokráte že Německo s takovými jinak zatočí atd.

Jednou při čekání na koupání bylo nás více pohromadě. Byl mezi námi i JUDr. Dvořáček a soudce Lebeda, oba z Vizovic, a tak jsme se jich ptali, jak to může dle našich obvinění o účasti v organizaci Obrana národa dopadnout, jakými asi tresty s ohledem na přečtený Mein Kampf. JUDr. Dvořáček říkal: „Co se bojíte malověrní? Nám se nemůže dohromady nic stát. Vždyť my jsme takové nic, taková h.... To nahoře padne pár hlav a hotovo.“

Jak už jsem dříve uvedl, přišlo nás z Brna do té Svídnice skupina šestaosmdesáti vězňů. Počítali jsme cestou, že to naše věznění může i rok trvat. A tak při tom rozjímání, na které bylo času dost, mně něco řeklo, že se asi všichni domů nevrátíme a že tu někteří zemřou. Ale kteří? A teď mně něco řeklo:

„Tak, teď jsi Pánembohem, ten ví všechno dopředu i dozadu, jak co dopadne, a teď urči, kolik jich tu zůstane a kteří.“

Tak jsem poslechl toho rozkazu a určil šest bratrů vězňů k smrti (nebudu je jmenovat) a osmdesát k návratu domů. Samosebou, že jsem sebe pro tu smrt obešel. Vybral jsem totiž k tomu ty nejstarší a nejslabší.

Pak mně ale ten můj vnitřní Pánbůh řekl:

„Víš človíčku hříšný, že já jsem spravedlivý a přísný. A co uděláš a koho vybereš, když jich tu zůstane třicet šest a jenom padesát se vrátí domů? Ale musíš být přitom spravedlivý, jak se na Pánaboha patří.“

I určil jsem těch třicet šest (znali jsme se všichni dobře jmény i jinak), a abych dodržel zásadu spravedlnosti a nestrannosti (v civilu jsem nebyl v žádné straně), tak jsem mezi ně zařadil i sebe. Ale osudy lidské jsou už takové. Když jsem se po válce vrátil, zjistil jsem, že jenom dvacet šest se vrátilo a ostatní tam zůstali, tj. odešli do nebe.

A teď něco veselejšího. Jednou jsme na dvoře zase místo procházky pleli zeleninu. Tu se otevřely dveře v ohradní zdi a vešel nějaký vysoký cizí generál a s ním jeden z našich dozorců a živě spolu rozmlouvali.

Ten generál měl tmavohnědý oblek, na kalhotech asi deset centimetrů široké červenožluté lampasy, na rukávech rovněž a na hlavě čepici na způsob baretu také s červeným či žlutým páskem. My hned hlavy hore, co to může být zač. Inženýr Ženatý říká, to vypadá na uruguajského generála, ředitel Kvasnička na to:

„Já myslím, že to bude argentinský." JUDr. Dvořáček:

„Kdepak, to já znám, to je z Hondurasu, to já znám, tam si na barvy potrpí." Br. MUDr. Petr Nevyjel:

„To není generál, to je asi vyslanec některého středoamerického státu a jde navštívit příslušníka svého národa, kterého tu zavřeli, jak už se jednou stalo br. Antonímu Zerzáňovi z Uherského Hradiště, který byl léta v Argentině a měl dokonce i argentinské občanství, a tak mu ten vyslanec také pomohl. Jinak měl jistou smrt." Za dva dny jsme se dověděli, že to byl těžký zločinec, které Němci opatřovali takovými křiklavými šaty.

Něco pro lékaře-antropology, kteří se zabývají vývojem lidstva od lidoopů a neandrtálců aj. až po naše doby. Jednou asi hodinu po vydání oběda dozorce odemkl dvéře a kuchař s hrncem mne vybídl, abych nastrčil misku. Dal mně do ní jakousi omáčku a v ní byla chrupavčitá kost, velikosti malé pěstě. Omáčku jsem s velkou chutí i rychlostí snědl a pak se pustil do té kosti. Hryzal a křupal jsem ji, jak jsem mohl ještě s větší chutí jako tu omáčku. Přitom s překvapením jsem se slyšel, jak si při tom hryzání vrčím jak doma sousedův pes, jemuž jsme občas nějakou tu kost hodili. Zarazilo mě to pomyšlení, jak tím vězněním člověk klesá nejen na těle ale i na duchu. Začal jsem kousat dále, ale to vrčení chtěj nechtěj se opakovalo znovu i proti mé snad slabé vůli. Podotýkám, že do večera jsem tu kost snědl beze zbytku s vědomím, že tělo ten vápenec a jiné minerály v ní jistě potřebuje.

Ve vězení ve Svídnici jsme po tom třídění hrachu přiráželi sponky na odznaky tzv. Winterhilfe. Zpočátku jsme měli úkol dvě stě kusů denně, pak to stupňovali výše na tisíc, a to jsme už říkali, že to není možné udělat, ale přesto jsme to dotáhli na 1 600 až 2 000 kusů. Po rozkaze dalšího zvýšení s výhrůžkou odepření oběda, dotáhli to někteří na 3 000 kusů, ale dál už to pro většinu z nás nebylo možné. Přesto br. Vlachovský z Uh. Hradiště nám říkal, že on udělá pohodlně za osm hodin 4 000 kusů, kdežto nám to menší množství trvalo celou pracovní dobu, tj. 12 hodin. To je důkazem, že jak jsou velké rozdíly ve sportovním zápolení, tak jsou i v práci.

V lednu 1941 jsme četli v novinách (mohli jsme si je kupovat) o konferenci zahraničního ministra SSSR s ministrem zahraničních věcí německé říše Ribbentropem a Hitlerem, a pak Molotov pokračoval v cestě do Londýna. Dle toho jsme usuzovali, že SSSR žádá nějaké ústupky pro Protektorát Čechy a Morava, a dělali jsme si z toho všeliké politické závěry.

Avšak v březnu 1941 to začalo. Celé noci jsme nejen slyšeli, ale i cítili, rachot a otřesy od projíždějících tanků a obrněných vozů, protože věznice byla u hlavní ulice. To se už ve věznici veřejně mluvilo, že německá armáda jede na východ dobýt Rusko a potom teprve že se půjde na Anglii. Nemohli jsme proto pochopit, že sovětská armáda byla překvapená. A jestli, kdo to zavinil? Když to vrabci zpívali na střeše tolik měsíců před tím?

Tak to by bylo o Svídnici stručně všechno. Ty drobnosti, které byly téměř na denním pořádku ve věznici, jsou běžné všude a nestojí za psaní.

Breslau (Vratislav Wrocław) poprvé

V půli května 1941 nás téměř všechny převezli do Breslau do věznice na Klettschkaustrasse. Ten Klečka musel být zvláštní osobnost, neboť ve Svídnici věznice byla rovněž na Klettschkaustrasse. A vůbec velká část jmen tamějších Němců měla česká jména jako: Wischnovsky, Nowak, Matschka, Lischka, Mally atd. Tak tam v Breslau to bylo daleko horší nežli ve Svídnici. A to na jídlo i na kázeň. Proto těm strážcům budeme opět říkat bachaři. Při sebemenších přestupcích dávali do temnice, anebo alespoň tvrdé lůžko.

Měl jsem souseda br. Gracu z Uherského Hradiště. Byl úředník, ale těžko se učil morseovku. My už byli staří mazáci, nám to hrálo alespoň dvě stě klepů za minutu. On když klepal, tož tak jak zedník kladívkem. Nebylo divu, že nás bachař přistihl a já jako učitel dostal týden tvrdé lůžko. Přišli chodbaři-vězni, sebrali matrace a donesli takovou desku jako stůl a dali do toho lůžka. Ty desky byly z modřínového dřeva, a tak jsem měl z toho velkou radost, že po dvou letech cítím zase vůni lesa. Lehl jsem si, pod hlavu složil modrákový kabátek a brzy usnul. Avšak po půlhodině jsem se už probudil, přestože oplývám opravdu tvrdým spánkem až dodnes, a převrátil jsem se na druhý bok, pak na záda a tak pořád dokola a ráno jsem byl nevyspaný a celý jako polámaný, všechno mne bolelo.

Naštěstí jsme přes den cupovali sisálové motouzy od mlátiček. Ráno toho hodili svazek dovnitř a večer tři pytle cupaniny odnesli pryč. Tak jsem si té cupaniny schoval pod lůžko a před spaním jsem se tím vycpal jako August v cirkuse a liboval si, jak jsem na to vyzrál. Přestože jsem to dělal tak celý týden, ani ta cupanina moc nepomáhala. Kde jí bylo jen trochu více, tak tam to tlačilo, a když skončil týden, byl jsem tomu hrozně rád. Často hodili ty špagáty i se slámou, ve které byly klásky pšenice žitné i ovesné. Ty jsem si pečlivě vyloupal, dal do skleničky na vodu, zalil a na druhý den snědl. Bylo toho bohužel jenom jedna nebo dvě lžičky denně, ale chutnalo to znamenitě. Ta ovesná zrnka byla jako ořechová jádra.

Jako vyšetřovanci měli jsme nejen kartáčky na zuby, pasty, mýdlo, příbory, ale dokonce i zrcadlo, a tak jsem se při tom žvýkání těch zrn díval do úst, jak se mně z toho zrní dělá mléko. To byl druhý požitek. Horší však bylo, že při tom pozorování v zrcadle jsem zjišťoval, že při té podvýživě mně vznikají vrásky na čele, kolem očí a uší i na krku, vlasy že ustupují dozadu a žebra dopředu. To žebro sem nebo tam, to není vidět, ale co když přijdu v takovém stavu domů, tak si mne ani žádná nevšimne. Ta moje musí, protože to máme napsané na papíře, jakousi smlouvu o snášení dobrého i zlého.

Denně jsme chodili na procházku na vězeňský dvůr. Tam ale neměli zeleninu, tu bychom jim snědli, ale zato hned za dveřmi na dvůr byla veliká dřevěná mísa s vařeným kukuřičným šrotem. To byla potrava pro několik vlčáků, které v noci pouštěli hlídat věznici. V té kukuřičné kaši bylo bezpočet otisků psích čumáků, ale to nevadilo a než přešlo dvacet až třicet vězňů, byla mísa prázdná. Později na to bachaři přišli a padaly facky.

V té době jsem dostal od ředitele buchlovského panství Wikla nabídku na stavbu lesních silnic, že bude větší těžba, a proto že se musí polovina toho výtěžku dát na stavbu silnic a mostů. O mém propuštění že bude osobně jednat na Landrathě ve Zlíně, o jehož výsledku při jeho vysoké stranické hodnosti nebylo pochyb.

Přitom že zdůrazní výlom kamene v buchlovských horách a jeho dodávky pro potřebu okresu Uherské Hradiště, aby se tím mohly ušetřit železniční vagony pro vojenské účely.

Kdyby nebyl v té nabídce uveden ten dodatek o ušetření vagonů, souhlasil bych a odpověděl vyplněním a podepsáním nabídky, ale tak jsem to nechal ležet. Když jsem byl odsouzen, tak jsem trochu zalitoval, ale už bylo pozdě. Potom jsme byli předváděni k vyšetřujícímu soudci. Při tom čekání jsem se naposled na chodbě setkal s br. MUDr. Vignatim, který byl brzy nato popraven.

U vyšetřujícího soudce byly probírány protokoly napsané gestapem a my vězni jsme se domluvili na tom, že všechno nemůžeme zapřít, abychom nebyli odesláni zpět na gestapo do Brna, z čehož měl každý obavy. A tak každý něco zapřel, něco přiznal.

V neděli 22. června 1941 sotva jsme vstávali slyšeli jsme ze všech stran hrát muziku a volání:

„Sieg heil! Heil Hitler!“

a pořád dokola. Zprvu jsme se domnívali, že se Němci dostali do Anglie, ale brzy se morsem po zdech během deseti minut celá věznice dozvěděla, že začala válka se... spojencem, Sovětským svazem. My jsme začali jásat také. Říkali jsme si:

„Sověti od roku 1939 se jistě pořádně připravili, neboť měli na to téměř tři roky času, strategicky si polepšili polohu zabráním půlky Polska a pobaltských států, a tím že naše osvobození není už daleko a nejvýše do Vánoc budeme určitě doma.“

Jaké však to bylo pro nás strašné zklamání, když hned následující dva dny jsme slyšeli v tom řvaní o vítězství, o dobytí ruských měst sto až stopadesát kilometrů od hranic a postupy německých armád až padesát kilometrů denně. Za tři měsíce byli Němci třicet kilometrů před Moskvou a měli obklíčený Leningrad.

S velkým neklidem a obavou jsme očekávali vtrhnutí Japonců na Sibiř, ačkoliv měli se Sovětským svazem smlouvu o neútočení. V té době všechny smlouvy se rovnaly cárům papíru.

Teď to vypadalo, že už nejde jen o nás vězně a český národ, ale o celé Slovanstvo. Ovšem my vězni jsme toto nebezpečí cítili více než lidé doma na svobodě. To byly pro nás opravdu těžké chvíle. Němci se už cítili pány Evropy. Vyhrávané pochody denně na počest vítězství na východní frontě a také na potopení tisíců až čtvrt miliónu brutto tun denně z plovoucích konvojů do Murmanska, v Atlantickém oceánu, ve Středozemním moři a jinde šly nám velmi na nervy. Bachaři byli v důsledku toho surovější a hlad veliký k tomu. No marně, dali jsme se na vojnu, musíme bojovat. Konečně, vždyť většina světa byla v tom.

Trochu nás povzbuzovalo, když jsme v německých novinách četli, že byl bombardován Berlín a jiná německá města anglickým letectvem. To nás utvrzovalo v myšlence o německé naději, že v důsledku vítězného postupu německých armád do Sovětského svazu nenabídne nebo nepřijme Německem nabízený mír, jak jsme se obávali. Velkým povzbuzením pro nás byla zpráva z prosince 1941 o odražení německých vojsk od Moskvy až 200 kilometrů na západ, což byla prvá porážka německé armády, a to nám dávalo naději německých porážek dalších.

Částečným zpestřením našeho pobytu ve věznici bylo to, že jsme si morsem předávali zprávy přes cely třeba až na konec bloku anebo o patro či dvě výše nebo níže. Lovili jsme jako amatéři radisté ve vzduchu radiové vlny. Na odklepanou výzvu se někdo přihlásil a žádal vysílače o jeho adresu. Pak odklepl svoji.

Někdy to bylo obráceně. Buďto dostal výzvu, aby to odklepal dále, anebo nastal vzájemný hovor. Takovým způsobem byly předávány důležité zprávy a také to bylo předmětem vzájemné zábavy.

Tak se mně jednou stalo, že jsem „chytil“ o poschodí výše učitele Klvaňu ze Ptení u Prostějova, a hovořívali jsme pak téměř denně po šesté hodině večer, po dobu tří měsíců, aniž bychom se kdy znali nebo se viděli. Musím říci, že učitel Klvaňa, na rozdíl od jiných „proroků“, kteří říkali, že bude do Vánoc 1941 po válce, se vyjádřil, že to může i dva roky ještě trvat.

Nikdy ani po válce jsme se nesetkali. On byl dvakráte v Buchlovicích a já nebyl doma a já dvakráte ve Ptení a zase nebyl doma on. Tak jsem denně po tři měsíce mluvil s člověkem, kterého jsem nikdy neviděl.

Bylo nám dovoleno číst německé knihy. Mimo klasické literatury bylo mnoho těch, které popisovaly německá vítězství během staletí.

Přestože jsme viděli ve filmech pálení německých knih nevyhovujících nacistické víře, což znamenalo, že všechny knihovny prošly censurou, tak v prušácké vězeňské knihovně v Breslau byly knihy od bavorských spisovatelů, kteří se v nich vyjadřovali o pruském národu jako lidech lenivých, kteří by chtěli dělat jenom policajty a úředníky, nosit uniformu a vojančit.

Spisovný výraz „die preussische Schweine“ nebyl v těch knihách žádnou zvláštností. A když jsme v roce 1944 pracovali v továrně v Donauwörthu spolu s německými dělníky a

z východního Německa tam přišli vystěhovalci utíkající před sovětskou armádou, tak ti Bavoráci říkali:

„Die preussische Schweine sind schon bei uns.“ (Ty pruské svině jsou už u nás.)

Mírov

V září 1941 větší transport Čechů převezli na Mírov, což jsme přijali s velkou radostí. Bylo tam podstatně lépe nežli v Breslau. Mírov jak známo byl postaven za císařovny Marie-Terezie, jako vojenská kasárna ve tvaru hradu. Už za Rakousko-Uherska byla z něho věznice pro těžké zločince. Tou byla i za první republiky a smutně je proslulá dodnes.

Už když jsme byli malí kluci a něco vyvedli, tak nám rodiče i učitelé říkali: S takovou ty lajdáku rosteš pro Mírov. Vědělo se, že jsou tam zavíráni žháři a vrahové. Tak mně o tom vyprávěla moje stařenka a také někdy tím Mírovem hrozila. Také někdy říkala, když mně některé jídlo nevonělo:

„Počkej, budeš někdy rád, když sníš kůrku chleba přišlápnutou papučí a z koňské stopy nebo z koleje se vody napiješ.“

A už to bylo tady. Teď když jsme tam přijeli, přestože jsme se cítili jaksi více doma, jsem si na milou stařenku vzpomněl. Joj, kdyby žila a věděla, že jsem jako velký zločinec na Mírově!

Byli jsme tam něco málo přes rok, prožili Heydrichiádu a začátky soudů v Breslau.

Začnu tím veselejším: Bylo nás na světnici č. 40 dvanáct vězňů a z toho tři z Buchlovic. Za práci nám dali rozvazování uzlíků na provázcích od mlátiček. Tyto uzly jsme měli rozvázat a ty motouzy svázat do takových otýpek o stejných délkách a bylo určeno pět kilogramů na muže. Před večerem jsme ty balíky odevzdávali na chodbě bachařovi, jehož jméno bylo Václavík. Uměl trochu česky. Pocházel někde od Opavy. Dělal vždy velký rámus a často vyhrožoval udáním pro sabotáž.

Ty otýpky jsme odvažovali na mincíři a Franta Novák, komunista z Karolininy Huti u Vsetína, jednou rukou držel mincíř a druhou balík, ale ten táhl dle potřeby směrem dolů, takže místo osmi kilogramů navážil deset a třeba i dvanáct. Když jsme navážili šedesát až sedmdesát kilogramů, tak bachař Václavík, který to zapisoval, řekl:

„Na, gut.“

Balíky jsme házeli do jedné místnosti bez ladu a skladu. V tom vážení jsme se tak zdokonalovali, že někdy jsme udělali sedmdesát kilo ze čtyřiceti. Tak jsme to dělali tři měsíce a jednoho dne přiběhl bachař Václavík i s nějakým Němcem sedlákem, který si přišel stěžovat, že má zkažené pole, neboť na něj vyvezl mírovskou žumpu a teď má role samý sisálový suk, což prý nezhnije ani za tři roky. My jsme totiž ty suky nerozvazovali, od toho bolely prsty, a proto uřezávali nožem a dávali na dno popelnice, která sloužila jako záchod a večer vysypali na chodbě do kanalisační záchodové trouby. Ostatní vězni to ovšem dělali také tak, takže toho bylo veliké množství a takový sisálový suk

nepřispívá k úrodě, spíše škodí. Bachař Václavík lítal a hrozil udáním pro sabotáž, ale potom ztichl, protože jsme mu dokazovali, že my jsme suky rozvazovali a za ostatní přece nemůžeme. Na důkaz toho jsme všichni museli říci: Na mou duši. To jsme ale neměli dělat, protože později mnoho těch duší na to doplatilo.

Po uzílkách nám donesli hromadu papíru potištěného „Rusla-Läuse" (tj. ruské vši). Z toho že musíme udělat 45 miliónů kabelek na ten prášek, ovšem ne pro Rusy, ale pro německé vojáky, aby se mohli zbavit vší. Vši jsou totiž tvorové internacionální a koušou každého a vybírají si rasově lepší krev a za to odměňují svého hostitele tím, že se může dle libosti škrábat, hlavně v zalesněných částech svého těla. K tomu nám dal ještě vědro lepu a začali jsme. První den na zkoušku a pro druhý byla stanovena norma 200 kusů za den svázaných do jednoho balíčku. Začalo se nám to líbit, ale třetí den přišel pan Václavík, potažmo český Němec anebo německý Čech, a řekl:

„Dnes musíte ulepit každý 400 kusů!"

My jsme protestovali, že to není možné, ale nakonec při lepší organizaci jsme to svedli. Tak to bylo pro nás dvanáct 4 800 kusů. Tak jsme vyráběli čtyři dny každý čtyři sta kabelek. Zase přišla bohem daná vrchnost a řekla:

„Tak od zítřka budete dělat každý 800 kusů, tedy 9 600 denně." My řekli, že to vůbec není možné, a on odvětil:

„Tak když se vám to nelíbí, tož budete od zítřka dělat každý tisíc kusů a kdo neudělá, nedostane oběd."

Práskl dveřmi a otočil klíčem. To byla pro nás bomba. Při hladu a práci nedostat ještě oběd. Podotýkám, že na Mírově se tenkráte vařilo ještě po moravsku, tj. že polévky i omáčky pro zelí se zasmažovaly, takže ten oběd jakousi hodnotu měl. Pustili jsme se do toho opravdu s vervou, jeden druhému pomohl a úkol splnili. Nebudu to už dále rozvádět, ale během dvou týdnů, pod pohrůžkou odmítnutí oběda, jsme každý dělali čtyři tisíce denně. A to i v neděli jsme museli stejné množství odevzdat, tj. 48 000 kusů.

Tak, teď necháme práci stranou a povíme si o běžném dění na mírovské věznici. Naše světnice, kde bylo dvanáct lůžek, měla jen jedno malé okno sotva osmdesát krát osmdesát centimetrů, které však bylo hustě zamřížováno silnými železy podél i napříč, takže nám málo světla mohlo vniknout dovnitř. Každý den před večerem přišel zvláštní zaměstnanec, asi hudebník, který kladívkem s dlouhým topůrkem nám na té mříži přehrál serenádu brnkavou od Štolce z toho důvodu, jestli není mříž napilovaná. Tento zřízenec chodil denně po celé věznici a musel všechna okna odbrnkat. Měl v tom už velkou virtuositu. Z lepenky jsme si udělali karty, avšak hra o darmo nebavila. Proto jsme si nadělali z chleba takové kostky jako maggi a hráli o ně. Brzy jsme přestali, neboť to bylo jako okrádání. Co ten chudák když prohrál?

Ve volných chvílích, zvlášť v neděli, dívali jsme se tím zamřížovaným oknem ven na přírodu. To byl nádherný rozhled jako z letadla na silnici dole a lesní cesty, lesy a lučiny, které v jarní a letní době byly plny lidí, ponejvíce lidských párů, kteří si mysleli, že je nikdo nevidí. Bylo nám to všem hrozně líto, hlavně těm svobodným, kteří už nějaké to

děvče doma měli a podvědomě jakoby venku viděli to svoje. No i nám ženatým bylo všelijak naměkko.

Přišel k oknu br. Karel Žídek z Kostelce u Zlína, dívá se na ty rorýse a vlaštovky, jak se krásně vznášejí a svobodně bez bachařů pohybují, kam chtějí, a říkal:

„Jak je ta svoboda krásná, co bych za to dal, kdyby mně Pán Bůh dal, abych mohl být takovou vlaštovkou alespoň týden."

(Br. Žídek byl nábožensky založen a trpěl žaludeční chorobou, a proto nemohl jíst některá jídla, a proto se nad ním vždycky některý bratr ustrnul a snědl to za něho.)

Stál jsem vedle něho a řekl mu:

„No to bys Pánu Bohu pěkně poděkoval, kdybys měl na snídani mouchy, na oběd mouchy, na večeři také mouchy a ještě bys si je musel sám nachytat. A co by na to říkal tvůj žaludek. A potom, hnízdo by ti třeba spadlo nebo paní vlaštovičku by ti chytil krahujec a co potom, živit tolik krků sám? Vždyť vidíš, že ty vlaštovičky mají tak pilno, že nemají ani času na stolici a pouštějí to za letu. Tady máš všechno, jídlo se ti donese až k hubě, čůrat a kakat máš v rohu ve světnici, zamčený jsi celý den, aby se na tebe nikdo nedostal, ráno nás přijdou obudit, večer světlo zhasnout, co chceš víc? To by se ti za dva dny zmrzelo.

Víš, že vše na světě se zmrzí? I majetek, peníze, děvčata a nejspíše jídla, po kterých nejvíce toužíme. Jak je to krásné mít takový veliký hlad, jak potom chléb chutná pěti chutěmi, které jsme doma vůbec nevnímali."

Přidal se br. František Šácha, rolník z Míkovic, a říká:

„Vždycky jsem litoval těch lidí, co chodí po žebrotě. A teď to vidím jinak. Když tak uvážím, že ten almužník se nejen denně dosyta nají chleba různých vůní, protože každá selka i pekař pečou jiný chléb, mimoto dostane sem tam tu kávu nebo polívku, za peníze, co mu dají, si koupí pivo nebo co chce, ale hlavně že si chodí svobodně od dědiny k dědině, nevodí ho žádný bachař, jak v té písničce:

„A já su volný jak ten pták..."

S br. Františkem Teslou, horníkem a snad komunistou z Ostravy-Kunčiček jsme se jednou přeli i s br. Karlem Žídkem, bývalým Baťovým dělníkem, o tom, jestli ten kapitalista, třeba Baťa, když dal dělníka k novému stroji, jestli měl počáteční sazbu normu dodržet anebo zda byl oprávněn po zapracování a vyšším výkonu ji zvýšit. Už si nepamatuji, co kdo zastával a obhajoval, ale odpověď nám nato daly ty lepené kabelky Rusla-Läuse. Za měsíc jsme měli dvacetkrát vyšší výkon nežli prvého dne. Nejenom to. Brzy jsme si řekli, že ty neděle s tím lepením nejsou nedělemi a že bychom si měli přes týden udělat víc a schovat na tu neděli. Stalo se. V neděli jsme si pěkně hověli a večer klidně odevzdali 44 000 kusů. V sobotu po odevzdání kabelek pan bachař Václavík říká:

„A co ty další?"

Nechal odtáhnout lůžka a sebral nám naši nedělní zásobu padesát tisíc kabelek. My zůstali jako opařeni, ne snad z toho, že jsme museli v neděli znovu dělat, ale proto, že jsme se nechali doběhnout, a to ještěod takového primitiva. No počkej, však my na tebe vyzrajeme!

Mezitím v týdnu odešli dva do Breslau k soudu, takže byla tři lůžka volná. Sehnali jsme si velkou jehlu, tlustou niť, rozpárali ty tři slamníky, do každého uložili 15 tisíc kabelek a zašili. V sobotu přišel Václavík a říká: „Všechno co máte odevzdat i papír, práce se končí a v pondělí budete dělat něco jiného."

My jsme si řekli, nás už nedoběhneš a zásobu na neděli jsme si nechali. Ráno v neděli nám zase dal materiál zpět, abychom v práci pokračovali. Tak nám to udělal ještě třikrát, ale my měli vždy zásobu ve slamnících a i když udělal prohlídku, nic nenašel. Tu poslední sobotu při odevzdávání kabelek řekl, že musíme všechno odevzdat, protože se ta práce opravdu končí a kdybychom si nechali tu zásobu, že by to mohlo být považováno za sabotáž. A skutečně, tentokráte to bylo doopravdy tak. Minul týden, minul druhý a třetí a my měli ve slamnících zašito čtyřicet tisíc kabelek!

Bylo to po Heydrichiádě, téměř denně jsme v novinách četli o trestech smrti za sabotáže a pan Václavík už dříve říkával, že to, co děláme, je vojenská dodávka a kdyby nás napadlo sabotovat třeba tím způsobem, že bychom nezalepili některou stranu kabelky, že by to mohlo být považováno za vojenskou sabotáž a ta že se trestá smrtí. Kdo to tenkráte tu dobu prožil ví, že s tím nebyly žádné špásy. Tak a teď jsme byli v tom. Naneštěstí jsem byl tzv. velitelem světnice (nakomandovaným, protože jsem ovládal němčinu), a tudíž za všechno zodpovědný. Ve vedlejší světnici byl zavřen br. JUDr Kocman, bývalý obchodní ředitel Zbrojovky v Brně, známý mně z Kounicových kolejí. Ve zdi mezi našimi světnicemi byl topný průduch asi třicet krát třicet centimetrů, který vedl z přízemí nahoru a v každé světnici byl zadělán jakousi dlaždicí. Nikdy co jsme tam byli se v tom netopilo. Tak jsme si ty otvory otevřeli a milý Dr.

Kocman nám dělával přednášky o Střední Americe a o Blízkém východě, kde býval dříve vyslancem. Také nám právnicky radil, avšak sobě neporadil, neboť byl koncem srpna 1942 popraven. Svěřil jsem se mu se svou starostí a on říkal:

„Dejte každý den dva až tři tisíce na dno popelnice, důkladně to počůrejte a při kyblování to do toho záchodového trychtýře na chodbě vysypte a máte za dva týdny pokoj."

Tak jsme to jednou tak udělali a vysypali to do toho trychtýře. Hned nám však volali z dolní chodby, co že blázníme, že se jim tam ty kabelky rozletěly jako padající listí, že to hned posbírali a že to bylo štěstí, že to žádný bachař neviděl. Ten papír byl trochu odolný vodě. Tak co dělat? Mezitím jsme dostali přírůstek a lůžka byla obsazena a novice si stěžovali, že jich ty slamníky tlačí. Tak jsme jim je upravili, aniž by věděli, na čem spí.

Doba se stále zhoršovala. Z dopisů i z tajných zpráv jsme se dovídali, že v Breslau se už soudí a že to jsou téměř samé sekery. Z patnáctičlenné skupiny z Uherského Hradiště

čtrnáct seker a patnáctý doživotně (br. František Kudílek, poručík ze Starého Města, stejně se nevrátil).

Co teď s našimi kabelkami? Nás odvezou k soudu, přijdou tam po nás druzí, najdou to a jsme v pytli, přinejmenším přitěžující okolnost. S kabelkami musíme něco udělat. Neříkal jsem nikomu nic. V sobotu, když jsme dělali úklid a také rovnali slamníky, jsme na to přišli, udělali paniku, já to šel hlásit bachaři Václavíkovi, ale ten už byl pryč. Naštěstí nám trochu pomohl nový vězeň doktor filosofie vystudovaný v Americe, z „lepší" rodiny, který pravděpodobně lidskou potřebu za svého života nedělal jinde než na splachovací míse. Hodně se přejedl a šel v noci na ten náš světnicový záchod. Tam byla popelnice a nad ní dřevo a na tom se muselo dřepět a udržovat jakousi rovnováhu i při tak namáhavém úkonu. On však spadl do té popelnice, vyvrátil se s ní a šel pak ke svému lůžku, zanechávaje za sebou velké stopy bláta, jako sněžný muž. My, když jsme se ráno probudili, tak jsme téměř omdlívali a v tom bachař Václavík odemkl a vrazil dovnitř. Já v pozoru jsem mu chtěl podat hlášení, ale on se chytil za nos a utekl ven. Já za ním na chodbu a k obvyklému hlášení jsem přidal to, že při úklidu jsme našli 20 tisíc kabelek. Číslo jsem úmyslně zmenšil a Václavík vyskočil jak jelen v říji. Já říkám, že to bylo ve slamnících těch, co jsou dávno pryč a že za to nemohu, neboť mám tvrdý spánek a oni to jistě zašili v noci a že jsem to hlásil už minulý den, ale jeho že tu nebylo. On se totiž v sobotu odpoledne ulil. Hromoval dále ale už slaběji, a nakonec mně potichu řekl, abych o tom nikde nemluvil a abych šel s ním. Šli jsme do jakéhosi skladu, vzal jsem tři pytle, kabelky jsme dali do nich, nahoru přidali zametené smetí a nesli jsme to přes vězeňský dvůr až na dvůr hospodářský. Tam jsme vidlemi vyházeli jámu, kabelky vysypali a hnojem založili. Pan Václavík se už choval tichoučko a viděl jsem dle toho, že měl více strachu nežli my.

Něco z psychologie lidského chování, když je skupina lidí pohromadě, žije v nedostatku a hladu a je odříznuta od světa. Když jsme přišli na Mírov z breslauských samotek a byli jsme po dvanácti i vice pohromadě, tak jsme byli šťastni. Byli jsme všichni z odboje a říkali si bratři. Utěšovali jeden druhého a vyprávěli o všem možném. Když za nějaké dva týdny nebylo už nic k mluvení, tak nastala truchlivější nálada. Nepomohlo ani vyprávění vtipů, protože se jim nikdo nesmál, ani takovým, při nichž jsme se kdysi váleli smíchy.

Na Mírově jsme každý den ráno dostávali každý půlku takové malé štrycle chleba. Ty už v kuchyni kuchaři nakrojili tak, aby držely pohromadě. Bylo nás na světnici dvanáct. Chodbaři s bachařem položili na stůl šest štryclí. Teď každý šel a vzal si jednu půlku. Ti první si vzali ty zdánlivě větší a na posledního zbyla zdánlivě nebo i skutečně nejmenší. Ti kuchaři to ovšem nemohli rozměřovat na milimetry při tom množství tisíců štryclí, a tak nastávaly třenice. Aby se tomu zamezilo, dohodli jsme se na tom, že každý si půjde pro chléb jednou za dva dny a vezme si celou štrycli a tím bude ta půlková nespravedlnost odstraněna. Tak jsme to začali dělat tím způsobem, že jeden den si brala chléb jedna strana lůžek a na druhý den druhá. Netrvaly dva dny a spory začaly znovu. Kdo přiběhl první, chmatl tu štrycli, co se mu zdála největší, druhý také a ten poslední se zase domníval, že dostal tu nejmenší. Váhově byly snad stejné, ale pohledem se zdála některá širší, tato byla nižší a naopak ta užší byla trochu vyšší, ale zdála se menší. Proto, aby ještě i této mrzutosti se předešlo, domluvili jsme se tak: Uděláme z lepenky karty, každý bude mít jednu a na ní své jméno a číslo, tedy: 1-12. Karty se zamíchají a položí na štrycle chleba a já jako velitel světnice přikročím slavnostně ke stolu a řeknu:

„Dobré zažití!“

a zvednu kartu a přečtu jméno a ten si chléb vezme. Potom další kartu a tak až do konce. Snad se stalo, že mně připadla větší štrycla, a proto padly poznámky žertem i doopravdy, že svoji kartu znám a položím si ji na největší štryclu. Proto jsem rozhodl, že to pokládání těch karet i jejich odkrývání bude dělat každý den jiný, a teprve byl klid.

Hlad je zlá věc a proto touží hladový, aby se alespoň jednou za čas mohl dosyta najísti. Byli mezi námi tři, kteří čtyři dny po sobě ten chléb nejedli a schovávali si ho na neděli. Postili se jako Gándí a odpoledne v neděli si ten chléb rozkrájeli na takové půlkrajíčky, namazali margarinem, kterého jsme dostávali dvakrát týdně o velikosti kostky cukru a rovněž dvakrát marmeládu, která byla rozředěna asi jako rajská omáčka. Tou to také potřeli a měli to jak obloženou mísu a jedli to celé odpoledne s takovým posvátným klidem jako u prvního svatého přijímání. Některému to nedělalo nic, jiný však ke své škodě to večer vrátil do popelnice a ještě na druhý den měl zažívací potíže.

Pravděpodobně to tak dělali i na jiných světnicích, a když se na jedné stalo, že ti přihlížející hladoví neměli v neděli odpoledne nic, neboť večeře se vydávala už v jednu hodinu po poledni, vrhli se na toho labužníka, pobrali mu to, nastala rvačka a doneslo se to bachařům. Příští neděli přišli ráno dva bachaři a kdo měl víc jak půlku štrycle, tak mu to sebrali.

Oblíbeným námětem po ulehnutí na lůžko bylo, jaká jídla kdo v životě jedl a jaká vaří jeho žena. Každý se chtěl pochlubit tou svojí, jak ona to umí, že to a to maso dělá na víně, jiné na smetaně, a o jiných úpravách s vajíčky, o kávách, čokoládách, vínech, plzeňském, očkách aj. tak dlouho, až se najednou některý na lůžku zvedl a zařval:

„Držíte ty čuně, vy pitomci, ještě toho nemáte tak dost, ještě se budete omamovat takovými věcmi, kdo to má poslouchat, ještě je toho trápení málo?“

A byl klid.

Velice jsme se těšívali na poštu z domova. Zvlášť jsme se všichni těšili až dostane dopis br. František Beneš, bývalý úředník okresního úřadu v Uherském Hradišti, který měl babičku věštkyni a která mu zastřeným způsobem v dopisech sdělovala, že Německo to prohraje a on že se bude brzy koupat v Moravě. To první se jí splnilo, to druhé bohužel ne, neboť br. František Beneš na Mírově zemřel.

Jednomu hodná hospodárná žena v dobrém úmyslu psala, že jsou všichni zdrávi, že něco uspořila a koupila za to secí stroj a čističku a že ještě bude hledět koupit okružní pilu. Velice že se všichni těší až se vrátí, že ten a ten je už doma. Nebudu ho jmenovat, zemřel také na Mírově. Praštil dopisem o zem a říkal:

„Co mně takové voloviny píše, co je mně po těch zatracených strojích, když já tady chcípnu a kdosi jiný s nimi bude dělat!“

Jiná manželka si zase stěžovala, že je gestapáci vyrabovali a všechno pobrali, že je bez prostředků, mají hlad a podobně. Její muž zastřeným způsobem jí odepsal: „Drahá ženuško, nic si z toho nedělej, až bude konec války, všechno dostaneme i s úroky."

Ano, dočkali se! Většina nedostala nic, i když přišli o všechno. Mimo dopisů z domova dostal jsem také v září dopis od německého právního zástupce z Breslau, JUDr. Pipera, který mně sděloval, že mně byl určen k obhajobě a abych mu sdělil své polehčující okolnosti. Neodpověděl jsem na něj. Za dva týdny přišel druhý dopis a rovněž jsem jej nechal ležet. Byli jsme na světnici zajedno v tom, že se nehodí, aby se Čech ucházel u německého advokáta o obhajobu. To však byla kardinální chyba.

V té době se osazenstvo naší světnice hodně pozměnilo. Někteří odešli k soudům a noví přišli. S nimi tři studenti z Uherského Brodu a tak trochu hořekovali, že mají přerušená studia. Jeden se jmenoval Souček, druhého jsem zapomněl a třetí byl Jaroslav Škubal ze Šumic. Měl pět tříd reálky a byl nějaký čas u inženýrské firmy, co stavěla silnice, a jevil k tomu oboru velký zájem. Jako bývalý silniční stavbyvedoucí jsem mu řekl:

„Tak Jardo, nic si z toho nedělej, začneme oba študovat už teď, jak se vrátíš, uděláš maturu, půjdeš na vysokou, uděláš silničního inženýra a potom to s těmi silnicemi i dálnicemi u nás rozhýbem."

A tak jsme si opakovali, kdo co věděl, matematiku, fysiku, češtinu a co nás bavilo a hlavně, že ušel čas. Br. J. Škubal se vrátil po válce a už koncem roku 1948 byl dopravním inženýrem a brzy dosáhl vysokého postavení u ministerstva veřejných prací, avšak na dálnice zapomněl.

Počáteční dobrá nálada na Mírově nás začala opouštět, když nám br. J. Škubal vyprávěl, že byl v době Heydrichiády v Kounicových kolejích a že měli okno směrem ke kapli sv. Václava a dívali se, pokud jim cit a nervy dovolily, jak byli stříleni čeští lidé, muži i těhotné ženy, mladí chlapci a děvčata a jak bylo slyšet volání: „Já jsem nevinen. Vrazi, zločinci! Ať žije republika, ať žije Beneš!" apod.

Ty zastřelené že tahali za nohy po zemi pryč. Dověděli jsme se také, že jeden odbojář, který měl osm dětí, byl odsouzen k trestu smrti a bědovali jsme nad ním, jak těžko se mu bude umírat, že to snad do té popravy ani nevydrží.

Na naší světnici byla většina svobodných, tři ženatí měli po dvou a br. František Novák pět dětí. Tak jsme litovali v duchu jeho pro případ, kdyby se s ním něco stalo. Zpočátku byl bouřlivák, zpíval jen ruské písně, nejvíce ty husary, trošku někdy zavadil o br. K. Žídka, který se modlíval zjevně. Brzy však zůstával zamyšlen, docházel k večeru k oknu a tam, opřen o okenní desku, hleděl nepřítomně ven. Jednou jsem se k němu přikradl a zjistil, že se modlí. Dělal jsem, že to nevidím. Řekl mně:

„Ty jsi rodák od Rožnova, tak to u nás na Hrozenkově znáš. Kdyby se něco se mnou stalo a ty kdyby jsi se vrátil, dojdi se tam na mé děti podívat."

A ukázal mně fotku, na které byla jeho žena a pěkných pět dětí. Přestože jsem neměl nic těžšího dokázaného, řekl jsem si, že by bylo jistější utéct. Ale jak? Vzpomněl jsem si, že

když jsme už před delší dobou nacpávali ve stodole na patře slamníky, že stodola je u samé ohradní zdi a vedle zdi na svahu jsou stromy a to by se z té střechy dalo na ně skočit, slézt dolů a zdrhnout. Postěžoval jsem si bachařovi, že bychom si chtěli nacpat slamníky čerstvou slámou, že už z toho máme sečku, a kupodivu nám i na jiných světnicích ohlásil odnést slamníky ke stájím, tam je vysypat a vylézt na patro stodoly, slamníky nacpat a házet dolů. Já jsem vylezl po slámě až k samé střeše, vytáhl jsem několik tašek, byl to ten velký formát, protáhl se mezi latěmi a

lezl po střeše na její okraj k ohradní zdi. Tu jsem však zjistil, že stromy jsou o 4-5 m níže nežli střecha. Svah že je velmi skalnatý a příkrý a ty stromy jsou staré akáty, které jsou velmi křehké a jsou samý trn. Skok dolů se rovnal sebevraždě. Proto jsem se vrátil posmutnělý a ze zlosti jsem ani tašky nedal na své místo.

Brzy nato přijel z Breslau nějaký úředník, dal nám podepsat obžalovací spisy a 16. října 1942 jsme dostali cestovní rozkazy k soudu do Breslau. Když jsme byli shromážděni na dvoře, volal na nás z okna br. Josef Strýček z Buchlovic, dvacetiletý, který už od prosince 1940 byl nemocen, kašlal krev, měl tuberu, že on až přijde domů, nají se a bude mít léky, že se uzdraví a tady na Mírově že to vydrží tak dlouho, než se Němci po.... Když jsme odjeli, zůstal sám a tesknotou za pár týdnů na Mírově zemřel. Předtím vydržel tak dlouho o hladu a bez léků.

Na cestě do Breslau byli jsme oblečeni ve svých civilních šatech. Když jsme se dověděli, že v Šumperku budeme nocovat, znamenalo to, že na nádraží vystoupíme z vagonů, seřadíme se do trojstupu a půjdeme do věznice. Při tom vystupování podlezu vagon na druhou stranu a půjdu klidně jako civil pryč. Když jsme přijeli do Šumperku, zatáhli náš vagon mezi nákladní vozy, kde už nebylo nástupiště, a hnali nás z vozů jako ovce: Raus, los, los. Schodky byly asi sedmdesát centimetrů od země, a když jsem skočil na zem, zabolelo mně v kotnících a kolenách a svalil jsem se na zem. Nemohl jsem povstat a to znamenalo konec útěku.

Podotýkám, že i když bylo poměrně na Mírově lepší nežli v Breslau, zvláštní přitom bylo to, že jsme všichni vězni měli oteklé kotníky, takže naše nohy vypadaly jako kopyta. Bývalý Čech MUDr. Mrha, vězeňský lékař, říkal, že to nic není a nemocným tuberkulosou říkal známé:

„Innere geschlossene Tuberkulose, arbeitsfähig."

Při přenocování v šumperské věznici jsme se setkali s transporty vězňů, kteří jeli už od soudu v Breslau, a ti nám říkali, že rozsudky jsou tam už předem hotovy a kdo zapírá, že dostane ještě větší trest. Proto prý je nejlepší na vše přisvědčovat a říkat:

„Ja, ja."

Jak jsme později sami zkusili, nebyla to pravda. Skupinu nás šesti soudili plné dva dny.

Breslau podruhé

Když jsme přijeli druhý den na nádraží do Breslau a čekali na odjezd do věznice, tak jsme viděli, že lidé na nádraží se na nás dívali opovržlivě jako na skutečné zločince, žádnou sympatii, neřkuli soucit jsme nikde neviděli. Naopak, zlé pohledy.

Říkali jsme sobě: To jsou ti potomci Čechů Slezanů, které Marie Terezie odstoupila v roce 1745 pruskému králi Bedřichovi a s jejichž poněmčenými jmény jsme se setkávali na každém kroku. Kopanec od Herr Bergmann nebolel tolik, jako od Herr Mitschka, Lischka, Wischkowski atd.

Zvláštním dojmem na nás zapůsobilo, když jsme viděli mladá pěkná děvčata nebo i mladší paní, na jejichž prsou zářila tabulka velikosti asi pět krát osm centimetrů a na ní nápis: „Befruchtet mit einem deutschen Helden“ (Oplodněna německým hrdinou).

Potom nás nakládali do takových antonů, jak se dříve říkalo policejním vozům. Bylo tam místo pro šestnáct lidí a nás tam nacpali čtyřicet.

Trošku tragikomedie: Na Mírově byl též vězněn přednosta nádraží v Nezdenicích br. František Novák. Šťastnou náhodou se dostal do kuchyně, a protože věděl, že každou chvíli může být odvolán jinam, tak se hrozně vykrmoval, aby měl v těle zásobu na delší dobu a mohl přečkat horší časy. Dotáhl to na 110 kg při nevelké výšce 172 cm. Na cestu si vzal chleba a margarin a pořád jedl. Trochu i já jsem se přiživil. Když nás cpali do dalšího antona, já dle zkušenosti jsem se nikdy netlačil dopředu a obyčejně jsem na tom byl dobře. Tentokráte jsem dopadl špatně.

Anton byl už plný a já a br. F. Novák jsme zůstali navíc. Aby pro nás nemuseli jet znovu, tak nás vrazili do takové budky za řidičem, jenže dvéře zůstaly do půli otevřené. Tři bachaři se rozběhli a vrazili do těch dveří. Ty se zavřely a já s br. Novákem jsme byli stlačeni jako sledi v plechovce. My jsme jenom hekli, hlavně br. Novák, do něhož jsem byl vražen jako do gumového panáka, sotva jsme dech popadali. Ani na nohách jsme nemuseli stát, tak nás ty stěny držely. Řekli jsme si, však těch pár minut, než nás dovezou do věznice, to vydržíme. Hned s námi odjeli, avšak věznice, ve které nás chtěli předat, ta nás nevzala, jeli jsme do druhé, ta také nás nechtěla vzít, a tak jsme asi dvě hodiny stáli a čekali, až se ty věznice dohodnou. Už mezitím mně br. Novák říkal:

„Promiň, prosím tě, já už to déle nevydržím, mě by to snad roztrhlo.“

Co se dá dělat, pomož si jak můžeš. A teď to začlo. To bylo horší jak u „Ypru“, plynové šrapnely jeden za druhým, až jsme upadli téměř do bezvědomí a při otevření nás museli vytáhnout, tak jsme byli přiotráveni sirovodíkem a sirouhlíkem. Ať si někdo nemyslí, že bylo něco přidáno, ta skutečnost se z estetických důvodů nemůže uvést.

SOUD

Předali nás věznici na Freiburgerstrasse, kde byl soud s názvem: I. Senat Volksgerichtshof in Breslau česky i u nás známý státní lidový soud. Do soudu byly ještě dva dny. Byl jsem na cele s br. Dr. Esteřákem z nemocnice na Vsetíně. A hned jsme si svěřovali, co který máme. Já mu říkal:

„Ty to máš dobré, dostaneš nějaké roky. Já to mám horší." On zase mně:

„Kdepak, ty to máš daleko lepší než já, jestli dostaneš tři roky, půjdeš domů, a proto bych tě prosil, abys navštívil moji snoubenku, učitelku Ludmilu Strakovou na Vsetíně."

Samozřejmě že jsem slíbil a do dnešního dne mě hryže svědomí, že jsem tak neučinil. Trochu na omluvu: Jel jsem na Valašsko navštívit tři vdovy po popravených bratrech. Přitom mně bylo o jedné vdově, která měla řádek dětí, hodnověrně řečeno, že udržovala styky s gestapáky. Tak jsem si řekl, taková mladá učitelka je už jistě dávno vdaná a nemá smyslu staré rány rozjitřovat. Dr. Esteřák byl v listopadu 1942 popraven.

Když jsme ještě byli spolu na světnici, otevřely se dveře a objevil se v nich bachař s evangelickým farářem, který se ptal, jestli je kdo z nás protestant. Br. Esteřák byl, a proto mu ten farář slíbil, že zajde za jeho příslušným právním obhájcem, který mu byl přidělen, že ho osobně zná, a napsal si Esteřákova data. Já jsem se sice hlásil konfessionslos, ale přesto jsem ho také poprosil, aby si napsal i moje data a jméno mého obhájce a aby mně také zařídil nějakou tu protekci. On jenom něco kývl, nic si nenapsal a šel pryč.

Potom jsme šli na vycházku do takového maličkého dvora. Bylo nás šest vězňů a dva bachaři. Ten jeden strážce byl takový malý, mohl mít sotva padesát kilo a vedl br. MUDr. Žižlavského, kterého byly plné dveře a proti tomu strážci vypadal jako obr. Názorný příklad nadřazené rasy.

Odpoledne mne volali na chodbu k holení, ježto půjdu druhého dne k soudu. Jaktěživ jsem při holení tolik nevytrpěl, krev mně tekla po tváři i po krku, a když jsem se podíval do zrcadla, tak jsem tomu holiči vynadal, že by měl jít dřít prasata na jatky a ne holit. On mně řekl:

„Co se roztahuješ, stejně ti tu hlavu i s krkem zítra nebo pozítří useknou. A tož co?" (Na, und was?)

Na druhý den přišli pro mne dva bachaři, zavedli mne na chodbu a tam jsem se setkal s buchlovskými chlapci, kteří byli vězněni v Dietzu, a to s Emilem a Antonínem Strýčkem, Karlem Kozákem. Ze Svídnice přijel br. František Simota, rovněž z Buchlovic. Dále tam byl br. Bohumil Pavelka z Jarošova. Další obžalovaný z naší skupiny Jan Rýznar byl toho času už mrtev a poslední br. Josef Strýček jako neschopný transportu zůstal na Mírově. Takže nás bylo pouze šest.

Sepjali nás pouty na rukou a vedli do nějakého sklepa a pak do takové dlouhé chodby, kde bylo téměř tma, jenom na vzdálených místech blikaly malé žárovky. Dělalo to dojem kasemat na Špilberku a ta chodba byla asi stopadesát metrů dlouhá. Přišli jsme k nějakým dveřím, otevřeli, vstrčili nás dovnitř, kde byla naprostá tma a příkré točité schody, po kterých jsme šli vždy jeden vězeň a jeden bachař. Působilo to strašidelně. Tím asi chtěli působit psychicky na obžalované. Najednou se otevřely dveře a my doslova vpadli do úplně osvětlené místnosti, jakéhosi amfiteátru s galerií, uprostřed kulaté místo jako v manéži a jeviště, na kterém už sedělo pět porotců, tři soudci, státní návladní a dva písaři. Dole pod jevištěm tlumočník. Porotci byli jako zástupci organizací NSDAP, tj. Národně socialistické strany dělnické, SS, tj. organizace smrtihlavů, SA, Svazu národně socialistické mládeže tzv. Hitlerjugendu aj. Na galerii bylo jenom asi pět lidí. Dole po pravé straně byly dvě lavice s obhájci a za nimi jsme seděli my obžalovaní.

Soudní spis měl nadpis: Albert Orlita a spol., přestože ani s jediným jsem neměl nic společného. Oni prostě udělali skupinu a jméno jednoho dali do názvu. Státní zástupce ve své řeči řekl, že říše je vážně ohrožena, a proto oni soudci a porotci mají soudit co nejpřísněji, že se nemusí řídit zákony. Jestliže se přesvědčí o vině obžalovaného a i kdyby se stalo a odsoudili by nevinného, že účel bude splněn, neboť to bude výstrahou pro ostatní. Toto zmocnění že jim uděluje vůdce Adolf Hitler.

Hned byl zahájen výslech. První na řadě jsem byl já. Postavil jsem se v té manéži do stoje spatného s připažením. I to působí na člověka depresivně, protože při každém hnutí mysli ztrácí rovnováhu a to zase přerušuje myšlenkový sled. Na otázku jestli mluvím německy jsem řekl záměrně, že pomalu a špatně a že žádám tlumočníka.

Ještě než začalo přelíčení, představil se mně můj zástupce ex offo a ptal se, zdali jsem dostal jeho dopisy na Mírov. Já jsem přisvědčil, nejsa zvyklý lhát, a on mně vytkl, proč jsem neodpověděl. Vymluvil jsem se, že dohromady žádnou vinu nemám a jestliže dostanu rok nebo dva, že stejně půjdu domů. On odpověděl:

„Glauben Sie?“ (Myslíte?)

Soudci kladli otázky dle protokolů od gestapa. Na některé méně významné jsem přisvědčil, některé popřel s odůvodněním, že jsem se přiznal, abych ušel bití. Při jedné odpovědi jsem zjistil, že tlumočník to přeložil v můj neprospěch, a proto jsem protestoval.

Jeden soudce vyskočil a řekl:

„Když umíte lépe německy nežli tlumočník, budete odpovídat sám. Od koho jste se dověděl poprvé o tajné vojenské organizaci?“

Od vyšetřujících členů gestapa, byla moje okamžitá odpověď.

Jako generální svědek proti mně byl přiveden správce automobilní opravny Praga v Uherském Hradišti br. Karel Keller. Ten byl už v té době odsouzen na smrt. Soudce mu řekl:

„Víte v jaké jste situaci. Tu si můžete zlepšit jedině, když budete mluvit pravdu a jen pravdu."

Tak řekl pravdu, že br. Vl. Hrabec, kolem kterého se pořád ty výslechy na gestapu točily, že jednou přišel s tím, že má ode mne dovoleno vzíti si pět kilogramů dynamonu.

„Ano, souhlasí," řekl jsem. „Jenže já jsem žádný dynamon neměl, toliko pětikilové krabice cukru a mouky a ty jsem si v jeho kanceláři za dveřmi ukládal z toho důvodu, že se více koupit nedostalo, a já jsem si tím způsobem dělal zásobu. Až jsme jeli autem přes Hradiště, tak jsme si to odvezli. Správci Kellerovi jsem ovšem říkal, že to je dynamon, avšak z toho důvodu, aby mně někdo ty potraviny neukradl."

Soudci na mne doráželi čím dále tím více. O tajné vojenské organizaci jsem pouze tušil, že něco takového asi je, protože česky národ byl velmi pobouřen, když Německo zabralo zbytek Československa. A kdyby to byla vina, pak by museli jít všichni Češi do německého vězení. Následovali další.

Dvacetiletý Antonín Strýček (v době zatčení měl 18 let) přiznal členství v organizaci, zbraň neměl přiznanou, se bránil znamenitě takto:

„Odmalička rodiče i naši učitelé nás učili, že když národ pozbude svoji svobodu, že je jeho povinností si ji zpět vybojovat. Proto jsem šel do tajné vojenské organizace s vědomím, že konám svou vlasteneckou povinnost. Vy nám ovšem říkáte, že je to vlastizrada. Kdybychom měli výchovu německou, tak bychom to nedělali."

Emil Strýček, instalatérský učeň, měl přiznanou vojenskou organizaci a čteno z protokolu gestapa: Na půdě ve škole (jeho otec byl školník) našel starý rezavý bajonet, a když přišel do dílny svého mistra Františka Simoty, tak si ho začal na brusce brousit.

„Co to děláš," ptal se ho mistr.

„Brousím si bajonet."

„Na co?"

„No na Němce."

„Ukaž, dej to sem, to ti musím pořádně nabrousit."

Tato výpověď ovšem byla více k tíži jeho mistru Františku Simotovi.

Karel Kozák, krejčovský tovaryš, měl přiznanou vojenskou organizaci a vojenskou pistoli, kterou měl v lese na Holém Kopci zakopanou. Po přiznání ji vykopali a gestapáci kladli

hlavní důraz viny na tom, že byla velmi dobře navaselinovaná, že i v hlavni byla vaselina. Když měli porotci poradu, přišel jeden soudce do soudní síně. Zavolal svědka gestapáka Müllera a řekl mu:

„Vy nám teď řekněte, jestli ta pistole vytažená ze země mohla býti okamžitě použita. Upozorňuji vás, že na vašem svědectví závisí život anebo smrt obžalovaného."

Gestapák Müller asi dvě minuty přemýšlel a pak řekl:

„Ano, byla k okamžitému použití."

Tím byl osud br. Karla Kozáka zpečetěn. Gestapák Müller musel přece vědět, že byla-li v hlavni pistole vaselina, napřed by se musela vytřít, jinak by se při střelbě mohla hlaveň roztrhnout.

František Simota, instalatérský mistr, měl přiznanou vojenskou organizaci a broušení toho nešťastného bajonetu.

Bohumil Pavelka z Jarošova, zaměstnanec pivovaru, měl přiznanou vojenskou organizaci a hlavní jeho vina byla, že zazdil ve starém hradišťském pivovaru padesát pušek a deset kulometů. Bránil se, že nevěděl, co zazdívá, a jako zaměstnanec že musel uposlechnouti rozkaz svého nadřízeného. Zdůrazňoval také těžké postavení dělníka, který by při odepření poslušnosti mohl býti z práce propuštěn.

Tak to jsem velmi stručně popsal soudní líčení prvního dne, tj. 20. října 1942, které trvalo od osmi do šestnácti hodin s hodinovou přestávkou o poledni. Před koncem líčení se zvedl státní zástupce a po krátkém nadávání velezrádcům prohlásil, že navrhuje pro všechny obžalované trest smrti. Jeden ze soudců nám připomněl, abychom si na příští den, kdy bude vynesen rozsudek, připravili obhajobu, tzv. poslední slovo.

V kabátě pod podšívkou jsem měl schován arch papíru a tužku. Papír jsem rozdělil a tužku rozlomil, v zubech rozkousal a tuhou podělil ostatní, a to za polední přestávky, kdy jsme obědvali ve sklepní místnosti.

Odvedli nás zase tou sklepní chodbou do věznice a dali po třech do jiných cel, kde stála stráž a světlo svítilo celou noc. Když jsme ještě ve sklepě čekali na odchod, říkal jsem ostatním, protože jsem byl nejstarší:

„Chlapci, nic si z toho nedělejte, ten státní návladní nás tak jenom straší, ale roků bude dost."

Než jsme vešli do cel, šel jsem s bachařem na svou původní celu, kde byl br. Esteřák. Bachař mě upozornil, že je přísně zakázáno se spoluvězněm mluvit. Když jsme přišli na celu, úmyslně jsem nemohl najít svoje věci, předstíral jsem hádku a přitom jsem mu říkal toto:

„Zdá se, že je to ostré. Máme všichni návrh smrti. Možná je to strašák, ale pro každý případ se dobře připrav."

Viděl jsem jak br. Esteřák ve tváři pobledl. Podáním ruky jsme se rozloučili navždy. Ještě mě bachař vedl do nějaké kanceláře něco podepsat. Tam jsem se setkal s br. Hřibem z Bystřice pod Hostýnem a br. Aloisem Šimurdou, učitelem ze Zubří, se kterým jsme se od obecné školy neviděli a toto naše setkání bylo poslední. Byl také za pár dní souzen a v listopadu 1942 popraven.

Na celách jsme dlouho nespali a dávali dohromady svá „poslední slova" a nebyli jsme ještě zvyklí spát při světle žárovek. Na druhý den jsme byli opět odvedeni známou již cestou do soudní síně a líčení pokračovalo nepřetržitě do třinácti hodin.

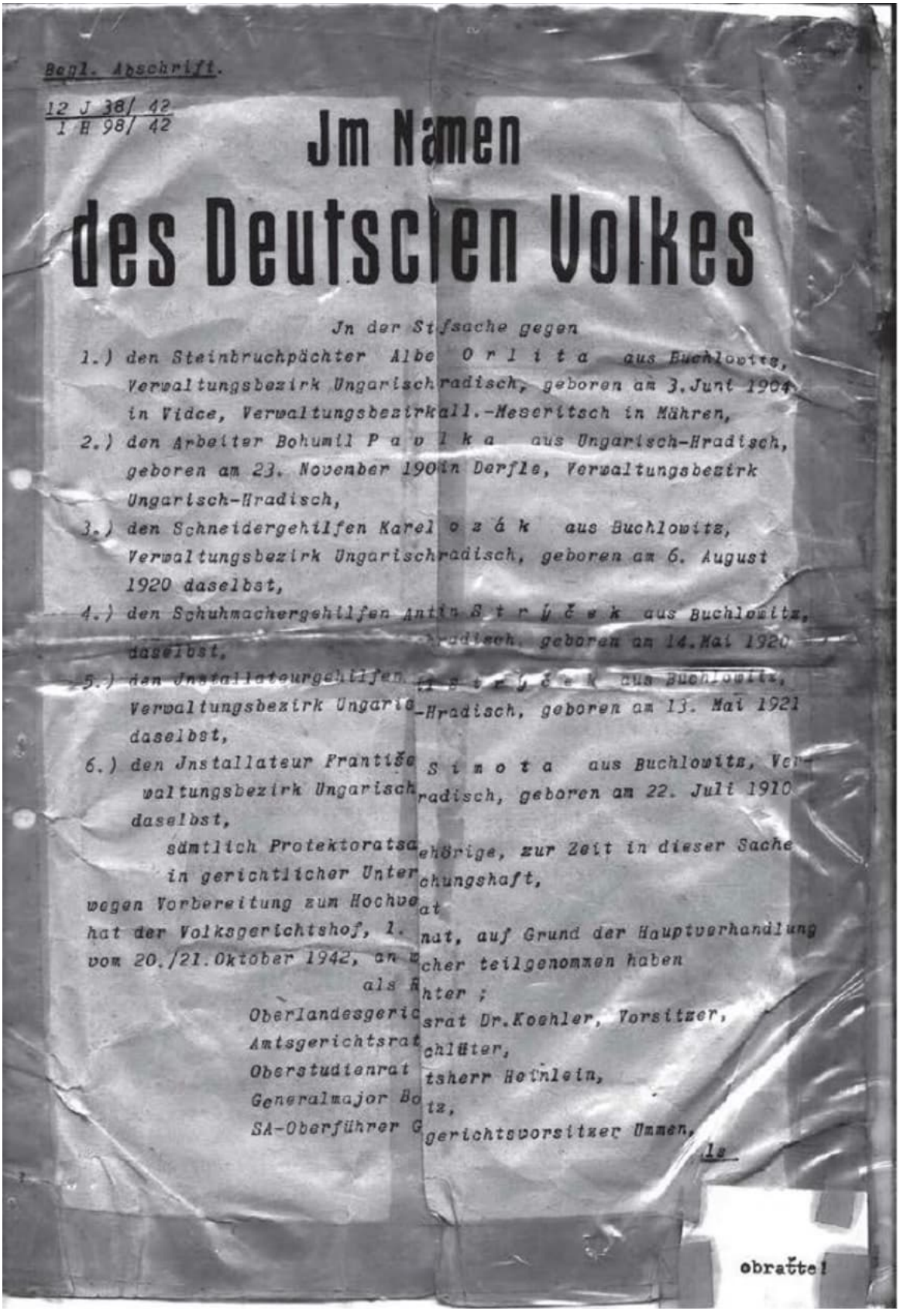
Byly probírány ještě některé dodatky k výslechům. Potom každý z nás přednesl to poslední slovo. Jako nejlepší bylo možno považovati slovo br. Antonína Strýčka, které jsem ve stručné formě už uvedl výše. Já sám jsem se bránil tím, že jsem se při svém zaměstnání o politiku nestaral, také jsem nebyl příslušníkem žádné strany, zbraň jsem žádnou neměl, přestože němečtí vojáci prodávali československé vojenské pistole po dvaceti korunách. A i když jsem slyšel, že Slovenský stát bude zabírat jižní Moravu pro sebe a někteří byli pro to, někteří občané proti tomu, tak ani o to jsem se nezajímal, protože jsem z východní Moravy atd. Obhajobu br. Bohumila Pavelky jsem už také ve stručnosti uvedl a ostatní „poslední slova" byla průměrná s projevem litování souzeného činu.

Následovaly projevy obhájců, které se skládaly ze dvou nebo tří vět se známým zakončením: Žádám, aby obžalovaný po zvážení jeho činu dostal trest pokud možno nejmenší. Před vynesením rozsudků mluvil velmi dlouho státní návladní a po jeho řeči byly čteny jednotlivé rozsudky. Při každém rozsudku bylo ještě trochu povídání o polehčujících a přitěžujících okolnostech. Končilo to větou:

„Und es wird verurteilt: Albert Orlita zum Todesstrafe." (A odsuzuje se: Albert Orlita k trestu smrti.)

Pak následovalo zdůvodnění. Nebyl jsem tak moc překvapen, tělesně se to projevilo asi tak, jakoby mně někdo přiložil mezi lopatky asi 5 cm dlouhý horký drát na jednu vteřinu.

První strana léty poničeného výtisku rozsudku:

Begl. Abschrift.

12 J 38/ 42
1 H 98/ 42

Jm Namen
des Deutschen Volkes

Jn der Strafsache gegen

1.) den Steinbruchpächter Albe O r l i t a aus Buchlowitz, Verwaltungsbezirk Ungarischradisch, geboren am 3.Juni 1904 in Vidce, Verwaltungsbezirkall.-Meseritsch in Mähren,

2.) den Arbeiter Bohumil P a v l k a aus Ungarisch-Hradisch, geboren am 23. November 190in Derfle, Verwaltungsbezirk Ungarisch-Hradisch,

3.) den Schneidergehilfen Karel o z á k aus Buchlowitz, Verwaltungsbezirk Ungarischradisch, geboren am 6. August 1920 daselbst,

4.) den Schuhmachergehilfen Antin S t r ý č e k aus Buchlowitz, daselbst, -adisch, geboren am 14.Mai 1920

5.) den Jnstallateurgehilfen t i s t r ý č e k aus Buchlowitz, Verwaltungsbezirk Ungaris-Hradisch, geboren am 13. Mai 1921 daselbst,

6.) den Jnstallateur Františe S i m o t a aus Buchlowitz, Verwaltungsbezirk Ungarischradisch, geboren am 22. Juli 1910 daselbst,

sämtlich Protektoratsa ehörige, zur Zeit in dieser Sache in gerichtlicher Unter chungshaft,

wegen Vorbereitung zum Hochve at

hat der Volksgerichtshof, 1. nat, auf Grund der Hauptverhandlung vom 20./21.Oktober 1942, an z cher teilgenommen haben

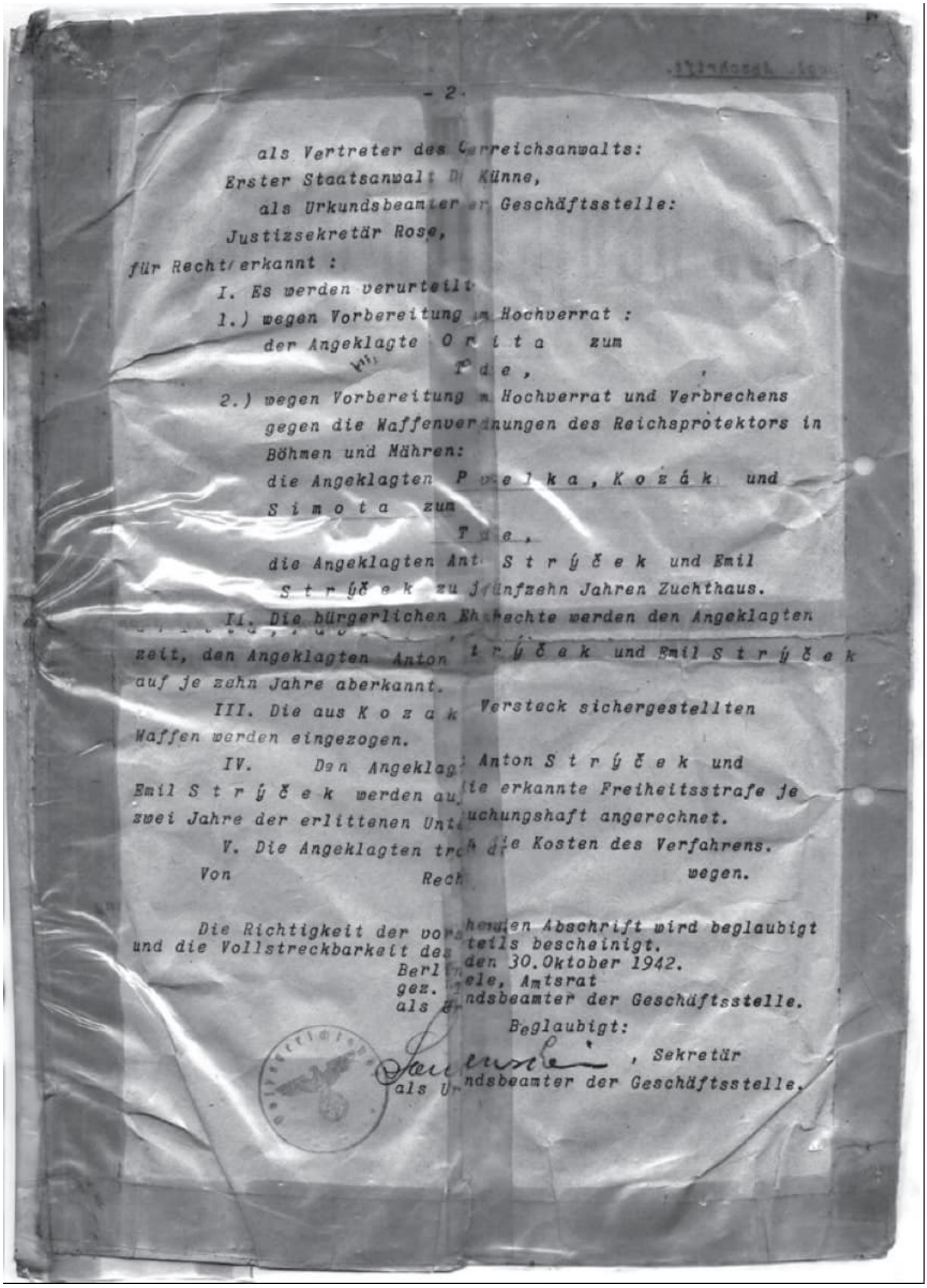
als R hter ;

Oberlandesgeric srat Dr.Koehler, Vorsitzer,
Amtsgerichtsrat chlüter,
Oberstudienrat tsherr Heinlein,
Generalmajor Bo tz,
SA-Oberführer G gerichtsvorsitzer Ummen,

ls

obraťte!

Druhá strana rozsudku:

- 2 -

als Vertreter des Oberreichsanwalts:
Erster Staatsanwalt Dr. Künne,
als Urkundsbeamter der Geschäftsstelle:
Justizsekretär Rose,
für Recht erkannt:

I. Es werden verurteilt

1.) wegen Vorbereitung zum Hochverrat:
der Angeklagte O r i t a zum
T o d e ,

2.) wegen Vorbereitung zum Hochverrat und Verbrechens gegen die Waffenverordnungen des Reichsprotektors in Böhmen und Mähren:
die Angeklagten P o s p í š e k a , K o z á k und S i m o t a zum
T o d e ,
die Angeklagten Anton S t r ý č e k und Emil S t r ý č e k zu fünfzehn Jahren Zuchthaus.

II. Die bürgerlichen Ehrenrechte werden den Angeklagten
[illegible] auf Lebenszeit, den Angeklagten Anton S t r ý č e k und Emil S t r ý č e k auf je zehn Jahre aberkannt.

III. Die aus K o z a k Versteck sichergestellten Waffen werden eingezogen.

IV. Den Angeklagten Anton S t r ý č e k und Emil S t r ý č e k werden auf die erkannte Freiheitsstrafe je zwei Jahre der erlittenen Untersuchungshaft angerechnet.

V. Die Angeklagten tragen die Kosten des Verfahrens.

Von Rechts wegen.

Die Richtigkeit der vorstehenden Abschrift wird beglaubigt und die Vollstreckbarkeit des Urteils bescheinigt.
Berlin, den 30. Oktober 1942.
gez. [illegible]ele, Amtsrat
als Urkundsbeamter der Geschäftsstelle.

Beglaubigt:
[illegible], Sekretär
als Urkundsbeamter der Geschäftsstelle.

Následoval rozsudek pro br. Antonína Strýčka a Emila Strýčka, každému 15 let káznice, což znamenalo život. I když jsem byl se svým stavem úplně vyrovnán, po přečtení těchto dvou rozsudků se ve mně ozvala ta lidská závist v záporném slova smyslu. Jak to,

že já smrt a ti dva život. Avšak při čtení dalších těch rozsudků smrti ta původní závist zmizela a byl jsem zase duševně vyrovnán asi v tom smyslu:

„Však nejsem v tom sám."

Asi tak, jak v tom filmu: Přijde kněz do cely vězně před jeho popravou a nabádá ho ke zpovědi a litování toho, co učinil. Když ten vězeň se k ničemu nemá, kněz mu připomíná hrůzy pekla. To nevadí, odpovídá vězeň, jen když tam nebudu sám.

Naposledy bylo čteno, že další obžalovaný ze skupiny, Jan Rýznar z Buchlovic, že je toho času mrtev, a Josef Strýček z Buchlovic zůstal pro nemoc na Mírově.

Obhájci nám každému dali tužku a papír, abychom si napsali žádosti o milost. Oni že to sice mají psát sami, ale protože to musí býti napsáno v mateřském jazyce a oni jej neznají, proto si to musíme napsat sami. Máme prý tam projevit nějakou loajalitu vůči říši, napsat že jsme ještě mladí, a proto můžeme ještě pro říši něco udělat atd. Adresovat to máme ministru spravedlnosti dr. Frickovi, jenž zastupoval Ad. Hitlera, který byl na východní frontě.

Potom nám nasadili pouta na ruce a odvedli do středu věznice do té kruhové chodby, ze které se rozbíhala křídla věznice třemi směry. V tom kruhu jsme byli postaveni čelem dovnitř asi tři metry od sebe a mezi každou dvojicí stál jeden bachař.

Asi za dvacet minut přišel bachař s nějakou vyšší hodností, v ruce měl papíry, ukázal na br. Emila a Antonína Strýčka, někdejší moje sokolské dorostence, sňali jim pouta, ukázali směrem do chodby slovem

„Marš!"

Chlapci rozradostnění ušli asi pět metrů, pak se obrátili a dlouze se na nás podívali. Jejich oči jakoby říkaly:

„Sbohem bratři, už se nikdy v životě neuvidíme."

A jakoby se snažili zapamatovati si naše tváře. Vědom si toho, usmál jsem se na ně, aby měli pěknější vzpomínku. To, co říkám, trvalo sotva dvě či tři vteřiny, protože v zápětí se ozvalo ostré:

„Loos, marš!" a my se dívali, jak se nám ztrácejí v dáli, a tím vlastně že jdou podruhé do života.

Ten osud zlý, neúprosný, jak jsme kdysi zpívávali v jedné písničce, byl k nim opravdu neúprosný, a snad proto, že byli mladí, nevydrželi až do konce a v roce 1944 v Briegu zemřeli.

KANDIDÁTEM SMRTI (TOTENKANDIDAT)

Opět na Kletschkaustrasse

Posadili nás do „antona“ a odvezli do věznice na Kletschkaustrasse, kde byla popravčí sekera a kde, jak říkala vězeňská mluva, se prostě sekalo. Když jsme přejeli vrátnici a vjeli do dvora věznice, doprovázející bachař nám odepjal pouta a šel nás nějakému úředníkovi předat a pravil:

„Vier Stück Totenkandidaten.“

Ten úředník se na nás podíval a s velkým hromováním tomu bachaři nadával, jak to, že nemáme pouta. Náš bachař nám poručil nasednouti znovu do auta, nasadil nám pouta a řidič vyjel s námi ven před vrátnici, tam se otočil a jel zpět. Na vrátnici jsme se zastavili, bachař hlásil vrátnému:

„Vier Stück Totenkandidaten.“

Vrátný se na nás podíval, jestli máme pouta, cosi napsal, cosi dal tomu bachaři a teprve potom jsme znovu vjeli do dvora věznice a znovu hlásil dotyčnému úředníku:

„Zuwachs vier Stück Kandidaten.“

Tak vypadá německá důkladnost. Nato (ne to západní) jsme vstoupili do menší místnosti a tam byly takové maličké přepážky s malinkým okénkem jak na starých poštách a proti každému tomu okénku byl uzavřený prostor velikosti padesát krát šedesát centimetrů, asi jako větší rakev a na obou stranách dvéře, které se samy zamykaly a šly otevřít jenom zvenčí. My jsme postupovali z jedné klece do druhé, ovšem jenom po jednom, a u každého okénka jsme na něco odpověděli. Prostě chtěj nechtěj museli jsme jíti dopředu bez otočení, jako dobytčata na čikégských jatkách a vypadalo to, že tam někde na konci se už bude sekat.

Nakonec jsem se ocitl v malé místnosti, kde jsem se musel vysvléci do naha, přejít do další, kde jsem dostal prádlo a modráky a nic více.

V další místnosti mně dali tužku a papír a že si mohu napsat dopis své rodině.

V plném vědomí, že je to poslední dopis před popravou, tak jsem jej obsahově dle toho napsal. Po návratu domů, když jsem četl asi dvacet takových dopisů napsaných před popravou, jsem se podivil tomu, že všechny ty dopisy se od sebe mnoho nelišily a byly podobny jeden druhému. Když jsem četl ten svůj dopis, tak jsem zjistil, že poslední dvě věty druhého odstavce (Kristus byl tak dokonalý člověk, hlásal jenom dobro a lásku k bližnímu, a přece byl tehdejším vládním režimem jako zločinec popraven) byly vymazány.

Strafgefängnis Breslau 10, den 25 října 194 2.
Kletschkaustraße 31

Moje, Miká Hidušku, moje děti Radošku a Hidušinko,
maminko, kmotřičku a sestřičky!

Posílám Vám všem vřelý pozdrav, myslím, že snad
na papíře prvním, ve vzpomínkách však budu ještě nějaký
čas s Vámi. Nelekejte se toho příliš, neboť se asi nic dělat nedá,
jsem byl 21.10.42. odsouzen k trestu smrti. Ačkoli dnes už nevím
jak to k tomu všemu přišlo, připadá mně to dnes jako nějaký
sen. Byl jsem si téměř jist, že se soudě přijdu domů, v té naději
jsem Ti Hidušku poslední psal. Lpím na mně hrozné pokušení, které
na mne někdo uvalil, těžko si to bude vysvětlovat se mnou svědomí.
Já jsem klidný a se svým životem vyrovnán, jsem vždy na to
myslel, že mně nebylo dopřáno Vás všechny zaopatřit, lásku
oplatit a také pro ostatní lidi je dobro konat, jak jsem měl ve svých
plánech v úmyslu. Hidušku, byla jsi mně nejdražší ženou, škoda velmi
že tak krátce dělení Ti mi bylo dáno, chtěl jsem Ti připravit krásnou
budoucnost – a místo toho – mnohem později mně to, jsem úplně nevinen,
nemohu zato, má skutečná vina odpovídá trestu několika měsíců. Proto
Tě Hidušku jistě jsem Ti kdy nějakou bolest učinil, abys mně to odpustila,
slib mně, že Radošek a Hidušku i když dostanou druhého tatínka budou dobře
zaopatřeny a nikdy se nebudou cítit jako sirotky odstrčeny. Neplač,
zachovej klid, modlili jsme se i se slabikářem – buď vůle Tvá – na
vidíš, že podle Tě vyšší Vůle se to děje a bude dáli dál a proto
nesmíme reptat a s klidem to přijmout. Opustím tuto zemskou hroudu, na

Opis mého dopisu:

Breslau, 21. října 1942

Drahá moje Liduško, drahé moje děti, Radošku a Liduško!

Srdečně vás naposledy zdravím a posílám smutnou zprávu, že už vás více neuvidím, neboť jsem byl dnes odsouzen k trestu smrti

Už se nedá nic dělat. Měli jsme spolu jen pár roků krásného života. Liduško moje, neplač a netruchli. Dějí se teď velké věci a my je platíme. Já svým životem a Ty svým zármutkem a bolestí

Netruchli mnoho a věnuj se našim dětem a opatři jim brzy silnější oporu, mou náhradu, aby z nich vyrostli ušlechtilí občané, naši pokračovatelé života. Až to budou chápat, vysvětli jim, proč jejich táta je musel opustit, že konal svoji povinnost. Vždyť Kristus byl tak dokonalým člověkem, hlásal jenom dobro a lásku k bližnímu, a přece byl tehdejším režimem popraven jako zločinec

Já jsem se světem úplně vyrovnán. Vědomě jsem nikomu neublížil, měl jsem rád pravdu, dobro a krásno a to se dnes draze platí také. Vyřiď, prosím Tě, také můj poslední pozdrav mé mamince a mým sourozencům, nemohu jim psáti zvláštní dopis

Liduško moje, buď statečná, nes to hrdě, věz, že velkým zármutkem si můžeš poškodit zdraví a že Tebe potřebují naše děti. Věřím, že nadejde doba šťastnějšího života nejen pro vás, ale i pro ostatní lidstvo na zemi. Liduško moje drahá, drahé moje děti, posílám poslední sbohem

Liduško, měl jsem Tě moc rád, Tvůj Albert

Drahá maminko, drahý bratře, sestry moje milé a drahé, poslední sbohem od vašeho Alberta

Originál dopisu na rozloučenou:

Se svým osudem jsem byl opravdu úplně a naprosto vyrovnán. Jednak proto, že když jsem si svůj život promítnul nazpět a uvědomil si, že mne ten můj anděl strážný nejméně pětkráte zachránil od neštěstí smrti, z toho jednou při automobilové nehodě, kdy se mnou mohli zahynouti i čtyři členové mé rodiny, a ještě jednou při manipulaci s trhavinami v úloze střelmistra v souvislosti odbojové činnosti, kdy nechybělo mnoho a mohlo přijít pět až osm lidí o život anebo k těžkému úrazu. Proto jsem si řekl: Pánbíčku, že alespoň tak, dobře to vcelku dopadlo.

Snad tady působila i davová psychoza, a to tím, že u vědomí toho, že nás bylo najednou asi dvě stě Totenkandidátů, a to v roce 1942 většinou samí sokoli, učitelé, profesoři, lékaři, advokáti aj. Doba byla přímo strašná, noviny plné jmen popravených, třeba až jednostočtyřicet najednou, takže člověk cítil jakousi velikost doby, rozhodující o bytí a nebytí našeho národa. Tím vším byl ten strach před smrtí zčásti otupen.

Abych tuto svou domněnku alespoň trochu podložil a také pro světlou památku těch popravených bratří, kamarádů, uvedu jména těch, které si dodnes pamatuji, se kterými jsem se potkal na vycházkách anebo při převádění chodbou viděl jsem jejich jména v tabulkách na vězeňských dveřích: Z Uherského Hradiště a okolí: MUDr. Urbášek a Vignati, ředitel nemocenské pojišťovny Janoušek, advokáti: Dr. Büchler, Dr. Andrýsek a Dr. Kučera. Karel Keller, Oldřich Hejl a Karel Klička, úředníci z Pragovky. V. Pavlík a Hejl, úředníci banky. Mezírka a Bohumil Pavelka, zaměstnanci pivovaru. Petr Petroj a Roth z Prostřední ulice, Evžen Perutka z náměstí, Pepek Daniel, hodinář, popravený až za jedenáct měsíců (snad proto, že spravoval bachařům hodinky). Ze Zlína učitel Ota Ludvík, školník Prchlík a obchodník Křen. František Novák z Karolininy huti, František Šácha a učitel a legionář Hofman snad z Míkovic. Výrobce umělých květin F. Šlerka z Kunovic, Omelka, cementář z Kunovské ulice, František Novák, přednosta železniční stanice v Nezdenicích, br. Klein, výpravčí z Pitína, Alois Šimurda, jehož jsem od ministrování v kostele neviděl a poznali jsme se až jako kandidáti. Dr. Neubert, ředitel obchodní akademie v Uherském Hradišti, František Baar, o němž se zmiňuji už v Kounicových kolejích i JUDr. Kocman, ředitel Zbrojovky. MUDr. Esteřák ze Vsetína, legionář Drápala rovněž ze Vsetína, který prý řekl, když se ho u soudu ptali, co by dělal, kdyby ho propustili, že by vzal pušku a šel by bojovat proti Němcům znovu. Br. B. Zapletal, učitel ze Starého Města, br. Antoním Čáp z Kudlovské Doliny aj. Jména Františka Simoty a Karla Kozáka jsou už uvedena na stránce popisu soudního líčení. Jména mnoha důstojníků, majorů, podplukovníků a plukovníků z Brna a Olomouce jsem už zapomněl. Rovněž jsem zapomněl jméno jednoho spoluvězně z Mírova, který byl s námi jenom dva týdny. Když jsem se ho tázal, jaké má zaměstnání, a on řekl že rukavičkář, řekl jsem:

„To je zaměstnání, které hodně vynáší." On odvětil:

„Mně se to nelíbí. Až se vrátím domů po osvobození anebo snad už po soudu, tak budu mít nějaké zásluhy a vezmu místo školníka anebo strážníka."

Asi za měsíc po mém odsouzení jsme se potkali, jak nás vedli po schodišti, naše oči se s velkým údivem ve tváři setkaly a snad během dvou tří vteřin jsme si řekli všechno, aniž bychom mluvili. Byl někde od Třebíče. Tady by mohlo platit: Člověk míní a Pánbu mění.

Zatím si nemohu vzpomenouti na další jména. Budu popisovat prvé tři, čtyři dny v cele smrti, jaký tam byl denní pořad a dojmy odsouzence. Píšu to v nemocnici. Poprvé po návratu mám trochu klidu ku psaní. Vždy jsem to odkládal a právě zde v nemocnici, kde se vystřídá mnoho lidí, kteří odcházejí pak domů anebo do nebe, je na vyprávění čas a tu člověk slyší a zjišťuje, že lidé o té době poroby dohromady nic nevědí, ti mladí už vůbec nic. I to, co vědí, je politickými událostmi ovlivněno nebo přizpůsobeno. V Písmu je psáno, že nevíme dne ani hodiny, a proto se s urychlením do toho pouštím. Jsem tzv. bezpartijní, politicky i nábožensky, a držím se svého vědomí a hlavně svědomí a neohlížím se napravo ani nalevo. Jediná spravedlivá a nestranná věc na světě je lidské svědomí (říká se, že je to boží jiskra, kterou jsme spojeni s celým všehomírem), které i tomu největšímu darebákovi říká, že nejednal správně, a které každý takový se snaží přehlušit svou materiální choutkou anebo náboženským či politickým fanatismem. Jenom člověk darebný může říci, že lidské svědomí je falešné a že ho nemáme poslouchati.

Hned druhý den ráno po odbití šesti hodin zvonil umíráček na vězeňské kapli a později jsem se dověděl, že tam někoho popravovali. To se dělo tenkráte ještě venku v takovém vězeňském parčíku, kde rostly morušové keře a jedna asi dvacet let stará třešeň. Jak té třešni tak i těm morušovým keřům se tam výborně dařilo, protože byly zalévány krví odbojářů téměř z celé Evropy, nejvíce však Čechů. Tím parčíkem vedla pečlivě udržovaná pěšinka, v jejímž středu byla rigolová šachtice s mříží. K té mříži byl udělán asi dva metry dlouhý betonový rigol, na jehož kraj postavili pojízdnou sekeru a po úkonu ji zase odvezli zpět do věznice. Při popravě krev stříkala na všechny strany, ponejvíce tekla tím rigolem přes tu mříž do rigolové šachty. Po popravě přitáhli hadice a vodou všechno umyli a tu parkovou pěšinku pěkně železnými hráběmi urovnali a uhrabali. Já jsem to umývání sice neviděl, ale prohlašuji, že nejen já, ale i mnoho jiných vězňů jsme při vězeňských vycházkách viděli na morušových listech ještě ve vzdálenosti několika metrů kapky krve, které ušly pozornosti těch, co to proudem vody čistili. Mimoto jsem hodně později, až jsem byl pacientem psychiatrického vězeňského ústavu, slyšel vyprávěti, co jsem právě popsal.

Asi za dva měsíce nato byla tato popravčí sekera zabetonována nastálo uvnitř ve věznici. Tam když se popravovalo, tak to bylo slyšet v celé věznici. Jedna poprava se vším komplet trvala asi necelou minutu. Za čtvrt hodiny patnáct kusů, jak říkali bachaři, za půl hodiny třicet. Jednou to bylo šedesát. Při každé jednotlivé popravě se ozvaly v celé věznici takové tupé údery zvukově asi: „Hu, hu."

Tak, teď ten denní pořad: V šest hodin budíček nejen velkým zvonem na chodbě, ale i také odbíjením hodin na vězeňské kapli. Ustlání lůžka a úklid, otevření dveří a převzetí stolice s uskladněnými šaty včetně spodních kalhot, vydání kakáče chodbařům a přijetí džbánu s vodou. Umytí a přijetí ručníku k utření a okamžité jeho zpět vydání. Přijetí čistého kakáče a potom přijetí snídaně. Po snídani ihned draní peří, mimo desetiminutové přestávky pro oběd, až do večera do osmnácti hodin.

Brzy po snídani a potom ještě během dne pětkrát až šestkrát vězeňská kontrola. K té byli určeni zvláštní úředníci v civilu a také nějací bachaři s vyššími hodnostmi. To vypadalo tak:

Při otevření dveří se musel vězeň postavit u okna do pozoru, připažit a hlásit. V mém případě:

„Zelle Nummer achtundneunzig, belegt mit einem Mann, Albert Orlita, Kaufmann, verurteilt wegen Hochverrat zum Tode." (Cela č. 98 obsazena jedním mužem, Albertem Orlitou, obchodníkem, odsouzeným pro velezradu k trestu smrti.)

Kontrolující odtáhl lůžko ode zdi, odhodil pokrývku a matrace, potom řekl:

„Hände hoch!"

a udělal osobní prohlídku asi takovou, jako se dělá u nás na vrátnici v cukrovarech za kampaně. To všechno proto, aby si vězeň nemohl někam schovat pistoli, pušku nebo kulomet.

Já jsem sice nebyl obchodník, ale to „Kaufmann" jsem si tam dal sám, protože se mně to rýmovalo, abych měl při tom alespoň trochu legrace.Při vydávání oběda byla nám vydána dřevěná, neuměle vyrobená lžíce, kterou jsme museli ihned po jídle odevzdat. Tato lžíce při rychlém vydávání jídla obyčejně spadla na podlahu chodby, někdy byla přišlápnuta bachařem nebo chodbaři a tu ji bachař zvedl a hodil ji přímo do jídla v misce. Ještě že to jídlo bylo téměř vřelé, takže tu jakási desinfekce byla.

Večer po večeři jsme se museli hned vysvléci, šaty a spodky uložiti na stolici, na které jsme přes den při práci seděli, a po odemknutí dveří postaviti na chodbu. To proto, kdyby se někomu nějakým způsobem podařilo přepilovati nebo překousati okenní mříže, aby mu byl ztížen útěk.

Přes noc nám svítilo ostré světlo proti lůžku přímo do očí, ale časem si na to člověk zvykl. Během noci bývaly rovněž kontroly, a to tak, že kontrolující shodil vězně s lůžkem na zem, když spal, a přikrývku a matrace naházel na něho a lůžko odtáhl od stěny. Já mám až dosud velmi tvrdý spánek a jenom jednou za kolik měsíců jsem se probudil na zemi a slyšel rachocení klíče v zámku při zamykání dveří. Jinak jsem se vždy probudil, až mně bylo zima (byly to zimní měsíce a tam se vůbec netopilo), vyzkoušel jsem si rukama, na které straně jsou matrace ještě teplé, uskládal je podle toho a spal dále. Ještě nutno připomenout, že při ulehnutí na lůžko jsme se směli přikrýti jenom po ramena a to proto, aby bylo vidět na krk, abychom se nemohli vleže oběsit.

Hned první den při tom hlášení té kontrole, že jsem odsouzen k smrti, padla otázka:

„Was hast du ausgefressen?" (Co jsi vyvedl?)

Řekl jsem krátce, že nic. Jak to nic? To přece není možné, pro nic byste nedostal trest smrti. Přece německý lidový soud soudí spravedlivě. To už jsem měl čas si to rozmyslit, řekl jsem si, co mu budu vyprávět. Znovu jsem zdůraznil, že nic, že vlastně ani nevím, proč jsem odsouzen, že jsem na všechno říkal:

„Ja, ja," abych si ty soudce nerozzlobil, a proto je to u mne justiční omyl. Justicirtum a basta. Kroutil nad tím hlavou a odešel. Každému dalšímu jsem už krátce řekl, že u mne je případ justičního omylu, a tak mně potom až do konce pobytu říkali krátce Justicirtum. Ještě nutno uvést, že hned prvého dne po příchodu Totenkandidáta, tj. odsouzence k smrti, na celu, navštívil každého katolický kněz. Mluvil německy, ale říkalo se, že je Polák. Přišel také ke mně a ptal se, jakého jsem vyznání a na moje konfessionslos ptal se proč. Když jsem odvětil, že to nejde tak jenom říci, že by hodně dlouho trvalo, a dali jsme se do řeči až po moje ministrování a kostelníkování. Pak řekl dost, to stačí (es genügt). Nabídl mně českou bibli, kterou jsem přijal. Vícekráte už u mne nebyl, až později za půl roku v ústavě.

K některým vězňům chodil na přání častěji, ale ke každému přišel den před popravou. On to věděl den až dva dopředu. Proto, když nás vodili v řetězech na „procházky", vídali jsme, jak v černé klerice vklouznul do některých dveří, a to už bylo znamením, že ten dotyčný půjde na druhý den na sekačku.

Úděl tohoto kněze byl obdivuhodný i chvályhodný. Nevím, jak mu jeho nervy vydržely tak dlouho utěšovat lidi při odchodu z tohoto světa. Neměl každý vězeň, kandidát smrti, nervy jak dráty a ta útěcha od toho kněze byla to jediné, co se mu dostalo těsně před poslední cestou na věčnost

Tak, to by bylo zhruba zatím všechno o poměrech na celách života, ne smrti, protože tady se nikomu nepodařilo umřít, kdežto na celách vyšetřovacích ano. Tam totiž měli příbory, nože, motouzy aj., takže občas se některý oběsil anebo si přeřezal žíly. U nás to nebylo možné už také z toho důvodu, že jsme byli pod neustálým dohledem, špehýrka se otvírala ani ne za minutu a vůbec byla stále otevřena. První dva, tři dny jsem se uklidnil v tom smyslu, že když jsem viděl tu aleji visících ručníků na vězeňské chodbě, že ta poprava bude něco později a že jsem tedy zbytečně ženě psal ten poslední dopis. Totiž, každý visící ručník znamenal jednoho odsouzence, kandidáta smrti, tedy k.s. Budu používat nadále zkratku k.s., ono se to každému zmrzí pořád číst všechno o smrti.

Už čtvrtý den po rozsudku jsem dostal od ženy spěšný dopis, odpověď na můj zdánlivě poslední, ve kterém mimo jiné bylo psáno:

„Já jsem přesvědčena a mám pevnou víru, že se vrátíš, ale to se stane jen tenkráte, jestliže ty budeš míti stejnou víru se vrátit."

Tyto věty jsem četl několikráte po sobě a vždy jsem si říkal:

„Chudáčku, kdybys věděla, jak to ve skutečnosti s námi vypadá, tak bys si řekla, že tady ani tisíc vír nepomůže. Copak já zde mohu dělat? Naprosto nic."

Za dva dny po tomto dopisu mně bachař nasadil pouta na ruce a vedl mne pryč. Domníval jsem se, že mne vede buďto k nějakému výslechu, jestli něco doma nevyletělo, anebo možná k soudu za svědka proti někomu. Tomu odpovídala ta pouta. Jinak nás ven vedli na řetězech otočených kolem zápěstí.

Přivedli mne do kanceláře a co vidím za stolem, tři metry ode mne stála moje žena. Nesměli jsme si ani podat ruce (co kdyby mně přitom dala pistoli) a hned se mě ptala, jestli opravdu jsem nevinen. No, přece před bachařem a tlumočníkem nebudu říkat že ano, a opakoval jsem svou nevinu a svůj Justicirtum.

Žena říkala:

„To jsem chtěla vědět, abych se mohla dle toho zařídit a co mám udělat."

Ptala se mě na jméno advokáta, který mne u soudu zastupoval ex offo, a že přece není možné, když jsem nevinný, že mne z toho vyseká atd. Já zůstal jako ohromený nad tou její rozhodností a už jsem ji v duchu litoval, jak bude strašně zklamána. Ještě se ptala toho bachaře, je-li to pravda, že odsouzenci k smrti se popravují až po uplynutí sta dnů. Bachař odpověděl, že obyčejně to tak bývá, ale že to může býti i za týden a v některých případech že to bylo i za dva nebo tři dny. To už byl konec rozmluvy, nebylo to ani těch povolených deset minut, pouze očima jsme se loučili a žena se zadržovaným pláčem odcházela a já také zpět na celu.

Protože jsem viděl, jak je moje žena nešťastná, jak to na ni hrozně působí, vzpomněl jsem si na to, když jsme se měli brát, že ji všichni její příbuzní, kteří byli velmi zbožní a příslušníci lidové strany a já bez vyznání, jí říkali:

„Neber si ho, uvidíš, že s ním přijdeš do velikého neštěstí."No, a už to bylo tady. Doma dvě malé děti a žádné majetkové zajištění. Co bylo, dvě auta a materiál za stopadesát tisíc, Němci sebrali a lidi z lomu vyhnali.

Tak jsem uvažoval a přitom zase četl ten její dopis a hlavně ty věty: Ty se určitě vrátíš, ale jenom tenkráte, jestli budeš mít pevnou víru se vrátit, takovou jako mám já.

Chtít se vrátit, to by chtěli jistě všichni, no a já také, co ale můžeme dělat, nic. Tak jsem hleděl dva, tři dny na ten dopis, vlastně jenom na ty věty o pevné víře a o tom, jak jí její matka říkala, že se bude za mne modlit k Panně Marii a ta že mne určitě zachrání

Uvažoval jsem takto: Ony se budou obě modlit a mezitím zásahem světové organizace červeného kříže nebo jiného světového ohlasu političtí vězni dostanou milost a pak ony řeknou, že mne z toho vymodlily. To by tedy bylo i bez mého přičinění. Ale ta věta: Ty se vrátíš jenom, když sám budeš chtít a pevnou víru ve vrácení budeš mít, jako mám já. Avšak mohu já v této věci něco dělat? Nic.

Tím vším jsem pozbyl svou dřívější vyrovnanost se svým stavem. Nejvíce na mne působilo to, jaké trápení a zármutek jsem způsobil své ženě a ostatním rodinným příbuzným včetně své matky, a začal jsem přemýšlet, jestli bych mohl něco v této věci učiniti ve svůj prospěch. Přemýšlel jsem, co by se mohlo státi ve světě a v této válce během těch nejistých sta dnů, které nám snad zbývají. Že by se stala nějaká politická změna či jakýsi obrat jako v srpnu 1939 (smlouva SSSR-Německo)? Předčasný mír a amnestie? Nebo vyřízení žádosti o milost? To vše vypadalo málo pravděpodobně. Najednou jsem si vzpomněl, že když byl popraven domnělý žhář říšského sněmu Van de Lubbe, že se psalo ve světovém tisku o tom, jak byl popraven neoprávněně, protože

nebyl dobře při smyslech. Tak mě napadla myšlenka: Podám odvolání proti rozsudku a brzy na to zešílím a tím se to soudní projednání protáhne třeba do konce války.

Tonoucí se stébla chytá

Dobře. Zešílím, ale jak? Šílence jsem v životě neviděl a jenom z nějakého románu pamatoval, že ten šílenec měl oči obráceny v sloup a mluvil nesmysly. S těmi nesmysly by to bylo snadné, to už se mně v životě vícekráte stalo, že mne na to někdo upozornil, ale ty oči? Vzpomněl jsem si také, že jsme kdysi v matematice probírali počet pravděpodobnosti, a tak jsem si hned sestavil její propočet pro svůj případ a vycházelo mně to takto (v procentech):

1. Žádost o milost, naděje malá, pouze	10
2. Všeobecná amnestie dle výše uvedených zásahů	15
3. Hitlerovo výročí převzetí moci, naděje větší	20
4. Ukončení války v době sto dní	5
5. Zásahy ženy pomocí třech advokátů	30
6. Odvolání proti rozsudku a zešílení	40
7. Různé jiné možnosti	5

Dohromady 125 procent. Tak vida, ještě mně zbývalo pětadvacet procent navíc. Ty bych mohl někomu darovat. Hned jsem to při draní peří začal zkoušet s těma očima. Kroutil jsem jimi na všechny strany a abych se viděl, jak vypadám, zkoušel jsem, kde bych mohl svůj obraz spatřit. Na kakáči jsme měli plechový příklop, který jsme museli denodenně smirkovým papírem čistit, takže se leskl jako matné zrcadlo a vězni tomu říkali „stříbro“. Tam jsem se tedy podíval, ale obraz byl matný. Přitom jsem nahlédl dovnitř, kde byla voda, a k mému překvapení jsem tam uviděl tvář švidratého člověka. Takových na světě je a někomu to dokonce sluší. No a já jsem tím chtěl budit hrůzu a strach!

Potom jsem to zkoušel dívat se jedním okem vpravo a druhým současně vlevo. Podíval jsem se do stěny před sebou a zjistil, že vidím hrbolky dva, asi jeden centimetr od sebe. Oční svaly mě za chvíli začaly od toho bolet, ale zkoušel jsem to dále, až byla vzdálenost mezi těmi hrbolky pět centimetrů. Při draní peří jsem cvičil denně, vzdálenost hrbolků se zvětšovala a bolest očních svalů zmenšovala. Když jsem se za pár dní podíval do toho kakáčového zrcadla, téměř jsem se lekl. Strašidlo, či šílence jsem tam uviděl.

Jedna věc by byla. Ale to nestačilo. K tomu třeba ještě nějaký ten bláznovský slovní doprovod, a to takový, který by byl v souhlase se současnou dobou a jejím děním, ale zároveň její kritikou, jakýmsi vytýkacím řízením. Protože jsem byl ve svém životě také ochotnickým hercem a režisérem, zvolil jsem si za námět svých monologů káravé statě proroků z písma svatého, tj. z Bible, kterou mně nechal ten kněz. Naučil jsem se zpaměti takové pásmo těch kázání, každý den jsem si to opakoval slovně i v póze tolik, aby mně to vystačilo nejméně na půlhodinu a aby to šlo ze mne za jakýchkoliv okolností jako z herce při desáté repríze.

Už jsem se viděl v úloze novodobého spasitele světa, který poukazuje na současné hříchy, jejichž prozatímním trestem je tato válka a jedině jejím rychlým odvoláním a osobním pokáním těch, kteří tuto válku způsobili, je možno lidstvo zachránit, jinak bude následovat trest boží daleko horší apod.

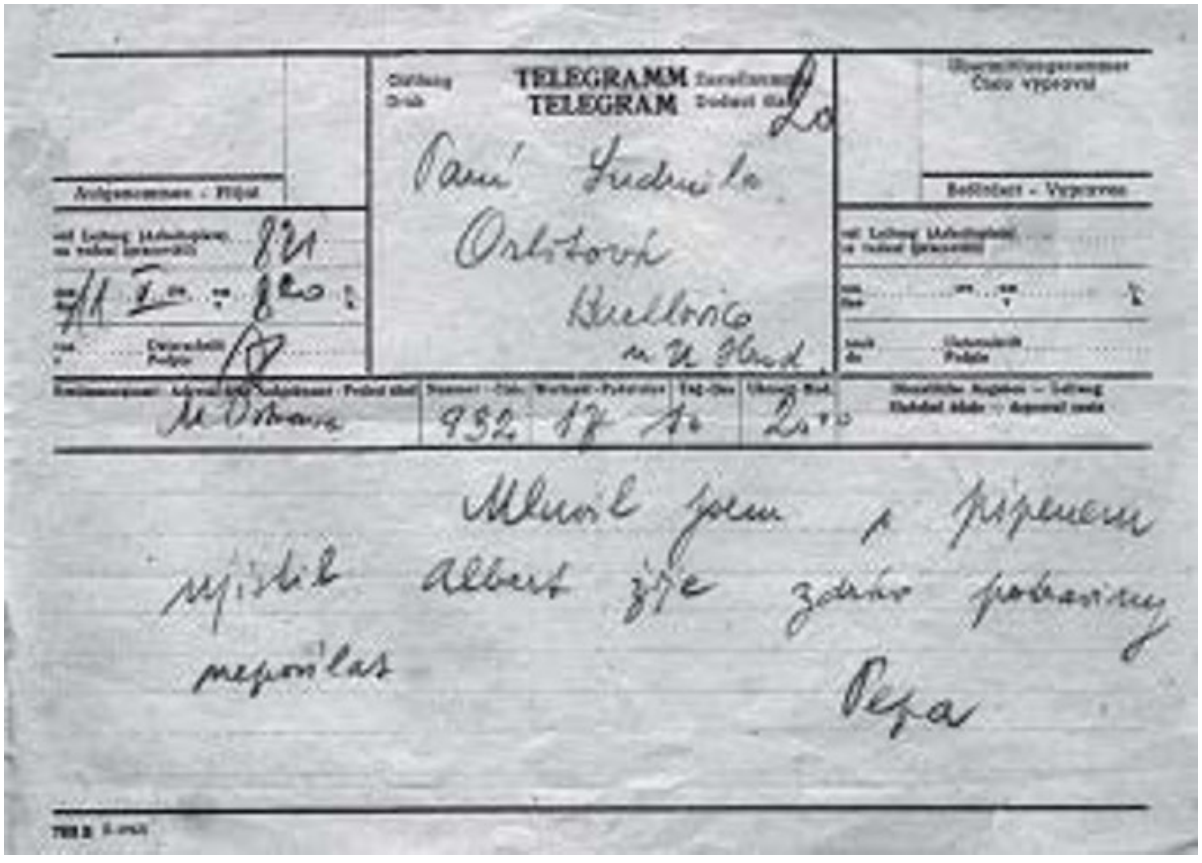
Asi po týdnu cvičení obou úloh jsem se rozhodl podat to odvolání k lidovému soudu do Berlína proti mému rozsudku smrti. Zvedl jsem se a šel zabouchat na dvéře, což byl dovolený způsob, když vězeň něco potřeboval, nebo chtěl hlásit. Bachař otevřel dvéře a já spustil:

„Ich möchte eine Wideraufnahme gegen dem Todesurteil dem Volksgerichtshof einreichen!“ (Chci podat odvolání k lidovému soudu v Berlíně proti mému rozsudku smrti.)

Bachař hleděl na mne jako vyjevený a vykřikl:

„Existiert nicht!“

a bouchl dveřmi. Odpoledne po vystřídání bachařů bouchal jsem znovu na dvéře a další bachař řekl to samé, že takové odvolání k německému lidovému soudu neexistuje. Tak jsem pokračoval a zkoušel několik dní, že třeba některý z těch jiných bachařů mně vyhoví anebo že mně donese tužku a papír, abych si to napsal sám. Avšak bezúspěšně. Naopak. Jednoho dne přišel za mnou do cely ředitel věznice a řekl mně, že jakékoliv odvolání proti rozsudku německého lidového soudu není možné a že jedině slušným

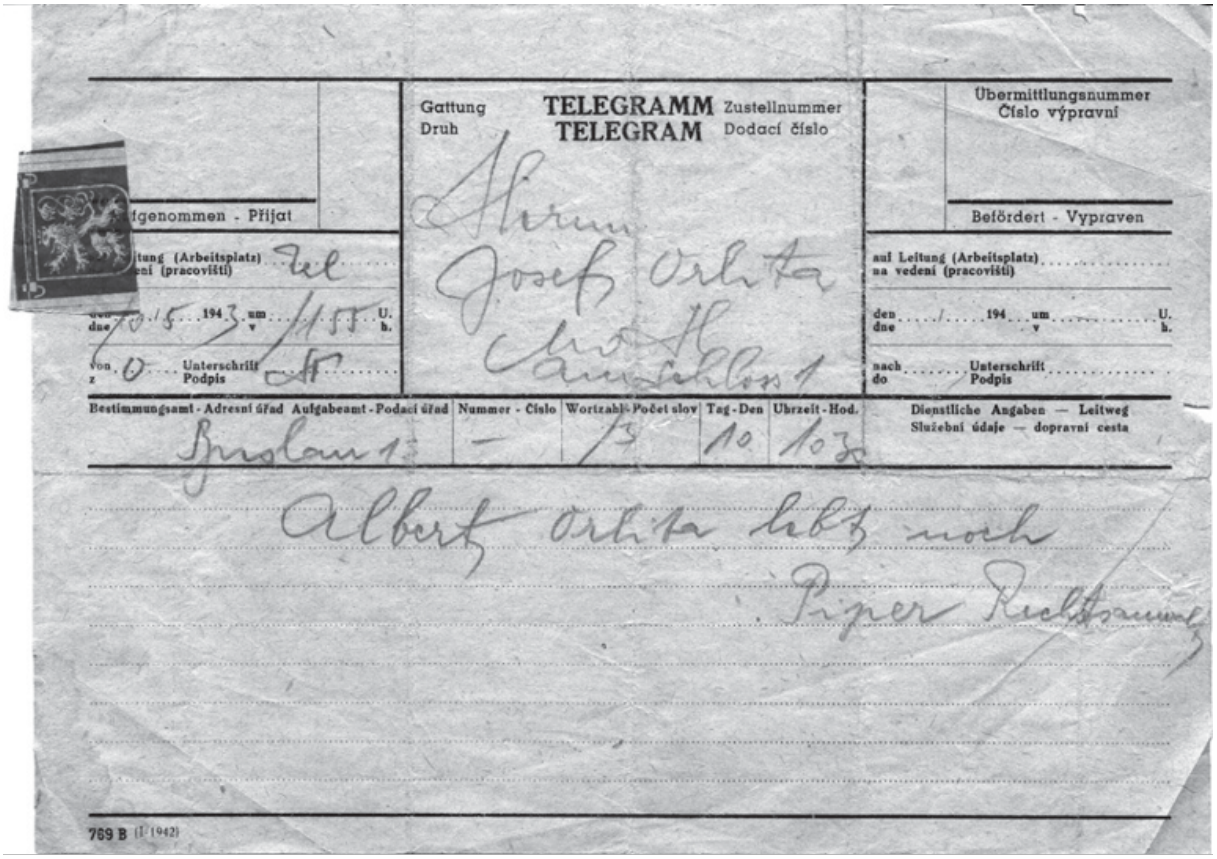

chováním a pilnou prací mohu docíliti kladného vyřízení své žádosti o milost, což v mém případě, když jsem ženatý a mám děti, že je velmi pravděpodobné.

Tak, teď jsem měl svůj plán v pytli, i celý počet pravděpodobnosti. Co teď? Přemýšlel jsem a přišel na to, napsat tomu obhájci ex offo, že bych chtěl učiniti důležité sdělení. Měl jsem štěstí, že mně bachař donesl papír a tužku, a já to tomu obhájci adresoval. Byl to JUDr. Piper z Breslau. Za tři dny mne čekal ve vězeňské kanceláři a při mém příchodu mně chtěl podat ruku, avšak v polovici cesty ta jeho ruka se vrátila zpět, zatím co moje trčela vteřinu ve vzduchu. To se mne více dotklo, než deset facek a kopanců. To ještě nestačilo a následovala další urážka, a to už lidskosti. Totiž. Žádal jsem toho obhájce, aby mým jménem podal odvolání k tomu soudu, že jsem přišel na některé věci a okolnosti, v důsledku čehož by mně mohl být trest změněn. On mně vytkl, že jsem mu měl odpovědět na jeho dva dopisy, které mně psal na Mírov a které jsem nechal ležet. Teď už je pozdě, protože žádný člověk nedělá nic zadarmo, obzvláště věc tak nákladnou. Že si musím uvědomiti, že jsem zároveň odsouzen ke ztrátě cti a majetku, že jako člověk už nic neznamenám a téměř už jako bych nebyl.

Strašně se mě to dotklo, ale přemohl jsem se, dal jsem mu adresu své ženy, ona že to všechno zaplatí a chtěl jsem mu napsat pro tuto věc plnou moc. To jsem si mohl ušetřit, nebo mně opět připomněl, že jsem úplnou nulou a tedy že je i to zbytečné. S tím jsme se rozešli.

Telegram JUDr. Pipera bratrovi Alberta Orlity Josefovi s výstižným textem „Albert Orlita ještě žije“

Následný telegram manželce Ludmile Orlitové od švagra Josefa:

Po návratu na celu jsem měl po náladě. Cítil jsem, že se mně všechno hroutí pod rukama. K trudu přispívaly i každotýdenní popravy, a to i známých bratrů z odboje, a také to zacházení s námi při převádění na dvůr při tzv. vycházce. Vodili nás v řetězech, bít nás sice nesměli, v tom jsme měli výhodu oproti vyšetřovancům, avšak při chůzi, kde mohli a nebylo to vidět, trhali bezdůvodně řetězy, kopali kolenem do zadku anebo botou do lýtka nohou. Bolest to vcelku ani nebyla, ale hrozně to uráželo. Teď, když jsou našimi přáteli, jistě jich to hrozně mrzí!

Proto za těchto okolností a vzhledem k neustálým prohlídkám bylo by velkým hrdinstvím vzíti si život, jako jediný možný projev odporu.

Jednou při draní peří, když mně bylo zima, třel jsem si ruce o koleno a přitom jsem zjistil u kapsy na nohavici jakýsi hrbol. Sáhnu do kapsy, prázdná. Podruhé vstrčím ruku s větší silou, kapsa se protrhla a v té další části byl kus tenčí prádelní šňůry, vhodné tak akorát pro oběšení vleže na lůžku. To jistě někdo v krejčovské dílně zašil úmyslně.

Bral jsem to jako přízeň Osudu, anebo Prozřetelnosti, jak říkával Hitler. Rozhodl jsem se, že se v noci oběsím, tj. že si otočím šňůru kolem krku, ale až po kontrole, a oba konce budu rukama táhnout a tím přeruším krevní oběh a za deset minut bude po všem.

Měl jsem v tom zkušenost. Když mně bylo deset let, přišlo večer několik stařenek za naší a vyprávěly si různé věci ze zašlých dob. Také to, jak se jeden člověk oběsil vkleče. Já jsem těm stařenkám řekl, že to není možné. Kdo se chce oběsit, ten že musí vylézt na strom, dát si smyčku na krk a skočit dolů.

„A co ty kluku hloupý víš, neskač starým lidem do řeči!“ a ještě jsem dostal od stařenky žduchanec.

Na druhý den jsem vylezl na půdu, kde byly na střešních trámech zavěšeny provazové houpačky. Jeden provaz jsem otočil kolem krku, klekl a čekal, jak to oběšení bude probíhat a potom že těm stařenkám dokážu, že to prostě vkleče nejde.

Za malou chvíli jsem měl dojem, že někde hraje smyčcová muzika anebo meluzina při zimní fujavici a velmi slastně se mně při tom usínalo. Najednou jsem uslyšel jako z velké dálky matčin hlas:

„Alberte, dones mně honem dřevo do pece!“

Tak tak že jsem vstal. Byl jsem jako omámený a kdyby mne matka volala o deset minut později, mohl jsem být už v nebi. Stařenky jak přišly, už jsem jim to nevyvracel.

První moje rozhodnutí po nálezu šňůry bylo, že se ještě té prvé noci oběsím. Za chvíli jsem si dal den na rozmyšlenou. Na druhý den jsem toto rozhodnutí změnil tak, že to bude stačit udělat až den před popravou, tj. až mne navštíví ten kněz s tou poslední útěchou. Brzy jsem však zjistil, že ten kněz by mohl přijít dopoledne téhož dne, kdy ve

12.15 hodin odvádějí k popravám, a já bych s tou svou šňůrou mohl přijít s křížkem po funuse.

Při těch úvahách jsem vzal do rukou ženin dopis, který byl po celou dobu stále na stole a zase ta věta: Ty se vrátíš jenom tenkrát, budeš-li mít pevnou víru chtít se vrátit, takovou jakou mám já. Ten dopis mně nedal pokoje. Oběšení jsem kvůli němu odkládal už čtyři dny. Přitom jsem měl velké potíže s uschováním té šňůry. Pátý den jsem se rázně rozhodl, že by to ode mne byla zbabělost, něco přece vydržet musím a vydržím a když ten advokát to odvolání nechtěl vzíti, napíšu si to sám. Budu na dvéře bouchat tak dlouho, až mně ten papír s tužkou či pérem dají.

I když odvolání zpravidla neexistuje, já budu dělat tu výjimku, která potvrzuje pravidlo, jak jsem si to ještě ze soukromého studia logiky pamatoval. Rozhodnuto. Šňůru jsem položil na stůl a pěkně roztáhl, aby ji při nejbližší kontrole bylo vidět.

Když kontrolní přišel, skočil po té šňůře jak děcko po zmrzlině a odkud jsem ji vzal? Našel jsem ji v povlaku přikrývky a vítězoslavně jsem se na něho podíval a očima říkal: Podívej, já jsem se mohl klidně oběsit, ale já to nepotřebuju, já to vydržím.

Od toho dne jsem začal znovu bouchat na dvéře cely, aby mně dali papír, abych si mohl napsat to odvolání a při odmítnutí jsem už operoval s tou výjimkou. Bouchal jsem každodenně dopoledne i odpoledne po dobu tří týdnů.

Než ty tři týdny uběhnou, povíme si ještě něco ze života Totenkandidátů jak po stránce organizační, tak hlavně psychické, což by mohlo zajímati lékaře, psychology i psychiatry.

Blízko bloku věznice byla věž kaple, ze které každou čtvrthodinu se ozývaly údery hodin. To bylo utrpením pro vězně, neboť ten čas se vlekl hlemýždí rychlostí a čas do oběda a potom do večeře, to byly dvě věčnosti.

A přece ten čas celkově pro k.s. strašně rychle utíkal. Než se člověk nadál, už to bylo 50 dnů a pak k té stovce to šlo jako z kopce dolů. Když jsme byli v téže věznici jako vyšetřovanci, tak se nám zdálo, že kalendářní čas stojí (časová životní relativita).

Sekalo se více kusů najednou (uvádím užívaný výraz bachařů), a to jednou týdně, ve středu nebo ve čtvrtek, anebo dvakrát týdně, a to v úterý a pátek, nebo ve středu a pátek. Počet býval od patnácti do padesáti, někdy i šedesáti najednou. Každý týden zase tolik k.s. přicházelo od lidového soudu.

Dle čeho jsme věděli, že bude poprava?

Život ve věznici se normálně projevoval jakýmsi hlukem, asi jako při snůšce ve včelím úlu. Byla to směs mluvy, chůze, otvírání a zavírání dveří apod. Sem tam volání nějakého jména. Ve dnech od úterý do pátku tento hlučný provoz trval pouze do odbití čtvrt na dvanáct. Po té věznice mírně ztichla v očekávání, co bude dále. Když odbilo na věži kaple půl dvanácté, tak za deset minut následoval zvonec na chodbě, což bylo znamení chodbařům, aby šli do kuchyně pro oběd. Tento nástup už probíhal hlučně a vydávání

obědů to bylo hromobití, hlavně bouchání dveřmi. Jestliže znamení zvoncem na chodbě pro odchod chodbařů se ozvalo pět minut před půl dvanáctou, nastalo okamžitě ve věznici ticho jako v hrobě, neboť to bylo zároveň znamením, že toho dne večer v osmnáct hodin se bude popravovat a ti k tomu určení budou vybíráni ve čtvrt na jednu.

V ten den i to vydávání obědů se dělo za naprostého ticha. Všichni, i bachaři, téměř jak z piety se chovali tiše, jemně zamykali dvéře a téměř nemluvili. Ve dvanáct hodin patnáct minut najednou bylo slyšet jak z velké dálky mírný vojenský pochod, který se rychle přibližoval a přitom bylo slyšet řinčení řetězů, jakoby šlo padesát Mikulášů a sto čertů. Pro každého k.s. byli určeni dva strážci, každý s jedním řetězem, který k.s. otočili kolem zápěstí a volné konce řetězu museli držet v obou rukou (při vodění na vycházky byl pro jednoho k.s. jen jeden bachař s jedním řetězem a vedl ho za jednu ruku).

Ti strážci vodiči byli seřazeni ve dvojstupech na protější chodbě, a to jeden dvojstup pro pravou stranu chodby a druhý pro levou. Přední dvojstupy dopochodovaly až ke konci chodby, ti poslední na její začátek. Každá dvojice znala už číslo cely, a když došli všichni na místo, následoval tichý povel vpravo vlevo v bok, nato hned odemčení cely, otočení řetězů kolem zápěstí a ihned odchod. Odvedení třeba třiceti, nebo čtyřiceti kandidátů netrvalo ani dvě minuty, a to za naprostého ticha. Jenom jednou jsem slyšel slabé zavolání: Bratře, na shledanou! Snad tam měl někdo rodného bratra anebo to platilo kamarádu spoluvězni.

Stalo se jistě za tu dlouhou dobu mnohokrát, že si někdy odvádějící strážci spletli číslo cely, vězně z chodby vrátili a vzali jiného z vedlejší. Mně se stalo dvakrát, že dveře odemkli a pak zase zamkli. Působilo to na mne tak, jako když normální život je pohov a pak člověk uslyší povel pozor! Tak se trochu narovná a postaví. V den popravy to ticho ve věznici vydrželo až do večera. Přesně v 18 hodin jednu minutu bylo slyšet první dva údery sekery za sebou. Znělo to jako „hu, hu“ a pak každou minutu další. My jsme ty údery počítali a dle toho věděli, kolik jich bylo popraveno. I podle hodin se to dalo snadno spočítat. Ve dnech poprav vycházky na dvůr nebyly. Co se dělo s těmi, co od čtvrt na jednu do šesté večer čekali na popravu? Já jsem to neviděl, ale později až jsem byl pacientem vězeňského psychiatrického ústavu, slyšel jsem vícekráte naše ošetřovatele, jak si vyprávějí mezi sebou o těch popravách. Oni totiž chodili volně po věznici, do kuchyně i do města nakupovat atd. Říkali zhruba toto: Kandidáti dostávali před popravou papírové kalhoty i papírovou košili. Byl tam státní zástupce, soudce a jeden právník.

Odsouzenců se ptali, jak se který jmenuje, jestli to souhlasí dle dokladů a rozsudků. Potom každému přečetli rozsudek a prohlásili, že trest bude vykonán. Dále byli přítomni kněží dle vyznání odsouzenců a tito mohli se vyzpovídati a jíti k přijímání. Každý že dostal plnou mísu jídla a kdo chtěl i cigarety a všichni dopisní papíry pro napsání posledního dopisu.

Říkali také, že jednou se stala záměna odsouzence stejného jména, u něhož data téměř souhlasila s jiným vězněm, který seděl někde v jiné věznici s trestem patnácti let a liboval si, že mu to dobře dopadlo. Toho prvého vrátili zpět na celu a do jiné věznice a toho druhého později popravili.

Sám jsem byl později svědkem tohoto: V kaisheimské káznici v Bavorsku mezi námi osmi Čechy (z šedesáti) na světnici byl také F. Maršálek z Bojkovic na Moravě. Byl železničář a bývalý interbrigadista ve Španělsku za občanské války. Při besedách po večeři jsme se Češi sešli dohromady a vyprávěli si o všem možném, hlavně o válce a o politice. Bratr Maršálek projevil vícekráte radost nad tím, že to vcelku pro něho dobře dopadlo, neboť dostal pouhých dvanáct let. Někdy však projevil obavy a řekl:

„Jen aby něco nevyletělo."

Jednoho dne přišel pro něho bachař a se slovy:

„Alles verpacken!" odvedl ho pryč.

Za týden jsme četli v novinách, že byl popraven. To je zároveň důkazem, že ti co měli nějakou větší odbojářskou činnost, i když byli odsouzeni a dobře jim to dopadlo, přesto až do konce války si nemohli býti jisti svým životem.

Pud sebezáchovy

Do konce října 1942, když kandidátů smrti bylo ještě málo, vodili nás po jednom na ty trojúhelníkové dvorky, kde v každém rohu stál ozbrojený strážce. Vycházka trvala jednu až dvě minuty a hned přivedli dalšího. Proto známí k.s. se mohli zdravit a mluvit pouze očima. Tam jsem potkal k.s. medika Esteřáka a naše oči se tomu obapolně divily. Taktéž tomu bylo při potkání s k.s. učitelem Šimurdou a s tím k.s. rukavičkářem od Třebíče.

V listopadu už nás bylo mnoho, a proto nás vodili po pěti, tj. pět bachařů vedlo pět vězňů. Dvě pětky nechali na dvorku a při třetí vzali první pětku zpět. Někdy se to zamíchalo tak, že nás bylo na dvorku i patnáct až dvacet najednou. Tak to šlo stále dokola. Pět bachařů přivedlo pět k.s. a zase pět vzali zpět. To už se dalo využít, a proto známí se postavili vedle sebe a měli možnost spolu hovořit. I vystoupením ze zástupu a předstíráním obouvání sandálů a znovuzařazením za známého vězně rovněž dávalo možnost rozmluvy, protože ti tři strážní, v každém rohu jeden, byli staří a většinou podřimovali.

Tak jsem se několikráte domlouval s br. k.s. Františkem Baarem, spoluvězněm z Kounicových kolejí, a ten mně jednou řekl:

„Ničeho nelituji jenom toho, že jsme to dali pryč. Mohl to být kluk a ona by mu jistě dala moje jméno a já bych žil dále."

Jeden svobodný chlapec k.s. mně řekl:

„Co chceš, ty máš děti, ty jsi žil, ale jak já k tomu přijdu, já jsem ještě nežil..."

Někteří litovali, že mají jenom dcery, a já sám, přestože jsem měl v té době jednoho chlapce a jedno děvče, jsem rovněž litoval, proč jsem se ženil až v jednatřiceti letech.

Kdybych se oženil o šest až osm roků dříve, mohlo těch kluků býti více. Tomu jednomu, než vyroste, se může něco stát a co potom!

Když jsem se vrátil, přibyli už jenom dva. Já (možná i ostatní k.s.) jsem si dělal představu, obrácenou jako básník Wolker, jak to umírání musí být krásné u takového sedmdesáti až osmdesátiletého starce, obklopeného kolem lůžka svými potomky, syny a vnuky!

Hlad

Je všeobecně známou věcí, že ve všech věznicích je hladu dost. V těch německých tenkráte obzvláště moc. Důkazem toho byla váha vězňů. Ať měl kdo při zatčení šedesát nebo stodvacet kilo, po dvou až třech letech věznění měli všichni, bez rozdílu výšky, váhu mezi čtyřiceti a padesáti.

Syrový brambor chutnal jako jablko. Při draní peří byly na některých brkách kousíčky kačení nebo husí kůže velikosti hrachu, úplně zažluklé. Odkládal jsem je a při obědě jsem je hodil do misky. Protože obědová tekutina byla téměř vřelá, hned z toho vyskakovala mastná kolečka na povrchu polévky. Jednou mně je bachař sebral s peřím a od té doby jsem je ihned snědl. A jak to bylo chutné!

Někteří vězni žvýkali novinový papír, postříhaný pro toaletu, a také i mýdlo. Samozřejmě, že si tím leda uškodili. Přestože jsem byl rozhodnut, že mne živého k té sekeře nedostanou, přece v důsledku hladu jsem měl hříšné myšlenky, a to takové, že před popravou sním alespoň pět misek jídla a ještě to, co ostatní nedojedí. Říkalo se totiž, že k.s. dostane před popravou jídla kolik chce.

Také jsem považoval za samozřejmé, že kdyby mně někdo do cely hodil živou slepici, tak bych ji zakousl jako liška, oškubal a snědl syrovou, rovněž jako liška. Pranic mně to tenkrát divné nebo odporné nepřipadalo. Rovněž živou žábu nebo rybu bych taktéž zakousl a snědl. Konečně, vždyť je na světě dost lidí-divochů, kteří ryby, žáby, žížaly, brouky a hlemýždě jedí běžně a pro některé vysoce civilizované jedince je živá ústřice pochoutkou.

Důkazem toho hladu může býti také to, že jsem (jistě i ostatní) chodil na stolici přesně pravidelně jednou za týden. Přitom jsem zjistil pravdivost jednoho lidového rčení: Béřeš se k tomu jako hladný k s... V životě jsem to často slýchával a považoval za naprosto sprostý a vymyšlený výraz. Ale teď, když jsem seděl i dvě hodiny s prázdným žaludkem i vnitřnostmi a bez břišních svalů, které byly spotřebovány, a nebylo čím zatlačit. Člověk nad tím byl úplně bezradný a tu teprve jsem začal chápat, že ten, kdo toho výrazu poprvé použil, musel také něco zakusit.

Vzpomínám si na poslední sobotu před vánocemi 1942. Před ní v pátek večer se „sekalo“ a v sobotu na oběd jsme dostali vařené kroupy smíchané s čerstvou krví. Jistě to byla krev dobytčí. Představu nám to však dělalo jinou, ale samozřejmě že nám to velmi chutnalo. Kdyby nebyl hlad, jistě by se toho nikdo ani nedotkl.

Moucha

Bylo to v polovici prosince 1942. Vzal jsem z bedny hrst peří a dal na stůl. Vypadla z něho moucha. Obyčejná, domácí. Dal jsem ji na ruku a začal na ni dýchat. Moucha se za chvíli zatřepotala a začala pobíhat po stole. Pak se vznesla k oknu, ale hned se vrátila na stůl. Tak jsem mouchu obdivoval, jaký je dokonalý tvor, stačí trochu tepla a už létá. To bych tak teď potřeboval. Při obědě jsem jí dal kapičku polévky na stůl a ona to chodila sát. Udělal jsem jí z péřového prachu hangár a tam jsem ji dával na noc. Ráno jsem ji zase dýcháním zahřál a lítala anebo alespoň pobíhala po stole.

Byl jsem jí velice rád, že je se mnou v cele živý tvor, a udělal jsem si předsevzetí, že už mouchu nikdy nezabiji. Byla mým společníkem až do doby simulování, kdy Werkmeister jak bral se stolu peří, shrábl i péřový hangár s mouchou a byl konec. Kdo ví, kde moucha skončila.

Ještě dvě vzpomínky ze života, které mají souvislost s dějem v cele smrti.

Když jsme byli ještě svobodní chlapci, a i pár let ještě jako ženatí, hrávali jsme taroky s naším starým panem řídícím učitelem Janem Macháčkem v rodné obci Vidči, který nám všem byl i druhým tátou. O svátcích, prázdninách i nedělích. Přitom jsme se snažili pana řídícího obehrát, ale nešlo to. I když hrál s námi proti němu jeho syn a můj velký kamarád Véna a podstrčil nám kartu, ještě to nepomohlo.

Jednou nás při tom „švindlu“ přistihl a udělal nám kázání: S poctivostí nejdál dojdeš! On obyčejně vyhrál a potom nám zaplatil vstupné do divadla nebo kina.

Při hře se vyprávělo o všem možném, o politickém dění a životě na vesnici. Bylo tenkrát mnoho stran a všelijakých projevů a řečníků habaděj. Pan řídící poslouchal a mluvil jen krátce v příslovích: Košile bližší než kabát. Čí chleba jíš, toho píseň zpívej. Prázdný sud nejvíce duní. Čím hrnec navře, tím smrdí. Jablko nepadne daleko od stromu. Zvyk, železná košile. Po peří ptáka, po řeči člověka. Mluviti stříbro, mlčeti zlato.

Všechna tato přísloví jsem považoval za velmi moudrá. Když však řekl:

„Člověk si zvykne i na šibenici,“ tak jsem to považoval za naprosto vymyšlené a za hloupost. Pochybnost moje byla potrestána skutečností a v cele smrti jsem si na to nejednou vzpomněl.

V roce 1936 byla ve Valašském Meziříčí krajská výstava. Byli jsme se tam podívat. Mimo jiné byla tam i velice krásná cikánka, na sobě plno zlatých šperků a hádala lidem z ruky jejich budoucnost, a to za pět korun. To bylo tenkrát dost peněz, ale kdo by nechtěl vědět, co ho v budoucnosti očekává? Byla proto obležena zvědavci svého příští. Také já jsem se zastavil a poslouchal věštby. Když hádala pátému, šestému, všiml jsem si, že je to téměř stejné jako tomu prvnímu či druhému, a už jsem to trochu znal nazpaměť. Ona se vždycky dlouho rozmýšlela, když pozorovala ty čáry na ruce, a tak jsem jí jednou napověděl. Když jsem to udělal podruhé, tak mně ostře, ale slušně vytkla moji nevychovanost. Abych ji odškodnil, tak jsem si za chvíli také nechal hádat. Dal pětikorunu a natáhl ruku. Cikánka se chvíli dívala zkoumavě na ruku a najednou, jakoby

tam něco zvláštního nalezla, vzdychla, druhou rukou zakryla si tvář a vykřikla srdcelomně: Skončí na šibenici!

Lidé začali ode mne odstupovat, dívali se na mne už jako na zločince odsouzeného k smrti a uhýbali přede mnou. Cikánka to řekla tak přesvědčivě, že nikomu nebylo do smíchu. Smál jsem se jenom já, protože jsem to považoval za její pomstu. Také jsem na to brzy zapomněl. Vzpomněl jsem si na to až za tři týdny po odsouzení, že tentokráte měla pravdu.

Náboženská otázka – vězeňské souvislosti

Ta je trochu složitější, a proto bude třeba k ní daleko delšího úvodu. V roce 1920, když můj otec v rodné vesnici spoluzaložil stranu sociálně demokratickou, odebíral mimo jiné stranický časopis Duch času, který byl vydáván v Ostravě.

V tomto časopise vedl hlídku „Volné slovo" redaktor, spisovatel, hvězdář a cestovatel Čurda-Lipovský. Časopis byl čten ponejvíce dělníky a v té hlídce Volného slova, do které přispívali lidé bez vyznání, byli dělníci nabádáni, aby vystupovali z církve římsko-katolické.

Velmi mne překvapilo, když v krátké době z našich dělníků, tj. mých vrstevníků, kteří pracovali v Ostravě ponejvíce v dolech, několik z církve vystoupilo. Podivil jsem se tomu proto, že mně to trvalo několik let usilovného studia dějin světských i náboženských, Islámu, Hindů, Budhistů, studia geologie, chemie, fysiky apod., než jsem se rozhodl z církve vystoupit.

Jim stačilo trochu hesel: Náboženství je opium lidstva, Boha není, Kristus nebyl, poukazování na bohatství církve a hlásání chudoby, upalování kacířů a pronásledování jinověrců. Jejich slova byla: Z kostelů uděláme sýpky a skladiště.

Věděl jsem hned, že toto nemůže mít dlouhého trvání. Řekl jsem jednomu z nich:

„Až se oženíš a budeš mít děti a přijdou na tebe životní starosti a těžkosti, tak se vrátíš do církve a budeš říkat, žes byl také kdysi bez vyznání."

Stalo se tak brzy se všemi. Poslední z nich se vrátil těsně před smrtí, na smrtelném lůžku.

V roce 1925 naše vláda prohlásila šestý červenec, tj. výročí upálení mistra Jana Husa, za státní svátek. Papežský nuncius v Praze protestoval, a když to nepomohlo, odejel do Říma, což znamenalo přerušení diplomatických styků. Odpovědí české inteligence a části národa na tento zásah do našich věcí bylo vystupování z církve katolické. V mnoha místech byla zakládána církev československá. Toto vystupování z církve se stalo časem téměř módou. Vystupovali lidé bez jakékoliv průpravy, anebo když s prvním rozhodnutím církev opustili, nepokračovali v hledání důvodů, a tak bylo častým jevem na vesnicích, že takový člověk bez vyznání, když byl vážně nemocen, vstoupil do církve zpět nebo před smrtí si zavolal kněze.

U inteligence, která měla život méně starostlivý a pohodlnější, se to projevilo až v těžkých dobách německého Protektorátu, a to hlavně u těch, co byli vězněni. Jak jsem uvedl dříve, převládala zpočátku mezi politickými vězni inteligence, a to i v roce 1942 mezi námi kandidáty smrti.

Už před odsouzením většina se modlila, a to různě. Je to jistě každého vnitřní věcí, v co věří a jak. Ale když se cítí člověk v nebezpečí života, snaží se pomoci si, jak se dá. Když tady jiných možností záchrany nebylo, tak se téměř všichni, i ti bez vyznání, obraceli zpět ke svému původnímu Bohu. V jednom vězení dva spoluvězni, jeden středo a druhý vysokoškolák mne nabádali, abych se s nimi zúčastnil modlitby k Panně Marii, kterou si sami složili, s tím, že Panna Maria se za nás přimluví, jakože se už za mnoho lidí přimluvila. Namítal jsem:

„Proč se nemodlíte přímo k Pánu Bohu? Proč ty okliky, to obcházení, vždyť Pána Boha to může urazit."

Téměř by na tom bylo ztroskotalo naše kamarádství, neboť mne obviňovali, že pro moje odmítnutí se Panna Maria od nich odvrátila.

Někteří se modlili Otčenáš a při rozebírání smyslu této modlitby jsme byli zajedno v tom, že na dobu vzniku byla tato modlitba světonázorově a morálně na výši. I přes dlouhou dobu dvou tisíc let ta její morálnost dosud platí a i nejnovější ideologie jsou jí v té morálnosti mnoho dlužny.

K tomu všemu přispívaly návštěvy kněze, který denně obcházel cely a zvláště chodil k těm, kteří měli blíže k popravě a nebo už před ní

To se projevovalo na těch vycházkách tím, že bratři k.s., kteří při každé příležitosti se zajímali o to, co kdo komu psal a jaká je válečná a politická situace ve světě, najednou chodili jako nepřítomní, nejevili naprosto žádný zájem o rozhovor. Ruce měli složené napřed jako při modlitbě a někteří, co tušili, že mají už před popravou, modlili se zjevně i při chůzi.

Když na vycházce některý z k.s. chyběl, ústa nebo jenom oči ptaly se jeho souseda, kde je. Bezeslovná odpověď byla přejetí prstem po krku. To znamenalo, že byl anebo bude zítra popraven, protože někteří k.s., když se prostřednictvím kněze dověděli o svém konci, na vycházku už nešli.

Když jsme tak chodili na té vycházce v zástupu, pár metrů od sebe, všiml jsem si, jak jsou lidé různí. Hlavně ve věci té, že někdo má krk dlouhý a hlavu vysoko a někdo zase krk téměř žádný a hlavu v ramenech. Stále mne pronásledovala všetečná otázka: Ti s dlouhým krkem se budou sekat dobře. Ale jak to ti kati udělají s těmi, co mají hlavu téměř v ramenech? Těm snad useknou jenom hlavy půl.

Tyto myšlenky a představy mně zůstaly a pronásledovaly mne i po návratu domů, kdy třeba při sokolských cvičeních při pohledu na ty různé druhy krků se mně vracely a i teď ještě ve stáří, když jdu v pohřebním průvodu a vidím před sebou ty obnažené hlavy a krky, tak se v duchu ocitám opět na vycházce k.s. v Breslau.

Někdo řekne:

„Jak to, o druhých k.s. vyprávíš, jak se chovali a modlili, a o sobě ne. Modlil jsi se také, nebo nemodlil?“

Nebyl bych upřímný, kdybych i tuto otázku nezodpověděl. Jak jsem uvedl už dříve, jsem rovněž jeden tzv. bez vyznání. Když jsem se ocitl v cele smrti a dokonce s Biblí v ruce, řekl jsem sobě: Prostuduji si tu Bibli znovu a důkladně, možná že jsem se přece jenom v této věci mýlil, jak se člověku v životě stává. Říká se přece, že mýliti se je lidské. Podotýkám, že Bibli jsem měl přečtenou několikrát, neboť byla mým vlastnictvím od raného mládí a lidé chodili ke mně ověřovati si některá biblická rčení.

Tak teď jsem tu Bibli důkladně znovu pročítal a s překvapením zjišťoval, že se mně ten její obsah jeví teď docela jinak než dříve. Na začátku Biblí, arcibiskupstvím schválených, je věta:

„Písmo svaté je napsáno z vnuknutí božího a kdo by nevěřil jediné slovo, kacířem buď! “ Vezmeme si k ruce Bibli. V její knize: Deuteronomium, kapitola 4, verš 2, stojí psáno:

„Nepřidáte nic ku slovu, které já přikazuji vám, aniž co ujmete od něho...“

Už dávno, před čtyřiceti lety, od svého příbuzného, katolického theologa s vyšším kněžským vzděláním (studoval dva roky v Římě), jsem se dověděl, že líčení dějů v Bibli máme bráti a vysvětlovati si jinak.

Například statě o stvoření světa a potopě. Dny o stvoření světa je třeba bráti jako epochy trvající milióny let a potopu světa jako místní krajový jev apod.

Velmi mne tenkráte přímo zarazilo čtení ve Starém zákoně o dobývání království a měst v Palestině, při jejím obsazování židovským národem, který vedl Hospodin. Mnohokráte jsou tam věty: I bylo pobito deset tisíc mužů, žen a dětí. Dokonce při dobývání jednoho místa, kdy obležení poslali posly s bílými prapory vyjednávat, že se vzdají, když jim nebude vzat život, dostali slib, že budou ušetřeni, když odevzdají zbraně. Stalo se. Zbraně odevzdali. Avšak Izraelité pod vedením Hospodina slib nedodrželi a je psáno: I bylo pobito dvacet tisíc mužů, žen a dětí.

Opět si vezmeme na pomoc Bibli. Kniha Deuteronomium, kapitola 3, verš 6:

„A vyplénili jsme je, jako jsme učinili Seonovi, králi Ezebon, vyhladivše všecka města, muže, ženy i dítky.“ Kapitola 13, verš 5: (volně psáno)

„Prorok, který by vás chtěl odvrátit od Hospodina, zamordován bude.“ Kapitola 13, verš 15:

„Zbiješ obyvatele města toho mečem, a jako věc proklatou zkazíš je i všecko, co by v něm bylo, hovada také je mečem pobiješ.“

Z knihy Jozue, kapitola 6, verš 21:

„A pohubili ostrostí meče jako proklaté všecko, co bylo v městě, od muže až do ženy, od dítěte až do starce, až do vola, dobytčete i osla.“

Kapitola 10, verš 28:

„Téhož dne dobyl Jozue Maceda a pohubil je mečem, i krále pobil spolu s nimi, a všecky lidi, kteříž byli v něm. Neživil žádného, ale učinil králi Maceda jako učinil králi Jericha.

Kapitola 10, verš 40:

„A tak pohubil Jozue všecku zemi po horách, i polední stranu, i roviny a údolí i všecky krále jejich. Nepozůstavil žádného živého, ale všelikou duši vyhladil, jakož přikázal Hospodin Bůh Izraelský."

Kapitola 11, verš 6:

„Řekl pak Hospodin k Jozue: Neboj se jich, nebo zítra o této chvíli vydám všecky tyto k zabití Izraelcovi; koňům jejich žíly podřežeš, a vozy jejich ohněm spálíš."

Kapitola 11, verš 11:

„Pobili také všecko, cožkoliv v něm živo bylo, mordujíce je mečem, takže nezůstalo žádného živého." Kapitola 11, verš 14:

„A všecky loupeže měst těch i hovada rozdělili mezi sebou synové Izraelští."

Co jsou proti tomu naše Lidice, Ležáky, Ploština?

Teď už jsem se nedivil, že při zastřelení staříčkého faráře v Lidicích spolu s ostatními muži se nestal žádný zázrak. To bylo jenom střílení. Tu je ale nutno si uvědomiti, že tenkráte nebyly žádné střelné zbraně a že ti muži a hlavně ženy a děti museli být probodáváni meči a noži a přitom ještě jistě mnozí z nich dlouho žili, než přišla smrt. To že je Písmo svaté? Pro mne je to kus krvavé izraelské historie, která nemá se svatostí nic společného, naopak je s ní v naprostém rozporu.

Při tom pročítávání knih Starého zákona jsem se už nedivil, z čeho si vzal Hitler vzor, a to jak pro mordění jiných národů z rasových důvodů, tak pro vraždění lidí národa vlastního, a to těch, kteří se byť jen málo odkloňovali od učení strany národně socialistické (prorok takový zamordován bude).

V evangeliích o Kristovi, ať jsem je pročítal tak nebo onak, tak mně z toho vždy vycházel Kristus ne jako syn Boží nebo Bůh, nýbrž jako člověk, který nejen ve své době ale i v nynější morálně daleko všechny převyšoval. Až teď se mně jevil Kristus-Josua strašně blízký, neboť byl bit, i když jenom asi týden a rovněž odsouzen nevinně k smrti pro protivení se tehdejšímu vládnoucímu i náboženskému řádu.

My jsme ovšem, přísně vzato, jakousi vinu měli, neboť jsme se chtěli postaviti proti bezpráví se zbraní v ruce, kdežto on přece řekl: Udeří-li tě někdo po líci pravé, nastav mu levou. Milujte i nepřátele své a dobrořečte těm, kteří vás nenávidí nebo protivenství činí atd.

Jeho ohromnou moudrost týkající se lidského soužití ukazuje příklad souzení nevěrné ženy, kterou mu Židé přivedli v naději, že ji budou kamenovat, což bylo v židovském národě zákonem. Kristus k nim řekl:

„Kdo je z vás bez viny, ať první po ní hodí kamenem."

Na kříži trpěl Kristus více duševně než tělesně, neboť viděl, že jeho životní námaha o povznesení člověka se stává marnou, neboť jeho stoupenci, kteří ho velebili:

„Hosana synu Davidův,"

nyní se ho stranili a naopak někteří se mu ještě posmívali. Proto také v této duševní tísni zvolal:

„Bože, i Tys mne opustil?"

Když visel na kříži zvolal na své vrahy, kteří ho haněli:

„Bože, odpusť jim, neb nevědí co činí."

Co naproti tomu říkli nacisté útvarům SS a Hitlerjugend: Ve věci národního socialismu musíte být tvrdí, syn nesmí znáti otce, dcera matku, muž svou ženu. Nevěřte nikomu, ani bratru, ani ženě a ani sobě.

Mějte na paměti, že máte poslouchati jedině svoji rodnou německou národně socialistickou stranu dělnickou (NSDAP) .

Proto jsem se už nedivil, že v Drážďanech v roce 1942 byl odsouzen k trestu smrti a popraven major německé armády pro poslech cizího rozhlasu, jehož udal vlastní dvanáctiletý syn, člen Hitlerjugendu. Bylo to uveřejněno v německých novinách, kde byl ten chlapec kladen za vzor celé německé mládeži.

To jsem trochu odbočil. Je ale nutno přirovnat pro posouzení velikost Kristovu oproti darebáctví tehdejší i dnešní doby.

Podle mne by měl kříž s Kristem viset nejen v bytech, ale hlavně ve školách a úřadech a veřejných prostranstvích, ne však proto, že byl ukřižován za jakýsi pochybený první hřích, nýbrž proto, že toto jeho ukřižování je důkazem lidské špatnosti a sprostoty, důkazem toho, co špatného člověk Homo sapiens dokázal už tenkráte a co dokazuje ještě i dnes.

Jsem přesvědčen, že kdyby učení Kristovo nebylo církví překrucováno a od počátku hlásáno pravdivě, a jeho ukřižování jako dílo lidské zloby vykládáno bylo místo vykoupení za první hřích, bylo by lidstvo nejméně o tisíc let vpřed.

Vždyť to učení o prvním hříchu je naprosto protismyslné. Bůh přece řekl: Rostež a množtež se jako písek na břehu mořském. Jak by také národy mohly růst, kdyby všichni

lidé šli do klášterů, aby nemuseli spáchat první hřích? Vždyť ten první hřích je přece alfou veškerého života v celé přírodě, počínaje květinkou přes ostatní tvory a konče lidmi.

I když nám kněz v první a druhé třídě obecné školy vyprávěl o Kristově smrti na kříži ve smyslu prvního hříchu s tím, že podstoupil nejvyšší možnou tělesnou bolest, přesto po jeho líčení pekelných hrůz jsem si jako prvňáček říkal:

„Já bych se také nechal ukřižovat, kdybych měl potom za to jisté nebe. A konečně, když to byl syn boží, tak ho to ani tolik nebolelo, to už jistě jeho Otec zařídil."

K těmto úvahám jistě přispělo několik knih švabachem psaných, které jsme měli na půdě a v nichž byly obrázky srdcervoucích scén trápení a mučení lidí v pekle a v očistci. Plně chápu, že to mohou býti pro některé lidi slova rouhavá. Takové myšlenky jsem však měl a i s ostatními kluky jsme si tak o tom při pasení krav na poli a v lese vyprávěli.To všechno znamená, že tím božstvím a prvním hříchem se ta oběť Kristova zmenšuje, anebo odvádí od skutečnosti.

Dle Bible jsou výrokem Hospodinovým všichni Izraelité Božími syny. Kniha Deuteronomium, kapitola 14, verš 1:

„Bůh říká k Izraelům: Synové jste Hospodina Boha vašeho, protož nebudete se řezati... " Evangelium sv. Matouše začíná slovy:

„Kniha rodu Ježíše Krista, syna Davidova, syna Abrahámova..." (a ne syna Božího) . Sv. Matouš, kapitola 5, verš 45:

„Abyste byli synové Otce svého, kterýž jest v nebesích." V evangeliích je také zmínka o Kristových bratřích.

V Kristově době byla smrt ukřižováním běžnou věcí pro těžké zločince, viz kniha Deuteronomium, kapitola 21, verš 22-23:

„Když by kdo zhřešil, že by hoden byl smrti, a byl by odsouzen k ní a pověsil bys ho na dřevě, nezůstane přes noc tělo jeho na dřevě, ale hned v ten den pochováš jej, nebo zlořečený jest před Bohem pověšený..."

Že se k trestu smrti tenkráte mohl každý lehce dostat dokazuje to, že ženy si ho zasloužily pouhou nevěrou a ostatní uctíváním jiného boha, anebo i málo úchylným názorem od vlastního náboženství.

Ve středověku lidé, kteří prohlašovali, že jsou následovníky Kristovými a učili rovněž o lásce k bližnímu, nechávali pro malý rozdíl ve víře lidi mučit, za živa pálit, za živa kůži stahovat, což byla ještě větší tělesná bolest jak ukřižování.

Na dveřích kostela v Ostravě jsem četl po válce modlitbu k Panně

Marii. Byla tam věta: Žádná žena světa nevytrpěla takovou bolest jako Panna Maria. Přitom jsem si vzpomněl, že při konci války, když jsme byli soustředěni v Augsburgu, bylo mezi námi 32 žen, které zůstaly samy z celé rodiny, jejichž mužové, synové, dcery a v některých případech i rodiče byli vyvražděni a ony samy byly několik let ve vězení.

Po válce, když jsem pracoval v Ostravě, chodíval jsem často tam na hvězdárnu, jejímž vedoucím byl můj známý a už jmenovaný br. Čurda-Lipovský, a ten nám jednou při hvězdářské přednášce promítl úzký film o tom, jak za této války němečtí vojáci SS někde poblíž Lvova hnali asi tři či čtyři sta nahých, opakuji, nahých židovských žen-matek, které v náruči svíraly rovněž nahé děti-nemluvňata i poněkud větší. Hnali je poklusem, přitom některé padaly, bitím je hnali dál a až doběhly do takové terenní prolákliny, tak do nich pustili palbu z automatů. Dále se to nedá vůbec popisovat. Viděl jsem mnoho otřesných věcí i filmů o nich, ale toto pokládám za citově nejstrašnější.

Uvádím to jako doklad toho, že není pravdou, co bylo napsáno na dveřích kostela v Ostravě, a také toho, že vraždění dělali také obyčejní vojáci-straníci a ne jen pár generálů-fašistů a ještě proto, že jsme se ve škole v náboženství učili:

„Bez vůle boží ani vlas z hlavy nespadne."

Br. Čurda-Lipovský byl také vězněn a po válce se zúčastnil vyšetřování a hledání válečných zločinců a přitom u jednoho esesáka výše uvedený film našel, a byl tudíž jeho majetkem. V době německo- československého přátelství s ním měl určité potíže.

Nakonec opakuji, čím více jsem Bibli i evangelia pročítal, tím více se mně Kristus jevil ne jako Bůh, ale jako člověk a citový vztah k němu jsem měl a mám, jako by on byl bratr spoluvězeň.

Když jsem se vrátil domů, hned druhý den mne navštívil můj známý, jeden věhlasný kněz, se kterým jsem mluvil otevřeně, jako uvádím zde. Na kázání potom podotkl, že sice někteří lidé v této válce moc zkusili, ale že jsou i takoví, kteří by se tím utrpením chtěli přirovnávat ke Kristu, což je velká domýšlivost a rouhání.

Ještě opakuji, každý člověk snad má nějakou představu Boha, Všehomíra, Prozřetelnosti či Osudu, prostě nějaký světový, lépe řečeno vesmírný názor či představu, a to dle míry vědění a poznání. Zabýval jsem se hvězdářstvím a sledoval pokroky v chemii, fyzice a matematice, kde se říká: Žádná hmota ani energie se nikdy neztratí, toliko přemění. Hmota se mění v energii a naopak. Lidské myšlenky jsou také energie.

Člověk přijímá potravu, staví si z ní své tělo a vyrábí energii pro pohyb a práci. Avšak také energie myšlení, ta se také nemůže ztratit. Myšlenky mohou býti dobré nebo i zlé. Většina je dobrých, které překonávají ty zlé. Bolest a utrpení dávají vznikat jen myšlenkám dobrým.

Smysl života ve vesmíru je v živých tvorech, lidech, kteří dosahují po stránce duchovní stále vyššího stupně a jichž je ve vesmíru i mimo naší země na nekonečném množství světů nekonečný počet, pravděpodobně na daleko vyšší duchovní úrovni, než na světě našem. Jejich množství se bude stále zvětšovat čtvercovou řadou a jejich

prostřednictvím bude hmota přeměňována v duchovno, stále k vyšší až absolutní dokonalosti a nakonec to duchovno ovládne celý vesmír.

Z tohoto stanoviska se mně stav nynějšího lidstva na zeměkouli jevil jako příliš primitivní a nedokonalý a necítil jsem už sebemenší vztah k němu, tím méně tu zůstat, nebo dokonce z toho posmrtna se vrátit. To bylo ovšem tenkrát, když jsem byl plně vyrovnán se svým osudem.

Tu je ještě třeba se zmínit o všem lidem známé věci, že lidé, kteří věří v nesmrtelnost člověka a jeho duše, se diví, proč po smrti nic vědět a ani žádné znamení o svém bytí či jsoucnosti nedá zemřelý svým drahým pozůstalým, ačkoliv před smrtí byli poutáni obapolnou neb vzájemnou láskou.

Toto jsem si představoval a mohu říci, že i tak cítil: Že život na zemi je velmi nedokonalý a život po smrti oproti němu strašně vysoko, asi tak:

Nynější život na zemi rovná se .... životu žížaly. Život po smrti, rovná se rozdílu života žížaly a nynějšího stavu lidského života. Proto by nemělo žádný význam přijít za těmi žížalami a vyprávět jim o autech, rádiových vlnách či aeroplánech apod. Tím méně jim dávat nějaká znamení

Nepokládám svůj náboženský názor za jedině správný a dokonalý i co se týká života po smrti. Ten si my lidé, tj. jeden každý z nás, tvoříme neustále dle množství poznatků životních a vědeckých. Vždyť ty zákony v přírodě a ve vesmíru jsou nám jasným důkazem jsoucnosti čehosi, nějakého absolutna, jemuž jsou podřízeny. To lidské já - jeho svědomí, jakoby bylo nějakým druhem paprsku s tím absolutnem ve spojení. To nám a každému normálně vyvinutému člověku samo říká, co má a co nemá dělat.

Když byli souzeni váleční zločinci v Norimberku roku 1946, soudcové při kladení otázky jednotlivým obžalovaným položili ruku na svou hruď a řekli:

„A necítili jste přitom tady nic, nic vám svědomí neříkalo, že to nemáte dělat?“

„Ano říkalo, ale my jsme museli poslouchat svých nadřízených a plnit jejich rozkazy. A ti nadřízení zase prohlásili, že to své svědomí museli podřídit zájmům nacistické strany, a tudíž německé říše.“

Tím bych svoje vyznání končil a vrátím se zase zpět na celu kandidáta smrti č. 98 v Breslau.

Stále na cele smrti

Pokračoval jsem v tom bouchání na dvéře. Jednou dopoledne a jednou odpoledne. Někdy mně otevřeli a po mém Wideraufnahme (odvolání) opakovali:

„Existiert nicht!“

Častěji však neotevřeli a zavolali:

„Ruhe, Justicirtum!“

Asi po týdnu jsem uvažoval, že s tím už přestanu, ale vždy, když jsem se podíval na známé věty ženina dopisu o tom chtění, tj. pevné víře a vůli se vrátit, bouchal jsem dále.

Při vybírání statí v Bibli našel jsem místo, kde Kristus říká svým učedníkům:

„A když budete míti víru a řeknete té hoře: Horo, vrhni se do moře, hora vás poslechne.“

I když jsem chápal, že to bylo řečeno obrazně, přece jsem si řekl: To ví hrom, abych já neměl alespoň takovou víru, abych ani hloupé Wideraufnahme nemohl podati a tloukl jsem ještě s větší chutí.

Abych se v té vůli trochu po joginském způsobu pocvičil, udělal jsem si z péřových stonků na podlaze malý obdélníček a řekl si, že do něho týden nešlápnu nohou. Ono to vypadá zpočátku jako hloupost, ale ať si to někdo zkusí.

Už druhý a třetí den mne nějaká síla k tomu obdélníku táhla a musel jsem se překonávat. K tomu jsem dělal ještě taková cvičení rozhodnosti. Řekl jsem si například: Teď vstanu, udělám tři kroky ke dveřím a zpět a opět si sednu. Ten vnitřní rozkaz jsem musel okamžitě učinit-provést. A to třeba několikrát po sobě. To také není tak jednoduché a snadné, jak by se na první pohled zdálo. Uvnitř myšlenkového dění je tomu kladen podvědomý odpor.

Tak jsem pokračoval střídavě ve cvičení vůle, cvičení očí v hledění pravým okem vpravo, levým vlevo a v odříkávání toho káravého prorockého písma pro napravení hříšného světa. S tím uběhly ty tři týdny.

Poslední den z nich byl 8. prosinec 1942, kdy jsem už přestal bouchat na dvéře a úplně kapituloval.

Kolem deváté hodiny zarachotil ve dveřích klíč, já skočil k oknu, abych se mohl hlásit, avšak bachař roztáhl železná pouta a já do nich předpažením vložil ruce a uvažoval, kam mne povede. Buďto k soudu za svědka, anebo něco vyletělo, a to bude výslech, což by bylo daleko horší. Vedl mne daleko chodbou, zastavil u jedněch dveří, na nichž byla tabule: Justicbeamte. Justiční úředník, asi pětapadesáti až šedesátiletý, mně řekl:

„Bitte schön, nehmen Sie Platz.“ (Prosím pěkně, sedněte si.)

To na mne zapůsobilo nejméně tak, jako by mně dal kilo medu. Po třech letech takové oslovení! A hned začal:

„Tak jsem slyšel, že jste nevinně odsouzen a mám s vámi o tom sepsat protokol.“

Tím jsem byl velmi překvapen a na jeho otázku, pro co jsem byl souzen, jsem řekl, že ani nevím, že na otázky soudců jsem říkal:

„Ja, ja."

Že sice německy trochu umím, ale té rychlé řeči nestačím. To přisvědčování jsem dělal proto, abych si ty soudce nerozlobil, abych tím dostal menší trest. Proto bych prosil, aby ten rozsudek mně byl dán písemně, že si to pomalu přeložím.

Justicbeamte řekl, to nejde, rozsudek je v Berlíně, a to by musel o něj napsat a kdo ví, kdy to přijde, když je těch rozsudků teď tak mnoho, ale že to zkusí. S tím mne propustil a já už se radoval, že to budou možná půl roku hledat a než to přijde, budu moci začít s tím simulováním, a i když to potom přijde, tak s tím novým soudním řízením nebudou moci začít, dokud nebudu zdravý. No a já to uzdravení protáhnu až do konce války.

To už jsem se cítil v sedmém nebi a po příchodu na celu už jsem si nevytruboval ty smuteční pochody jako třeba: Až mne na ten hřbitov ponesete, u hospody zastavte, ale veselejší s basovými sóly: Pochod gladiátorů, Florentinský marš apod.

Teď už jsem byl na bučku a myslel jsem si, že se mně už nemůže nic stát. Za pár dní zešílím a hotovo. A hned jsem si určil datum, a to na

14. prosince. Z psychologického stanoviska by to sice bylo lepší až na Štědrý den, ale počítal jsem s tím, že v ten den bude takových více, a to jak simulantů tak i třeba někteří doopravdy. A potom, jistota je jistota! Do Vánoc bude ještě několik sekaček a kdo ví, co se může stát, třeba by mne vzali omylem.

Cvičil jsem dále s větší chutí a uvažoval, kdy asi může ten písemný rozsudek přijít. Za měsíc, dva či půl roku?

Dne 12. prosince 1942 jsem byl znovu odveden k tomu Justicbeamtu a ten mně k mému překvapení podával složku, kde byly rozsudky všech nás šesti. Nalistoval ten můj a že si to mám přečíst, ale že se mu to nezdá, neboť jsem tam odsouzen třikrát k smrti. Chtěl jsem, aby mně to půjčil na jeden den do cely, že si to pomalu přečtu a napíšu to odvolání. Justicbeamte to odmítl, že to nejde, a tak jsem to napsal tam. Vyvrátil jsem jedno obvinění tím, že jsem nabízel svědky z jižní Moravy v domnění, že si řeknou: Co se budeme s chlapem otravovat, dejme mu doživotně a hotovo. Tomu úředníkovi se to moc nelíbilo. Viděl jsem to po něm. Řekl, že to hned do Berlína pošle.

Tak, teď už to bylo v suchu. Původní rozhodnutí, že začnu 14. prosince, jsem pozměnil na 15. prosince. Nevím ani proč, ale jak uvidíme dále, bylo to rozhodnutí osudově důležité. Pilně jsem se připravoval a už jsem se viděl v póze nového proroka, který bude hlásat brzký konec světa, jestli se lidé nepolepší a viníci války tuto nezastaví.

Mým sousedem k.s. na cele č. 97 byl můj známý učitel Ota Ludvík ze Zlína. V Brně na útěku byl postřelen a chodil dva roky o berlích. Teď už ne. Spolu jsme se denně domlouvali, a to jak při vycházkách, neboť jako sousedé jsme chodili za sebou, ale hlavně večer při spaní, klepáním morsem na zeď, po jejíž obou stranách byla naše lůžka.

V tom klepání jsme měli už takový cvik, jako když se pomalu mluví, protože známé běžné výrazy i věty jsme si krátili jako v těsnopise. Tak to trvalo delší dobu. Večer 14. prosince jsem při tom domlouvání chtěl br. Ludvíkovi oznámit, že příští den ráno začnu s tím simulováním, aby neměl o mne obavy, neboť jsem předpokládal větší dramatičnost toho začátku. Pak jsem se rozhodl, poučen zkušenostmi z gestapa, že bude lepší, když mu neřeknu nic.

Ráno 15. prosince jsem si určil, že začnu o půl osmé. I když jsem vůli a to rozhodování cvičil stále, přesto jsem to odložil na půl devátou, a to z toho důvodu, že už je na chodbách větší klid.

A teď telepaté pozor!

Asi deset minut po osmé hodině slyším bouchání na dvéře a řev bachaře u souseda br. Oty Ludvíka a brzy nato ještě větší řev Ludvíkův, a to takový, že to šlo až přes kosti a snad větší, než řev lva ve zvěřinci. Nikdy jsem takový řev od člověka neslyšel a snad ani lidskému křiku se nepodobal. Na místě jsem byl přesvědčen, že br. Ludvík zešílel skutečně, ačkoliv večer před tím jsme spolu normálně mluvili.

Asi dvě minuty potom, co skončil, seběhlo se u jeho cely několik bachařů najednou a br. Ludvík začal slavnostně a prorocky v německé řeči přednášet mé prorocké statě z Bible a hned potom velmi energicky žádal, aby byl předveden k řediteli věznice, že má pro něho velmi důležitou zprávu.

Za chvíli přišel ředitel a br. Ludvík začal takto. Právě byl u mne Bůh a mne učitele Otu Ludvíka ze Zlína, mne jediného z celého světa určil k tomu, abych oznámil vůdci a německému národu, že spáchal ohavnost velikou a ať tuto válku okamžitě zastaví, neboť jinak bude vůdce i německý národ strašně potrestán. Po několikahodinovém dohadování, když stále trval na svém, odvedli ho někam pryč.

Tak, teď jsem byl opět vyřízený. Jednak jsem nemohl začít tím simulováním, protože jsme byli sousedé a vypadalo by to, že jsme se domluvili, a tím bychom jeden druhému uškodili, a za druhé, nemohl jsem přece opakovat z velké části to, co on. Proto jsem se rozhodl, že začnu až na Štědrý večer přesto, že bylo nebezpečí nejméně dvou poprav do té doby. Ale nedalo se už nic jiného dělat. Mimoto jsem o br.

Ludvíkovi neměl žádné zprávy, co se s ním stalo. Až za dva dny od chodbaře Čecha Jaška, který byl někde od Přerova, jsem se dověděl, že byl odveden někam na pozorování a že není pravdou, že by dostal smrtící injekci.

Prohlašuji, že od br. Oty Ludvíka to byla ohromná odvaha, říci veřejně před takovými fanatickými německými pohlaváry, že vůdce a německý národ bude strašně potrestán atd. Byl hrdinou už tenkrát v Brně, když se pokusil o útěk, teď podruhé a potřetí bude uvedeno později.

Někdo řekne, to mohl snadno dělat hrdinu, když neměl co ztratit jako odsouzenec k smrti. Není to pravda. Později budou vysvětleny poměry u odsouzenců a zatím připomínám přísloví: Tonoucí i stébla se chytá. Br. Ludvík i to stéblo odhodil a riskoval.

Vždyť v káznici Kaisheim v Bavorsku bylo šest vězňů, jimž byl trest smrti v důsledku žádosti o milost změněn v patnáct let káznice. Bylo to asi jedna ku deseti tisícům.

Mám tu poznámku o br. JUDr. Andrýskovi ze Starého Města u Uherského Hradiště. Jako kandidát smrti byl operován na slepé střevo ve vězeňské nemocnici. Asi dvanáct dnů nato jeho manželka spolu s mojí měly štěstí, že dostaly povolení a jely nás navštívit. O návštěvě své ženy už jsem se zmínil. Jely také společně domů a zatím co moje žena jela v náladě velmi chmurné a v slzách, paní Andrýsková měla náladu dobrou, neboť říkala: Kdyby ho chtěli popravit, tak by ho neoperovali. Cestování bylo tenkráte zdlouhavé a když paní Andrýsková přijela domů, čekalo na ni už oznámení o popravě jejího manžela, který byl sťat ještě téhož dne večer, kdy s ním dopoledne mluvila.

Kolem dvacátého prosince přišel na mou celu bachař s holičem, který nás jednou za tři týdny chodil holit strojkem na vlasy. Stříhali nás málokdy, měli jsme vlasy dlouhé, a proto si může každý představit, jak jsme vypadali.

Ten holič byl vězeň, vyšetřovanec. Jmenoval se Antonín Rychlink a měl holírnu v Brně. Po vybombardování po válce v Dolních Dunajovicích. Znali jsme se dobře spolu ještě z Mírova. Když přišel do cely řekl:

„Můžeš mluvit, ptej se, ten bachař je hluchý jak peň."

Já jsem se samozřejmě ptal, jak je to venku s válkou. On na to:

„Rusi už dobyli Kyjev a ženou Němce na západ. Američané jsou už v Itálii a je tam revoluce. Za dva, tři týdny se čeká, že bude po válce."

No to mne postavilo na nohy, to už nemusím ani simulovat.

Pro jistotu jsem poprosil jednoho strážce, který nastoupil několik dnů před tím a chodil v civilním obleku, o noviny. Byl prý to bývalý kavárník, který z trestu musel tuto službu konat za to, že se v jeho podniku kritisovala strana NSDAP. Ten se choval velmi slušně, jediný asi z padesáti. Při vyvádění a nasazování řetězů říkal:

„Bitte schön,"

a při otevření dveří rovněž. Zpočátku jsem se domníval, že si tímto způsobem dělá dobrý den, ale pak jsem vycítil, že to myslí doopravdy, a odpovídal jsem mu:

„Danke schön!"

Omluvil se, že normální noviny mně nesmí dát, ale že mně sežene vězeňský časopis Leuchtturm, který dostávali vyšetřovanci. Donesl mně jej. Bylo to čerstvé prosincové číslo a byly tam zprávy o bojích u Tuly, Orla a Stalingradu. V severní Africe o bojích v Cyrenaice. Tak vida, ten holič buďto byl špatně informován anebo nás chtěl potěšit. Proto simulovat budu.

Po br. O. Ludvíkovi přišel do sousedství na celu č. 97 br. Evžen Perutka z Uherského Hradiště. Měřil asi stodevadesát centimetrů a měl krásné velké zuby. Svítily mu bělostí jako africkým Senegalcům. Vodíval ho takový malý bachař jemu po loket, a tak jsem si někdy říkal, že toho Evžena asi nepopraví, z rasových důvodů. Moje domněnka se však nesplnila. Ty jeho zuby mně však tak utkvěly podvědomě v paměti, že až teď, po třiceti letech, jak ležím v nemocnici, přišla mladá, asi pětadvacetiletá doktorka na visitu, usmála se na mne a řekla:

„Jak se vám daří?“

Při pohledu na její zuby jsem se nemohl vzpamatovat, kde jsem už takové viděl. Ptám se:

„Paní doktorko, prosím vás, jak jste se jmenovala za svobodna?“

„Perutková.“

„Ten popravený Evžen Perutka před třiceti lety byl váš strýc?“

„Ano.“

„Děkuji vám, už jsem doma. Máte totiž takové pěkné zuby jako on.“

Přitom její otec vůbec takové zuby nemá, jenom docela obyčejné. To už ovšem patří do genetiky či biologie.

Tak, a teď se opět vrátím ke své záležitosti, k té pro nás trapné předvánoční době, kdy se lidé těší na dárky a děti na stromeček a mnozí z nás na to, že přijdou do nebe nebo se alespoň trochu více najedí. Usmyslel jsem si, že když to přečkám a to nebe se na mne nedostane, že na Štědrý den začnu simulovat, ať je nás takových mudrlantů jakkoliv mnoho, třeba padesát.

Zamítnuté odvolání

Před Štědrým dnem jsem dvě noci s velkým přemáháním nespal, abych vypadal co nejhůře, a že začnu až večer před večeří, a to s novým, daleko lehčím námětem, a sice, že se ze mne stal tříletý kluk. Nic jiného nebudu vědět. Něco se mně stalo s mozkem a zůstalo v něm jen to, co jsem prožil do tří let.

Štědrého dne jsem se dočkal a těšil se na začátek divadla. Hned po ránu bachař otevřel dvéře, hodil na zem nějakou listinu a řekl:

„Da hast du ein Luder!“ (Tu máš, ty potvoro!)

A práskl dveřmi. Zůstal jsem stát v pozoru u okna, ani jsem se nehnul, ani když bachař odešel. Díval jsem se na ten papír a myslel si, to je jistě něco dobrého pro mne, když s takovou zlostí to hodil na zem. To bude asi vyřízená ta žádost o milost a později přijde vyřízené to odvolání, a to se mohu ještě před koncem války dostat domů. Vychutnával

jsem tu pochoutku Štědrého dne asi dvacet minut a pak teprve jsem vykročil a papír zvedl. Čtu:

Lidový senát v Berlíně projednával vaše odvolání proti rozsudku z 21. října 1942 v Breslau, podané 12. prosince 1942 a rozhodl se jednohlasně zamítnout jej, a to z těchto důvodů:

Je všeobecně známo, že každý zločinec, když má být potrestán, prohlašuje, že je nevinen.

V jednom bodě dokazujete svou nevinu a uvádíte svědky, ale říše nemá teď čas shánět a svážet svědky z tak daleka.

I kdyby to bylo pravda, co uvádíte, tak to ještě zdaleka nestačí na zmírnění rozsudku, neboť další dva body k tomu postačují a žádáme proto, aby byl rozsudek vykonán.

Za I. senát lidového soudu: Razítko, podpis nečitelný.

Tak, to by byl první štědrovečerní dárek. Teď kdybych zešílel, tak by to vypadalo, že v důsledku toho zamítnutí. Nevyspaný, vlasy jsem si všelijak polepil (neřeknu čím), abych vypadal co nejhůře, a při takovém vzezření mne odvedli v železných poutech do návštěvní kanceláře, kde na mne čekal můj o osm let mladší bratr. Viděl jsem, že při pohledu na mne je dojat, ukazoval jsem mu pokud to šlo na své čelo a dělal při tom kolečka, aby se dovtípil, že chci anebo budu simulovat, na čemž mně velmi záleželo. Bratr nepochopil, byl z toho viditelně sklíčený a mne zase velmi mrzelo to, jestliže při tom simulování padnu, že moji kamarádi a přátelé mohou říkat: Vidíte ho, vždycky dělal odvážného a hrdinu a když na něho přišla první těžkost života, tak byl hned hotov.

Ještě jsem se nevzdal a rozhodl k podání druhého odvolání. Hned druhý den, tj. první den vánoční, jsem zabouchal na dvéře, které se otevřely, a v nich k mé radosti se objevil ten známý dobrý strážník v civilu, bývalý kavárník, jmenoval se Kalasch, a žádal jsem ho o papír a tužku, že chci podat odvolání. On o tom mém prvém odvolání nevěděl a možná že i ano, ale arch papíru a tužku mně přece ihned donesl.

A tak jsem celé dva dny vánočních svátků psal druhé odvolání tomu berlínskému senátu, adresoval jsem to však mému bývalému obhájci ex offo, nyní placenému mou manželkou, a žádal jsem ho, že to musí osobně tomu soudu přednést. Připomněl jsem mu známý advokátský slib, který skládají při promoci, že budou hájit pravdu a spravedlnost, i kdyby to bylo i k jejich vlastní škodě, a neučiní-li to, že ho budu po smrti strašit, dokud bude žít. To strašení jsem myslel zpola vážně, zpola žertovně. Jak to chápal on, to dodnes nevím, jenom tolik, že to provedl.

Obsah odvolání byl už docela jiný, nežli v tom prvním. Teď už jsem byl docela nevinný, stejně už mně bylo všechno fuk, jednak všechna přiznání byla vynucena bitím. V dalším jsem mluvil jak evropský politik. O těch zbraních na Slovácku jsem uváděl, že to bylo nachystáno proti Slovensku, které chtělo půl Moravy pro sebe zabrat a že pušek a pistolí si lidé ani nevšímali, neboť je němečtí vojáci po dvaceti korunách prodávali a že to leckde leželo po příkopech a když přišlo to přísné nařízení, že to lidé zakopávali

anebo házeli do Moravy, aby s tím neměli opletačky. Když jsem to po Vánocích odevzdával službu konajícímu bachaři, ten se na mne rozkřikl, kdo že mně to dal, hlavně tu tužku, že jsem se s ní mohl probodnout.

Řekl jsem, že ředitel, a byl potichu. Přece tomu jedinému dobrému strážníkovi nemohu udělat za jeho dobrotu ještě nepříjemnost.

Mezi Vánocemi a Novým rokem popravy se nekonaly, a proto jsem to simulování nechal na Silvestra. Velice jsem se podivil tomu, že na Štědrý den nikdo z kandidátů ani ostatních vězňů nezešílel a nesimuloval.

Pilně jsem se připravoval, a to jak cvičením očí, tak promýšlením svého nového námětu. Uvažoval jsem, nebylo-li by snadnější dělat němého, ale to by bylo dosti průhledné. Proto jsem se nakonec vrátil k dřívějšímu námětu, k představování tříletého chlapce, když ten nejvhodnější námět, dělat nového spasitele světa, mně uzmul a předešel br. Ota Ludvík.

BOJ O ŽIVOT

Začínám simulovat

Na Silvestra jsem si stanovil začátek simulování na tři hodiny odpoledne. Když odbily tři, posunul jsem to o půl hodiny. Připadlo mně to podobné, jako když jsme hrávali divadlo. Já měl první výstup a říkal režisérovi, který v jedné ruce držel táhlo opony a v druhé knížku:

„Počkejte moment, já si ještě přečtu první odstavec."

Režisér do mne drcl a vytáhl oponu a dělej si tam co chceš. Později jsem to dělal zase já ostatním. A proto jsem si řekl: Jedem! Přestal jsem drát peří a hleděl těma rozšířenýma očima do protější stěny na jedno místo. Asi za minutu bachař křikl:

„Arbeiten!"

Já se však ani nepohnul. Odemkl, přišel dovnitř, podíval díval se na mne a já čekal nějaký drcanec, avšak nic. Odešel bez jediného slova.

Tak jsem hleděl a nehnul se asi deset minut. Potom zvonili na večeři (na Silvestra byla dříve). Vstal jsem, vysvlekl šaty i spodní kalhoty, poskládal na stolici a když bachař odemkl dvéře, vrazil jsem úmyslně do nich s tou stoličkou. Káva z naběračky se vylila a částečně i z kotle a hned bylo vyražení a výstup první. Počítal jsem s větší dramatickou odezvou, ale nestalo se nic. Zavřeli dvéře a pokračovali dále ve vydávání večeře. Později mně ji také donesli a postavili na stůl. Já jsem se jí ani nedotkl v bláhovém domnění, že blázni nejedí a že se musí krmit. V noci jsem opět nespal. To už byla třetí. Velmi na mne zapůsobilo, když o půlnoci se rozezněly všechny zvony na věžích v celém městě a zvonily až do jedné hodiny. To, že zvoní v celém Německu, je německý zvyk, ale pěkný. Jak vidíte, že i Němcům také něco pochválím. Přitom se přiznám, že jak já, tak i většina popravených, vlivem duchovní útěchy, jsme Němcům všechno odpustili dle Kristových slov:

„Bože odpusť jim, neb nevědí, co činí, a jakož i my odpouštíme našim viníkům."

Stalin brzy po válce rovněž všechno německému národu odpustil, nevím však z jakého důvodu.

Ráno jsem zůstal ležet na lůžku, a když donesli džbán s vodou a bachař mne viděl ležet, zahnal se po mně svazkem klíčů a chtěl mne z toho lůžka shodit. Na to jsem čekal celou dobu a konečně jsem se té bitky dočkal. Začal jsem hrozně řvát, začal mlátit kolem sebe, chodbaři i s bachařem vyběhli z cely a já začal s rozbíjením „bytového zařízení". Všechno jsem rozházel a co se dalo rozbil, džbán i s kakáčem vylil atd. Přitom jsem se cítil strašné silný, nejméně za čtyři a ani mně na mysl nepřišlo, že by mne někdo i v množném čísle mohl přemoci.

Během tří až čtyřminutového řádění a řvaní jsem se sám sobě divil, jak mně to jde a jakého řevu je člověk schopen, a domníval jsem se, že mně to jde lépe ještě než br. Ludvíkovi. Pak jsem si řekl, že to musím nějak zakončit, stejně bych to dlouho nevydržel, a tak jsem přestal, jako když utne, a pod oknem se svalil na podlahu do takové zkroucené pozice, jak nám ukazují v televizi při „zacvičte si".

Sotva jsem jako sražen mrtvicí dopadl na podlahu, zjistil jsem, že to byl omyl, neboť ta betonová podlaha měla k oknu spád a voda z kakáče a džbánu stékala tam a já teď ležel v ní. Té vody bylo asi dva centimetry vysoko a proklatě to chladilo, neboť jsem byl nahý, toliko pár cárů na sobě, co mně zbylo z košile. Měl jsem chuť se přemístit, ale protože mrtví nelozí z místa na místo ani se nepřevalují, leda v hrobě, tak jsem zůstal na tomto místě už proto, že bachaři, kterých se několik seběhlo, říkali jeden druhému:

„Ist tot."

To proto, že jsem měl oči vyvalené do neznáma, každé oko na jinou stranu, a to jistě v životě nikdy neviděli.

Hned jeden utíkal k telefonu a volal lékaře ve vězeňské nemocnici. Tam mu řekli, že má dovolenou a že nemůže přijít, ale je tam saniťák a ten ať mu něco dá. Ten přišel, a když uviděl moje oči, řekl krátce:

„Der ist fertig." a šel pryč.

Ti bachaři volali ještě několikráte tomu doktorovi do bytu a jeden druhému dosvědčovali, že doktor nechtěl přijít, protože smrt kandidáta je pro hlídající bachaře služebně velmi nepříjemná věc, neboť kandidát ujde sekeře a to je velké porušení hlídacích povinností. Ležel jsem v té poloze a v té vodě od šesti hodin ráno do půl páté večer. Bylo to 1. ledna, tj. na Nový rok 1943. Bachaři hned otevřeli okno a dvéře dokořán. Uvnitř se nikdy netopilo a venku byl mráz nejméně deset stupňů. Nohy a pravá ruka, na které jsem ležel, mně začaly tuhnout a později jsem je už vůbec necítil. Ty cáry z košile se dotýkaly vody na podlaze a ty jejich kapiláry začaly poslouchat a tahaly vodu nahoru, ponejvíce na záda. Moje myšlení bylo takové:

„Vem čert nohy, stačí, když se vrátím i bez nich."

Když se začalo stmívat, přišel ten lékař a začal těm bachařům vytýkat, proč mu kazili sváteční den a dovolenou pro nějakého simulanta. Oni říkali, že jsem mrtev. Zvedli a položili mne na postel. Byl jsem celý opravdu ztuhlý jako nějaký skrčenec. Doktor hmátl na tep a říká, ještě žije. Přiložil teploměr a já se domníval, že nemám více jako dvacet stupňů, a doktor s výtkou křičí na bachaře:

„Kruci normal!"

Díval se na hodinky a počítal tepy a zase zlostně řekl:

„Normal. To je vyložený simulant, jak je to možné, že jste na to nepřišli, podívejte, já ho polechtám, uvidíte jak vyskočí."

Kdyby to neřekl a polechtal, možná bych sebou trhl, neboť jsem příliš lechtivý, a proto když už jsem to věděl, tak jsem se přemohl a jenom jsem cítil, jak kůže sama sebou cuká. Bachaři se vymlouvali na to, že jsem měl oči vyvalené jako oběšenec a za celou dobu že jsem se nepohnul. Doktor si vyžádal kapesní svítilnu a řekl:

„Obraťte ho, já mu posvítím do očí."

Měl jsem z toho obavy, jestli to vydržím bez pohnutí víček. K mému překvapení mně to vůbec nic nedělalo, viděl jsem jenom jako ve velké dálce dvě taková malá světýlka. Neříkali už nic. Hodili na mne přikrývku a šli pryč.

Asi za hodinu po odchodu doktora a bachařů, když jsem se pod přikrývkou poněkud zahřál, uvědomoval jsem si svoji situaci takto. Co jsem to udělal za hloupost, já chci simulovat blázna, kterého jsem v životě neviděl, k tomu mám normální tep i teplotu, což asi blázni nemají. Ta nelechtivost je také u zdravých lidí běžný zjev. Co teď? To jsem si to navařil, a připomněl jsem si slova ředitelova: Pouze když budete pilně pracovat a slušně se chovat, máte naději na kladné vyřízení vaší žádosti o milost.

Udělám to tak, že o dnešku nebudu nic vědět, jako bych byl dostal nervový záchvat, a ráno začnu pracovat, jakoby se nic nestalo, a budou-li mně něco vytýkat, o ničem vědět nebudu.

Ráno po budíčku bylo vydávání šatů se stolicemi, potom kýblování, dále přinášení džbánu s vodou a potom vydávání snídaně. Ve všech těch případech moji celu obešli a nedali mně ani šaty, ani vodu na umytí a ani snídani. Jako kdyby v cele nikdo nebyl.

Protože jsem nic nevěděl o osudu svého předchůdce br. Oty Ludvíka, jenom to, že ho někam odvedli, tak jsem se mohl domnívati, že mne také někam odvedou a dají tu injekci, a proto mně už nedávají vodu ani snídani, jako když se nedává dobytčeti před porážkou.

Odbilo sedm hodin, půl osmé, osm, půl deváté a teď bylo slyšet z dálky kroky více lidí, kteří se přibližovali a u mé cely všichni zastavili. Odemkli a vešli dovnitř. Protože jsem byl téměř nahý, nestavěl jsem se k oknu do pozoru a vlastně jsem na to zapomněl, neboť čtyři z nich byli v bílém a tři v uniformách. Ten první, asi doktor, přikročil ke mně a s úsměvem říkal:

„Also, wie gehts?" (Jak se daří?)

Ve zlomku vteřiny jsem pochopil, že mne považují za nemocného a začal jsem se ihned chovat dle svého dětského námětu. Smál jsem se a rukama si zakrýval to, co jsem měl pod pupkem a říkal jsem, že tatínek přijde a donese mně kalhotky.

Kdyby místo toho kterýkoliv z nich mně dal facku a ukázal na stůl a řekl arbeiten, tak bych byl vzhledem k úvaze z předešlé noci docela klidně sedl ke stolu a dělal bych přikázanou práci.

Ten doktor mne hladil po hlavě a jeden z dalších vzal z bedny, která byla pod stolem, hrst peří a dal je na stůl a začal drát a přitom mně ukazoval, abych to dělal po něm. Já jsem sice začal, ale dával jsem to všechno dohromady, drané i stonky. Dělal jsem to se zjevnou radostí, smál se při tom a přemýšlel, jak to zakončit. Pak jsem pořádně kýchl, peří se rozletělo po celé cele a ti ostatní hned nařídili tomu Werkmeistrovi, který byl mezi nimi, aby to posbíral a odnesl pryč. To jsem měl radost, když jsem viděl pana Werkmeistra peří po zemi sbírat, což jsme museli dělat my a ještě to někdy stálo od něho facku.

Když odnesl i tu bednu s peřím, bylo vidět pod stolem spadlé číslo vězeňského časopisu Leuchtturm, na jehož přední straně byl obrázek vánočního stromku a děti kolem něho. Stromek byl ověnčen mnoha zvonky. Ten doktor mně to ukázal a řekl:

„Siehe, Weihnachtsglocken!“ Já jsem opakoval:

„Glocken, glocken“ několikráte po sobě. Jeden z nich říkal:

„Wann werden die Friedenglocken glocken?“ (Kdy budou zvony míru zvoniti?)

Pak mne posadili na lůžko a jeden z nich donesl hrnek mléka a dávali mně pít. To byla slast! Po třech letech okusit mléko. Asi půl hrnku jsem vypil a přitom jsem (asi zbytečně) zauvažoval, jestli v tom mléku není něco namícháno, co by mne mohlo prozraditi, i něco horšího, a proto jsem se zakuckal a tomu saniťákovi zčásti vyprskl do tváře. On mně za to dal facku a já už už chtěl začít zuřit, ale když se zaháněl, ten doktor mu tu ruku z části zadržel s napomenutím, a proto jsem se tomu dětsky smál. Ještě mně dali kousek chleba, počkali, až ho sním, přikryli pokrývkou a odešli. Ustanovili jednoho bachaře, aby hlídal u polootevřených dveří, co budu dělat. Ti strážci se po dvou hodinách střídali.

Na třetí den mě oblékli do šatů, lůžko ustlali a nechali mne chodit volně po cele. To bylo ovšem daleko horší, neboť jsem neměl co dělat a přitom jsem musel něčím, tj. nějakým nesmyslem, dokazovat ten svůj stav. Mimo malých hloupostí si dobře pamatuji toto:

Přišel k těm polootevřeným dveřím (což byla velká zvláštnost), u kterých stál ten můj dvouhodinový hlídač malé postavy, takový nejméně stodesetikilový bachař a měl na takovém velkém drátěném kruhu snad dvě kila klíčů. Ptal se mého hlídače, co to znamená. On mu vysvětlil, že jsem duševně chorý (ein Dumme) a že aby se ani na mne nedíval, že bych třeba začal zuřit. On se mu vysmál a říkal:

„Já ti ukážu, že je to simulant.“

Vzal z věšáku na chodbě smeták asi metr dlouhý, který měl na konci z motouzu očko pro zavěšení. Šel s ním přes protesty mého strážce dovnitř, podával mně smeták a křičel:

„Arbeiten, kehren!“ (Pracovat, zametat!)

Já jsem se na ten smeták díval, jako bych ho byl viděl poprvé v životě (když jsem měl tři roky, smeták jsme doma neměli, pouze metlu), a přitom jsem rychle rozmýšlel, co s ním mám udělat. Přece nenechám toho svého hlídače v kaši. Ten obr bachař s tím velkým kolem klíčů když viděl, že nechápu, co po mne chce, šel k oknu s tím smetákem a ukazoval mně, jak to mám dělat, a asi dva metry čtverečné podlahy zametl. Já jsem už byl rozhodnut: Když mně po té ukázce dal smeták do ruky, tak jsem zametl jenom asi půl čtverečního metru, pak jsem se narovnal, ale v těch pohybech s tím smetákem jsem pokračoval dále, asi jako šermíř, a postupoval jsem tak proti tomu bachaři. Ten ustupoval až téměř ke dveřím a pak mne praštil tím svazkem klíčů. Já jsem strašně zařval a skočil mu na krk. Tak jsem se cítil lehký a přitom silný. Utvořilo se z nás jakési řvoucí klubko, bachař vyletěl na chodbu a já zůstal stát ve stoji rozkročném, ruce poloupažené a vrčel jsem jak zlý pes, připraven k dalšímu boji. Ten smeták mně však zůstal viset za to očko na pravém malíku a točil se jako káča dokola. Ten můj hlídač mu teď říkal:

„Vidíš troubo (du ein Trottel), cos tam lezl, vždyť jsem ti říkal, co on je. Jak teď dostaneme ten smeták, tam přece nemůže zůstat.“

Já se domníval, že ten smeták, jakmile se odtočí zpět, že sám spadne, a proto jsem mu pohybem malíčku napomáhal, ale on se točil zase na druhou stranu. Bachaři to pozorovali a když byl smeták odtočen, některý přiskočil a tím smetákem trhl, ale bezúspěšně, očko nepovolilo a já byl nucen jak medvěd zavrčet.

Najednou se z toho stal problém. Zavolali už dříve jmenovaného chodbaře br. Jaška, aby mne toho smetáku zbavil. Nevím, zdali mně br. Jašek při tom nahrával, protože až asi po deseti bázlivých pokusech se mu to podařilo. Největší radost z toho měl ten můj strážce.

Ty malé hlouposti jako kývání hlavou a tělem ze strany na stranu, sedění na zemi a hraní si s prsty nestojí za to popisování, uvedu ještě jeden případ, zase z jiné bečky.

Další nastupující strážce u mých polootevřených dveří byl mladší voják z fronty a asi invalida, určený pro lehčí službu. Jemu to bylo jistě trapné stát pořád na jednom místě, koukat na mne a mně ještě trapnější, protože jsem musel něco dělat, abych tím dokazoval svůj stav.

Ten voják byl asi muzikant, protože jak stál rozkročený u těch otevřených dveří, začal na ně odborně bubnovat nějaký vojenský pochod. Já jsem to využil a začal výskat a vyskakovat, jako doma na svatbě. Voják přestal bubnovat, podíval se na mne, já přestal také. Začal bubnovat a já výskal dál. A teď to začalo. Ze všech chodeb se sbíhali bachaři a chodbaři a ten voják jim dělal představení. Začal bubnovat, já začal výskat a skákat,

přestal bubnovat, já přestal také a tak pořád dokola. Jenomže já jsem už nemohl a uvažoval, jak se z toho dostat.

Jako náhodou jsem se obrátil k nim zády a od té doby jsem už vůbec nic neslyšel, když na mne mluvili, až do konce simulování, pouze tenkráte, když jsem byl obrácen čelem k mluvícím, a to ukazováním a pouze přes tlumočníka.

Tak to trvalo čtyři dny. Byl to až dosud v mém životě nejdelší divadelní výstup (později to byly měsíce) a představování nesmyslností po tu dobu byla pro nervy jak se říká fuška.

Ve vězeňské nemocnici

Dne 4. ledna 1943 k večeru mne z polovice odvedli, z polovice odnesli z vězeňské budovy ven přes dvůr do vězeňské nemocnice pro duševně choré. Uvnitř v poschodí byla jakási větší koupelna a v ní velká vana dva krát jeden metr a osmdesát centimetrů hluboká. Byla téměř plná vody. Vysvlékli mně vězeňské šaty a muž v bílém řekl těm ošetřovatelům:

„Položte ho do vany."

Domníval jsem se, že mně tím způsobem budou nahánět strach utopením, a ve vteřině si vzpomněl, jak jsme jako kluci závodili na řece Bečvě a na přehradě na Bystřičce, kdo déle vydrží pod vodou. Bývalo to sto až dvě stě vteřin, jak u koho. Teď jsem se honem nadýchl, abych alespoň těch sto vteřin vydržel na dně vany a zůstal tam klidně ležet.

Ten muž v bílém, snad doktor, se mezitím něčím zabýval. Trvalo to asi dvacet vteřin. Pak se podíval na mne do vany a když viděl, že ležím klidně na dně, zařval na ty tři ošetřovatele:

„Rychle mu zvedněte hlavu ven z vody, ať se nám neutopí!"

Zvedli mně hlavu a to už jsem věděl, že mne topit nebudou. Naopak. Celého mne namydlili a dobře umyli jako nemluvně. To bylo prima. Taková koupel po třech letech.

Až mne umyli, osušili, oblékli mne do takové malé košilky, která mně sahala po pupek, na nohy kožené trepky a odvedli a odnesli do přízemí, jakéhosi suterénu, kde byly tři utišovací cely, ve kterých se vůbec netopilo.

Dali mne do jedné o rozměrech asi tři a půl krát tři a půl metru. Místnost byla celá zelenou olejovou barvou natřena, nikde žádný roh ani výstupek. Malé ležaté nedosažitelné okénko pod stropem, dvéře dvojité, obě čalouněné a zároveň s omítkou. V rohu proti dveřím ležela prohnilá matračka velikosti metr krát šedesát centimetrů pro ležení ve skrčené poloze. K tomu kus přikrývky z takového materiálu jako jsou hasičské hadice, která vůbec nehřála, naopak při doteku na tělo studila. K tomu ještě papírový kakáč. Přes den tam bylo stále takové zelenavé šero. Jinak tam byla pekelná zima, neboť bylo 4. ledna 1943. Žádné zařízení na topení tam nebylo. Ramena, lokty, kolena a kotníky mně úplně v té zimě tuhly. Dýchal jsem si do dlaní a přikládal střídavě na ty

klouby. V noci, kdy nebylo vidět, jsem cvičil, abych se zahřál. Ve dne ne, protože jsem nevěděl, jestli nejsem pozorován nebo odposloucháván.

Abych si získal sympatie, tak jako tříletý kluk jsem chodil pěkně na ten papírový hrníček čůrat a kakat a dokonce jsem používal i toaletní papír, který mně tam dali na rozdíl od těch druhých, kteří to dělali na podlahy a do koutů přesto, že tam také hrníček i papír měli. To jsem poznal vždy podle křiku a kraválu ošetřovatelů i těch saniťáků, či doktorů (du Schweine), což bylo přes zeď slyšet.

Proto jsem si vysloužil takové pojmenování nebo titul: Když správec ústavu měl návštěvu a ukazoval nás těm zvědavcům, hladil mne po hlavě (já seděl na podlaze) a říkal jim:

„Dieser ist unser intelligenste Dumme.“ (Toto je náš nejinteligentnější blbec.) Hned druhý den do levé utišovací cely ode mne přivedli nějakého

Němce, který neustále křičel přesto, že ho pravděpodobně bili:

„Wo ist mein Bruder? Hitler ist Lump.“ (Kde je můj bratr? Hitler je lump.)

A pořád dokola. To křičel neustále po tři dny a noci a potom ho odvedli někam pryč.

Do utišovací cely po pravé straně zase brzy přivedli jednoho mládence, Čecha, studenta z Prostějova. Ten měl asi tuberkulosu, protože ve dne i v noci neustále ohromně kašlal. Hned první a druhý den jsem se rozhodl udělat nějaké divadlo a to takové: Na snídani a k večeři byla černá káva (černá voda) a krajíček chleba. Ten chléb jsem jednou ukousl, aby jej potom chodbaři nemohli upotřebiti, a dal jsem jej pod tu matračku s tím úmyslem, že až na to při prohlídce přijdou, že řeknu: Mám to schované pro tatínka, protože on mně donese kalhotky, úmyslně jsem jmenoval otce, protože byl už deset let mrtev.

Každý týden ve čtvrtek přicházel z breslauské kliniky psychiatr, říšský vládní vrchní medicinální rada MUDr. Freisel, na kontrolu nemocných. Nového pacienta obyčejně odvedli do ordinace a tam pomocí všelijakých lékařských procedur zkoušeli, jestli je chorý anebo simulant. Dávali injekce a elektrizovali, přičemž pacienti ohromně řvali. Když přišel na mou celu a správce mu krátce vysvětlil můj případ, on začal obvyklé:

„Wie heisst du? Wie heisst deine Frau? Wieviel Kinder hast du?“ (Jak se jmenuješ? Jak se jmenuje tvoje paní? Kolik máš dětí?)

Protože ve třech letech jsem ještě žádné ženy ani dětí neměl, tak jsem nemohl nic říci a také proto, že ve třech letech jsem ještě německy nerozuměl. Zavolali tlumočníka (někdy to dělal Josef Pokora, o kterém

se zmíním podrobněj později) a ten jim přeložil moji odpověď, kterou jsem pronesl s velkou radostí a se smíchem, poukazuje na holé tělo:

„Tatínek přijede a přiveze mně kalhotky a já mu dám chleba."

Měl jsem už tři krajíčky schované a domníval jsem se, že o ně budou mít zájem. Ten psychiatr se na mne ještě chvíli díval, jakou mám radost, a řekl tomu správci:

„To je stoprocentní případ, s tím se nemusíme zabývat."

A šli dále. Také se mnou nikdy žádné šetření a pokusy nedělali. Chleby pro tatínka jsem skládal pod matračku dále v naději, že ji někdy nadzvednou a chleby uvidí. Měl jsem jich tam už dvanáct, to znamená, že jsem téměř týden nejedl nehledě k tomu, že první čtyři dny ve věznici jsem jídlo odmítal vůbec. Byl jsem už tak sláb, že v noci při cvičení jsem se už nemohl vzepříti při podporu v leže za rukama, a proto jsem se rozhodl k ráznému ukončení plánovaného divadla.

Postavil jsem se do rohu cely, kam nebylo špehýrkou vidět. Asi po deseti minutách saniťák v roli strážce otevřel dvéře a hnal mne do protějšího rohu na místo mé matračky. Já se zdráhal a ukazoval na strop. Když se nemohl se mnou domluvit, zašel si pro tlumočníka a s ním přišel i správce ústavu a ještě jeden saniťák a tlumočník překládal:

„Mám schované chleby pro tatínka, protože on mně donese kalhotky, ale tam nahoře v rohu ve stropě je kamenolom, kde dělníci lámou kámen a mají psa, který mně chodí na ten chleba, co mám pro tatínka."

Oni zůstali hledět jeden na druhého a potom ten správce šel a nadzvedl tu matračku a ty chleby tam uviděl. Udělal kravál s těmi ošetřovateli, chleby sebrali, ale za půl hodiny mně donesli velkou mísu plnou nějaké omáčky a bramborů. Oni se na mne dívali, jak jsem to úmyslně velmi hltavě jedl a ten správec připomínal těm ošetřovatelům, že musejí dávat na mne pozor, abych vždycky všechno snědl.

Na druhý den přišel ten psychiatr na visitu, a když mu to vyprávěli, řekl:

„Vždyť jsem řekl, že ten případ je jasný." (Ist klar.) Tím jsem měl svoje postavení v suchu.

To ovšem neznamenalo složit ruce do klína a tím že je věc vyřízena. Každý pacient byl pod denní kontrolou lékařů či saniťáků, ošetřovatelů i chodbařů. O každém se dělaly zápisy, které každý čtvrtek ten psychiatr si přečetl a sám pacienta prohlédl a rozhodl, má-li ještě déle zůstat v léčení, anebo má býti propuštěn. Proto kdo se tam chtěl udržet, tak si musel vymýšlet nesmysly anebo věci, které by souhlasily se stavem představ, které si zvolil, aby tím dokazoval svou nemoc.

Jednou večer asi kolem páté hodiny nastal na chodbě šum a hluk. Otevřely se dvéře a v nich se objevil náš správce a kolem něho možná třicet nebo čtyřicet mladíků. Podle řeči správce jsem se dověděl, že to jsou medici, říkal jim, že tady je ten nejinteligentnější hlupák nebo blbec (der Dumme), ať se na něho podívají. Tlačili se do dveří po pěti-šesti a pak zase pouštěli další. V cele světlo nebylo, ale otevřenými dveřmi šel široký pruh

světla dovnitř a já si byl vědom, že to světlo se z mých rozšířených očí hrozivě odráží, asi jako oči šelmy za tmy. Najednou jenom na zlomek vteřiny stouplo mně do hlavy to uražené člověčenství a už jsem se chystal, že vstanu a pevným krokem vyjdu k nim a řeknu:

„Vy jste nastávající němečtí lékaři? Vy všichni i s celým německým národem a Hitlerem jste blázni a ne já. Já jsem naprosto zdravý člověk a dělám si dobrý den z vás. Tak, a teď mně už můžete hlavu useknout!“

Druhý zlomek vteřiny jsem si však řekl:

„Blázne, když jsi do toho tolik vsadil, nač se vzdávat?“

Tak jsem na té matraci při původním úmyslu se postavit jsem změnil polohu v překulení směrem k těm dveřím. Dvéře byly hned prázdné. Medici utekli. Bylo to docela zábavné a někdy, jak uvidíme dále, i přímo komické.

První čtyři týdny vždy po ránu ve čtvrtek před příchodem toho psychiatra jsem býval holen. To je v češtině rod trpný. Pro mne to nic trpného nebylo, spíše veselého. Holíval již dříve zmíněný br. Antonín Rychlink. Když mne přišel sem do ústavu holit poprvé, viděl jsem po něm, jak je přímo zdrcen mým vzezřením a nemocí. Protože to moje holení byla populární záležitost odbývající se za přítomnosti mnoha lidí, jako správce, strážných, ošetřovatelů, tlumočníka, chodbařů apod., nemohl jsem Tondovi dát nějaké znamení o svém skutečném stavu. Jeden z ošetřovatelů, metrákový chlap jménem Wischnovsky, bývalý hospodský s menším trestem, který dostal za to, že v jeho hospodě snad byla kritizována strana NSDAP, mne při tom holení držel pro případ, že bych začal zuřit. Když jich při tom holení bylo tolik, tak to už bylo mojí povinností udělat z toho nějaké divadlo. Chvilku jsem se nechal mydlit nebo holit, pak jsem se začal chvět. Wischnovsky zvolal:

„Obacht, er citert!“ (Pozor, třese se!)

To bylo snadné, protože mně bylo zima. Pak jsem hleděl upřeně na stěnu, začal se smát, holič uskočil a já vykřikl: „Ta paní lezla přes plot, přiběhl k ní jelen a nic jí neudělal!“

Tlumočník jim to přeložil a teď byli z toho všichni jeleni. To jsem vždycky v noci před tím holením si vymyslel nějaký ten nesmysl. Později jsem zjistil, že u toho holení přibyli i nějací diváci. Při každém dalším ovšem byl zase jiný námět.

Režim, tj. způsob léčení, což se vlastně léčením nedalo nazvat, byl přímo podfukářský. Všichni i ošetřovatelé vyprávěli si mezi sebou, že Hitler zakázal popravy a i když jsou další vězni odsuzováni k smrti, že popraveni nebudou a ti, co už delší dobu na popravu čekají, že budou posíláni na práci k sedlákům, aby se zotavili. Kandidáti z ústavu, byli jsme tři, že půjdou také hned, jak se trochu pozdraví.

Já měl velkou výhodu, že se sami přesvědčili, že německy neumím, a oni zase byli tolik neprozřetelní, že se přede mnou radili, co se mnou budou dělat. Tak např. si usmysleli, že zavolají moji ženu na návštěvu s domněnkou, že když ji uvidím, že se mně vrátí

paměť. Hned jsem si udělal plán, až ji přivedou, jak se dotknu jejího kožichu, začnu vrčet a štěkat a budu utíkat po čtyřech pryč. Já jsem totiž normálně nechodil, při postavení jsem obyčejně se zhroutil a pomáhal si po čtyřech.

To jsem dělal ovšem úmyslně. Žena povolení nedostala, a tak z toho sešlo. Jednu neděli otevřely se dvéře a ten správce, stařičký a úplně šedivý pán, volá na mne:

„Orlita, komm, komm…" a ukázal mně dopis.

Já jsem se tvářil, že nechápu. On pokračoval v tom vábení asi tak, jak voláme na psa, když mu chceme něco dát, a tak jsem se k němu po čtyřech dobelhal, ten dopis vzal a na zpáteční cestě položil vedle kakáče v představě, že je to papír, který tam patří. Přitom jsem zahlédl svou adresu a zjistil písmo své ženy. No, ale ve třech letech? Ten dopis ležel od neděle do soboty u toho hrníčku. Obálka byla samozřejmě rozříznuta. Celý týden jsem se na něj díval a těšil se na přečtení jako děti na vánoční stromek. Zároveň to byla zkouška vůle.

Sobotu odpoledne, kdy se provádí úklid a zřízenci se už cítí doma, jsem určil k provedení svého plánu. Až bude osvětlena chodba a půjde světlo přes skleněnou výplň zdi, ve které jsem zbytečně zpočátku předpokládal pozorovací a odposlouchávací zařízení, půjdu jako na hrníček, vystrčím zadek proti tomu světlu, vezmu do ruky ten dopis, všimnu si, jak je složen, přečtu tak, abych nezanechal otisky prstů, vložím zpět do obálky a položím na dno hrníčku, počurám a pokakám a hotovo; a tak jsem to také provedl.

Obsahem dopisu jsem byl sice zklamán. Žena mně psala, že najala tři advokáty, z Breslau Dr. Pipera a Dr. Huhna, ještě jednoho německého z Brna, a jako jejich spojku pro překládání korespondence JUDr. Daňka v Uh. Hradišti, protože sama neumí německy. Ale že nic nejde a že se za mne všichni doma i příbuzní modlí atd.

Na druhý den, tj. v neděli, kolem desáté vrazil stařeček správce do cely a s velkým nadáváním hodil dopis na podlahu (byly tam krásné parkety) a křičel:

„Da hast du ein Luder. Du denkst, dass wir alle Narren sind, oder was?" (Tu to máš potvoro, ty si myslíš, my všichni že jsme blázni nebo co?)

Bouchl dveřmi a odešel. Dopis ležel asi krok ode mne adresou dolů, přitom jsem si říkal: Jak jsou ti Němci, potvory, důkladní. Já jim ten dopis počůrám, pokakám a ani si s tím dají takovou práci. Usuší, zjišťují otisky prstů, aby věděli, jestli jsem to četl. V duchu jsem litoval, že jsem to četl, stejně tam nic zvláštního nebylo a stejně ty otisky nemohou mít za jisté. Uvidíme. Čas jistě všechno spraví.

A zase nejméně týden ležel ten dopis na podlaze, aniž bych si ho všiml. Jednou byl odkopnut tam, podruhé onam až se přitom obrátil a já s překvapením zahlédl, že to není dopis od mé ženy, nýbrž německy psaný od mé tety Němky, se kterou se jeden můj strýc oženil v Innsbrucku. Brzy jsem si ho podobně jako dříve přečetl a nechal ležet, protože už jsem věděl, že se nejedná o nějaké otisky, ale o to, že z obsahu dopisu bylo jasné, že německy musím umět, a proto to rozčilení toho správce. V dopise zase nic

zvláštního nebylo, jenom to, že jsem nevinen, že se mně nemůže nic stát, neboť Vůdce je spravedlivý a řídí se Prozřetelností.

Ten správce už mne nehladíval po hlavě a jen podezřele se na mne občas podíval a pravděpodobně ušil na mne pytel. Poslal toho ošetřovatele Wischnovského ke mně do cely a ten mně říkal:

„Gib mir Adresse deiner Tante, ich werde ihr schreiben und sie wird mir Brot und Wurst schicken, und ich dir hole." (Dej mně adresu tvé tety, já ji napíšu, ona mně pošle chléb a vuřty a já ti to přinesu.)

Přitom měl v ruce papír a v druhé šermoval tužkou. Pak mně to dal do rukou a já jsem to jeho šermování naklikyhákoval na papír. Tajemně to schoval za košili a odešel. Po tomto pokusu měl jsem dojem, že ten správce je na mne trochu přívětivější.

Jednoho dne jsem uslyšel v sousední cele nějaký ruch a hned na to štěkání nějakého velkého psa. Potom kravál a bylo slyšet, že někoho odvedli pryč.

Později, až jsem byl na společné světnici, jsem se dověděl, že to byl pacient jménem Baňař ze Strážnice neb Hodonína, který v roce

1938 se vrátil z Ameriky a potom chtěl jet zpět a z nějakých důvodů byl německou policií zatčen, simuloval a dostal se do našeho ústavu. Co předstíral nevím, ale tenkráte učinil toto: Rozcupoval matračku na cupaninu, obsahem papírového hrníčku namazal nahé tělo a polepil tou cupaninou a když přišel strážný ošetřovatel do jeho cely, tak po čtyřech se štěkotem vyrazil proti němu jako pes.

Ošetřovatelé měli s ním půl dne práci, než ho v té velké vaně umyli.

Po válce jsem se zajímal o jeho totožnost. Byla mně potvrzena s tím, že se nevrátil.

Při vymýšlení nějakých těch nesmyslů a při jejich provádění jsem se snažil tvářiti se tak, jako kdybych to skutečně viděl a vžíval jsem se do toho jako dobrý herec na jevišti, aby moje vzezření tomu odpovídalo.

Jednou při takovém zamyšlení hledím na zeď a najednou vidím film: Španělskou krajinu, jak běží po stěně přede mnou. Tak jak jsem si ji pamatoval z obrázků cestopisu, který jsem kdysi četl. Jako bych jel lodí po moři a ta hornatá krajina s bílými domky jakoby přecházela přede mnou. Chvíli jsem zůstal nad tím zaražen, překvapen. Kousal jsem se do ruky, abych se přesvědčil že nesním, ale marně, film běžel dále. Pro kontrolu mozku začal jsem si počítat statický výpočet ocelové výztuže železobetonového stropu, neboť jsem měl obavu, že se mně stalo něco s mozkem. Vše bylo v pořádku. Naopak mohu prohlásit, že nikdy v životě jsem nebyl tak bystrý jako tenkráte.

Toto filmové vidění se mně potom často opakovalo, myšlenky se mně promítaly na zeď. Začínalo to takovým cuknutím, podobně jako když stojíme na lávce nebo mostu a díváme se přes okraj na proudící povodňovou kalnou vodu. Také to napřed s námi

trochu cukne a už se nám zdá, že ta voda stojí a my s tou lávkou nebo mostem a těmi břehy uháníme proti proudu řeky.

Ten film na zdi bych přirovnal k tomu, jak vidíme děje ve snu, jenomže děje ve snu bývají obyčejně nesmyslné, ba nemožné, kdežto tady to vidění byla skutečnost sama.

Přispívalo ovšem k tomu to, že v místnosti i na chodbě bylo šero, jakýsi soumrak a stěny byly natřeny zelenošedou barvou. V osvětlené světnici sluncem anebo venku při jasném počasí by to asi nešlo.Protože ta řeč o tom, až budeme trochu zdravější, že půjdeme k sedlákům na zotavenou nepřestávala a mluvilo se o tom jako o samozřejmosti, tak jsem se trochu pozdravil a po sedmi týdnech, tj. týden před koncem února 1943, mne odvedli do prvního patra a uložili na lůžko, kde jsem ležel v nemocničním prádle a kde se také topilo v ústředním topení. To byla ohromná změna a cítil jsem se jako v osmém nebi. Bylo nás na té světnici deset, okna velká jako v nemocnici, ale zamřížovaná. Přes den jsem tam ležel sám, neboť ostatní pacienti po umytí odcházeli na tzv. sál, kde byli celý den. Hráli si tam asi jako v mateřské školce s různými obrázky, hrami, figurkami apod. Po večeři přicházeli zpět.

Hned první den, když mne dali do lůžka, přivedli za chvíli druhého pacienta, který na mne po mém příchodu do ústavu, když jsem byl vaně, vyvalil oči a vyhekl:

„Jak se jmenuješ?“

Dali ho do lůžka ke mně a odešli. Já jsem měl oči od sebe, on svoje zase vyvaloval jak v posledním stadiu při basedovce. On byl a je Čech, Josef Pokora a žije v důchodě jako bývalý příslušník SNB z Ústí nad Labem.

Oba jsme se snažili mluviti co největší blbosti jeden druhému, těžko to vypisovat, stejně by to nikdo nevěřil. Také si už všechno nepamatuji. Myslel jsem si, to je na mne podfuk, on je konfident a on si zase myslel to samé o mně. Tak jsme se jeden druhého snažili doběhnout. Samozřejmě že já jsem vyprávěl jen o čurání a kakání, o tatínkovi a o kalhotkách. On mně zase o čertech apod. Jednu noc jsme spali na společném lůžku a druhý den ho odvedli.

Škoda že neměli Němci už tenkráte magnetofony, jako že jsem se domníval tenkrát, že něco takového mají. To by byla legrace.

Ten Jožka Pokora byl daleko chytřejší než já, protože začal simulovat trochu už před soudem. Byl v komunistické buňce v chemické továrně v Hrušově u Ostravy a z podezření sabotáže dostal u soudu pouze tři roky vězení. Byl lehčí pacient a vypomáhal při úklidu a hlavně čistil parkety. Tam byla úzkostlivá čistota. Parkety byly leštěny denodenně a to kakadlo na světnici se rovněž lesklo jako královský trůn, bylo také na vyvýšeném místě při stěně uprostřed světnice. Uvnitř něho byl krásný bílý porcelánový vyndávací válec na ten voňavý obsah, který byl ihned odnešen, vyčištěn a znovu naplněn čistou průzračnou vodou, že by se nikdo neštítil z něho napít.

Příští den ráno po budíčku přišel ošetřovatel a zavedl mne do umývárny, kde byla dvě koryta a misky z umělé hmoty, do kterých se napouštěla voda na umytí. Mně ji napustil

ten ošetřovatel. Pacienti si tam umývali tváře a utírali podávanými ručníky. Podotýkám, že za celou dobu, co jsem byl dole, jsem se nemyl. Proto to mytí teď byla pro mne hotová svátost a hned nato strašné překvapení, neboť najednou, nikým neveden, vstoupil do umývárny člověk prorockého vzezření, zarostlý poloplnovousem, přesně jak se maluje Pán Kristus, a já vidím, že je to můj soused z cely č. 97, učitel Ota Ludvík ze Zlína.

Dělal jsem, že ho nevidím. On si mne také nevšímal a šel se způsobně umýt, zatímco já jsem se umýval úplně rozpustile, až mne sousedé i ošetřovatel napomínali, což byl můj úmysl. Přitom jsem uvažoval, je ten Ota vyšinutý, nebo není?

Druhého dne, rána a toho umývání jsem se nemohl dočkat, a když jsem přišel ke korytu, Ota už tam byl a začal se umývat. Postavil jsem se vedle něho a mezi hlučným způsobem umývání, jímž jsem kryl výměnu několika vět, zjistil jsem, že je naprosto zdravý, že mu nic nechybí a že hraje svou úlohu dokonale.

Stále totiž k němu chodil Bůh a upomínal ho, aby šel k Vůdci a hlásil mu boží rozkaz k zastavení války a hrozbu trestu, když tak Hitler neučiní. Denně to požadoval po správci ústavu i po ošetřovatelích. Jinak měl dovoleno chodit volně po chodbách, světnicích i sále.

Brzy také přišel za mnou, když jsem ležel na světnici, a říkal mně, že už máme vyhráno, že nás tři kandidáty pošlou nejspíše do opavského ústavu, kde budeme téměř jako doma a budeme čekat tam na konec války. (Třetím kandidátem byl František Tlach ze Šumic u Uherského Brodu, jinak finanční strážník na Podkarpatské Rusi.)

Tou návštěvou br. Oty Ludvíka jsem se přesvědčil, že je naprosto zdráv už proto, že se mne tázal, kteří další známí kamarádi z odboje byli popraveni a koho dali na jeho místo. Asi za deset dnů přišel za br. Ludvíkem z věznice ten známý kněz a na druhý den mu řekli, že půjde do vězeňské nemocnice, kde mu udělají zkoušku krve. Odvedli ho, tu zkoušku mu nedělali, ale tu krev mu ten den večer vzali všechnu. Byl popraven

Dramatické a i tragické životní děje br. Oty Ludvíka byly mně hlavní pohnutkou pro napsání této historie. Byl hrdinou několikanásobným. Jestliže oslavujeme jako hrdiny i ty, kteří se nechali zatknout s nabitou pistolí v kapse, ačkoliv i bez ní měli už jistou smrt a nakonec to stejně životem zaplatili, tak br. Ota Ludvík si zaslouží také, aby se na něho vzpomínalo jako na hrdinu, a to z těchto důvodů:

Po zatčení a při převážení do Kounicových kolejí se pokusil o útěk a byl těžce postřelen. Riskoval tedy život.

Při soudu vzal spoluvinu tří kamarádů na sebe, čímž dostal trest smrti a jeho kamarádi pouze po pěti letech.

Simuloval božího posla, čímž odhodil i to poslední stéblo, jehož se tonoucí chytá.

I když ho odvedli na popravu, kdy už každý odhodí svou masku a všechno lidské dění na světě je mu lhostejné, tak poslední dopis napsal úmyslně jako duševně vyšinutý proto, aby pěti Čechům, kteří jsme simulovali v ústavu, neztížil situaci. Kdyby svůj dopis napsal jako normální člověk a jako každý jiný, my bychom byli okamžitě považováni za simulanty a brzy vyřízeni. On jej zároveň napsal tak, aby jeho žena podle některých vět mohla se přesvědčit, že byl naprosto zdravý.

Jako člověk, čekající delší dobu na popravu, oceňuji nejvíce tento čtvrtý bod právě proto, že když jsem v ústavu brzy po popravě br. Ludvíka dostal od ženy dopis s fotografiemi svých dětí, tak mne nutili, abych jí napsal dopis. Ty fotografie mně stále přitom ukazovali před očima. Já jsem se k tomu neměl, a proto dali zase ke mně br. Josefa Pokoru a ten mně vodil moji ruku a tak jsme celý den ten dopis smolili dohromady. Několik papírů jsme pokazili. Byla to samá kocovina, ale vložil jsem do ní dvě věty z intimností a dle toho žena věděla hned, že je to úmyslné vodění za nos, kdežto moje matka a sourozenci byli přesvědčeni, že jsem duševně vyřízený.

Bod č. 4 u br. Oty Ludvíka jsem pochopil a ocenil, až když jsem se vrátil a u paní Ludvíkové četl jeho poslední dopis, který je důkazem jeho charakterové a morální velikosti a řekl jsem jí, že může býti hrda na svého manžela hrdinu.

Brzy po br. Ludvíkovi přišel ten kněz jednoho odpoledne za mnou na nemocniční světnici, kde jsem byl přes den sám. Už ve dveřích ho dozorčí strážní ošetřovatel vzal za ruku a chtěl, aby se vrátil, a řekl mu při tom:

„Das hilft nicht, er ist Dumme und versteht nicht ein Wort deutsch.“ (To nepomůže, on je hloupý a nerozumí ani slovo německy.)

Tomu knězi se to nezdálo, vymanil se mu z rukou a řekl:

„Ich werde ihm zureden und er wird mir verstehen.“ (Já mu domluvím a on mně porozumí.)

Přišel ke mně, vzal mne za obě ruce a díval se mně asi dvě minuty do očí jako hypnotisér. Já cítil, jak mě ty oči táhnou jakousi silou k sobě a musel jsem vynaložit všechnu svou sílu a vůli, abych si je udržel od sebe. Pak na mne mluvil něco o posledních věcech člověka, podrobného si z toho nic nepamatuji, protože celá moje mysl a vůle se spotřebovávala na to, udržet a nezměnit své vzezření.

Ne podvědomě, ale vědomě jsem věděl, co znamená jeho návštěva, a proto jsem se domníval, že příští den před polednem si pro mne, tak jako pro br. Ludvíka, přijdou. Plánoval jsem, že přitom jak mne budou odvádět, ve vhodném pro to okamžiku dostanu záchvat a pravděpodobně to bude můj konec, injekcí nebo jinak. To znamenalo, že se na ten poslední dopis nedostane. Proto mne moc mrzelo, že moji příbuzní a známí budou toho vědomí, že jsem opravdu zešílel.

Ráno příštího dne přišel jako každý den br. Josef Pokora a leštil parkety. Až byl u mého lůžka, tak jsem se ho zeptal docela přátelsky:

„Jožko, znáš Rožnov?“

„Znám,“ říká,

„my jsme chodívali z Rožnova k přehradě na Bystřičku.“

„A znáš ty staleté lípy na Křížnicích?“

„Ano, chodili jsme kolem nich.“

Teď už jsem věděl, že simuluje, a proto jsem mu řekl:

„Jožko, udělal bys pro mne něco?“

„Ano.“

„Podívej, já jsem odsouzený k smrti a dnes před polednem mne odvedou a to bude můj konec, a proto tě prosím, až se vrátíš, zajeď do Rožnova a tam na náměstí, až tam bude trochu lidí, řekni: Albert Orlita váš všechny pozdravuje a chce, abyste jeho urnu dali pod lípy na Křížnicích. Oni mne tam znají, chodil jsem tam do školy.“

Sotva jsem domluvil, Jožka Pokora klekl přede mnou na kolena a spustil:

„Prosím vás, odpusťte mně to, že mojí vinou jdete na smrt, prosím, odpusťte mně to!“

Tak a co teď? Dle jeho vzezření jsem nabyl jistoty, že je opravdu šus a že to, co jsem mu řekl, hned vyžvaní ošetřovatelům a i správci, který s ním často hovoříval. I když dostanu záchvat, sotva mně to pomůže. Už se nedalo nic dělat než smířit se se situací. Dopadlo to dobře, neboť pro mne nepřišli.

Ti spolupacienti, kteří se mnou byli přes noc na světnici, snad byli také simulanti, snad byli narušeni doopravdy. Měl jsem dojem, že jsou všichni strašně pověrčiví. Byli mezi nimi tři němečtí vojáci. Proč a zač, nevím. Jednoho dne ráno kolem páté hodiny přiletěl jakýsi černý pták velikosti kavky a nahlédal dovnitř, jakoby někoho hledal. Všichni říkali, že je to posel smrti. Létal od okna k oknu (byly tam tři) a nakonec se usadil na mříži okna proti jednomu z těch německých vojáků. Všichni křičeli a chtěli ho odehnat. Pták se ale nehnul z místa a stále na toho jednoho vojáka hleděl a kýval hlavou. Voják zbledl a později přišli pro něho dva strážní a odvedli ho pryč. Všichni říkali, že je to jeho konec, že bude zastřelen. Proč, nevím. Možná že to byla jejich fantasie, možná že ne, kdo ví?

Další den ráno při mytí na umývárně, přišel ke mně ten správec a dával mně kartáček na zuby. Já jsem nemohl pochopit, co to je a na co, a proto on jej dal do úst a ukazoval mně, jak se tím čistí zuby a podával jej mně, abych si čistil také. Samozřejmě, že jsem cítil odpor, ale co jsem mohl dělat? Zavřel jsem oči a dle rčení: Trp kozáče, budeš atamanem, aniž bych si jej umyl, vstrčil do úst. Musel se přemoci, abych nevrhl, což by bylo nanejvýš podezřelé, a táhal jsem kartáčkem sem a tam. Protože jsem víc jako půl roku kartáčku nepoužíval, začala mně z dásní a pak z úst téct čůrkem krev, a když jsem to viděl, tak ještě jsem víc na kartáček přitlačil a samozřejmě že jako vždycky jsem se

tomu moc smál. Správce, když to uviděl, hned mně kartáček odebral trochu se soustrastným pohledem, což znamenalo potvrzení mého stavu.

V té době přivedli neb přinesli na lůžko proti mně nějakého pacienta, který za tři dny o půlnoci zemřel. Asi půl hodiny před jeho smrtí všichni kolem něho lítali, dávali mu všelijaké léky i sklenku mléka, kterou ještě vypil, ale asi za pět minut skonal. Byli z toho celí vyjukaní a bylo vidět, že je jim to nepříjemné.

Podle řeči, kterou přitom vedli, jsem se dověděl, že je to, jméno jsem už zapomněl, stolař z Uherského Brodu. Nevím také, jestli byl kandidát anebo obyčejný vězeň. Když ho, obraceli viděl jsem, že měl na hlavě vzadu větší nezavázanou ránu. Zemřel poměrně klidně. Věk asi 45 let.

Můj stav se mezitím zlepšil natolik, že jsem si dovedl už sám obléci nemocniční kabátek i plášť. Jednou po ránu pomohli mně ještě obléci a odvedli mne na sál, kde bylo asi dvacet pacientů. To bylo pro mne vyražení a hned jsem si sestavil denní pořad. Hraní v koutku dvě hodiny hodiny, hledění do okenní čtverečkované tabule jednu hodinu, belhání po sále jako náměsíčník jednu až dvě hodiny, zastavení se a hledění na každého s úsměvem apod.

Přitom jsem pozoroval nenápadně a pilně ostatní, kteří byli proti mně daleko lehčí pacienti, jestli jsou simulanti anebo vážně nervově narušeni. Ti si většinou prohlíželi obrázkové knihy, hráli dámu, ale každý měl nějakou svoji osobní výraznost, podle které se tvářil a podřizoval své chování. Brzy jsem zjistil, že jsou tu čtyři Češi. Dříve jmenovaný Baňař z Hodonína a br. Alois Bartel z Kroměříže, narozen na Hutisku u Rožnova pod Radhoštěm. Měl teprve před soudem, dostal potom tři roky, avšak v káznici v Bernau v Bavorsku zemřel. Oba předstírali nervové narušení. Dále Josef Soldán, bývalý četnický strážmistr z Prostějova, který předstíral nervové narušení ve větší míře. Jeho fixní představou bylo, že má tři ženy a s každou pět dětí, jedna z nich že je učitelka, a stále se domáhal papírů, aby jim mohl psát dopisy. Měl také před soudem a jeho snahou bylo jej simulováním oddálit. Nakonec se mu to podařilo. Než se k soudu dostal, svědkové byli mrtví, a protože se nepřiznal, poslali ho do Dachau, odkud se po válce vrátil domů a žije v Prostějově. Jednou měl smůlu. Uviděl ve zdi tři metry vysoko trčet elektrický kabel.

Přistavil si stůl a na něj židli a chytl se trčících drátů. S velkým křikem spadl dolů i se židlí a předstíral, že byl zasažen elektrickým proudem. Správce přiběhl a po vysvětlení ostatních, co se stalo, dal mu dvě facky se slovním doprovodem:

„Du ein Simulant!“

za to, že br. Soldán přehlédl, že ty dráty na druhé straně zdi trčí volně do chodby a že jsou proto bez proudu. Ono se řekne simulovat! Ale to se musí napřed dobře dvakrát promyslet. To už jsem byl br. Soldánem informován o bohužel tragickém osudu br. Oty Ludvíka, neboť spával s ním na světnici.

Seznámení se čtvrtým Čechem následuje.

Byla první půle dubna 1943. Tenkrát bylo velmi skoré jaro a poměrně velmi teplo a slunečno. Jednoho dne nás vyvedli před budovu ústavu, kolem níž byla dlažba z říčních oblázků, a naším úkolem bylo uchycenou trávu vytrhávat. Při pohledu na ostatní připadalo mně to, že jsme velké děti. Většina z nás si hrála na ploškách naplaveného písku. Já také. Můj soused vedle mne byl veliký chlap, asi stodevadesát centimetrů, a také si hrál a po očku se po mně díval. Na sále míval dlaněmi obou rukou zakrytou tvář, jakoby se styděl, vůbec nemluvil a jenom vyrážel dětské zvuky zvukové jako e...e...e, ale v tónině vyššího e v mezeře notové osnovy houslového klíče, což bylo vzhledem k jeho veliké hřmotné postavě moc podivné. Urovnal jsem si plošku naplaveného písku, udělal na něm nějaký obrázek a zase smazal. Přitom jsem viděl, že mne pozoruje a že udělal totéž. Uhladil jsem písek znovu a napsal:

„Kdo jsi?“

a hned smazal. On uhladil a napsal:

„František Tlach a také hned smazal.“ Já zase uhladil a napsal:

„Odkud?“

On, že ze Šumic a smazal. Přitom jsme se oba dívali pozorně kolem sebe. Zase jsem urovnal písek a napsal:

„Co máš?“

On, sekeru a smazal. Po krátkém odmlčení zase urovnal písek a napsal:

„A co máš ty?“

Já také sekeru, a byli jsme oba doma. Podotýkám, že br. František Tlach za celou dobu, co jsem tam byl, nepromluvil ani slovo a jenom vydával ty e...e...e zvuky. Dle zprávy br. J. Soldána byl mu trest smrti změněn na osmnáct let káznice. Odvezli ho někam do Bavorska a po válce mně jeho tamější spoluvězeň řekl, že tam už mluvil, ale jednoho dne přišel pro něho bachař, „alles campacken“, a odvedl ho. Vícekráte ho nikdo neviděl. Možná že to bylo jako s br. Maršálkem z Bojkovic. Němotu br. Tlach docela určitě simuloval. Jednou jsme stáli blízko sebe u okna. On dýchl na sklo a napsal:

„Dnes mám sto dní,“ a rychle smazal.

To znamenalo po soudě a vrchol nebezpečí pro každého kandidáta. Na tom sále jsem také poznal toho kašlajícího studenta z Prostějova. Jmenoval se Pospíšil. Vyprávěl nám všem, že všechno kolem nás je masa, všechno je z masy a z Českomoravské vysočiny (myslil tím asi Mladecko), že se bude vyrábět z vápence mléko pro celou Evropu. Byl to důkaz duševního poblouznění.

V roce 1958 bylo v tisku oznámeno, že chemikům v západním Německu se podařilo umělou cestou vyrobit chlorofyl, tj. listovou zeleň. Díky tomu že bude možno bílkoviny,

škroby a tuky vyrábět uměle a nejvhodnější surovinou k tomu že je vápenec, tak jsem si na milého br. Pospíšila vzpomněl. Bohužel, také se nevrátil, zemřel tam na tuberkulosu.

Na sál přibyl nějaký polský mládenec, asi 22-25 let. Chodil pajdavě jako já. Na kloubech prstů obou rukou měl narostené takové rohoviny jako koza na nohách, důkaz toho, že nejméně půl, možná rok chodil po čtyřech. Ten nám všem říkal, že všichni lidé na světě jsou blázni, jedině on že má zdravý rozum. Toho jsem jediného tenkráte považoval za vyloženého blázna a ostatní za pravděpodobné simulanty. Bohužel, dnes s ním souhlasím.

S tím polským chlapcem jsme denodenně se vodili zavěšeni za rámě jako můj s mojí a pajdavě chodili po délce sálu jako po promenádě a důležitě spolu hovořili. Byli jsme atrakcí a chodili se na nás dívat.

Na sále byla ještě jedna lidská kreatura, s prominutím prosím, že musím člověka tak nazvat. Byl Čech a jmenoval se Dombrowski. Za prvé republiky dělal polskou bojůvku, za protektorátu se nechal přejmenovat na Sieg, tj. vítězství, a stal se z něho německý ordner a terorizoval české lidi. Myslel si, že to vítězství má už v kapse. Když se mu nevedlo tak, jak si představoval, postěžoval prý si přímo Hitlerovi a ten že ho nechal zavřít. Simuloval, a proto se dostal na náš Beobachtungsabteilung a terorizoval zde pacienty a dělal udavače. Jestli válku přežil, tak je jistě v některé zemi význačnou osobností s případnými zásluhami.

Párkráte jsme dostali k obědu brambory na loupačku a ten Sieg vždy přišel ke mně a loupal je mně. Vypadalo to, jakoby měl se mnou soucit a ohleduplnost, ale každý druhý brambor mně snědl. Já, jako ein Dumme, jsem si to musel nechat líbit.

Jednou ten polský chlapec stál u okna, oči do neznáma. Přišel k němu ten Sieg a kázal mu, aby udeřil pěstí do okenní tabule. Polák třískl a Sieg mu kázal třískat dále. Bylo to čtverečkové sklo, s drátěnou vložkou, rozbilo se jenom z části a Polákovi začala z ruky stříkat krev. Když jsem to uviděl, začal jsem pekelně křičet na pomoc tomu Polákovi. Přiběhl správce a tu ten Sieg mu hlásil, že já jsem to Polákovi nakázal a on že přiběhl a zastavil ho. Musel jsem se strašně opanovat, abych na toho Siega neskočil, ale tím bych se prozradil, že rozumím německy, a celá moje obrana i bytí by bylo pryč. Tím jsem zkusil sám na sobě, co je to křivda.

Na stolech v sále byly obrázkové knihy, ve kterých pacienti si listovali a někteří i četli. Byly to vázané ročníky časopisů: Berliner illustrierte Zeitung a Hamburger illustrierte Zeitung. K tomu vázané Daheimy.

Jednou jako mimochodem jsem zahlédl titulek: „Um den Seelenkrankheiten“. Podíval jsem se lepší a viděl jsem, že je to na pokračování popis duševních nemocí od jednoho německého lékaře. Co teď. Zjevně jsem to číst nemohl, ale nedala mně zvědavost, co je uvnitř. Jako náhodou jsem do knihy zavadil do obrácené polohy a pěkně dolů hlavou četl. Zpočátku to šlo moc pomalu, ale až jsem si zvykl, tak to docela dobře šlo. Pacienti se mně smáli a dělali si ze mne dobrý den, že čumím do toho, jak kdybych tomu rozuměl a že to mám obráceně.

Teď jsem byl na bučku. Dočetl jsem se tam, že každý blázen moc jí. A já, blázínek, se domníval, že je to obráceně. No, od té doby jsem se pídil po jídle a dělal hladového, k čemuž jsem se moc přetvařovat nemusel. Také tam bylo, že blázen si najednou umíní, že nepůjde přes práh z jedné místnosti do druhé. I to jsem začal provádět, zvláště když dveřní podlahové prkénko bylo opatřené železným úhelníkem, který leštěním se svítil jako stříbro. Přešel jsem, jenom když mne někdo vedl.

Každou druhou středu k večeři, tj. k černé kávě a chlebu, jsme dostávali asi osm brambor na loupačku. Byla zrovna taková středa odpoledne, venku krásně svítilo slunce a všude bylo teplo. Se mnou však drkotala zima a byl jsem celý nanic. Každodenně o čtyřech hodinách odpoledne otevřeli dvéře všech světnic i u záchodu a my pacienti jsme museli přejíti přes špalír strážných ošetřovatelů, obyčejných, správce i chodbařů ze sálu na záchod a zpět na sál. Jeden za druhým pár metrů od sebe, jako ovce.

Ty popolední hodiny byly pro mne věčností, protože mně bylo čím dále hůře a měl jsem velké obavy, že až půjdeme o čtyřech hodinách na záchod, že správec anebo některý ošetřovatel to na mně pozná a dá mne do lůžka a já přijdu o své brambory, na které jsem se dva týdny tolik těšil.

Záchodová procházka dopadla dobře, ale brzy po ní přišel správce na sál, podíval se na mne a vzal mne s sebou do ordinačky, kde mně dal teploměr. Po chvíli se na něj podíval a zavolal na ošetřovatele-chodbaře:

„Barabas (tak se jmenoval), er hat vierzig, sofort mit ihm ins Bett!“ (Má čtyřicet, okamžitě do lůžka.)

Odvedli mne, dali do lůžka a přikryli dvěma přikrývkami. Přestože se mnou drkotala zima, litoval jsem, že nedostanu ty brambory.

Brzy nato byla večeře a ten ošetřovatel-chodbař mně k ní dal vrchovatý talíř bramborů. Všechny jsem je snědl a zapil kávou. Chléb jsem si schoval na další jídlo. Ošetřovatel přišel po večeři a hledal ty brambory. On mně totiž dal těch bramborů proto tak moc, protože se domníval, že nebudu jíst, když mám čtyřicet stupňů horečky a že je pak zanese o patro výš, kde bylo tzv. komando vězňů, kteří chodili na práci do města a od nichž mohl za ty brambory dostat cigarety.

Když prohledal všechno i pod lůžko vlezl a brambory nenašel, ztropil křik, že jsem tu horečku zešvindloval, protože jsem snědl ty brambory. Přece žádný člověk, který má čtyřicet stupňů horečky nejí vůbec, ne tak, aby snědl vrchovatý talíř bramborů a k tomu ještě ve slupce. Odvedli mne znovu do ordinačky, dali teploměr a brzy se na něj koukali. Čtyřicet celých dvě, volá správce a už se hnal s fackou po chodbaři Barabasovi. A znovu do lůžka.

K ránu před budíčkem mne nutilo na kakadlo. Sotva jsem se posadil, niagarský vodopád se rozbouřil a netrvalo ani dvacet vteřin a ve mně nezůstalo nic. Cítil jsem se lehký a čistý uvnitř. Zvednu a podívám se, hlava se mně zatočila, kakadlo je plné krve, krásné jasně červené. Zadek jsem měl celý od krve a schválně jsem si lehl do lůžka a několikráte se převalil a ještě i trochu zatlačil, takže to lůžko vypadalo jako po porodu

trojčat. Nijak mne to nezarmoutilo, naopak měl jsem z toho velkou radost, neboť jsem věděl, že budu mít několik dnů klid a nemusím nic předstírat. Ta krev mne nijak nepřekvapila, neboť jsem se domníval, že mně praskl žaludeční vřed, následek to pojídání vřelých jídel, která jsme dostávali, a protože jsme byli strašně hladoví, tak jsme nečekali a jedli to horké. O této věci jsme ve vězení mnohokráte hovořili a také o tom, že když žaludeční vřed praskne a krvácí, to že je dobré, neboť se potom snadno zahojí. Proto zdůrazňuji, že moje radost nad tím byla dvojnásobná.

Chodbař Barabas, protože měl se mnou více práce, nadával:

„Verflucht, er hat Glas verschluckt." (Nadávka, on spolkl sklo.)

Na druhý den mně dali vypít nějakou polévku, která byla za dvacet vteřin venku. Potom čtyři dny jsem nejedl nic, protože mně jídlo připadalo odporné. Dále jsem dostával místo kávy polévku a po dobu jednoho týdne bílou housku. Tak, to bylo veškeré léčení, bez léků i čeho jiného. Až za rok nato jsem se ve věznici Kaisheim v Bavorsku od jugoslávského lékaře dověděl, který měl službu v tamní vězeňské nemocnici, že jsem měl v Breslau dvakráte uplavici.

Pro lékaře a psychology to opakuji a zdůrazňuji. Při tělesné váze pětačtyřicet kilo z mých normálních osmdesáti, po tělesném oslabení v důsledku tříletého věznění jsem dostal uplavici a bez léků a léčení jsem se brzy uzdravil. Jenom proto, že jsem z toho měl radost. Kdybych byl tenkráte věděl, že mám uplavici, tak naprosto jistě bych jí byl podlehl proto, že jsem znal případy úmrtí při uplavici. Dokonce jí podlehla pětatřicetiletá zdravá žena, zaměstnankyně nemocnice. Lékaři namítnou: komplikace. Ty u mne mohly býti také a ve větším měřítku.

Po několika dnech nemoci mne izolovali a přeložili o patro výše na samotku. Bylo tam málo denního světla a zase jakési šero a tu po několika dnech se mně začalo zase objevovat vidění-film na zdi. Přijímal jsem to jako zábavu a zpestření samoty. Brzy mně donesli dvě knihy. Byly to zase svázané obrázkové časopisy a teď, když jsem byl sám, tak jsem mohl pohodlně a nerušeně číst.

V jednom článku bylo popisováno, co zažil a viděl jeden německý lékař, který dobrovolně a z vlastního popudu se odstěhoval na čtyři roky do Lurd ve Francii, aby tam studoval zázraky zjevení a uzdravování nemocných.

Při tom popisování zázračných zjevení v jeskyni, připadalo mně to nějak známé, jeskynní šero, šedobílé stěny apod.

Ať se prosím někteří čtenáři neurazí nad tím, když prohlásím to, co jsem při tom cítil a s určitostí se domníval: Že kdybych se zabýval mariánským kultem a přišel do té jeskyně, že i tam bych měl vidění obrazu nebo filmu na některé stěně, a to jistě s nábožensko-mariánským námětem.

Na tom nebylo dosti. Díval jsem se na obrázky mešit v arabských městech a pod nimi byl článek na pokračování: „O vzniku mohamedánského náboženství". Uvedu to velmi zkrátka. Arabský obchodník vzal k sobě učně-sirotka a bral ho s sebou na obchodní cesty s karavanami do Egypta, Palestiny, Persie, Indie atd. Obchodník zemřel, učeň si vzal jeho ženu a jezdil s karavanami dále. Přitom si všímal zvyků, obyčejů a hlavně náboženských obřadů těch zemí a po cestě měl čas o tom přemýšlet. Nakonec obchodování zanechal a začal kázati novou víru. Po počátečním nezdaru měl později úspěch a získal velký okruh věřících. Zjevil se mu bůh Alláh a přikázal mu, aby se připravil na sepsání jeho přikázání. Ten učeň se jmenoval Mohamed. Vzal si jedenáct písařů, vešel do své modlitebny, kde bůh Alláh se mu zjevoval a říkal, jak a co má zařídit, a co lidé, jeho věřící smí nebo nesmí činiti. Mohamed diktoval a písaři psali. Tak to trvalo čtrnáct dnů a byla z toho napsána mohamedánská bible, zvaná Korán.

A zase bych prosil, ať se neurazí příslušníci nebo příznivci mohamedánského náboženství, když řeknu to, co jsem si tenkráte myslil: Buďto měl Mohamed podobné vidění jako já, ale s jiným obsahem, anebo diktoval ze své modlitebny přes dvéře písařům v jiné místnosti.

Hrubý obsah Koránu mně byl dosti sympatický. Pouze jeden Bůh Alláh, žádný syn s větší pravomocí nežli otec a žádný další Bůh. Prostě jenom jeden. Mojžíš, Kristus a Mohamed pouze proroci. Ovšem, Mohamed jako Arab prorok největší.

Ještě tam byl další článek, který může býti příkladem mladým a uvádím jej proto, že později ovlivnil kousek mého života ve vězení, o čemž bude později zmínka.

U jednoho amerického kapitalisty byl zaměstnán chlapec-poslíček. Roznášel poštu a lepil známky na dopisy. Jeho zaměstnavatel si všiml, že ty známky lepí přesně, rovně, zatímco ostatní ledabyle, křivě apod. Dle toho usoudil, že je tak pořádný a bude i v dalším životě, a dal ho na důležitější místo s větším platem. Chlapec-poslíček pak postupoval v zaměstnání, až se stal kapitalistovým společníkem a nakonec zámožným a váženým člověkem.

Po uzdravení mne dali zpět na společnou světnici a zase jsem přes den chodil s ostatními na sál. Po celou tu dobu byla udržována ta atmosféra o tom odesílání kandidátů k sedlákům na zotavenou, a když jsem nalezl ve čtverečkovaném okenním skle jeden čtvereček, který byl průhledný, viděl jsem, jak tam fotografují kandidáty, a

neviděl mezi nimi žádného známého. Vypadalo to, že ti jsou už u sedláků a ty fotografované posílají za nimi. (Později jsem se dověděl něco jiného.) Pozdravil jsem se proto také, ale jenom trošku. Byl čtvrtek, kontrola psychiatrem. Přešel po sále, podíval se na nás a při pohledu na mne se mně zdálo, jakoby tomu správci říkal:

„Ist schon gesund,"

anebo se to tou větou toho správce tázal. Znělo to obojetně. Trochu ve mně hrklo, ale pak jsem to pustil z hlavy.

Večer téhož dne, když už jsme byli v lůžku, přišel správec a říkal dvěma chodbařům-ošetřovatelům, kteří spali na naší světnici na kraji u dveří toto:

„Der geht Morgen ab." (Ten jde zítra pryč.)

Ukázal na mne a přejel si prstem po krku, což znamenalo konec.

„A místo něho sem zdola dáte-" řekl nějaké jméno a odešel.

Ti ošetřovatelé se po jeho odchodu domlouvali, jak by mně některou zlatou korunku vytáhli z úst s odůvodněním, že zítra mu to ti katovi pacholci stejně všechno vylámou. Že to zkusí, až usnu. Nestalo se tak, protože usnuli dřív než já. Byl jsem stejně odhodlaný, jak mně sáhnou do úst, že jim ukousnu alespoň jeden prst.

Než usnuli, vedli takovou řeč. Barabas:

„Já nevím, co to ti Češi jsou za národ. Oni jdou na tu popravu jako ovce. Já, kdyby to přišlo na mne, tak skočím, vytrhnu bachaři pistoli, postřílím toho kolem a nakonec sebe. "

Tuto myšlenku jsem měl také i já a jistě i mnoho jiných, zvlášť na procházce, kdy jsme míjeli starého dřímajícího ozbrojeného strážce, jehož trčící pouzdro s pistolí se přímo nabízelo a puška s bajonetem div že mu sama nevypadla z rukou. Ale známé přísloví: Tonoucí se i stébla chytá a toto stéblo bylo nám denodenně nabízeno těmi kontrolory; už jsem se o tom dříve zmínil. Navíc ještě pustili fámu, že ta milost se dává až před sekerou, tj. po tom odvedení. Vzniklo to asi z toho, že při porovnávání dat narození už před popravou byly zjištěny rozdíly, a proto byl vězeň vrácen zpět na celu. K tomu nutno přičíst to, že za dva, tři měsíce byl každý kandidát smrti hladem a tím prostředím natolik tělesně a duševně zdeptán, že už byl apatický téměř ke všemu a nakonec tou duševní útěchou kněze, že celý svět je tak špatný a tato válka božím trestem. Přijdou hrůzy ještě daleko větší a my máme velkou příležitost svou mučednickou smrtí zajistit si spasení a věčnou blaženost, o kterou bychom mohli po případném návratu domů přijít.

Bylo jistě i dosti těch, kteří tu smrt považovali za své vysvobození.

S touto psychózou pravděpodobně Němci počítali. Je známo, že octne-li se člověk náhle před násilnou smrtí, tak se brání neb zuří. Někdo omdlí, což je i v přírodě známý zjev.

Ráno, když jsem přišel na sál, tak mně br. Soldán a Bartel už hlásili, že budou dnes popravy a že si pro mne přijdou. Br. Bartel jako lehčí pacient s malým nervovým narušením, pomáhal chodbařům a od nich se to dozvěděl.

Já jsem si už večer udělal plán a říkal jim, když se se mnou loučili, že se ještě nevzdávám. Živého že mne k sekeře nedostanou a že mám naplánovaný v příhodném okamžiku záchvat a abych jim nenarušil to dění před popravami, že asi něco jiného se mnou udělají. Pravděpodobně to bude také konec, a proto jsem oběma (br. Soldánovi a Bartlovi, který Buchlovice trochu znal) řekl, že bych si přál, mimo vyřízení posledních pozdravů své rodině, aby moje urna byla uložena na Holém kopci proti hradu Buchlovu. To proto, že místo mého původního přání br. Soldán a br. Bartel neznali vůbec a br. Josefa Pokoru, kterého jsem o to před asi třemi týdny požádal, považoval jsem od té doby opravdu za duševně vyšinutého, a proto neschopného to vyřídit.

Zpátky na cele smrti

Celou dobu od rána až do půl dvanácté téměř všichni pacienti málo se bavili a většinou hleděli na mne asi tak, jak se dívají lidé na člověka, který leze po věži v očekávání, kdy spadne. V půl dvanácté jsme uslyšeli na chodbě zvonit telefon. Správce volal:

„Hier Beobachtungsabteilung. Proft. Der Orlita? Ja ist da. Gut, gut, ja, ja," a zavěsil.

Já jsem si vždy od snídaně nechal kus kůrky chleba v ústech a v době potřeby, tj. když přišel správce nebo ten psychiatr, tak jsem začal žvýkat a sliny nechal téci koutky úst po bradě. Takové bývalo moje vzezření. Přitom jsem se neustále usmíval, někdy více, někdy méně. Teď rovněž tak, když přišel pro mne správce, ukazoval na mne a volal:

„Orlita, komm, komm."

Vzal mne za ruku a já cupital s úsměvem vedle něho. Chodbaři mezitím už přinášeli moje vězeňské šaty a dřeváky a zároveň přicházeli dva strážci, každý s jedním řetězem, které už z dálky vydávaly takové řinčivé zvuky. Zastavili se přede mnou. Jeden z nich ptal se správce:

„Na, ist schon gesund?" (Ná, je už zdravý?) Správce odpověděl:

„Na, noch nicht, aber was kann man machen?" (Ná, ještě ne, ale co se dá dělat?)

Při tom mně chodbaři vysvlékali nemocniční šaty a oblékali vězeňské a správce jim pomáhal. Správce se při tom ptal těch strážníků:

Na, wieviel Stück heute? (Ná, kolik kusů dneska?) Jeden strážník odpovídal:

„Na, sechzehn Stück, und noch ein Weib.“ (Ná, šestnáct kusů a jedna žena.)

Já jsem se přitom usmíval, bavil se tím vysvlékáním a znovuoblékáním a promýšlel svůj plán. Záchvat mohu dostat, až budu mít příčinu.

Když mně otočili ruce těmi řetězy, docela se mně to líbilo. Ony vypadaly jako stříbrné. Nelíbilo se mně však to klapání dřeváků a už jsem se rozhodoval pro záchvat. Byli jsme už na kraji schodiště, ale protože bych se mohl při tom potlouct a ještě by to mohlo býti podezřelé, že jsem rozuměl hovoru, odložil jsem to na vhodnější okamžik.Když jsme vcházeli z boku do budovy věznice, v případě, že mne povedou vpravo k popravčí cele, zakopnu a dostanu záchvat. Zahnuli jsme však vlevo a nahoru do poschodí, kde byli kandidáti, a dali mne do prázdné cely, kde dostanu oběd a ve čtvrt na jednu spolu s ostatními budu odveden dolů.

Hned za mnou přišli tamější chodbaři a vyptávali se, co je venku nového, odkud jsem přišel apod. Místo odpovědi jsem se s úsměvem posadil na lůžko, což bylo velké provinění a chtěli mně z něho odehnat. Já zavrčel a oni teprve teď si všimli, že je to se mnou podezřelé a hned volali bachaře, že ten muž není normální, co s ním mají dělat?

Bachař přišel, já se těšil, že mne požene z lůžka s případným drcancem a že budu mít příležitost k zuření. Ten se však na mne jenom podíval a hned odešel. Dvéře nechal otevřené dokořán. Za chvíli přišel s nějakým bachařem-důstojníkem vyšší hodnosti, v krásné nové uniformě s knoflíky jako ze zlata. Když jsem ho uviděl, seběhl jsem z postele a chtěl si některý ten knoflík ukroutit. Při tom jsem slyšel, co říkal tomu bachařovi i těm chodbařům:

„Lasst ihn so, bald wird er ausrichten.“ (Nechte ho tak, brzy bude vyřízen.) A obrátil se ke mně a říkal:

„Du, ein Luder, du hast uns lange herumgeführt, aber jetzt ist schon Schluss mit dir.“ (Ty ludro, ty jsi nás dlouho vodil za nos, ale teď je už s tebou konec.)

Já jsem se při tom smál dále a sáhl mu na prýmek u krku a on mě chtěl kopnout. To byl můj okamžik. Skočil jsem na něho s řevem jako pinčl a stalo se z nás klubko, ale jen velmi krátce, on ode mne odběhl a já začal řvát a rozbíjet, co bylo uvnitř cely. Dubový stůl jsem obešel, ale skříňku na zdi, která byla z velmi tenkých desek a kterou jsem už jednou roztřískal, tak teď znovu na třísky. Dalším vhodným předmětem k roztrhání byla lepenka na zatemnění okna, ta byla už hodně stará a drtila se mně mezi prsty a udělal jsem z ní trochu šrotu. Šaty jsem na sobě úplně roztrhal a zůstal nahý. Přitom jsem řval, a protože dvéře cely byly otevřené, ten řev se resonancí cely násobil, a proto se hned k ní seběhlo asi dvacet bachařů a chodbařů. Když jsem to vše provedl, zakončil jsem to najednou, jak když utne, pádem na zem úplně bez hlesu. Oči jsem měl jako vždy při tom rozšířené.

Tak jsem ležel bez pohnutí asi pět minut. Přitom si mne prohlíželi a odešli. Někdo řekl:

„Ist fertig.“ (Je hotový.)

Brzy zavolali čtyři chodbaře, kteří mne vzali každý za jednu ruku a nohu, nohy dali na ramena a odnášeli pryč po schodišti dolů. Měl jsem chuť začít sebou caplovat, ale hned jsem od toho upustil, mohli bychom spadnouti dolů na chodbu, a tak jsem se nechal bezvládně odnášet dále.

Vězeňská nemocnice podruhé

Chodbaři minuli popravčí celu, která byla upravena ze šesti vězeňských cel a nesli mne směrem k vězeňské nemocnici do nějaké místnosti, položili zase na takovou malou matračku jako v B.A. (Beobachtungsabteilung) v ústavu a odešli. Dvéře tam byly také dvojité a čalouněné.Tam jsem ležel bez hnutí až do deseti hodin druhého dne, kdy přišel bachař se dvěma chodbaři, s těmi co byli nahoře, když mne den před tím přivedli tam na celu, a měli v rukou kalhoty a košili a chtěli, abych si to oblékl. Já jsem jenom vrčel jako pes a nedal k sobě přistoupit. Potom přišel ještě jeden bachař, a tak všichni čtyři na mne doráželi, abych se oblékl. Mně se to zdálo podezřelé, a proto jsem si umínil, že se z místa nehnu a jak na mne sáhnou, že budu mít důvod k dalšímu záchvatu. Cítil jsem se neobyčejně silný

a ani mně nepřipadlo, že bych jim mohl podlehnout. Dnes, když uvážím, že jsem byl jenom pětačyřicetikilová troska (z mých běžných osmdesáti) a oni čtyři vyjezení chlapi, připadá mně to směšné.

Ti chodbaři mně jistě nahrávali tím, že se mne báli, a ti bachaři byli pohodlní a neměli chuť riskovat potrhání uniformy anebo nějaké škrábance v obličeji. Třikráte za mnou přišli a vždy odešli s nepořízenou.

Nakonec ti chodbaři někde přišli k dopisu mé ženy, neboť měli fota mých dětí Radomíra a Lidky, a říkali mně, že na chodbě mne čekají Radošek a Liduška a že mám za nimi jít, a proto se musím obléct. Věděl jsem, že je to podfuk, ale oblékl jsem se, protože jsem to považoval jako záminku k záchvatu, protože jsem byl přesvědčen, že ty děti tam nejsou. Proto s velkou radostí jsem vykročil, chodbaři mne vzali z obou stran pod ramena a já si začal zpívat, co nejvíce falešně:

„Já půjdu do školy, hopsasa, hejsasa, když na to vzpomenu, srdce mně zajásá."

Tak jsme vyšli na chodbu, já zpíval stále dokola. Bylo to v přízemí, seběhlo se tam asi třicet chodbařů a bachařů i úředníků a chodbaři jim museli překládat, co to zpívám. Divadlo-fraška či tragédie hotová, jeden bachař šel před námi a ukazoval, abychom šli za ním. Už jsem se rozhodoval, že začnu zuřit, protože tam Radoška a Lidušky nebylo, ale hlavně proto, že jsme se blížili k té popravčí cele. Vtom ale ten bachař před námi ukázal na dveře vlevo, někdo je otevřel a jimi vletěl do chodby nádherný svazek slunečních paprsků, jak se malují třeba otevřená nebesa.

Symbolicky to vypadalo jako vchod do nového života. Vedli mne do těch dveří a já uviděl naproti nich všem vězňům známou třešni, která už byla v plném květu, a mně to připadalo, že je to velká kytice, kterou mně někdo, také tak veliký a pomyslný jako Osud nebo Přízeň osudu, podává na cestu k novému životu.

Cesta pokračovala dále do Beobachtungsabteilung, tj. do ústavu zpět. Uložili mne do původní světnice, kde jsem několik dnů a nocí byl, a pak zase jsem přes den chodil na sál.

Na druhý den se to dozvěděli i ostatní pacienti i bratři Soldán a Bartel. Později, až jsem přišel mezi ně, tak mně říkali, že ten den večer, co mne odvedli, všichni se za mne modlili, neboť byli přesvědčeni, že jsem už mrtev.

Úředně mrtvý

K tomu je třeba vysvětlení událostí, jak se kolem mé domnělé smrti seběhly. Zaběhnutou praxí bylo, že na druhý den po popravách příslušní právníci si ze seznamu mrtvých vypsali jména svých klientů a oznámili to příslušným úřadům a pozůstalým. Protože na seznamu popravených bylo napsáno „nebyl popraven, protože zemřel", tak to také napsal mé ženě, ale adresoval to JUDr. Daňkovi do Uherského Hradiště, který to přeložil do češtiny a oba dopisy mé ženě odeslal s projevem soustrasti. V dopise JUDr. Huhna z Breslau bylo napsáno, jestli si moje žena přeje mou urnu, aby napsala, že ji pošle, a zároveň jí projevoval soustrast. Moje žena byla pak volána na četnickou stanici spolu s ostatními pozůstalými po jiných mrtvých v okolí a tam byla dělána majetková pořádnost. Zároveň dostala poukázky na černou látku pro černé šaty pro sebe a děti. Brzy na to dostala hromádku soustrastných dopisů od příbuzných a známých. Dále byla moje smrt potvrzena v mé rodné obci Vidče a v Rožnově pod Radhoštěm tím, že jeden z těch čtyř chodbařů, co mne nesli jako domněle mrtvého, jménem Kramoliš, mne znal a za dva týdny byl propuštěn domů, říkal to známým, neboť já jsem chodil do Rožnova do měšťanky, a proto jsem tam měl hodně spolužáků. Z nich byl také můj spolužák a životní přítel učitel Václav Hajný, který od mládí v Rožnově učil, a jemu to také bývalý vězeň Kramoliš potvrdil. Proto bylo mně v mé rodné obci Vidči na kostele odzvoněno.

Toto všechno jsem se dozvěděl až po válce a návratu domů. Poznamenávám jenom, že po této dramatické události jsem měl asi týden ve dne i v noci vidění, jak se má žena i s dětmi prochází v černém od hlavy až po boty.

Po návratu do ústavu mě velmi mrzelo, že jsem se nechal tak nachytat, a proto jsem svůj stav o hodně zhoršil. Hrával jsem si sám v koutě sálu a s tím Polákem, co pořád ještě říkal, že všichni lidé na světě jsou blázni, jedině on že má zdravý rozum, jsme každodenně dělali dvě hodiny promenádu a chodili jako kačeny.

Br. Soldán měl také obavy z dalšího, a proto také se snažil svůj stav zhoršiti, a proto byl nucen vymýšleti si nějaké kocoviny. Poučen zkušeností s tím elektrickým káblem si dával lepší pozor a občas přišel si hrát se mnou, ale ve skutečnosti na konsultaci. Já jsem ho na oko odháněl, ale vždy jsme se domluvili.

Jednou si vymyslil takovou věc: že si nechá utnout hlavu a pošle ji domů, aby ji měl v bezpečí. Říkal to spolupacientům, kteří byli v hloučku kolem něho. Br. Soldán vzal kus desky, která se tam bůhví od čeho povalovala a dával ji někomu, ať ji vezme a hlavu mu usekne. Jeden z nich ji vzal a byl ochoten jeho přání vyhovět. Soldán najednou dostal strach, že by ho pořádně praštil po krku, a proto řekl, že si to nechá utnout ode mne. Hned šel za mnou, řekl mně o tom a já s velkou radostí šel na místo popraviště čin useknutí hlavy provést. Tam mně ukázali, jak tou deskou mám praštit. Br. Soldán si lehl

na zem, natáhl krk a ruce připažil. Já jsem se s tou deskou ohromně zahnal a praštil rohem desky do podlahy těsně vedle krku. Popravený přitom rychle roztáhl ruce do upažení a strašně zařval. Toho jsem se strašně lekl a protože ostatní jako diváci stáli na dvou lavicích ve vratké poloze, které přitáhli k místu stětí, vrazil jsem do nich, lavice se převrátily i s nimi a byla nás celá hromada a řvali i ostatní. Já jsem se z toho vyhrabal a belhal se do svého kouta, byl jsem hrozně vyděšen a velice dýchal. Přiběhl správce a oni mu vše vyprávěli. Na br. Soldána se díval trochu podezřele, ale prospělo mu to a mně také, neboť přikázal, že mně nesmí nikdo nic udělat.

Na lůžko v naši světnici přibyl jeden kandidát smrti s vyšším školním vzděláním. Při vycházce ve věznici našel kousek skla. Podařilo se mu jej ukrýt a na cele si pořezal žíly na rukou. Dali ho k nám do ústavu. Neměl žádný plán, představu, čímž by mohl dokazovat své duševní vyšinutí, a tak dělal věci, o nichž se domníval, že to patří k duševní chorobě. Nemohu to ani vypisovat jaké, stejně by to nikdo nevěřil. Říká se, že oči jsou okna do duše. V jeho očích bylo možno číst především strach ze smrti a pak to, že to simulování předstírá. Potom ho odvedli a byl popraven. Jméno úmyslně neuvádím. Každý člověk má právo dělat, co chce, pokud tím neškodí bližnímu. On měl také právo dle svého rozumu použít takových způsobů, o kterých si myslel, že mu pomohou.

Když už jsme u toho strachu ze smrti. Br. Soldán byl z Prostějova a tu jsme při řeči brzy přišli také na básníka Wolkera a citovali jsme jeho známé:

„Smrt není zlá, smrti se nebojím, smrt je jenom kus života těžkého, ale umírání se bojím. “

My jsme nad tím rozumovali a nějak se nám to nezdálo, že by to mělo všeobecnou platnost, za jakou se citováním ponejvíce na pohřbech vydává. Totiž. Wolker to napsal pod dojmem toho, že sice zemře, ale měl obavy z pozvolné přípravy k té smrti, protože v jeho době tuberkulosa, taková jakou měl on, byla nevyléčitelná a takový člověk žil ještě poměrně dlouho, jeden až dva roky, a byl při plném vědomí až do své smrti. To vědomí mu také říkalo, že s ním trpí i jeho drazí bližní. Toho se bál, a proto tu smrt považoval za vykoupení nejen pro sebe, ale i pro své drahé.

My jsme byli v obrácené situaci, a proto jsme si to předělali:

„Umírání se nebojím, ale smrti se bojím. To umírání, i když je těžké, vydržím třeba až do konce války.“

My jsme byli původně zdraví, avšak pobyt v německých věznicích bylo pozvolné umírání. Je přece známo, kolik vězňů to nevydrželo. Uvažovali jsme, jak by to asi Wolker napsal, kdyby žil v dnešní době, kdy smrt kosí miliony lidí, ničí se města a vesnice i s obyvateli. Kdyby tak viděl vpadnout vojsko do ulic, jak střílí do lidí a mrtví obyvatelé padají k zemi?!

Opustíme to umírání a půjdeme zpět do života na náš sál. Br. František Tlach je pořád ještě němý a vyráží jenom to horní e...e...e, br. Soldán vymýšlel kocoviny a skládal dopisy svým třem manželkám, br. Bartel pomáhal chodbařům, kreatura Sieg provokoval ostatní, br. Polák (skutečný) mne doprovázel na denní promenádě a vyprávěl o

bláznovství celého světa a já uvažoval, co se mnou bude dál, co dělá moje odvolání a ti obhájci, jež najala má žena.

Horší by ovšem bylo, kdyby něco vyletělo. Třeba kdyby zavřeli F. Havránka a pustil, že jsem věděl o zbraních a chtěl je převážet, anebo Františka Strádala z Uh. Hradiště jako montéra pekelných strojů, do nichž jsem dal dynamon a které jsme spolu zkoušeli v našem kamenolomu. Proto jsem si nemoc zhoršoval, abych nebyl schopen výslechu. Kůrku chleba denodenně jsem v ústech měl připravenu.

V takových úvahách bylo 17. května 1943 slyšet na chodbě něco podezřelého. Za chvíli přišel správce na sál a volal:

„Orlita, komm, komm,"

abych šel s ním. Já začal hned žvýkat. Vzal mne za ruku, a když jsme vyšli no chodbu a nikoho tam nebylo, tak jsem byl zvědav, kam mne povede. Přivedl mne do nějaké kanceláře, snad to byl jeho byt, a tam k mému překvapení jsem poznal svého obhájce JUDr. Pipera, kterému jsem adresoval svoje druhé odvolání. Nedal jsem znát na sobě sebemenší pohnutí a naopak velmi se mně líbily zlaté knoflíky na jeho nové uniformě leteckého důstojníka. Seděl na židli, já jsem si mu sedl jako dědečkovi na kolena s tím, že si některý ten knoflík ukroutím. On mne mírně odstrčil a říkal tomu správci, že chce toho Orlitu, toho Steinbruchbesitzera. Správce říká:

„To je on."

JUDr. Piper, kdepak, ten je větší a umí dosti dobře německy. Správce:

„Kdepak, ten je úplný blbec a nezná německy ani slovo."

Téměř se pohádali. JUDr. Piper otevřel aktovku a vytáhl složku s nápisem Totenkandidát Albert Orlita.

Nalistoval v ní moje odvolání, které bylo krasopisně německy napsáno a zvětšeným písmem můj podpis. To ukázal správci a říkal:

„To přece psal on a je to bez gramatických chyb."

Správec na to hleděl jak opařený a já při tom žvýkal kůrku a obdivoval zlaté knoflíky. Pak mně oba vzali prst pravé ruky a vodili po tom mém jméně. Já se při tom díval a zajímaly mne jejich prstýnky na rukou a ne jakési klikyháky na papíře. Domníval jsem se v duchu, že ten JUDr. bude po mně chtít nějakou doplňující informaci k mému odvolání a to by znamenalo, že se v mé věci děje něco k lepšímu.

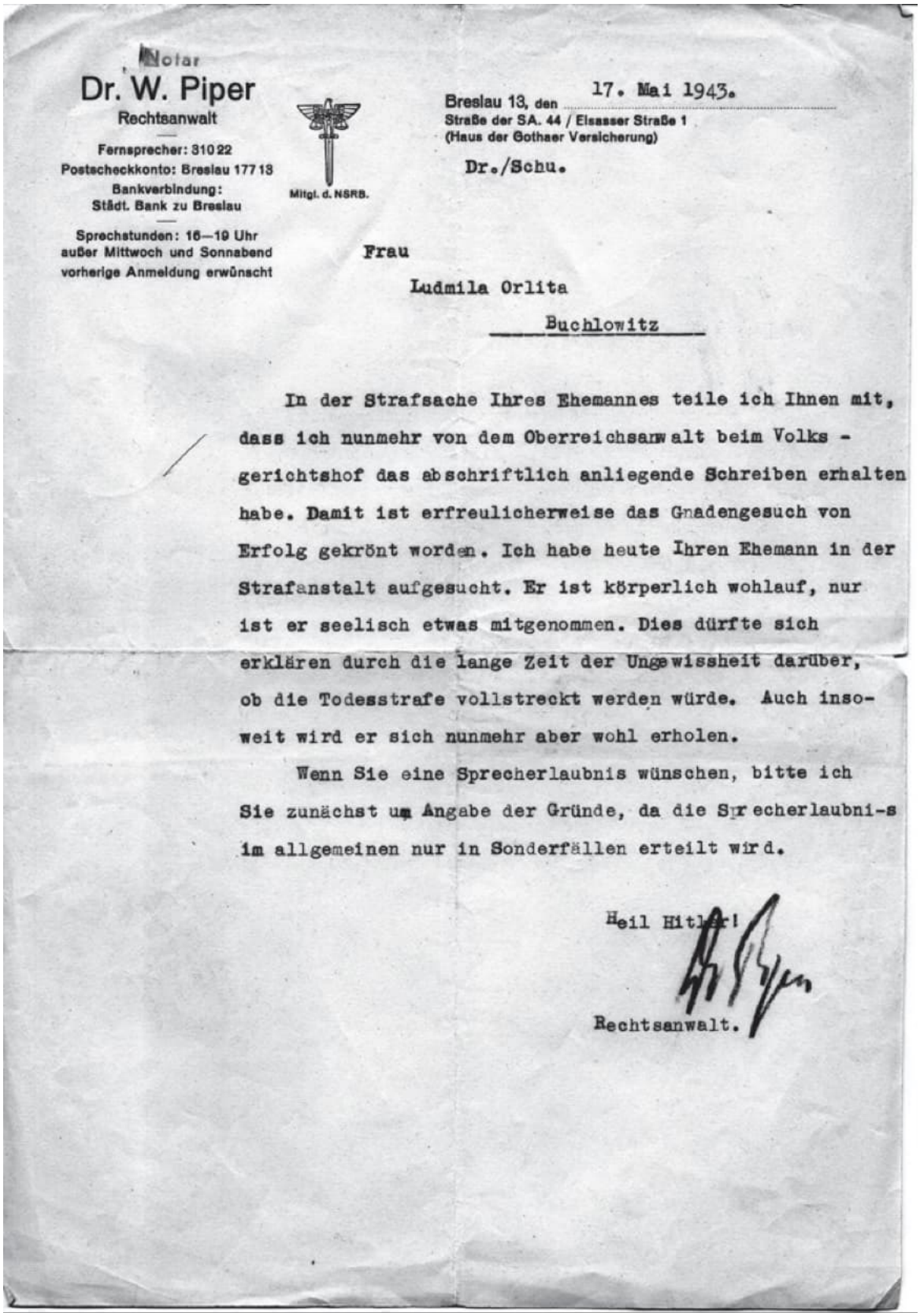
Po dalším domlouvání JUDr. Pipera se správcem se shodli, že to mohu býti já a advokát řekl:

„Je to možné, aby se tak člověk mohl změnit? Vždyť jsem ho dobře poznal, jak u soudu za dva dny, tak i ve věznici jsem byl za ním. Podívejte se na to písmo..."

Já jsem se ho chytl za předloktí, jak se chytají děti táty, a on teď říkal tomu správci:

„Přišel jsem mu přece oznámit, že jeho trest smrti byl ministrem Dr. Frickem v zastoupení Führera změněn v patnáct let káznice.“

Dopis JUDr. Pipera Ludmile Orlitové, že manžela navštívil ve vězení a informoval ho o kladném vyřízení žádosti o milost. O duševním stavu vězně se vyjadřuje velmi opatrně a ohleduplně.

Notar
Dr. W. Piper
Rechtsanwalt
Fernsprecher: 31022
Postscheckkonto: Breslau 17713
Bankverbindung:
Städt. Bank zu Breslau
Sprechstunden: 16—19 Uhr
außer Mittwoch und Sonnabend
vorherige Anmeldung erwünscht

Mitgl. d. NSRB.

Breslau 13, den 17. Mai 1943.
Straße der SA. 44 / Elsasser Straße 1
(Haus der Gothaer Versicherung)

Dr./Schu.

Frau
Ludmila Orlita
Buchlowitz

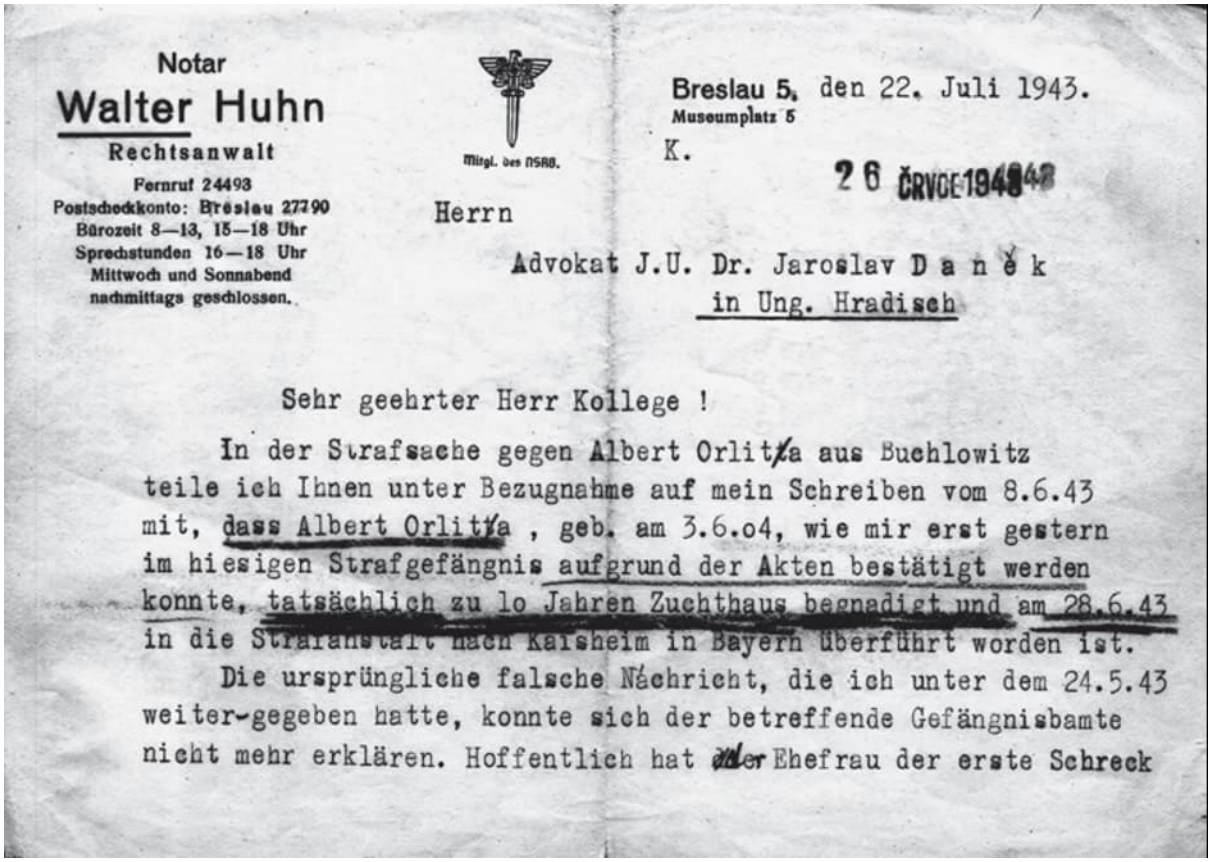
In der Strafsache Ihres Ehemannes teile ich Ihnen mit, dass ich nunmehr von dem Oberreichsanwalt beim Volks - gerichtshof das abschriftlich anliegende Schreiben erhalten habe. Damit ist erfreulicherweise das Gnadengesuch von Erfolg gekrönt worden. Ich habe heute Ihren Ehemann in der Strafanstalt aufgesucht. Er ist körperlich wohlauf, nur ist er seelisch etwas mitgenommen. Dies dürfte sich erklären durch die lange Zeit der Ungewissheit darüber, ob die Todesstrafe vollstreckt werden würde. Auch insoweit wird er sich nunmehr aber wohl erholen.

Wenn Sie eine Sprecherlaubnis wünschen, bitte ich Sie zunächst um Angabe der Gründe, da die Sprecherlaubnis im allgemeinen nur in Sonderfällen erteilt wird.

Heil Hitler!

Rechtsanwalt.

První strana dopisu notáře W. Huhna hradišťskému advokátovi JUDr. Daňkovi, který zprostředkovával Ludmile Orlitové styk s německými úřady. Oznamuje v něm omilostnění a snížení trestu Alberta Orlity a jeho následný převoz do káznice v Kaisheimu. Z neznámých důvodů se zde hovoří o snížení trestu na 10 let káznice místo oficiálně vyměřených 15 let.

Notar
Walter Huhn
Rechtsanwalt
Fernruf 24493
Postscheckkonto: Breslau 27790
Bürozeit 8—13, 15—18 Uhr
Sprechstunden 16—18 Uhr
Mittwoch und Sonnabend
nachmittags geschlossen.

Mitgl. des NSRB.

Breslau 5, den 22. Juli 1943.
Museumplatz 5
K.

26 ČRVCE 1943

Herrn
Advokat J.U. Dr. Jaroslav D a ň k
in Ung. Hradisch

Sehr geehrter Herr Kollege !

In der Strafsache gegen Albert Orlitza aus Buchlowitz teile ich Ihnen unter Bezugnahme auf mein Schreiben vom 8.6.43 mit, dass Albert Orlitza , geb. am 3.6.04, wie mir erst gestern im hiesigen Strafgefängnis aufgrund der Akten bestätigt werden konnte, tatsächlich zu lo Jahren Zuchthaus begnadigt und am 28.6.43 in die Strafanstalt nach Kaisheim in Bayern überführt worden ist.

Die ursprüngliche falsche Nachricht, die ich unter dem 24.5.43 weiter-gegeben hatte, konnte sich der betreffende Gefängnisbamte nicht mehr erklären. Hoffentlich hat der Ehefrau der erste Schreck

Následný dopis JUDr. Daňka Ludmile Orlitové

Adv. Kčl.
JUDr. [illegible] DAŇEK
Uh. Hradiště, ul. 4.

Uh. Hradiště, dne 26. 7. 1943.

Paní
Ludmila O r l i t o v á ,
Bystřovice č. 38.

Dnes obdržel jsem od Dr. Hohna z Breslau zprávu, kterou Vám v originále přikládám. Z dopisu Dr. Hohna vysvítá, že Albert Orlita, narozený 3.6. 1904 byl odsouzen na 10 let ke káznici a dne 28.6.1943 převezen do trestnice v Kaisheimu v Bavorsku. Tato zpráva byla prý potvrzena Dr. Hohnovi ze soudních spisů.
Podávám Vám o tom zprávu a jsem

s dotou veškerou:

Nová naděje

Jistě si každý vězeň dovede představit můj pocit uvnitř, ale já jsem jej musel naprosto potlačit. Věděl jsem, že by to bylo určitě vidět na mojí tváři, a proto mne zajímaly jenom ty knoflíky a kůrku chleba jsem žvýkal dál. JUDr. pokrčil rameny a říkal tomu správci:

„To ale neznamená, že bude těch patnáct let zavřen. Brzy bude konec války, bude amnestie nebo co a vězni půjdou domů."

Pak se na mne ještě podíval a šel pryč.

Mne odvedl správce na sál a já pokračoval v promenádě s br. Polákem, jakoby se mne to ani netýkalo. Asi za hodinu byla toho plná celá budova, chodili se na mne dívat jak na opici a správce i ostatní ošetřovatelé každému přede mnou vyprávěli, že jsem měl být už popraven a že teď mám jenom patnáct let.

Asi za týden na to jsem dostal znovu uplavici. Zase mne přeložili o patro výš a zase jsem tam míval a bavil se tím viděním filmem na zdi, jako dříve. Po dvou týdnech jsem byl zdráv. Můj stav se mírně zlepšoval a naučil jsem se dokonce odříkávat: Brot, Wasser, essen, Mutter a dokola. Za další tři týdny mne přeložili do věznice na chodbu, kde byli kandidáti, ovšem ručník už u mé cely č. 111 nevisel. Každou chvíli bachař někoho přivedl, odemkl dvéře a říkal:

„Ten měl už být popravený a nebude, má teď 15 let.“

Každý vězeň, když přišel na novou celu, podrobil celou důkladné prohlídce, nejsou-li tam někde nějaké nápisy anebo schované popsané papíry. Já také. Ale cela č. 111 byla nedávno nově vylíčena, nebylo nic k nalezení. Jednou jsem se díval na stěnu z boku a uviděl jsem nehtem na stěně popsaný verš:

„Člověče, nezoufej a neklesej na mysli, pomni, že to bývá často poslední klíč, jímž otvírá se zámek. Shakespeare“

A další vzkazy od minulých vězňů.

To bylo i pro mne nesmírně symbolické. Ovšem dosud jsem nevěděl, kterým klíčem ze svazku mně bylo otevřeno. Viz můj počet pravděpodobnosti na 125 procent.

Jestli by to bylo někomu nesrozumitelné, uvedeme příklad: Někdo přichází domů, vytáhne svazek klíčů a chce odemknouti dvéře. Zastrčí klíč a nemůže otočit. Podívá se na klíč, pokývá hlavou a vezme druhý klíč, který to s určitostí musí být. A není. Podívá se na svazek klíčů, zastrkává popořádku jeden za druhým a posledním se dvéře otevřou. V životě má někdy člověk řešit nějaký problém a má pro to několik

možností a nakonec to vyřeší s tou poslední, se kterou nejméně počítal.

Možná, že na té cele byl kandidát a měl nějakou naději, to stéblo anebo si jej dělal, které pak vyryl na zeď. Hlavně to „nezoufej a neklesej na mysli“.

Opouštíme Breslau

V té cele jsem pobyl asi deset dnů, zažil trojí hrobové ticho, tj. odvádění na popravu, pak mne poslali s transportem na Vídeň. Bylo to v červenci 1943. Dali nám všechno, co jsme měli od civilního šatstva. Kdo měl tři košile, tak si je musel obléci na sebe, jednu na druhou, pak šaty a na to ještě zimník. Já měl ještě k tomu flanelovou košili. Bylo nás stočtyřicet a naložili a namačkali to do tzv. ponorek, starším lidem známých vagonů, jenom s takovými úzkými štěrbinami pod střechou. Byla v nich taková uzavřená oddělení asi jako telefonní budka, původně pro jednoho vězně. Nás do ní natlačili šest a násilím dvéře zavřeli.

V Přerově nás odstavili na vedlejší kolej a tam celé odpoledne pražilo do ponorky slunce. Pot nám tekl čůrkem po těle. V každé té kabině bylo tlačítko pro zvonek a často se při té mačkanici stalo, že se někdo o to nevědomky opřel. Přilítl bachař SS a těm, co byli na kraji, dal pár facek. Tak dopadli i ti, co zvonili a chtěli jít na potřebu.

Nocovali jsme dvakrát v Brně na Cejlu. Bylo nás stočtyřicet v nevelké místnosti, která byla ještě zmenšena stohem slamníků, ve kterých místo slámy bylo jen trochu nějaké sečky či pilin, a v druhém rohu asi dvacet popelnic, které nahrazovaly kakáče. Okno v té místnosti bylo jenom jedno do dvora, zamřížované a nedalo se otevřít. Vzduch strašný.

Večer okno zatemnili a my ulehli na slamníky. Už přenesením těch vlhkých slamníků se zvedl prach a vzduch se naplnil pachem plísně. Leželi jsme všichni na boku těsně vedle sebe několika řadami, jako sledi v krabičce.

Téměř všichni měli nějaké břišní potíže, a proto často chodili k těm popelnicím. Protože byla tma, mnozí to udělali vedle, další do toho bláta šlápli a ostatní už k těm popelnicím ani nešli. Na zpáteční cestě šlapali po druhých, hledajíce své místo, po nohách, břichu i po tváři s nohama od toho bláta; postižení nadávali nebo plakali. Mnoho se jich už na své místo nedostalo, protože po odchodu bylo ihned zalehnuto a i kdyby bylo světlo, nikdo by už své místo nenalezl. Orientace potmě byla naprosto nemožná. Proto mnozí dřepěli mimo až do rána.

Ráno po otevření a odtemnění byla strašná i komická podívaná. Vězni všichni se tlačili jako ovce před vlky do kouta k oknu, ne snad z bázně před bachaři ale před tím, co každý věděl už předem. Bachaři odpočítali 20 vězňů, dostali kbelíky, lopatky a hadry. Všechno bláto museli posbírat do popelnic, vynést ven a podlahu umýt vodou a hadrem vytřít. Díky tomu, že jsem menší postavy, jsem se v tom lidském chumlu ztratil a nebyl poctěn tak vznešeným úkolem.

Jedno přísloví říká, že si člověk zvykne i na šibenici. Pro toho, kdo nic takového neviděl a nezažil, jak bylo popsáno, připadá toto nejen otřesné, ale i odporné. My, kteří jsme byli už roky ve vězení s kakadly na světnicích či celách a byly případy, kdy jsme na ten úkon stáli ve frontách, šest řad proti šesti kakadlům, bez dveří, těsně u toho šťastného na kakadle sedícího, necítili jsme už a neměli nějaké estetické zábrany, nýbrž jako věc přirozenou i co se týkalo vůní a zvukového doprovodu. Byli jsme v tom smyslu všichni na stejné úrovni, ať to byli dělníci, učitelé, inženýři či kněží, všichni se přizpůsobili.

Z Brna jsme jeli ponorkou dále do Vídně. Po celé cestě z Breslau až do Vídně jsme vůbec nic neviděli a ani vidět nemohli. Ve Vídni nás dali do věznice, kde jsme se měli celkem dobře, oproti Brnu výborně.

Vykoupali jsme se pod sprchami, čímsi nás natřeli, prý proti vším, a i s jídlem to nebylo nejhorší. Na Vídeň mám takovou vzpomínku:

Byl se mnou vězeň, jméno už nevím. Říkal, že byl vedoucím Dělnické pekárny v Brně, zkratka Dělpo. Byl asi nedávno zatčen, protože ještě byl tlustý, asi 90 kg. Dal mně větší skrojek chleba, kterým jsem se téměř najedl. V jedné německé knize jsem před tím četl, že nějaké řádové sestry, když utíkaly z východního Pruska do Bavorska, že zachránily nějaký recept na pečení perníků. Mimo jiné tam stálo, že těsto na perník se musí nechat nejméně sedm roků uležet. Považoval jsem to za chybu tisku, a proto hned jsem se toho vedoucího Dělpa tázal, jestli také pekli perníky. Že ano. Ptám se:

„Je pravda, že to těsto na ně má sedm týdnů ležet?“ Kdepak, alespoň dva roky, byla jeho odpověď.

„My jsme to pekli už z jednoročního, protože jsme měli málo místa.“

Nato nás volali na chodbu a dávali dohromady transporty do dalších věznic a táborů. Dověděl jsem se, že v nějakém Mauthausenu je veliký kamenolom a že budou pro něj chystat transport. Brzy se tak stalo a vyvolávali jména vězňů a posílali do houfu pro Mauthausen. Já jako lomař, střelmistr, řidič aut, znalý obsluhy kompresorů a vrtaček jsem byl nadšen, jak se tam budu dobře mít, protože práce v kamenolomu mne vždy bavila, neboť je zajímavá.

Postavil jsem se tedy do toho houfu pro Mauthausen a čekal, až bude dán povel k odchodu. Nedaleko dávali dohromady transport pro Kaisheim v Bavorsku. Volali jménem a najednou i moje. Já byl potichu a ani jsem se nehnul. Volali podruhé, potřetí a už nastával shon. Když jsem viděl, že by z toho byla velká nepříjemnost a nakonec by asi na mne přišli, tak jsem kajícně přeběhl do toho Kaisheimu k veliké mé lítosti. Měl jsem po náladě. Ale jak už se v životě někdy stává, že člověk nad něčím naříká a nakonec se ukáže, že to bylo štěstí, tak to bylo i v mém případě. Káznice Kaisheim byla z věznic, které jsem poznal, nejlepší, zatímco koncentrák Mauthausen hotová mučírna a katovna.

Po týdenním pobytu ve Vídni jsme jeli dále do Salcburku, kde jsme pobyli jenom dva dny ve věznici. Tam nebylo a ani se nestalo nic zvláštního, jen ten krásný pohled na alpské velikány při cestě z nádraží do věznice a zpět v nás vzbudil touhu po svobodě.

Při odjezdu ze Salcburku jsme čekali v trojstupu na peroně a kolem nás stráže SS. Tři paní podstrčily vězňům, Němcům, po kousku chleba a ti SS je začali bít pendreky. Proč? Protože to byl pro ně důkaz, že ty ženy nesdílejí s těmi SS stejné myšlenky, tj. nevyznávají s nimi stejnou politickou ideologii. Tak se to táhne celou lidskou historií, mezi národy i lidmi. Napřed byli lidé mučeni a vražděni pro různost anebo jenom pro odchylku v názorech náboženských a teď v novověku se tak děje pro různost nebo odchylku v názorech politických. To samé jako v temném středověku.

Jeli jsme dále. V Bernau vystoupila část vězňů pro tamní káznici a my pokračovali v cestě do Mnichova, zrodu německého národního socialismu, přesně NSDAP, což bylo brzy příčinou moře slzí, hoře a běd téměř pro všechny národy Evropy i části ostatního světa.

Když jsem byl kluk pět až deset let, měli jsme souseda k dvěma metrům výšky a jmenoval se Martin Jurča. Protože už byl starý, chodil při své velikosti takovým klátivým způsobem. Byl tenkráte snad jediným Martinem v naší vesnici. Když jsem někdy šel také loudavě, otec mne napomínal, abych chodil pořádně a zpříma a ne jak strýc Martin a někdy prohodil: Ty Martine jeden. A tak mě někdy napadlo, kdybych se jmenoval Martin, Martin Orlita, to by se mně kluci nasmáli, vždyť se mně už teď smějí pro toho Alberta. Co to ty rodiče napadlo, dát mně takové jméno. Proč mně nedali Josef anebo Jaroslav?

Tak byla v Mnichově neděle a k ní přidaný nějaký bavorský katolický svátek. Bachaři, místní Bavoráci, aby se nenudili, přišli s nějakými papíry, udělali proslov o kázni a že nás překontrolují. Kdo bude přečten, zavolá hier. Bylo nás stoosmdesát a z toho deset Čechů. Hned jsme dělali sázky, kdo řekne místo hier české zde. To jsme dělávali i v jiných věznicích, obyčejně to stálo facku nebo kopanec. Volání jmen začalo. Každý křičel hier. Až byl volán první Čech, ozvalo se zde. Bachař jméno opakoval a opět zde!

„Kreizmillion, Donnerwetter, was ist den los?“ Opakoval ještě jednou a ozvalo se:

„Zdehier.“

Ještě u dvou Čechů se ozvalo zdehier a ostatní už volali jenom hier. Neboť to by vypadalo jako provokace.

Volali jméno Otylin Martin a nikdo se neozval. U každého jména dělali tužkou faju. Nakonec jim jeden chyběl. Domnívali se, že to špatně zatrhávali, a proto vzali tužku jiné barvy, četli znovu a každý přečtený musel jíti na chodbu. Přečetli všechny, ale já jsem zbyl ve světnici sám. Vyhodili mne na chodbu za ostatními a s velkým fixováním a donerwetrováním četli potřetí a přitom každého přečteného vzali za ruku a drcli s ním do světnice. Četli ovšem zase jméno Otylin Martin a už jsem věděl v čem je ten háček. Jak se mne zeptali, jak se jmenuji, tak jsem velmi hlasitě a divadelnicky zakřičel:

„Orlita Albert“

a při tom jsem ta er moc zdůraznil. Nečekal jsem a vběhl do světnice mezi ostatní, neboť už několik rukou po mně sahalo. Bachaři se hnali ještě do světnice za mnou, ale protože nás tam bylo mnoho, že jsme byli jeden vedle druhého a já se proplétal mezi těmi velikými, tak je to trochu přešlo. Stejně to vyznělo trochu komicky, jak jsem byl zvyklý na to simulování. Ještě ten hlavní bachař zavolal, proč jsem se nehlásil. Já jsem z protějšího koutu zavolal:

„Ich bin Albert Orlita und kein Otylin Martin.“

V Breslau by se toto nemohlo stát, protože pruští bachaři byli surovější nežli bavorští.

Z Mnichova jsme odjeli do Ingolstadtu, kde jsme po tři dny řezali a štípali dřevo na topení a zase jeli dále do Donauwöhrtu, odkud nás z nádraží vezli na otevřeném nákladním autě do káznice Kaisheim. Bylo nás už jenom dvanáct kusů, protože ti ostatní se poztráceli po různých zaopatřovacích vězeňských ústavech v okolí.

Na autu nám dali pouta na ruce, a to tak, že jsme byli svázáni všichni dohromady, to kdyby chtěl někdo vyskočit, tak by prostě zůstal viset. Jeli jsme opět jako zločinci, neboť strážci s automaty byli s námi na autě.

Jeden Němec, velmi tlustý, povoláním krejčí, kterého zavřeli asi pro šmelinu, si z těch pout dělal legraci a pustil sem tam i nějakou narážku na NSDAP. Metrákový strážce ho napomenul a řekl, že si to s ním vyřídí až ve věznici.

KÁZNICE KAISHEIM

Příjezd

Káznice jménem Kaisheim je asi sedm kilometrů na sever od města Donauwöhrtu a při jejím shlédnutí jsme byli velmi příjemně překvapeni. Poloha téměř stejná jako u Velehradu na Moravě, jenže kostel je postaven ze samých travertinových kvádrů a je tak obestavěn klášterními budovami, že je vidět jenom věže. Tato káznice byla až do roku 1862 klášterem, založeným ve 12. století francouzskými mnichy, kteří nejedli jiné maso než rybí, pro jejichž chov si uvnitř asi dvacetihektarové klášterní zahrady založili dva malé rybníky.

V místní kaisheimské knihovně je kniha vydaná v roce 1862, kde je do podrobností popsána klášterní zvláštnost, která se stala někdy v šestnáctém století. Pokusím se ji velmi stručně zopakovat.

Kaisheimští mniši v důsledku postu, modlení se a velmi zbožného života nabyli moci na krocení ďáblů a zlých duchů, kteří v dobách středověku se ve vzduchu volně pohybovali, sváděli ke hříchům a sužovali všechno obyvatelstvo.

V té době jeden korutanský kníže měl dceru posedlou ďáblem. Když se dověděl o kaisheimském mnichu, který zvlášť vynikal v krocení a zahánění ďáblů, povolal jej na svůj dvůr se žádostí, aby toho zlého ducha z jeho dcery vyhnal. Mnich se toho úkolu ujal, není tam psáno jestli ve dne nebo v noci, a toho ďábla zvláštními modlitebními úkony z té dcery vyhnal, a sice do připravené železné trubice, na obou koncích dobře dřevěnými zátkami ucpal a svěcenou křídou ještě na obou koncích trubky udělal několik křížků, aby ten ďábel nemohl ven. Aby toho ďábla jak se patří potrestal, vzal tu trubici s tím ďáblem s sebou do kláštera v Kaisheimu a zavěsil ji na „kůru“, aby při hraní na varhany a modlení se ten ďábel co nejvíce trápil. I stalo se asi za padesát let nato, že někdo o tu trubici zavadil, zteřelý provaz se přetrhl, trubice spadla na zem a jedna zátka vyletěla a ďábel byl venku. Naštěstí bylo to při mši, lidé rychle zavřeli dvéře, vzali do rukou kříže, svěcenou vodu, obrázky svatých, kněz hostii a zaháněli ďábla směrem k oltáři.

Mezitím skláři v blízkých sklárnách vyfoukli takový skleněný válec, do něho ďábla zahnali a skláři při hlasitém modlení válec zatavili. Tento skleněný válec s ďáblem pak zavěsili nad oltář, kde visí a ďábel se trápí dodnes.

Tak je to psáno se vší určitostí v knize vydané v roce 1862. V roce 1896 byla vydána nová kniha o historii Kaisheimu, kde tato legenda je už uvedena ne jako skutečná událost, nýbrž jako pověst. Obě knihy jsou v kaisheimskě knihovně, která je velmi obsáhlá a obsahuje kromě literárních děl i mnoho technických. Ten, kdo by chtěl, se může o výše psaném přesvědčiti.

Když jsme přijeli do věznice Kaisheimu, přivedli nás do takových sklepních místností, zařízených jako sklady šatstva a prádla a také jako přijímací kanceláře. V jedné místnosti jsme byli shromážděni a po vyvolání jména vstoupil dotyčný do další místnosti, kde se

musel do naha vysvléci a přejíti do další. Tam už čekal ten metrákový bachař a dával povely ke cvičení prostných a prováděl různé kadeřnické úkony jako:

Roztáhnout všechny prsty a předpažit, předklon, zapažit a uchopením rukou příslušných dílů zadku, aby kontrolující mohl příslušným nástrojem zjistit ukryté předměty v konečníku. Stoj rozkročný a dle fysiognomie člověka natažení šourku případně až ke kolenům a pročesávání hřebenem tzv. ochlupení. Záklon hlavy a pročesání vlasů, otevření úst s převracením jazyka a tlakem lžičkou na hltan hledat rovněž tam ukryté předměty, jako tužky, sirky neb cigarety.

Nakonec byl nahý odveden do další místnosti, kde dostal prádlo a šaty a převeden do poschodí do Zugangszelle, tj. místnosti pro příchozí

Jeden měl dřevěnou nohu, kterou musel odmontovat a celou na kousky rozšroubovat, jestli tam nemá rozebraný kulomet.

Pak přišla řada na toho tlustého Němce krejčího, který všechny výše uvedené úkony musel až desetkráte opakovat, přičemž u každého tohoto úkonu dostal několik kopanců nebo ran pěstí, až se svalil, a tak pořád dokola. Na druhý den byl modrý jako trnka. Při každé té ráně byl slovní doprovod:

„To máš za tu stranu....“

Já byl poslední na řadě. Když mne dovedli na tu Zugangszellu a zavřely se za mnou dvéře, myslel jsem, že je to putyka, neboť nebylo pro kouř nic vidět. Jakým způsobem to mohl některý přenést, je mně dodnes záhadou a vždy, když se dívám v televizi na obrázky kouzelnického umění, jak tahají z klobouku králíky a holuby, tak si na to vzpomenu a mám dojem, že některý z nás byl asi kouzelníkem.

Na druhý den jsme byli přijati ředitelem ústavu, který nám udělal přednášku v tom smyslu, že vítá v nás pracovníky ústavu, který má určité pracovní úkoly dodávky. Důrazně nás upozornil, že jakýkoliv odpor nebo napadnutí strážníka se trestá smrtí. Zaměstnání že nám dá, pokud to bude možno takové, jak jsme měli v civilu.

Přijímací formality trvaly celý týden. Vodili nás od jedné kanceláře do druhé. Mezitím jsme často stáli hodinu i více čelem u zdi.

V kancelářích byla ponejvíce děvčata a také jsem tam jednoho půldne dělal tlumočníka. Když zapisovaly mé nacionále s trestem patnácti let a řekly mně, abych poslouchal dobře, že budu 21. října 1958 ve čtyřiadvacet hodin, nula nula minut propuštěn, tak jsem se nezdržel smíchu. Zavolaly z vedlejší kanceláře další čtyři úřednice a před těmi mně to opakovaly. Smál jsem se opět, a proto jsem to musel před všemi dvakráte po sobě odříkat:

„Ich Strafgefangene Albert Orlita werde am einundzwanzigsten Oktober neuzehn Hundert achtundfünfzig um vierundzwanzig Stunden, Null, Null Minut, entlassen.“

Následoval hovor s kostelníkem, který byl zároveň bachařem, a pozoruhodnější s farářem, kteří přesto, že jsem měl v zápisech konfessionslos, nabádali mne k návštěvě kostela, který je uprostřed káznice. Ten farář nosil v úředních hodinách kravatu. Říkal, že do kostela může chodit každý, ať je jakéhokoliv náboženství, ale když se přihlásí, že už musí chodit každou neděli. Převážná většina se také přihlásila.

Podepsali nějaký papír a dostali modlitební knížky.

Když chtěl po mně odůvodnění, proč jsem se nepřihlásil, řekl jsem mu asi toto: Ministrantem jsem byl šest let, kostelníka zastupoval a z náboženství jsem měl vždy jedničku. V náboženství jsme se učili, že

Bůh je ve všem a všude stejně přítomen. Nikde ho není více, ani méně. Proto je Bůh stejně jako ve vašem kaisheimském kostele přítomen i v každé místnosti celé věznice. Byl přítomen, jak se lidé topili při zkáze Titaniku, je přítomen na frontách, kde umírají vojáci, je přítomen také při zrodu člověka, dokonce při

jeho početí, které se nakonec prohlašuje za hřích. Byl přítomen, když Vesuv zasypal pět měst i s malými dětmi, a vůbec je přítomen při všech zemětřeseních, kdy přichází o život statisíce lidí, ať jsou hříšní nebo ne. Určitě je také přítomen v Breslau, tam, kde se sekají lidem hlavy, už z toho důvodu, že je tam vždy přítomen i kněz.

Odpověď farářova byla asi taková:

Bez vůle boží ani vlas z hlavy nespadne a vše, co Bůh činí, dobře činí, i když se nám to zdá býti zlé nebo nespravedlivé, náš rozum to nechápe. Bůh má jistě své důvody pro své činy, hlavně po stránce výstrahy pro lidstvo před dalšími hříchy a před možnými daleko krutějšími tresty za ně.

Při tom jsem si vzpomněl na úvodní řeč státního zástupce při soudu v Breslau, který soudcům a porotcům sděloval Hitlerovo rozhodnutí, že se nemusejí řídit zákony, když nabudou přesvědčení o vině obžalovaného a i kdyby odsoudili nevinného, že to bude jako výstraha ostatním. Bohužel, několik let po válce jsme to samé prohlášení hlavou jednoho státu mohli číst znovu.

Během toho týdne těch přijímacích formalit jsme často stáli čelem u zdi. Viděli jsme a žasli nad krásou dveří vykládaných kousíčky barevných dřev, podobně jako čínský nábytek ukazovaný v některých zámcích. Dle kaisheimské historie vyrobili ty dvéře i celý klášter mniši ve dvanáctém až čtrnáctém století. Člověku připadalo, že na zhotovení jedněch dveří pro jednoho pracovníka by bylo třeba doby nejméně jednoho roku.

Ten jeden týden jsme my příchozí bydleli společně v tzv. Zugangszelle a byli jsme překvapeni hodnotou stravy. Dvakráte týdně na oběd byla hustá hrachová kaše a čtyřikráte týdně k večeři přídavek talíře brambor na loupačku s kousíčkem margarinu nebo dvou lžiček rozředěného sýra. Téměř každý den na snídani místo bezcenné černé kávy byla chlebová polévka.

Hrách jsme nikdy v žádné věznici neměli a brambory v Breslau jenom jednou za dva týdny. Proto když jsem přišel na společnou celu - ložnici, kde nás bylo stodvacet v patrových lůžkách, a zjistil skupinu osmi Čechů, většinou Pražáků, tak jsem jim řekl

„Bratři, tady máte nebe!“ Jeden z nich mě oslovil:

„Prosím tě, co jsi v civilu?“

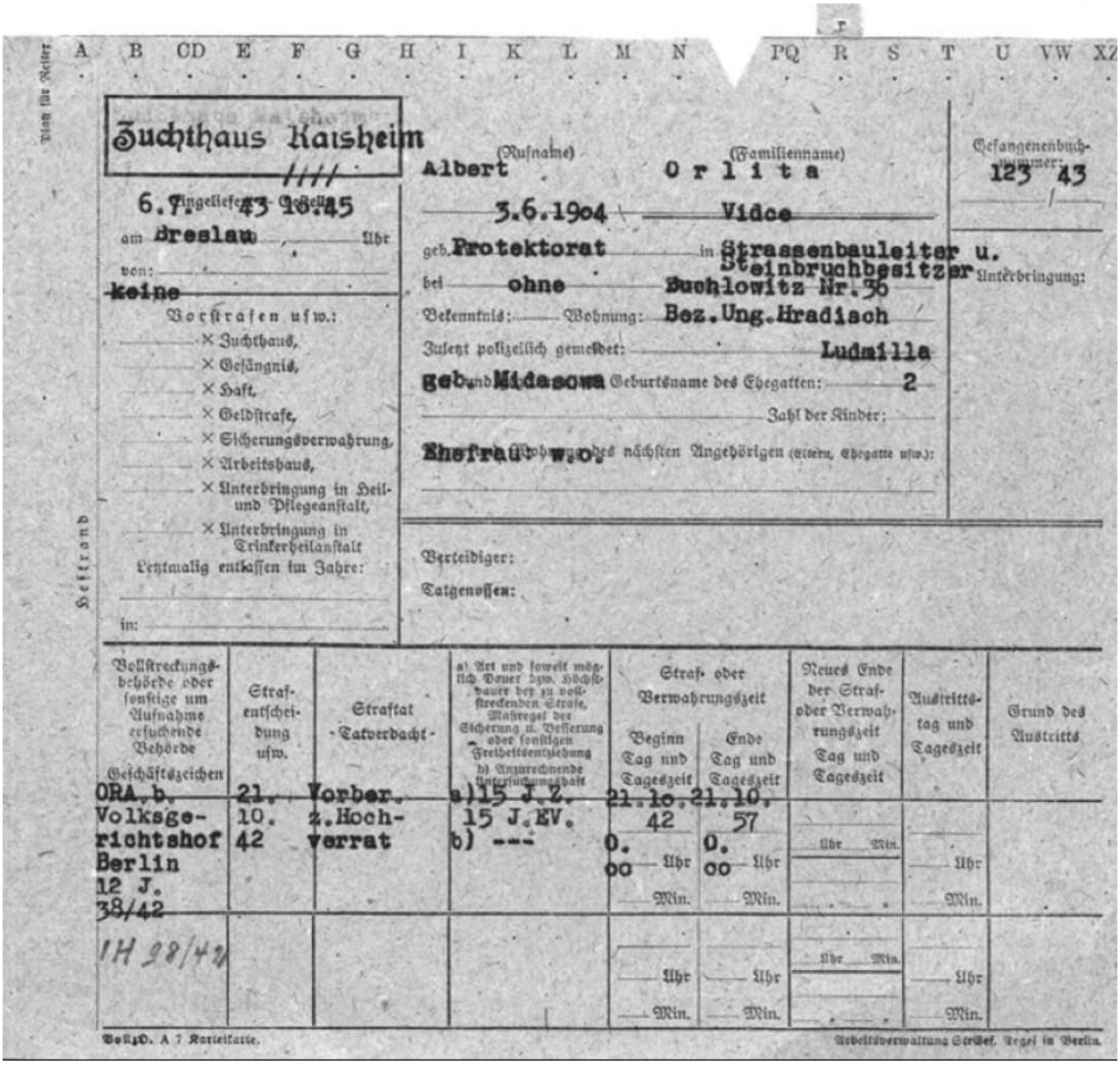
„Dřevorubec,“ měl jsem ve zvyku říkat při podobných dotazech. Bratr z Prahy odvětil:

„To jsem si hned myslel, že jsi v životě nic lepšího než..., když taková strava ti tak chutná.
“

Oni totiž, ta skupina Pražáků, přišli z Pankráce a ten, jak bylo mezi vězni známo, byl oproti jiným věznicím fešáckým kriminálem. Čeští strážní, splachovací záchody na celách, větší okna. Pražákům nosili příbuzní balíky, z nichž se dostalo i na ostatní. Dvakráte týdně byl opravdový masový guláš, což potvrzuje i br. Julius Fučík ve své reportáži, společné vycházky na dvůr apod. Přišli prostě z lepšího do horšího, kdežto já z horšího do lepšího a tato psychika se projevila v tom, že když jsem byl po příchodu zvážen, měl jsem jednapadesát kilo. Pražáci měli 64 66 kg. V této káznici jsme byli váženi každý měsíc. Já jsem pokaždé přibyl na váze o jeden až jeden a půl kilogramu, kdežto bratrům z Prahy tolik i více ubývalo. Za deset měsíců jsem měl kil čtyřiašedesát, kdežto oni 52 54 kg. A zdůrazňuji, že to bylo při naprosto stejné práci a při naprosto přesně stejném množství jídla. K tomu jsem měl o dva roky věznění více za sebou nežli oni. Je pravdou, že to věznění hůře snášeli. Z toho důvodu jsem s některými dělal sázky o tisíc korun o to, že bude do tří měsíců po válce, což hned přidávalo na náladě. To proto, že někteří téměř úplně zoufali:

„Já to nevydržím, proč ti k.... Američané nedělají druhou frontu, já tu zatím z.....“

Registrační karta vězně Alberta Orlity ve věznici Kaisheim. Za zmínku stojí, že dle této karty má být propuštěn přesně 21.10.1957 v 0 hodin 00 minut.

Zuchthaus Kaisheim

Albert (Rufname) Orlita (Familienname)

Gefangenenbuchnummer: 123/43

6.7.43 16.45 eingeliefert

am Breslau Uhr

von:

keine

Vorstrafen usw.:

× Zuchthaus,
× Gefängnis,
× Haft,
× Geldstrafe,
× Sicherungsverwahrung,
× Arbeitshaus,
× Unterbringung in Heil- und Pflegeanstalt,
× Unterbringung in Trinkerheilanstalt

Letztmalig entlassen im Jahre:

in:

geb. 3.6.1904 in Vidce

bei Protektorat Strassenbauleiter u. Steinbruchbesitzer

Bekenntnis: ohne Wohnung: Buchlowitz Nr. 56

Zuletzt polizeilich gemeldet: Bez. Ung. Hradisch

Geb. und Geburtsname des Ehegatten: Ludmilla Midasowa

Zahl der Kinder: 2

Wohnung des nächsten Angehörigen (Eltern, Ehegatte usw.): Ehefrau w.o.

Unterbringung:

Verteidiger:

Tatgenossen:

Vollstreckungsbehörde oder sonstige um Aufnahme ersuchende Behörde Geschäftszeichen	Strafentscheidung usw.	Straftat - Tatverdacht -	a) Art und soweit möglich Dauer bzw. Höchstdauer der zu vollstreckenden Strafe, Maßregel der Sicherung u. Besserung oder sonstigen Freiheitsentziehung b) Anzurechnende Untersuchungshaft	Straf- oder Verwahrungszeit Beginn Tag und Tageszeit	Straf- oder Verwahrungszeit Ende Tag und Tageszeit	Neues Ende der Straf- oder Verwahrungszeit Tag und Tageszeit	Austrittstag und Tageszeit	Grund des Austritts
ORA.b. Volksgerichtshof Berlin 12 J. 38/42	21. 10. 42	Vorber. z. Hochverrat	a) 15 J. Z. 15 J. EV. b) ---	21.10.42 0. 00 Uhr Min.	21.10.57 0. 00 Uhr Min.	Uhr Min.	Uhr Min.	
IH 38/42				Uhr Min.	Uhr Min.	Uhr Min.	Uhr Min.	

Vordruck A 7 Karteikarte. Arbeitsverwaltung Strelitz. Regel in Berlin.

Káznice Kaisheim na dobové fotografii

Ševcování

Teď se vrátíme k nástupu do zaměstnání. Jak jsem dříve uvedl, ředitel věznice nám všem slíbil takové zaměstnání, jaké jsme měli v civilu, a proto jsme se všichni ocitli v ševcovně. Každý dostal takovou obrazovou desku, na níž bylo zavěšeno ševcovské nářadí v počtu dvaadvacet kusů, které se při skončení práce přepočítávaly a odevzdávaly.

Staří němečtí vězni-ševci, kteří tu ševcovali už dvacet nebo třicet let, měli z našeho příchodu velké vyražení a volali jeden na druhého:

„Schau (hleď), tam ten je inženýr, ten policejní inspektor a tamhle ten je profesor...“

Můj ševcovský mistr měl už 22 let věznění za sebou. Učil mne napřed dělat dratve z různého počtu nití. Dobře mně to šlo a měl jsem radost, když přicházeli ševci za mnou a žadonili o hotové dratve. Domníval jsem se, že je budu dělat stále, ale hned druhý den mně mistr dal botu s dírou ve svršku, abych na ni přišil tzv. příštipek. Ukázal mně několik stehů a já pokračoval dále.

Teď jsem si uvědomil své předsevzetí, učiněné po přečtení příkladu toho amerického poslíčka s lepením známek v Beobachtungsabteilung v Breslau a začal jsem šít pomalu ale zato přesně jeden steh jako druhý, tak asi jako čárkované přímky nebo kruhy v projektech. Přišil jsem dva příštipky a jednu kaplu na špici boty. Zase se mně to velice líbilo. Zase jsem si dělal naději, že tak budu šít dále.

Třetí den mně však mistr hodil dva páry bot, které měly sešlapané podpatky, abych je opravil a přibil podkůvky. To už jsem měl po náladě. Byly to staré vojenské boty od bláta i krve a byly právě vytaženy z koryta, kde se každodenně házely boty do vody a po dvou

hodinách se vytahovaly a přidělovaly vězňům k opravě. Na ty podpatky jsem šel po zednicku. Strhnul je pryč a přibíjel kůži jednu na druhou jako vrstvy cihel neb kamene na zeď. Přišel Werkmeister, zvedl pár bot, na kterých jsem předešlý den přišíval příštipky, a ptal se, kdo to dělal. Můj mistr ukázal na mne. Werkmeister se mne ptal:

„Sie sind ein Schuster?“ (Vy jste švec?)

„Nejsem.“

Odešel. Za chvíli se vrátil, odvedl mne do druhé místnosti dílny a přidělil k jednomu vězni, který pošíval rozpárané boty. Dělali jsme spolu několik dnů. Pak ho někam odvedli a já pošíval boty od té doby sám. Zpočátku jsem se někdy i zapotil, ale brzy po zácviku jsem měl času dost a pomáhal jsem i jiným.

Povíme si proto o pracovních poměrech v naší ševcovně. Bylo nás kolem padesáti. Každý dostal své pracovní číslo, jedna až padesát, které muselo býti na každém páru bot, přesněji: na podrážce každé boty. Po jednotýdenním zaučení dostal každý vězeň pět párů bot k opravení na jeden den. Mnozí s touto normou velmi zápolili, i když na některém páru bylo práce málo. Protože jsem opravené páry prošíváním dokončoval a odevzdával, měl jsem možnost v době, kdy opravené páry byly v dílně na hromadě, vzít z ní několik párů s příslušnými čísly zpět a podstrčit kamarádům, aby je odevzdali podruhé. Jestliže nebyly po ruce boty s jejich čísly, vzal jsem jiné, oni čísla vyškrabali a napsali svá.

Lidé se hodně liší ve svých vlastnostech. Tak některý z nás zápolil ještě i druhý rok s normou pěti párů, jiný, třeba br. Oldřich Jednorožec z Prahy, ač povoláním úředník, dělal je pohodlně a za tři měsíce šil, lépe řečeno vyráběl, denně jeden pár nových turistických bot pro alpské myslivce, které byly téměř uměleckým výrobkem, tvarově krásný okovaný rám prošitý dvojnásobně barevnými dratvemi.

Jeden z těch kamarádů vězňů, jimž jsem podstrkoval opravené boty, byl policejní inspektor a měl stavební průmyslovku, takže jsme se kolegovali. Měl jsem však dojem, že snad mu to není ani milé. No, každý jsme měli své problémy a těžkosti a on také. Měl zavřenou ženu, a tak jsem jeho rozmrzelost chápal. Jednoho dne, když jsem mu zase dva páry vstrčil pod stůl, jakoby se nervově zhroutil, rozkřikl se na mne, jestliže si je okamžitě nevezmu zpět, že mne udá. Dal jsem je tedy jinému. Byl už klidný. Po týdnu mlčení byl opět kamarádský.

Zažil jsem hodně případů, že zavření četníci nebo policejní úředníci byli až na malé výjimky dosti velcí strašpytli, což je snadné k vysvětlení.

Další byl odborný učitel s první rigorosní medicinální zkouškou a školský činovník František Říčánek. Ten měl stále nepříjemnosti s pracovní normou. Po mém příchodu dostával ode mne téměř denně dva páry bot a měl klid. To by zatím byla ale vedlejší záležitost. Řekněme si něco o tom, co může zajímat učitele:

Br. Franta Říčánek seděl u mého stolu po pravici a abychom z toho věznění něco měli nebo se rozptýlili a zahnali nudu, tak jsme se učili francouzsky z německo-francouzské

učebnice a také si opakovali zeměpis, dějepis, fysiku apod. A to takovým způsobem, že jsme si navzájem dávali otázky. Jednou v zeměpise jsem mu dal lehoučkou otázku:

„Nejvyšší hora na Kavkaze?“ On namítal:

„Takové snadné otázky není třeba dávat.“ Já na to:

„Už jsem řek, žádám odpověď.“

„No přece Elburs.“

„Špatně, pětka,“ dím já jemu.

„Pane odborný učiteli, je to Elbrus a ne Elburs.“

„To mě nebudeš poučovat, já jsem se na celé reálce v Bučovicích učil o Elbursu a patnáct let jako odborný učitel stovkám žáků v Kunovicích jsem přednášel rovněž o Elbursu. Ty jsi si to er přehodil.“

Slovo dalo slovo, a protože jsem trval na svém, tak jsme se založili o tisíc korun. Až přijdeme domů, kdo prohraje, bude platit a hned jsme se oba více těšili na konec války už pro ten Elburs-Elbrus. Pár minut po této sázce jsem ucítil nějaké potíže a šel do odpočívací kanceláře, tj. takového malého domečku, který byl pro ten účel postaven v rohu dílny. Když jsem si v tom domečku, německy Häuschen nebo Häuzl, usedl a prohlížel kancelářské papíry, zjistil jsem, že je tam načatý německý zeměpis (Geographie für Bürgerschule) a přímo na první dosud neutržené straně obrázek pohoří Kavkazu s nejvyšší horou Elbrusem. (Das Kaukazusgebirge, der höchste Berg Elbrus). To bylo pro mne strašné překvapení. Ne pro tu vyhranou sázku ani už pro ten Elburs a Elbrus, ale pro tu věc náhody, kterou někdo odmítá a někdo zase v ní věří. Vždyť dvacet či více roků muselo uplynout či snad musela být válka a učitel Říčánek musel být zavřený a musel ševcovat atd., aby se mohl přesvědčit o svém Elbursu, že ho není, a dále, kdyby přišel jiný

„úředník" do domečku o pár vteřin přede mnou, tak bylo i po Elbrusu. Nechal jsem úřadování a vítězoslavně jsem obrázek pohoří Kavkazu s nejvyšší horou Elbrus položil br. Říčánkovi na stůl. To bylo pro něho veliké rozčarování.

„To není možné, to je chyba tisku."

Po práci obešel kde koho, francouzské učitele a profesory a všech se dotazoval, ale marně. Elbrus zůstal Elbrusem. Nakonec si postěžoval:

„To je hrozné jak to, že mne nikdo z kolegů ani žáků na to neupozornil anebo neopravil?" Řekl jsem:

„Fanku, nic si z toho nedělej. Na obecné škole jsme měli čítanku a v ní článek: Spokojena s málem. Já jsem nejméně dvacetkrát byl vyvolán na jeho čtení a vždy jsem viděl a četl: Spokojena s máslem. Divil jsem se v duchu tomu, že v celém článku není o másle sebemenší zmínka. Snad mně to proto šlo na jazyk, že jsme měli doma krávu a stloukali dvakrát týdně máslo, což bylo mojí prací. Později v měšťanské škole v hodině češtiny nám učitel vysvětloval, že v názvu knihy, povídky nebo článku má býti obsažen zkrácený obsah a obráceně, že z nadpisů se dá rozvinouti celý děj. Připomněl jsem tomu učiteli ten článek z čítanky a on mně řekl, abych mu jej přinesl ukázat. Doma na půdě jsem čítanku našel, nalistoval ten článek a divil se velice, že nadpis zní: Spokojena s málem. Jak to bylo možné, vždyť jsem jej mnohokrát četl u čtyř učitelů jako spokojena s máslem a také mne žádný učitel ani nikdo ze spolužáků neopravil."

Dopis Alberta Orlity z Kaisheimu, psaný dle nařízení německy

13 b **Zuchthaus Kaisheim über Donauwörth (Bayern).**

Absender: Albert Čtrlita GBNr. 123/43.

Empfänger: Ludmila Čtrlita, in Buchlowitz

in Protektorat, Böhmen u. Mähren

JUL. 1944

In den ersten 6 Monaten bekommt der Zuchthausgefangene nur in dringenden Fällen die Erlaubnis zum Besuchs- oder Schriftverkehr. Nachher darf er alle 4 Monate einen Besuch empfangen und alle 6 Wochen einen Brief schreiben und empfangen.

Der Briefwechsel darf in der Regel nur mit den nächsten Angehörigen geführt werden und muß sich auf Privat-, Familien- und Angelegenheiten des späteren Fortkommens beschränken. Ansichtskarten werden grundsätzlich zurückgehalten. Briefe, die den Umfang dieses Briefes überschreiten, werden nicht ausgehändigt.

In Briefen Geld, Briefmarken und Zeitungsausschnitte mitzuschicken, ist unstatthaft, bei Verlust wird nicht gehaftet. Die Zusendung von Lebens- und Genußmitteln ist (auch für Festtage) nicht gestattet.

Die Besuchszeit ist an Werktagen zwischen 8 und 16 Uhr.

Andere Personen als Angehörige werden nur in besonderen Ausnahmefällen zugelassen. **Kinder unter 16 Jahren haben keinen Zutritt.** Die Besucher müssen sich durch ein amtliches Papier ausweisen. Jeder Mißbrauch des Besuchs, besonders das Zustecken von Geld, Rauchwaren, Kautabak und Genußmitteln, hat die sofortige Entfernung des Besuchers und Besuchsverbot zur Folge.

Es wird dringend gewarnt, Mitteilungen entlassener Gefangener ohne Nachprüfung Glauben zu schenken.

Deutlich und nur auf die Zeilen schreiben.

Kaisheim über Donauwörth, den 23./7. 1944

Meine liebste Lidka, Radá, Lidušku u. Mütter!

Herzlichste Wünsche alles Gutes u. schönes sende ich Euch u. danke für beide Briefe, welche 30./6. u. 10./7. ich bekam. Das Packet aber nicht, vielleicht der Packung wegen. Bitte schicke mir dasselbe wieder, mit Rücksicht aber darauf, das von Euch bekome ich nur eine Hälfte, andere kommt für schwerarbeiter. Dann jede 2 Woche bisll, topinky" Es geht mir gut, bin ganz gesund u. hoffe das Ihr alle auch. Es freut mich sehr, dass Řáda so rege ist, Lidušku vielleicht auch. Ich werde Dir alles bald vergüten können. Schreibe mir gleich deutsch, tschechisch auch, wenn es noch dafür steht.

Podací lístky na peníze a balík do Kaisheimu

(Raum für Vermerke des Absenders für seinen eigenen Geschäftsbetrieb)
(Místo pro záznamy odesilatelovy pro jeho vlastní obchodní provozování)

Einlieferungsschein
Podací lístek

— Sorgfältig aufbewahren — Pečlivě uschovejte —

100 RM Rpf

(in Ziffern — slovně)

Empfänger Albert Urlita
Adresát:

in Kaisheim,
v bei Donauwörth.
in Bayerland Deutschland

241

Einlieferungsnummer
Podací číslo

Postvermerk
Služební údaje

KAISHEIM 8.2.45 17-18

BUCHLOWITZ 20.XI.43-8 BUCHLOVICE

Denní razítko

Absender
(Name, Wohnort, Straße, Hausnummer, Gebäudeteil, Stockwerk)

Urlita
Albert
Kaisheim

Anbei 1 Paket

In jedes Paket obenauf ein Doppel der Aufschrift legen

Postannahme — Přijal

Uzílky

Při tom ševcování byl čas na přemýšlení a člověka trápilo to, že my, bývalí odbojáři, pracujeme pro německou armádu opravou vojenských bot. Proto jsem přemýšlel, jak a čím bych mohl býti nápomocný k opačnému účinku naší práce. Werkmeister mně při poučování vysvětloval, že při zašívání botů nesmím dělat uvnitř uzílky a hlavně při prošívání tzv. kaple na špici boty, protože by vznikl otlak na noze, který by překážel v chůzi.

Vzhledem k tomu, že jsem vlastně začínal druhý život s předsevzetím, že nebudu dělat nic špatného, a tudíž žádné zlo přímo ani nepřímo, tak jsem prvou myšlenku, že bych mohl dělat v botách ty uzílky, nadobro zapudil.

Několik dnů nato se můj rozum začal příti s mým svědomím a asi takto se spolu domlouvali.

Rozum:

„Víš, ty svědomí, že když ten voják dostane tvé boty s uzílkem, otlačí si nohu nebo obě, nebude moci postupovat dopředu, zůstane vzadu a musí na ošetřovnu. Tím ujde zranění, případně smrti, protože se vyhne bitvě, a nejenže bude v útoku o vojáka méně, ale ještě ti ten voják poděkuje, že si s tím souhlasilo, aby to ten vězeň provedl."

Svědomí:

„Voják bude postupovat v bitvě dopředu, uzílek ho začne tlačit až do ochromnutí, nikdo mu to věřit nebude, neboť při německém vojenském drilu musí i přes bolest postupovat dále, bude naříkat, který darebák ty boty opravoval, a v důsledku menší pohyblivosti může přijíti ke zranění anebo i o život."

Tři dny se takto spolu přeli, až nakonec mně moje svědomí dovolilo, že ty uzílky mohu nebo smím dělat. Tak jsem poslechl a začal je dělat.

Asi za tři týdny se přiřítil Werkmeister do dílny a hned s fackami na mne (ale neuhodil), že přišla stížnost, že v botech jsou uzílky. Hned prohledal asi deset párů, co jsem měl u sebe. Naštěstí v žádném nic nenašel, protože jsem ty uzílky na kopytě dobře rozklepával. Nakonec mně to ještě důkladněji vysvětlil a odešel.

Musím podotknouti, že ten Werkmeister na mne držel, protože jsem dělal pěkně a prošíval a opravoval i civilní boty, které mně on donesl, a to i dámské. Příštipky jsem na ně přišíval tvarově ozdobně a tak, že i když druhý bot byl dobrý, tak jsem na něj přišil tytéž příštipky, takže to pak vypadalo jako nový módní vzor. Přitom jsem se choval tak trochu dětinsky vědom si toho, že v mých dokladech jsou i papíry z Beobachtungsabteilung v Breslau.

Asi týden měly uzílky pokoj, ale pak mně to nedalo a začal jsem znovu. Ovšem ještě důkladněji jsem je rozklepával.

Někdo namítne:

„Co nám tu vypravuješ o takových maličkostech, ne-li hloupostech, jako jsou nějaké uzílky. Co to má za význam?"

Má to význam veliký, to svědomí s tím rozumem měli pravdu, ale to se dovíme až za jeden a půl roku. Zatím uzílky opustíme a budeme pokračovat v líčení dalších dějů v káznici Kaisheimu.

Nešvar kouření

Chtěl bych říci zlozvyk, vedoucí k drzosti vůči jiným a ke zbabělosti vůči sobě. To je ještě málo. Zlozvyk vedoucí ke zločinnosti, ba i k smrti vlastní i druhých. U nás doma po tři generace jsme byli nekuřáci. V mém mládí na naší vesnici z padesáti mých vrstevníků kouřilo sotva pět. Děvče, kdyby kouřilo, bylo by vyřazeno ze společnosti.

Během německého věznění jsem dostal téměř hysterický odpor vůči kouření. Nejen z toho důvodu, že škodilo velmi na zdraví všem vězňům vzhledem k tomu hladu, ale ještě více proto, že to snižovalo lidskou důstojnost, na což zapomínají nebo si nejsou vědomi i naši režiséři koncentráčnických a odbojářských filmů.

Takový vězeň-kuřák, ať dělník či vysokoškolák, ač byl dobitý, dokopaný a doliskaný od gestapáků sotvaže se udržel na nohou, hbitě sebou hodil, když mu ten jeho bijce hodil cigaretu anebo i jen špačka, velmi pokorně poděkoval za připálení a hltavě kouř polykal. Dobitý vězeň, kouřící cigaretu darovanou jeho bijcem, mně připadal jako pes spráskaný svým pánem, který na zavolání „Bufík, pojď sem!“ okamžitě vrtí ocasem, připlazí se a vezme z rukou pána nebo hozený kousek jídla na zem.

Bylo mnoho vězňů kuřáků, kteří za jednu cigaretu nebo i jen její půlku nebo dva špačky dali celodenní dávku vězeňského chleba, který byl vlastně jedinou hodnotnou stravou, a tak se sami připravovali o zdraví a pro svou smrt. Vytahování špačků z plivátek bylo rovněž běžnou věcí. Připomínám znovu: Nebylo v té věci rozdílu mezi kuřákem dělníkem a kuřákem inteligentem. Při vší úctě a kamarádskému i bratrskému citu k českým spoluvězňům musím prohlásiti, že mnozí k svému umučení přispěli i slabou vůlí sami. Proto ten můj odpor ke kouření je dodnes.

Aby mohl čtenář pochopit, že bylo možno ve věznici kouřit, i když to bylo přísně zakázáno, nebylo jak cigaret tak ani sirek, a přece se vesele kouřilo. V každé věznici jsou nějaké skupiny vězňů s menšími tresty anebo kteří mají už větší část trestu odseděnou či odleženou, a z těch se tvoří takzvaná komanda, která chodí na práci kolem věznice a i mimo, na stavby, pro nákupy do města, na práci k rolníkům apod. Tito vězni mají možnost styku s civilními osobami, i když je to zakázáno a jsou přitom strážci a přestože po příchodu do věznice jsou všichni vězni důkladně prohlíženi, vždycky se něco přinese (viz náš příchod do káznice). Za měsíce a roky se téměř každý takový vězeň stane virtuosem v přechovávání cigaret, tužek, sirek, nabroušených kousků plechů coby nožů apod., asi jako ti kouzelníci, které vídáme na obrazovkách.

Má prvá zkušenost. Už jsem řekl, že nás bylo na světnici-ložnici stodvacet. Takový menší sál. Ve stěně z chodby byla čtyři tzv. pozorovací okénka asi čtyřicet krát třicet centimetrů, jimiž mohli bachaři kontrolovat z chodby dění uvnitř ložnice. Každý vězeň měl přidělené lůžko dle plánu, který visel na stěně u dveří, nad kterýmž dohlížel velitel světnice, dvojnásobný vrah se třiceti roky trestu, z nichž už měl dvacetpět za sebou. Ten rozhodoval, kdo kde může spáti.

Vedle mne ležel vězeň jménem Florián, původem Čech od Břeclavi, a odpykával si trest 25 let vězení za vraždu hospodské. Měl už dvacetdvě léta za sebou. Česky už téměř zapomněl a mluvil raději německy. Tázal jsem se ho, jak to mohl vydržet, dvaadvacet let jenom ve dvou místnostech, tj. z ložnice do ševcovny a obráceně, mimo

desetiminutovou procházku na malém dvorku, kde se chodilo v trojstupu na kruhu asi deset metrů průměru, až se z toho hlava točila, když bachař zapomněl dát povel:

„Kehrt euch!“

Jeho odpověď byla taková:

„To máš nejhorších těch prvních pět let. Potom už to utíká.“

Byli tam vězni téměř všech evropských národností. Nejvíce ovšem Němců předválečných s velkými tresty, tedy opravdoví zločinci. Ti měli mezi sebou jakýsi řád, který respektovali i bachaři. Když totiž některý z vězňů něco vyvedl v neprospěch ostatních, žaloval apod., tak byl po večeři dobit, až zůstal ležet v bezvědomí. Na druhý den byl modrý jak trnka, ale žádný bachař se nezajímal proč a dobitý si také nikomu nestěžoval. Záchod byl domeček uprostřed sálu jednosedadlový a byly u něj zvláště v noci fronty jako na maso. V sálu-ložnici i v dílně se nikdy netopilo. Okna byla jednoduchá, dosti velká, nezamřížovaná a přes celý den i v zimě otevřená. Před spaním jsme museli spodní kalhoty vysvléct a pověsit na hřebík na čele lůžka.

Teď následuje, co se odehrávalo téměř pravidelně jednou až dvakrát týdně a co jsem tenkrát viděl já poprvé. Jednoho dne po večeři nastal mezi vězni nějaký divný ruch. Na lůžkách proti těm pozorovacím okénkům si vězni posedali tak, aby nebylo dobře vidět dovnitř. Domníval jsem se, že bude zase nějaký soud. Čtyři vězni v uličce mezi lůžky něco kutili. Viděl jsem, jak jeden nožem vyrýpl v boční desce lůžka jakousi štěrbinu, do níž zatlačil kousek kamínku-křemene asi jako hrách velikého. Další měl z dratve udělanou jakousi smyčku-osmičku, doprostřed přivázal vojenský ocelový knoflík. Jak tu dratev natahoval a povoloval, ten knoflík se rychle otáčel. Byl to takový bzučák, se kterým jsme si jako kluci hrávali. Třetí škrabal nožem celuloidové držátko zubního kartáčku na jakousi vlnu. Ten hlavní z nich, asi dirigent nebo režisér a hlavně majitel dvou špačků (což v daném případě je hodnost nejvyšší), které vytáhl v papíře zabalené ze špice jedné boty, rozdrtil je do novinového papíru a ukroutil z toho něco trochu se podobajícího cigaretě.

Toto dění zbožně pozorovali téměř všichni vězni sedící na svých lůžkách a v jejich očích bylo vidět přímo dravou touhu, v níž byla zároveň obsažena beznaděj: Alespoň jednoho polknutí zázračného kouře, oběti zápalné.

Tak a teď se ten s tím bzučákem přiblížil k tomu křemínku a hned sršely jiskry jako u brusky. Přistrčili k tomu tu nakrouhanou vlnu z toho zubního kartáčku a hned vybuchl plamen asi jako velký kopací míč. Jeden k tomu přiložil kus hadru, který shořel na jakýsi troud, který hned dobře uschovali a do kterého později chytli ty jiskry, jimiž se rozžhavil a bylo možno jím zapálit cigaretu.

Při tom vybuchnutí toho plamene si ten režisér-majitel zapálil tu cigaretu, zbožně nasál kouř a velmi dlouho si jej v plících držel a konečně ústy jako gejsírem vyfoukl. Před ním připraveni dva stojící vězni vyfouknutý kouř nasáli do sebe a po pozdržení pomalu to nosem pouštěli ven. Kolem nich však už byla skupina asi pěti vězňů, kteří kouř vdechovali dále a snažili se, aby ani jedna molekula nezůstala nevyužita.

Kouřící majitel po třech čtyřech dlouhých šlucích-zátazích se rozhlížel po světnici jako generál po vítězné bitvě. Spočinul pohledem na jednom vězni sedícím na patrovém lůžku, malý pokyn a zbožně hledící skokem byl dole u majitele a ten mu dovolil jeden šluk, tj. přidržel mu sám cigaretu u úst a asi po dvou vteřinách mu ji zase odtrhl. Štěstím a přízní osudu poctěný se vrátil na své lůžko a jeho tvář měla vzezření člověka, který vyhrál milión. To se opakovalo ještě se dvěma či třemi vězni, než cigareta zemřela na úbytě. Taková divadelní představení jsme mívali jednou, někdy i dvakráte týdně. Vstup byl volný k stání i sedění.

Také asi jednou týdně nám přes den v naší nepřítomnosti rozházeli lůžka a kde něco našli, tužku, cigaretu nebo špačka či ten troud, dostal dotyčný deset až čtrnáct dnů vězení. V matematice bychom tomu mohli říct nebo nazvat: vazba na druhou. To vězení totiž byly čtyři cely nad pekárnou, kde bylo pekelné horko a vězeň dostal pouze ráno půl litru vody a poloviční dávku chleba na celý den. To byla hotová mučírna žízní. Po návratu z tohoto vězení vypadal každý žlutý jako Číňan. V takovém případě se projevovala vězeňská solidarita tím, že vrátivšímu se trestanci z tohoto pekárenského vězení každý ukrojil a daroval kousíček chleba, takže takovému se najednou sešla dávka na tři i čtyři dny.

O vězních různých národů i přesvědčení

Bylo mezi námi osmnáct Francouzů. Mnoho z nich bylo učitelů i profesorů. Přestože u nich inteligenti převažovali, často se mezi sebou poprali. Zajímavé bylo u nich to, že Tomáše Baťu znali jako školského pokusníka či reformátora a ne jako ševcovského továrníka.

Když jsem tak pozoroval vězně jiných národů, nejcharakternější mně připadali Srbové. Snad proto, že byli obyčejní prostí lidé, kteří když něco řekli, mohl se na to člověk spolehnout. U těch vzdělaných příslušníků jiných národů bylo nutno přemýšlet, jak to myslí nebo co za tím vězí

U Srbů neexistovalo, aby některý z nich nadával na krále Alexandra či Petara nebo Tita, kdežto náš inteligent při rozmluvě s bachařem si zanadával na Dr. Beneše, T. G. Masaryka nebo Stalina ne proto, že by byl proti nim, ale aby si ohřál u bachaře „polívčičku“. Některý se omlouval tím, že chtěl z bachaře něco „vytáhnout“.

Pro vězně, kteří měli slabý spánek, bylo utrpením poslouchat v noci chrápání třeba třiceti vězňů najednou. Když jsem se někdy přes svůj tvrdý spánek probudil, byla to pro mne zábava je poslouchat. Byly totiž v tom chrápání velké rozdíly hlavně co do síly zvuků a tónin. Někdo troubil jako slon, někdo chroptěl jako umírající a některý jakoby se pokoušel o hudební produkci. Do toho ještě zasahovalo staccato lehkých kulometů a jednotlivé rány lehčích hmoždířů, vždycky po večeřích s přídavkem tekoucího sýra. Stávalo se běžně, že ten velmi chrápající se probudil a začal nadávat ostatním, třeba i nechrápajícímu sousedu, že chrápe a on že nemůže spát. Podobné projevy egoismu byly časté i při jiných věcech.

Za nějaký čas nás přemístili na jiný sál, kde byla už jednoduchá lůžka „v přízemí“ a bylo nás tam pouze šedesát. V tom menším počtu jsme lépe znali jeden druhého. Bachaři ve věznici Kaisheim byli většinou staří tatíci, až na jednoho metrákového asi esesáka

středních let jménem Lehmbeck, já bych ho přeložil na hliniště. To byl pravý fackovací panák. Neměl nic na práci a jenom chodil po ústavu a bez jakékoliv příčiny, když potkal vězně, tak mu dal facku. Měli jsme dojem, že ti ostatní bachaři ho také neradi vidí, protože nás na něho upozorňovali, abychom si dali pozor. Měli sami před ním respekt, asi měl i vyšší stranickou funkci.

Mezi námi Čechy na tomto novém sále-ložnici byl také vězeň František Černý, recidivista, kontrolující bytová zařízení, hlavně nočních stolků a pohozených šatů, a to výhradně v prvém poschodí. Byl odněkud ze severních Čech, bavil nás několik měsíců vždy, jak jsme ulehli. Vyprávěl, jaké trampoty ho potkávaly při jeho zaměstnání bytového zloděje. On, jak sám říkal, byl specialista na vykrádání bytů za noci, a to výlučně v prvém poschodí, a to pouze od jara do podzimu. Na zimu, když neměl smůlu, jezdíval k moři. Proč výlučně v poschodí? Protože od jara do podzimu, když lidé spí, nechávají si otevřená okna v domnění a jistotě, že v poschodí se jim nemůže nic stát.

František Černý nebyl jen obyčejný zloděj, on byl také filosof a psycholog. Říkával nám: Podívejte, ženy, to jsou takoví pořádkumilovní tvorové, kteří než jdou spát, sundají hodinky, náramky a spolu s peněženkou dají pěkně do šuplíku nočního stolku. Šaty dají pěkně na ramínko a zavěsí. Chlapi? Toť nepořádnost sama. Přehodí ledabyle kabát na židli a přes to kalhoty a ta peněženka se stovkami přímo lákavě nebo výhrůžně trčí z té kapsy, jakoby chtěla říci: Člověče, vezmi si mne, mně je to jedno, kdo mne má.

Pokusím se zopakovati alespoň jednu jeho večerní přednášku a jeho charakteristiku. Netvrdím, že to, co nám vyprávěl, je všechno pravdou, ať si tu pravdu či pravděpodobnost posoudí každý sám. Podotýkám jenom, že člověk opojený alkoholem mluvívá často pravdu a podobně vězňové s většími tresty a zvláště v tak pohnutých dobách, jako byla druhá světová válka, když už na tom nezáleželo, protože možnost návratu nebyla velká.

Necháme proto slovo Frantovi Černému:

„Tak jsem si řekl, že to vezmu letos od Kolína na Hradec a dále až jak bude třeba k Náchodu. Zastavil jsem se v Praze u pojišťovny (řekl jméno), kde jsem jim naznačil svůj úmysl, a to proto, aby mohli tím směrem poslat agenty pro pojišťování bytů proti krádeži a potom také pro případ, kdybych měl smůlu a byl chycen, aby mne její advokáti z basy brzy vysekali. Tak jsem šel já napřed a oni asi týden po mně.

Přijel jsem taxíkem do nějaké větší vesnice nebo města, ubytoval se v hotelu a den dva chodil na procházku, při níž jsem si zkušeným okem všímal domů a vil s byty v poschodí. Přitom mé zraky ovšem také hledaly, kde stojí nějaký žebř u stromu v zahradě anebo je pověšen někde na zdi pod střechou. Na vyhlédnutém místě jsem si dával pozor, kdy zhasli a po půl hodině jsem donesl žebř, postavil k otevřenému oknu a vylezl nahoru. V okně byly tři květináče, tak jsem jeden vzal a položil tiše bokem do místnosti na podlahu. Přitom to trochu kleplo a paní se probudila. Drcla do svého muže a říká: Oldřichu, podívej, my jsme přece měli v tom pravém okně tři květináče a jsou tam jenom dva! Dej pokoj, ty

vždycky cosi vidíš, obrať se na druhou stranu a spi, ať to nevidíš! Tak jsem deset minut počkal, a až začalo chrápání dvojhlasně, šupl dovnitř, vzal jsem si peněženky, hodinky a náramky a šel pryč. Žebř jsem dal někdy zpět, ale obyčejně zůstal na místě. Kolikrát se stalo, že už jsem byl ve světnici, některý z mých hostitelů se probudil, šel na hrníček a pak dlouho neusnul, nebo se probudil i ten druhý a začali se bavit, a to je strašně zle, když se chce člověku zakašlat, nebo kýchnout. I to se mně stalo, to bylo křiku. Měl jsem pak pilno dolů."

Vyprávěl dále, že byl mnohokráte svědkem nočních intimností a jednou že byl dokonce uvítán v okně něžnými slovy:

„Miláčku, pojď dál, to jsi hodný, žes dodržel slovo a přišel. Obdivuji tvoji odvahu."

Největším nepřítelem bytových zlodějů že nejsou četníci, ale pokojoví psi tzv. pinčli. Ten že spí stočen do klubka, a když na něj zloděj šlápne, začne strašně řvát a zakousne se do nohavice nebo do lýtka a nepustí, ani když je po něm. Jinak prohlašoval Franta Černý, že on si už svoje užil, všechno mu už je fuk a kdyby se na něho kdokoliv odvážil, že co by měl po ruce, tím by ho zabil. Proto při jeho nedorozumění s jinými vězni jsme zasahovali. Jednak proto, že byl Čech, s tím, že jsme vysvětlovali jeho povahu a jaká nepříjemnost pro všechny by z toho mohla vzniknout.

Bylo to v zimě. Venku mrzlo až praštělo. Na našem sále bylo zima k zmrznutí. Prostěradla i povlaky byly silně škrobené a žehlené, takže při doteku místo zahřívání to studilo, jakoby si člověk lehal na plech.

Proto většina vězňů šla spát ve spodních kalhotech. Zpočátku jen ti odvážnější a co byli vzadu dále ode dveří, ale za pár dní všichni.

Ve věznici se všechno závidí. Ještě více než v občanském životě. Třeba i čtení knih. Hodně jsem četl. Protože světlo bylo uprostřed stropu a my měli lůžka hlavou ke zdi, kde byl polostín, ustlal jsem si hlavou k uličce, tedy pod světlo, které mně dopadalo přímo na knihu. Často jsem tak usnul a byl jsem za to spoluvězni plísněn, že mám pořád jakési extrabuřty a budili mne, abych si lehl jako ostatní.

Jednoho toho zimního večera jsem zase usnul v obrácené poloze. O půlnoci přišel fackovací panák Lehmbeck v napitém stavu přímo z hospody, přinesl si asi metr dlouhý smeták a začal odkrývat spící vězně, jestli nespí ve spodních kalhotech. Každého tím smetákem za velkého řvaní jeho i postiženého několikrát praštil. Tím křikem se všichni probudili a rychle kalhoty svlékali a snažili se je nepozorovaně zavěsit, což bylo těžko proveditelné. Proto je házeli vedle lůžka, že tam spodky spadly a při tom každý předstíral, že spí. Bachař Lehmbeck ale bil jednoho vedle druhého.

Už se pohroma blížila ke mně jak na vojně při raportu na „levém". Kalhoty jsem sice měl už skopané v „nohách", chtěl jsem se ještě obrátit do normální polohy, protože rány po zadku jsou snesitelnější nežli po hlavě, ale už na to nebyl čas. Proto jsem raději předstíral tvrdý spánek a očekával nadzvednutí přikrývky a rány. Bijce Lehmbeck nadzvedl mou přikrývku a místo nohou a zadku tam uviděl hlavu. Nějak se nad tou změnou pozastavil, asi si to nemohl hned srovnat v hlavě, že takový zadek ještě neviděl,

bez bití pustil přikrývku a začal bíti vedle souseda. Proč mne nebil, je mně dodnes záhadou. Snad proto, že jsem spal obráceně.

Teď už byla většina vězňů pobita smetákem a nastalo velké vzrušení a napětí, neboť fackovací panák se blížil k lůžku Franty Černého. Jisté bylo to, že jakmile ho udeří a Franta, kterému je všechno fuk, se do Lehmbecka pustí, tak se ostatní na něho také vrhnou a roztrhají Lehmbecka na kusy. V takovém případě by byl nejméně každý desátý ne-li více zastřelen. Napětí vrcholilo. Lehmbeck u Černého nadzvedl přikrývku a začal ho mlátit. Franta Černý ani nepípnul. Lehmbeck ztřískal ještě asi deset posledních a odešel. Franta Černý byl jediný z nás zraněný. Měl přeseknutý sval na ruce a krvácel. Přestože byl v krvi, nezmohl se na žádný odpor. Od té doby jsme věděli, že mu není všechno fuk a že má strach ze smrti jako každý druhý. Odnesl jsem to já, a to proto, že jediný jsem ušel bití, asi proto, že jsem spal v obrácené poloze.

Jiný kraj, jiný jazyk, jiný mrav, jiný zvyk

Jak už bylo řečeno, kdo se při příjmu do káznice přihlásil, že bude chodit do kostela, tak už musel jít každou neděli i svátek. Pokud bylo teplo, tak to byla změna, ale až nastala zima, bylo v tom kostele ukrutně chladno. Stejně už nám bylo zima na sále a jít ještě do větší zimy v kostele se ani těm nejzbožnějším nechtělo, ne tak jinověrcům nebo z konfessionslos, kteří se domnívali, že na tom vydělají.

Byli jsme na sále pouze tři ze šedesáti, co jsme se při příjmu k tomu nepřihlásili, a teď naši kamarádi spoluvězni po nás chtěli, abychom místo nich chodili do kostela, že prý oni jsou se zdravím na tom hůře. Snad se některý cítil nemocen, ale také u někoho to byla chytrost, žádné čáry. To však nebylo tak jednoduché, z toho koukal arest, tj. deset až čtrnáct dnů v celách nad pekárnou, a to už nebyl žádný špás. Totiž: Kdo šel za jiného do kostela, musel se při nástupu na chodbě hlásit jménem toho, koho zastupoval i s jeho kázeňským číslem. A obdobně: Ten, co zůstal na sále se při kontrole, které se každou neděli prováděly, musel hlásit jménem i číslem toho druhého. Stačilo malé přeřeknutí jednoho a už byli oba v pytli a octli se hned v arestu. Riziko bylo ještě v tom, že službu při odvodu do kostela mohl míti známý bachař, který si výraznější jména a postavy pamatoval. Já jsem byl v kostele za kamarády celkem jenom čtyřikrát. To raději potom jsem půjčoval svůj kabát a raději jsem se drkotal zimou na sále.

Chodba z věznice ústila přímo do kostela, a to přibližně v místě sakristie. Uvnitř kostela to vypadalo jako ve zbrojnici. V lodi kostela byly po obou stranách u zdi asi ve výši metr padesát lavice, na kterých sedělo po osmi mužích v přilbách, ozbrojených samopaly v pohotovosti. Kůr byl od lodi oddělen silnou mříží, za kterou bylo vidět nahoře hlavně dvou kulometů. Před oltářem, zády k němu po obou stranách stál voják s puškou v pozoru a nehnuli se ani při pozdvihování nebo při přijímání.

Ministranta i kostelníka dělal jeden známý bachař. Na začátku i na konci mše přinesl docela obyčejný plechový kbelík jako třeba na uhlí plný vody, v druhé ruce jakousi kulatou štětku s delším držadlem, kterou podal faráři, a pak šli spolu od oltáře, bachař, napřed do uličky mezi lavicemi. Farář namáčel štětku ve kbelíku a čáchal na nás tu vodu, napřed na jednu stranu lavic a při zpáteční cestě na druhou. Při té pekelné zimě to nebylo nic příjemného dostat takový čachanec vody na hlavu.

Protože většina vězňů neuměla německy, případně neznala noty v modlitebních knížkách, tak podle toho také vypadal ten zpěv. Když jsem byl já v kostele, stalo se dvakráte, že při mši se farář otočil a zvolal hlasem velikým: Nebudete-li pořádně zpívat, nedostanete dnes oběd! Tak jsme začali zpívat, lépe řečeno řvát, až jsme měli i strach, aby nám chrámová klenba nepadla na hlavu. Je třeba říci, že ten kostel je krásný, gotického slohu, a celý je postaven z travertinu i pilíře uvnitř jsou z travertinových kvádrů. V Bavorsku se oslavuje Panna Maria jako nevěsta Ducha Svatého; modlitby k ní začínají:

„O'du heilige Maria, du Braut des heiliges Geistes…" (Ó, ty svatá Mario, nevěsto Ducha Svatého…)

Po první světové válce jeden dělník na Valašsku, bývalý voják, modlil se to samé, asi to slyšel od některého vojáka Bavoráka, a byl za to u soudu pro urážku Panny Marie a církve svaté.

Z oken sálu-ložnice jsme dobře viděli do veliké, krásné klášterní-kázeňské zahrady, která byla obehnána zděným, nepříliš vysokým plotem. V jednom jejím rohu u zdi byla márnice a často jsme viděli odvážeti rakev. Hned vedle za tou zahradní zdí byla menší vilka, kde byla porodní asistentka a tu jsme zase často viděli v poklusu, snad šla nakupovat, ale spíše pomáhat novému člověku na svět, což bylo symbolické.

Nemoci, lékařské prohlídky

Když se někdo cítil nemocen, anebo chtěl se pokusit simulovat, tak se hlásil zum Hausarzt (k domácímu lékaři). Bývalo nás v čekárně-ordinaci čtyřicet až šedesát najednou. Dle počtu postavili nás saniťáci do řad. Po vysvlečení do košile zaujali jsme stoj rozkročný a na povel vorbeugen (předklonit) jsme předpažili a předklonili se. Saniťák šel podle každé řady předkloněných a zasunoval do konečníku teploměry. Asi po pěti minutách bral teploměry zpět do krabice. Každého, kdo neměl třicetdevět celých šest desetin stupně Celsia, drcl kolenem a někdy i kopl do zadku, což znamenalo se obléci a zmizet. Pouze ti, kdo měli vyšší horečku, byli předvedeni do kázeňské nemocnice.

Těžko, přetěžko bylo si zasimulovat. Ale přece.

Jednoho večera přišel za mnou vězeň Pražák, jméno jsem bohužel zapomněl (byl jako mladík nasazen na práci do Německa a pro útěk se ocitl ve věznici), a dával mně kousek chleba, že jde příští den na marodku a až přijde z nemocnice zpět, abych mu pak dal za něj kousek margarinu, který jsme dvakrát týdně dostávali k večeři velikosti kostky cukru. Říkám mu:

„Na to máš dost času, vždyť nevíš, jestli se ti podaří tam zůstat." Vypadal totiž velmi dobře a zdravě.

„Já to mám jisté," řekl.

„No, to jsem zvědav.“

Následující den šel na marodku a skutečně tam zůstal. Když se za čtyři dny vrátil, já mu dal tu kostku margarinu a ptal se ho:

„Prosím tě, jak jsi to udělal, že se ti to podařilo?“

„Hmm, víš, povím, ale zadarmo ne, za jednodenní dávku chleba.“ Smluvil jsem to na polovic a on řekl:

„To máš jednoduché. Večer si nacpi do konečníku soli a ráno tam máš nejméně jednačtyřicet stupňů.“

Podotýkám, na každé světnici visela na stěně krabička se solí, která se často doplňovala. Snad někdo řekne: Neestetické. Ale na hrubou látku hrubá záplata.

Malé příčiny, velké následky

Ještě když jsme byli na sále s patrovými lůžky, spal jsem dole v „přízemí“ a nahoře nade mnou učitel František Říčánek z Kunovic u Uh. Hradiště. Protože ho trápila revma a těžko se mu nahoru lozilo, tak jsme si místa tedy lůžka vyměnili, ovšem bez vědomí velitele světnice, protože bychom museli mu za to něco dát. Tabulky se jmény jsme ovšem museli nechat na místě, takže já jsem spal na lůžku s tabulkou F. Říčánek a on s A. Orlita.

Při tom ševcování jsme opravovali vojenské boty, které byly často od bláta, krve, kravinců apod. Přestože jsme měli zástěry, které nám často měnili, přesto se ta nečistota nějak dostala k tělu. Jednoho dne jsem při odpočinku „v kanceláři“ zjistil, že mám na břiše jakási velmi malá zvířátka. Potřel jsem uvedenou část těla zbytkem jídla v misce, aby měla jakési to živné prostředí a mohla se bez sociálních problémů rozšiřovat, neboť to byla velká naděje pro marodku, sen každého chovance, a na tyto věci byli němečtí lékaři opravdu velmi přísní. Za dva-tři dny, když jsem zjistil populační příliv a hlásil to u raportu, byl jsem ihned poslán k lékařské prohlídce. Podotýkám předem, že vši to v žádném případě nebyly, nýbrž nějaká daleko menší mírumilovná zvířátka na hranici viditelnosti, červená a velmi rychle se pohybující.

Sotva se doktor na to podíval, okamžitě mne dva sanitáři museli odvést do zvláštní malé místnosti, vysvlekli donaha a převedli do koupelny. Celého mne namazali jakousi voňavou mastí jako mumii a posadili do vany s teplou vodou, kde mne umývali dvě hodiny, než tu mast smyli. Pak mně dali čisté prádlo a odvedli do nemocniční samotky. Požádal jsem o knihy, abych měl co číst a bylo mně hej.

Jeden srbský lékař-vězeň, který v té nemocnici dělal jakéhosi vrchního saniťáka, když zjistil, že jsem Čech, mne několikrát navštívil i kousek chleba navíc donesl. Od toho jsem se dověděl, že jsem měl v Breslau dvakráte uplavici, a velmi se divil tomu, že jsem to přežil. On to viděl v mých papírech. Docela dobře jsme se spolu domluvili. Co nebylo rozumět srbsko-česky, jsme si pomohli česko-srbsko-německy. Jméno jsem bohužel už také zapomněl. Oni Srbové jsou totiž samí Jovanoviči, Filipoviči, Vladislajeviči apod. a to se těžko pamatuje.

Lékař nařídil desinfekci mého ložního prádla, a proto saniťáci došli na sál a vzali prádlo a slamník z lůžka, kde byla tabulka Albert Orlita. Jenže tam spával br. František Říčánek. Proto když přišel po práci ze ševcovny musel si chtěj nechtěj lehnout do svého, tj. mnou zamořeného lůžka. Za pár dní se ocitl taktéž v nemocnici a lékař nařídil desinfekci prádla celé světnice. Za necelý týden jsme se oba vrátili zpět na světnici a naší zásluhou měla celá předčasně čisté prádlo.

Těm co věří v telepatii

Bylo nás doma šest dětí, já nejstarší. Jedna naše vdaná teta byla bezdětná, a proto tou její láskou k dětem podělovala nás. Když už jsem byl mládenec a byla u nás muzika, ona v kroji chodila téměř na každou, tak jsem jí vždy koupil sklénku „babské“, tj. čokoládové neb griotky, a ona podělila své sousedky a měla z toho velkou radost. Když jsem byl odsouzen a potom domněle mrtev, nechala mně v rodné vsi na kostele odzvonit.

Jednoho dne v kaisheimské ševcovně jsem cítil, že mně něco chybí, pozbýval jsem náladu a najednou v duchu jako ve skutečnosti vidím tu svoji tetu, Anděla se jmenovala, jak se na mne dívá nějak divně a hned zase jakoby tancovala a tak pořád dokola. Přes denní světlo se mně před očima pletly barvy jejího kroje. Přitom mně bylo nějak neveselo. Přestože jsem měl tvrdý spánek a mám jej dosud, i v noci jsem se často budil, protože mne její vidina pronásledovala celou noc. Tak to trvalo tři dny. Asi za týden jsem dostal z domu dopis, v němž mně žena oznamovala, že teta Anděla zemřela na rakovinu, a následovalo datum. Tři dny před smrtí že neustále volala, že ona nesmí umřít, že musí dočkat mého návratu. To datum těch třech dnů souhlasilo přesně s mým viděním a nepokojem. Považoval jsem toto za věc náhody. Když jsem před dvěma lety ležel v nemocnici a jeden mladý pacient měl transistorové radio velikosti trošku větší krabičky od sirek a pouštěl z toho Ameriku, Londýn, Moskvu na plné pecky až to řvalo, tak jsem si na tu příhodu s tetou vzpomněl a od té doby se domnívám, že na tom přenášení myšlenek něco je. Totiž na tom mozkovém vysílání a příjmu.

Odposlechnuto při ševcování

To byly příhody většinou spíš veselejšího rázu. Do následujícího vyprávění se mně ani moc nechce. Ač nerad, svědomí mne nutí, abych to vyjevil. To je ale pro pevnější nervy.

Sousedem v ševcovně u vedlejšího stolu byl vězeň, bývalý voják Wehrmachtu, Rakušák. Nekamarádil se s nikým, málo mluvil a nejevil žádný zájem o druhé. Asi po půl roku jsme se dostali do řeči a ptal jsem se ho, co je, co má, jaký trest apod. Dával vyhýbavé odpovědi, ale nakonec se přiznal, že má doživotně.

Proč? Neodpověděl. Později, až se dověděl, že já měl sekeru, tak se trochu rozpovídal, ale zavázal mne mlčením na čestné slovo. Doufám, že to platilo do konce války, a to války Německem prohrané. Vyprávěl ve stručnosti toto:

„Po obsazení Rakouska německou armádou jsem musel narukovat a zúčastnil se války v Polsku a Rusku.

V jedné polské vesnici se ztratili čtyři němečtí vojáci. Obyvatelé vesnice byli vyzváni, aby vojáky živé nebo mrtvé vydali, jinak že bude každý desátý z vesnice zastřelen. Vojáci se nenašli, a proto byla odpočítána desetina obyvatel a postřílena. Když ani to

nepomohlo a vojáků nebylo, vyhnali všechny obyvatele za vesnici na zamrzlý rybník, nechali vysekat díry do ledu a pohrozili, jestliže vojáky nevydají, že jejich děti naházejí pod led. Vojáků opět nebylo, tak jednoduše všechny postříleli."

Když Němci 22. června 1941 přepadli Sovětský svaz, tak někde u Brestu Litevského (kde byl utvořen první tzv. kotel, tj. obklíčení větší části vojska), když tam dorazilo německé vojsko, nahnali všechny obyvatele, muže, ženy i děti do vagonů-dobytčáků, nacpali je tam jako sledě, že se nemohli ani hnout, tak to dělávali i s námi vězni, a dvéře uzamkli. Mezitím sovětské vojsko udělalo protiútok, Němci museli trochu couvnout, a tak se stalo, že vlak s těmi obyvateli nemohl odjet a zůstal téměř dva týdny na místě. K vlaku nemohli Němci ani Rusové, protože nádraží bylo pod palbou z obou stran. Za dva týdny, když Němci postoupili dopředu a vagony byly otevřeny, byli všichni lidé uvnitř mrtvi, děti že byly z větší části snědeny a mnozí že byli prokousáni do vnitřností druhých, hlavně žen. Tenkráte bylo velké vedro a většina z nich žízní zešílela, takže snad ani nevěděli, co dělají. On, když potom dostal dovolenou, už se k vojsku nevrátil a utekl do hor.

Byl chycen a měl býti zastřelen. Snad zásahem jeho ženy byl mu trest změněn na doživotí. I když je známo mnoho ukrutností, které Němci provedli, tyto snad byly nejhorší a nejstrašnější. Původci a viníci takových zločinů měli by být všichni bez jakýchkoliv politických ohledů přísně potrestáni.

Bohužel v roce 1949 jsme četli výrok generalissima Stalina, že on odpouští Němcům všechny zločiny i válečnou náhradu, a dokonce bylo ze Sovětského svazu tenkráte propuštěno několik desetitisíců německých trestanců, kteří si měli své tresty dle dohody s generalissimem Stalinem odpykati v německých věznicích. Nestalo se tak. Naopak, každý dostal doma šedesát tisíc marek, aby si mohl postavit domek a založit rodinu.

Jméno toho vězně vojáka jsem už zapomněl. Byl ale s námi ještě jeden Rakušák, jménem Sommer, byl politický vězeň a jinak rakouský sociální demokrat. Dnes by mohl míti kolem šedesáti let. Jistě je v rakouském spolku politických vězňů.

Bylo ještě mnoho drobných příhod z vězeňského života v Kaisheimské věznici, ale takové a podobné byly i v jiných a jsou už vícekráte napsány.

DONAUWÖRTH

V muniční továrně

Přešel rok 1943 a začal 1944. Naděje na skončení války, poražení Německa a naše osvobození byla už velká, ale stále to vypadalo ještě na delší dobu. Čekali jsme na druhou frontu, tj. invasi do Francie, a ta pořád nepřicházela.

Na začátku roku 1944 začali v Kaisheimu dávati dohromady komanda pro muniční továrnu v blízkém, sedm kilometrů vzdáleném Donauwörthu na Dunaji. Zpočátku tam posílali vězně, kteří měli už větší část trestu za sebou, ale nakonec nás tam nahnali všechny, tedy i těžké zločince.

Také skupinu, ve které jsem byl, vozili denně na nákladním otevřeném autě tam i zpět. Továrna byla mezi nádražím města Donauwörthu a řekou Dunajem, takže jsme projížděli celým městem. Bylo to město asi s čtyřmi až pěti tisíci obyvatel, úplně středověkého rázu, úzkých ulic, patrových domů se špičatými štíty obrácenými do ulice a těsně vedle sebe. Na malém kopečku kostel. Zdi na domech v ulicích byly pomalovány nápisy a šipkami, mimo nápisy V, tj. Viktoria-Vítězství, a Heil Hitler byly to hlavně LK, tj. Luftschutzkeller (protiletecký kryt), a to téměř na každém domě s nápisem pro kolik osob a odkud.

Zpočátku, když jsme se dozvěděli, že tam jezdí komanda lehčích vězňů a že dostávají na svačinu přídavek půl litru piva, tak jsme jim my „těžcí“ záviděli. Po tolika letech pivo! Když jsem ale byl dovezen na první směnu, tak jsem byl hrozně rozčarován a zklamán, neboť továrna byla v tak výhodném místě pro bombardování, v trojúhelníku mezi velkým nádražím na pět směrů a druhou stranou těsně u Dunaje, přes který vedly velmi blízko sebe tři velké železobetonové mosty. A vedle nádraží ještě město.

Na továrním nádvoří se prohánělo celé množství elektrických vozíků, tj. ještěrek, naložených osoustruhovanými granáty různých velikostí, které odrážely sluneční paprsky snad kilometry vysoko. Některé vozíky byly zase naloženy granáty žhavými od lisů, které zase zářily červeně. Mimoto byla poblíž velká halda třísek od soustruhů, která zářila všemi barvami, jako by to byly drahokamy.

Hned při první směně jsem měl obavu, že budeme bombardováni, protože byl několikráte trouben poplach. Hrůzu budily tabulky na zdech hal, kde bylo psáno: Die Strafgefangene bleiben über den Angriff an seinen Stellen (Trestanci zůstanou přes poplach na svých místech). To znamenalo, kdyby byla zasažena některá z pecí, tak bychom byli ihned upečeni na červeno. Vypadalo to, že tam bude náš konec. Nač bylo to všechno snažení o záchranu zdraví a života po tak dlouhou dobu?

V továrně pracovalo snad tři tisíce lidí. Na nádvoří byly velké hromady ocelových hranolů pět metrů dlouhých. Podobalo se to skladišti dřeva na pile. Z těch hranolů řezali a lámali kostky do pecí na výrobu granátů. Vyráběly se tam i některé součásti pro V-1 a V-2. Tak to je zatím o té továrně jen zhruba.

Po dvou týdnech převážení autem nás „těžké“ ubytovali v dřevěném baráku postaveném v továrním prostranství asi 150 metrů od hal. Barák byl obehnán drátěným, čtyři metry vysokým plotem. V baráku byl též byt pro jednoho bachaře a strážnice. Bylo nás v něm 148 vězňů, a to asi čtyřicet Čechů, hodně Italů, něco Srbů a Francouzů a pár Němců. Postele opět patrové.

Napřed si něco povíme o ohrožení našich životů, jakož i ostatních obyvatel.

Každý den bylo troubeno průměrně deset Voralarmů (předpoplachů) a pět Alarmů (poplachů). Ty sirény pekelně kvílely, zpočátku z toho šel mráz po zádech, ale brzy jsme si zvykli. V noci bývaly jenom dva až tři poplachy.

Po dvou týdnech, ve kterých jsme museli zůstat při poplachu v halách, začali nás bachaři vodit do těch železobetonových krytů, protože dělníci už tam nechtěli jít a raději utíkali do polí. Ty kryty byly snad sto metrů dlouhé a dobře vybetonované, ale šla z toho hrůza, člověk měl dojem, že je v hromadném hrobě. Byli jsme v těch krytech celkem pětkrát. Pak už v trojstupu s námi klusali bachaři podél Dunaje kilometr až dva k lesu, neboť z jiných končin Německa docházely zprávy, jak to s těmi kryty dopadá, a přestože na těch krytech v Donauwörthu byly nápisy, že jsou to nejlepší kryty v jižním Německu a naprosto jisté, nikdo tomu už nevěřil. Jedna taková zpráva říkala, že při bombardování

Hamburku bylo zasaženo metro pod Labem, v němž byly přednostně ženy s dětmi a deset tisíc že se jich utopilo.

Bylo žalostno se dívat na prchající dělníky z továrny a hlavně na prchající obyvatele z města, to byly ponejvíce ženy s dětmi. Obyvatelé města také už nechtěli do svých krytů, kde měli všechno možné zaopatření, a také raději utíkali z města pryč. Ty ženy obyčejně utíkaly s dvěma kufry, v každé ruce jeden a třeba s dvěma i třemi i více dětmi. Běžely vždy asi třicet až čtyřicet metrů, kufry postavily a vrátily se pro děti. Jedno vzala na záda, malé na jednu ruku, druhou rukou vzala třetí a to odrostlejší cupitalo za ní. Takto se snažily doběhnouti ke svým kufrům, kde měly asi to nejcennější a snad nejpotřebnější, děti položily a utíkaly zase s těmi kufry a to se mnohokráte opakovalo. Při tom útěku často zakoply, svalily se i s dětmi, ty křičely, nikdo se o ně nestaral ani nejevil zájem, každý chtěl býti co nejdříve co nejdále od místa možného bombardování. Organizátoři Volkssturmu či Hitlerjugendu nebo protiletecké obrany pravděpodobně utíkali první.

Když jsme doběhli na kraj křoví nebo lesa, museli jsme si posedat a ani se nehnout. Dívali jsme se vzhůru na oblohu, po které po stovkách letěla letadla seřazena do skupin po jedenácti, vždy deset bílých a jedenáctý černý, prý tankovací. Těch stovek jsme napočítali za sebou někdy i dvanáct. Byl to takový tíživý hukot, kdy se zdálo, že jeho ozvěnou i zem se chvěje. Někdy jsme slyšeli i vzdálené výbuchy.

Rozebíráme situaci

Nepochopitelné bylo pro nás to, že taková zbrojní továrna, takové velké nádraží a takové mosty přes Dunaj, vše v jedné kuči, dokola vše zbombardováno a oni to nechají tak. Kvůli tomu, že vědí, že tam pracují vězni?

„Kdepak kamarádi," říká Josef Hamza (bývalý ředitel záložny v České Skalici, jinak asi agrárník). „To je anglický kapitál a to si oni šetří, to nebudou bombardovat, co se s...., po této stránce to máme dobré. To by jinak už bylo dávno rozsekané. Vždyť nad tou továrnou denně kolikrát lítají a vidí ty granáty jako na dlani. Proto na ně ani Němci nestřílejí. Víte, válka, to je politika kapitálu. Dnes jsou spojenci a zítra válčí proti sobě. Já se s vámi všemi vsadím, že Donauwörth bombardován nebude. Víte, to bude tak:

Německo je už napadrť a má to prohrané. Angličané tu mají v průmyslu určitý kapitál a až bude po válce, tak si to obsadí a ten průmysl strhnou na sebe a Němci budou muset na ně dělat, jednak na konto válečné náhrady a jednak nejméně dvacet roků se na nic neshrabou. Angličané je zatím předběhnou a Němci zůstanou pozadu a nikdy je už nedoběhnou a už je i jiné národy nebudou moci svým velikášstvím ohrozit."

Br. JUDr. Adolf Klímek (z Prahy, asi lidovec):

„Když jsi takový prorok, co bude po válce dělat Sovětský svaz? Vždyť bude také vítězem a bude také chtít válečnou náhradu!"

Br. Jožka Hamza:

„Bude, to máš pravdu, ale bude z čeho? Angličani, jak už jsem řekl, mají v Německu kapitál, kdežto Rusové ne. Já si myslím, že Sověti budou mít dost práce dát svou rozbitou zemi do pořádku a pak se musejí věnovat výstavbě a zvelebení svého hospodářství a průmyslu, protože miliony jejich vojáků projdou Evropou a uvidí jiný život, a proto se musí pro ně něco udělat. Jinak je jisté, že Angličané a Rusové rozdělí si Evropu mezi sebou. Já už proto začnu se učit rusky a anglicky."

Br. Záruba (komunista někde ze severních Čech):

„Napřed uděláme v celé Evropě revoluci, i u nás a potom teprve budeme se Sověty budovat lepší život."

„Co to tu vykládáte?" ozval se škpt. Špaček. „A Amerika nic? Vždyť se podívejte při poplachu na letadla, to je všechno z Ameriky, bez jejího průmyslu kde bychom byli? Ty dodávky a konvoje do Anglie a Ruska, málo se Němci chvástají, kolik topí brutto tun? Ti budou také chtít do příští Evropy mluvit."

Přidal se br. Ing. Bořivoj Strašpytel, jinak lesní inženýr a starý mládenec, měl také dříve sekeru. Přestože měl vysoké postavení na ministerstvu lesnictví, změnil své jméno na Soběnovský, aby se mohl oženit, protože děvčata prý už strašpytle nechtějí. Říkal:

„Amerika má a bude mít co dělat s Japonskem. Japonsko je přece větší a silnější mocnost nežli Německo, po stránce vojenské i hospodářské. Má stočtyřicet miliónů obyvatel. Viděli jste, jak zatopili Američanům. Jen si uvažte, že tam mají několik tisíc dobrovolníků-sebevrahů, kteří nasednou na torpédo a řídí jej na nepřátelskou loď až do zásahu a zahynou s ním. To je přece strašná zbraň. A zrovna tak je mají v letectvu. Takový letec s náloží bomb letí přímo a práskne letadlo na loď, čímž vznikne strašná exploze všech bomb najednou a loď se ihned potopí. I když je už teď Američané z

Tichého oceánu vyhánějí a kdyby je vyhnali i z Asie, tak do Japonska se nedostanou, tak jako se nedostali Němci do Anglie a tak jak se nemohou Angličané a Američané dostat do Francie, na co my tak stále čekáme."

Padly ještě dva názory, ostře protichůdné, jak dnes česky říkáme radikální či extremistické, neuvádím je, ani jejich autory, možná že svoje omyly už odvolali.

Pro mne to bylo jen důkazem, že člověk má určitou přirozenou zápornou vlastnost, že chce, aby co si o nějaké věci myslí on, že je jedině správné, aby všichni s ním souhlasili a ji také za správnou měli. Cizím slovem se tomu říká fanatismus a víme z lidské historie, kolik lidských obětí, tj. kolik lidí bylo zabito, umučeno a upáleno třeba jen pro malou názorovou odchylku náboženskou nebo politickou. Vleče se to celou historií přes černý středověk až do přítomné doby, které říkáme vrchol civilizace a technického pokroku a dobývání vesmíru.

Nejspíše se stane fanatikem mladý člověk. Proto také Turci zajímali děti, jejichž rodiče pobili (i u nás na jižní Moravě), a z těch pak vychovávali ty nejzuřivější bojovníky za pravdu islámu. Taktéž Jezuité u nás po bitvě na Bílé hoře brali děti jinověrců a rovněž z nich vychovali mnoho zvlášť energických protireformačních bojovníků-jezuitů. Jedním z posledních příkladů byla organizace Hitlerjugendu.

Tak a podobně jsme často večer po práci hovořívali a rozebírali vojenskou i politickou situaci, protože od dělníků jsme dostávali noviny a uměli jsme číst mezi řádky. Mimo výše jmenované byli to bratři: Rudolf Pytlík, odborářský tajemník snad z Plzně, M. Kuba, ředitel měšťanky v Moravských Budějovicích, J. Martínek, dělník od Klatov, Jan Pavelka, elektrikář z Frýdku, měl dříve také sekeru, JUDr. Slávek Mach z Litovle, stavitel-architekt F. Roubík někde od Písku v Čechách, J. Veverka, horník z Michálkovic a na ostatní si už nemohu vzpomenout.

Ať ty řeči byly také či onaké, hlavní bylo, že jsme se trochu uklidnili v tom, že naše továrna v Donauwörthu bombardována Angličany ani Američany nebude.

To nebyl přece žádný med, slyšet za noci i třikrát výt sirény na poplach a pak nad hlavou hřmění bombardovacích letadel a mít nad sebou pouze střechu baráku, tj. pouze jedno prkno a lepenku. V noci totiž bachaři utekli při poplachu a nás nechali zamčené v baráku se zamřížovanými okny i dveřmi. Jenom v případě shazování malých zápalných bombiček mohlo nás mnoho uhořet.

Jak jsme dělali granáty

A teď si povíme něco o práci v továrně, tj. v lisovně na granáty. Byla to starší továrna, železná konstrukce, taktéž i střecha pokryta železobetonovými plotnami. Uvnitř haly, snad třicet krát osmdesát metrů veliké, byly čtyři lisy a čtyři pece na žhavení kostek pro lisování na výrobu granátů. Lisy byly poháněny vodou pod tlakem prý 400 atmosfér. Proto pod střechou a kolem stěn byla celá síť potrubí, průměru deset až dvacet centimetrů. Systém podobný jako při pohonu stlačeným vzduchem. Ve strojovně byla voda čerpáním tlačena do tlakových reservoárů a odtamtud rozváděna.

Já byl přidělen k lisu, do něhož se kladly ocelové kostky 60 kg těžké, na výrobu granátů 20 cm průměru. Hned vedle lisu byla asi 20 m dlouhá pec, kde byly do bíla žhaveny. Při vytahování kostky z pece šlehaly plameny víc jak metr daleko. Od rozžhavené kostky sálal žár a prskaly okuje jako meteory. Pracovali jsme téměř nazí, neboť tam bylo pekelné horko. Říkalo se, že sedmdesát stupňů Celsia, a to i v zimě. Z toho rozvodu vody na lisu stříkala voda, což bylo někdy příjemné a někdy ne.

Postup byl takový: U pece stál dělník, který hákem vytáhl vyhlédnutou žhavou kostku. Druhý dělník u lisu uchopil tuto kostku do kleští téměř 5 m dlouhých, které visely středem na řetězu a vodorovným pákovým pohybem ji přenesl do kulatého otvoru (matrice) u lisu. Před lisem byl vyvýšený pult, na kterém stál řidič či mistr a manipulováním a pohybem čtyřmi pákami pouštěl asi z pětimetrové výše těleso lisu, jehož hlava končila válcovým trnem na vytlačení kulatého otvoru do kostky a její roztažení do kulaté formy. Velikost lisu byla tři a půl metru do čtverce a asi 6 m výšky. Po vytlačení nábojnice mistr jednou pákou zvedl pomalým pohybem těleso lisu nahoru a druhou vytlačil nábojnici z matrice tak, aby ji mohl třetí dělník na druhé straně lisu uchopit rovněž do takových kleští jako druhý a položit na připravený železný vozík na kolejničkách, se kterým ji čtvrtý dělník odvezl do vzdálenosti asi třiceti metrů a postavil do písku. V tom pískovišti stálo několik tisíc žhavých a položhavých nábojnic-granátů a od nich rovněž sálalo veliké horko. Po vytažení granátové nábojnice z lisu pátý dělník, a to jsem byl já, kropáčem, tj. takovým věnečkem na trubce, ze kterého stříkala voda, kývavými pohyby nahoru a dolů chladil rozžhavený trn až zčernal. Potom rychle, asi metr dlouhým ručním v oleji namočeným smetákem, vymazal jsem formu-matrici, aby se další granátová nábojnice nepřilepila. To už další kostka s prskáním byla v cestě do matrice a tak pořád dokola.

Tato moje práce byla nejméně namáhavá, ale trochu nebezpečná na popálení. Přišel jsem k ní takto: Když nás přivedli do té lisovny, já jsem se všeho hrozně bál. Jinak jsem tam byl ihned jako doma, protože jsme kdysi stavěli uvnitř v hutích a železárnách ve Vítkovicích. Choval jsem se tak však úmyslně vzhledem k mé minulosti v Breslau. Nakonec to zkusili se mnou u toho kropáče a mazání matrice. Protože jsem nosil brýle a ve druhé směně tuto práci dělal italský farář a také s brýlemi, tak mně jednoduše začali říkat der Pfarrer.

Pracovali jsme týden. Ve druhém už chtěli po nás větší výkon a pořád los, los. Kamarádi spolupracovníci těžko tu práci zmáhali. V tom úžasném horku snad každý vypil za směnu nejméně pět a snad i deset litrů hořkého čaje, který nám posílali v konvích na mléko. Teď mě teprve trápily myšlenky, jak pomáháme my odbojáři říši vyrábět nejhroznější věc, a to granáty, kterými mohou býti zabiti naši kamarádi ve Francii nebo v Rusku. Co proti tomu bylo opravování bot a jak směšná mně teď připadala sabotáž děláním uzlíků v botách. To jsem cítil jako trest téměř takový, jako u toho čerta v té skleněné trubici nad oltářem v Kaisheimu.

Přitom halou i celou továrnou procházelo stále více kontrolorů, a to jak od vojska, kteří byli v uniformách, tak také od strany a gestapa, kteří byli nejnebezpečnější a nejzáludnější. Tito hlavně trádovali, že jakákoliv sabotáž se trestá smrtí.

Uvažoval jsem, jaká sabotáž v našem případě by se dala dělat. Na nic ale nebylo možné přijít. Práce šla jak na běžícím pásu a každý v ní byl článkem. A nejhlavnější z nás, mistr,

civil Ital, stál na vyvýšeném místě pultu u pák, měl nás na očích a stále na nás pohukoval. Já jsem stále předstíral strach z těch žhavých kostek, a proto on na mne běžně řval:

„Tu stupido!“ (ty blbče!)

To řvaní nebylo projevem zloby. Tam museli řvát všichni a ještě se nemohli domluvit, i když byli u sebe. Takový tam byl hlomoz. Proto se jenom hekalo a ukazovalo rukama. Tam jsme se přesvědčili, že ruce jsou univerzálním mezinárodním dorozumívacím prostředkem. Rozuměli jsme si jak s Řeky, tak s Italy, Francouzy, Maďary, Němci atd. Kolikrát se dva s houkáním a rukama dorozumívali v hale a po skončení práce, až byli venku, zjistili, že jsou oba Češi.

Když jsem tak jednou točil tím smetákem v oleji namočeným a mazal tu matrici, smeták se mně v ruce trochu otočil a já ucítil, že jsem stěny matrice přetřel hřbetem smetáku, tj. dřevěnou stranou, kde nejsou žíně. Příští mazání při další kostce jsem už tak udělal úmyslně, a to tak dlouho až už kostka byla nad matricí a Ital na mne zahulákal. Viděl jsem, že nábojnice byla s obtíží vytažena, a tak jsem to udělal ještě potřetí. Mistr Ital na pultě marně pákami smýkal. Lis zůstal dole a nepomohlo ani 400 atmosfér. Seběhlo se hned několik Vormeistrů, Meistrů, Führerů a dokonce přišel i Werkmeister a ten mně začal sprostě nadávat, že prý jsem špatně mazal. Mistr Ital se mne zastal a říkal mu, že mažu do poslední vteřiny, kdy už mám žhavou kostku u ruky, až mne musí od toho odhánět. Řekl mu, že se to stalo proto, že je špatné mazadlo. Mazalo se to vyjetým olejem a dehtem. To si může každý představit, jaký byl z toho smrad a jak jsme vypadali. Nakonec přivezli svářecí aparát, trn upálili, rozebrali matrici, nábojnici odsekali a vybrousili. Museli také rozebrat hlavu tělesa lisu, ve kterém byl upevněn trn, a nasadit tam druhý, který teprve narychlo soustruhovali. Ta hlava byla kruhová asi dva a půl metru průměru, upevněna pětačtyřiceti šrouby síly šest centimetrů s matkami velikosti větší pěsti. Tyto matky se přitahovaly pouze ručně, a to velmi mírně. To proto, že při utahování klíčem není v rukách takový cit pro stejné utažení všech matek. Když byl někdy některý šroub více přitažen, tak při chodu tělesa lisu nahoru odletěl i s matkou. Vzhledem k tomu, že nebyl náhradní trn hned po ruce, trvala ta oprava část naší a téměř celou příští směnu, než byl lis zase v pořádku.

Při další práci jsem vždy přehnaně dlouho mazal s vědomím a plánem, že za pár dní budu mazat hřbetem smetáku znovu. A tak vždy za pět až šest dní, nejvýše týden, jsem to provedl. Někdy, když jsem viděl u ostatních velkou únavu, i za dva tři dny. Zdálo se, že se ti Führeři s těmi poruchami smířili, neboť svářecí aparát stál stranou připraven pro každý případ a rovněž dva reservní trny. Oprava ovšem už tak dlouho netrvala, nabyli zručnosti, jenom asi tři hodiny. To však stačilo na odpočinek.

To rozebrání a složení, jak dnes říkáme česky, demontáž a montáž, dělal některý Vormeister s naším Italem a moji spolupracovníci přihlíželi, věci podávali nebo přidržovali.

Já jako ein Blöde nebo uno stupido (oboje blbec, první německy, druhé italsky) jsem měl volno a chodil po hale, anebo jsem zalezl do vedlejší, kde byl ohromný lis, ale roky v nečinnosti, v jehož útrobách jsem nalezl pohodlné místo na sedění i ležení. Zamazaní jsme byli více jako kominíci, tak na tom nezáleželo.

A vůbec, ta italská řeč se mně velice líbila nejvíce ze všech. Taková čistá, jadrná, bez šišlání a nosovek a pojídání horkých brambor jako u angličtiny. I to stupido mně neznělo nijak hanlivě. Konečně, když jsem byl mladý, kdosi řekl, že jsem stupidní a já byl na to velice pyšný. Ono s těmi cizími slovy se každý vytahuje, zvláště politici, a to i ti malí, aby ukázali, že jsou vzdělaní.

Po prvé světové válce při předávání trasy stavby silnice vedoucí přes paseky jedné vesnice na Valašsku projevil přítomný okresní hejtman, že by se chtěl někde ze studánky napít vody. Místní, nově zvolený radní, který měl chalupu nedaleko, jeho i ostatní členy komise zval na hrnek mléka. Hejtman se trochu zdráhal, ale pan radní všechny upřímně zval:

„Ale pánové, jen pojďte dále, já vás všechny opravdu ignoruju, jen pojďte."

Pozor, to spadne!

Nad mým pracovním stanovištěm, trochu stranou ve výši dva a půl metru, končila nějaká ocelová trouba či pilíř, asi půlmetrového průměru, pravděpodobně vodítko lisu, zakončená víkem podobným poklopu na kanalisační šachtě. Mohlo to vážit asi tak šedesát kilo. Toto víko bylo upevněno pouze čtyřmi šrouby asi čtyři centimetry v průměru. Při pohybu tělesa lisu nahoru i dolů bylo slyšet, jakoby na to víko něco naráželo. Proto jsem jej při práci často pozoroval v obavě, že kdyby jenom jeden šroub se utrhl, ostatní by to už neudržely a víko by spadlo. Stačil by už ovšem jenom zásah utrženého šroubu s matkou s váhou asi tří kilogramů, aby mohl těžce zranit, případně i zabít.

Náš vedoucí Ital se mne ptal, proč tam pořád hledím a co tam vidím. Já jsem ukázal na víko, že to spadne. On se tomu hrozně smál a ukázal při tom prstem na čelo. Když tam přicházeli na kontrolu ti Führerové, Meistři aj., tak jim to říkal a všichni se bavili na můj účet. Já však pozoroval víko dále i v jejich přítomnosti, což se mně velmi hodilo do krámu.

Brzy při jedné směně, asi hodinu před koncem, granátová nábojnice v matrici se trochu připekla a Ital několikráte pákami zabral, aby ji odtrhl. Přitom jeden šroub na víku se utrhl a praštil mně k nohám. Já jsem zahodil smeták a utekl. Přivedli mne zpět, ale já jsem řekl, že už dělat nebudu, protože to víko spadne. Zase se všichni smáli, ale při tom dohadování čas uběhl a byl konec směny.

Pak nás střídala druhá směna, ve které byli samí Italové a u kropáče byl italský kněz, taktéž v brýlích. Tomu jsem vysvětlil, aby si dal pozor na to víko, že ty tři šrouby to neudrží a může brzy spadnout. Začali a při třetím granátu víko spadlo farářovi k nohám. Protože byl na to připraven, nedošlo k neštěstí. Horší to bylo se mnou. Když jsem přišel na směnu, víko bylo už v pořádku. Ale jak ten Ital, tak ti kontroloři a Führeři s Meistry a podobní, kteří se mně z mých přehnaných obav před tím smáli, teď si jen něco říkali a na mne ukazovali, ale už ne se smíchem, ale jakoby s nějakým podezřením, ve kterém se zdálo být i kapánek respektu. Já ovšem dělal stupido dále a za předmět pozorování a hledění nahoru jsem si vybral potrubí pod střechou ve výši asi patnácti metrů. Pořád jsem přemýšlel, jak je možné, že je v něm voda pod tlakem čtyři sta atmosfér. Přitom to potrubí bylo na povrchu rezavé a jak to dle toho může vypadat uvnitř. Jistě v něm není

voda destilovaná ale z Dunaje, což při tak velké spotřebě by ani jinak nebylo možno. K tomu je přece známo, co dělají vody agresivní. Tlak 400 atmosfér jsem si nedovedl ani představit. Vždyť už při třech až šesti atmosférách běží pneumatické vrtačky a nafouknutá pneumatika na šest atmosfér, když bouchne, může i zabít.

Těmito úvahami jsem se často zabýval a potrubí nahoře pozoroval. Ital se mne zase ptal, proč tam hledím a co tam zase vidím. Ukázal jsem nahoru na potrubí, že spadne dolů. Ital se zase smál, opět to řekl těm kontrolorům a hra se opakovala. Na víko už bylo zapomenulo.

Asi tři týdny po víkové události jsem zase namazal matrici hřbetem smetáku a granát se zavařil. Ital smýkal pákami a snažil se jej vytlačiti. Při tom těleso lisu sebou smýkalo takovými krátkými trhavými pohyby a najednou strašná rána. My všichni mysleli, že padla do haly bomba. Padli jsme na zem tam, kde kdo stál. Ale vteřinu na to, veliké chuchvalce vody jako lůžkové slamníky velikou silou padaly dolů, odrážely a tříštily se na železných nosičích a konstrukcích a my, když jsme se vzpamatovali, utíkali pryč.

Nám bylo ještě hej, protože jsme byli na kraji haly, byli jsme hned venku. Za námi dále vzadu pracovalo ještě osmdesát dělníků a ti, než tu vzdálenost asi sedmdesáti metrů přeběhli, několikrát byli kusy chuchvalců vody sraženi k zemi. My jsme stáli na kraji už v bezpečí a dívali se na ty utíkající. Vypadalo to jako ve zvukovém filmu Zkáza Titaniku, scéna, jak utíkají námořníci ze zatopených strojoven.

Co se stalo? Když byly zastaveny vodní pumpy ve strojovně, ukázala se ve střeše díra asi deset krát patnáct metrů a potrubí pod ní bylo roztrháno. To už mně samému zatočilo hlavou a uvažoval a hloubal jsem o podstatách náhod. Zažil jsem v civilním životě tři ohromné náhody (mimo ty ve věznici), jež popíši až na konci tohoto psaní, kvůli sledu událostí.

Než postavili do té výšky ke střeše lešení a než potrubí opravili, uběhlo plných deset dní. Tedy deset dní stála lisovna a v ní všechny lisy na výrobu granátů a ještě čtyři lisy další mimo lisovnu, kde dělali na granátech hrdla. O to se zasloužila taková nicotná věc, jako je jeden smeták s dřevěným hřbetem. To bylo ovšem pro mne strašné tajemství

Přiznám se, že přesto, i když jsem takovou událost připouštěl jako možnou, snad jedna ke stu, byl jsem sám velmi překvapen jejím vznikem. Vrtalo mně to hlavou a pletly se myšlenky o síle vůle. Vzpomněl jsem si na biblická Kristova slova:

„Budete-li míti víru (vůli) a poručíte té hoře, horo vrhni se do moře, ona vás poslechne. “ Chápu, že je tak vyjádřena síla víry-vůle obrazně.

No, kamarádi spolupracovníci měli zase deset dnů švindlíky. Sem tam něco přenášeli nebo byli k ruce při stavbě lešení apod. Já, jako budižkničemu, a také někteří se domnívali, že jsem skutečný farář, protože jsem si někdy zazpíval latinsky Pater noster, raději jsem se ztratil a ani žádný zvláštní zájem v té době o mě nikdo nejevil. Zalezl jsem obyčejně do vedlejší tmavé haly, kde byl ten obrovitý lis, tam nikdo nepracoval, a tudíž byl úplný klid. Někdy, abych se nenudil, vzal jsem do rukou kus trubky nebo kladivo a chodil jsem po halách a okukoval stroje a nikdo si mne ani nevšiml. Bavil jsem se kolikrát s dělníky, byli to většinou zemědělci, takoví dobrosrdeční bavorští tatíci pomalejších pohybů, jako naši Hanáci. Když mě potkal některý z kontrolorů, chtěl vědět kam jdu a co dělám, tak jsem mu něco ukázal rukama a že nesu kladivo a šel jsem dále. V tom lisu jsem si hověl a často i usnul.

Jednou šel náhodou vedle toho lisu nějaký cizí Meister, aby si zkrátil cestu, a uslyšel mě chrápat. Vytáhl mne za límec, a protože mne neznal, tak hned vyšetřoval, co jsem zač. Když jsem mu řekl, že jsem z lisovny a nemám práci, vyzval mne, abych šel s ním. Nebylo mně to po chuti, ale protože děti musejí poslouchati, tak jsem šel. Došli jsme do jedné haly, kde byly samé soustruhy a jeden uvolněný z nich právě obepínali řetězy spuštěnými z kladkostroje na velikém pojízdném jeřábu ve výšce snad patnácti metrů. Když byli hotovi, ten Meister mně poručil, abych táhal za jednu stranu řetězu. Já jsem to nemohl pochopit, a tak několikráte potáhl, až se řetěz napjal. Přitom jsem se díval nahoru na ten jeřáb a toho řidiče tam, jako bych to viděl poprvé v životě, a v očích jsem měl strach. Meister na mne hukl, proč tam čumím a co tam vidím a že mám tahat za řetěz. Já se podíval znovu nahoru, řekl jsem, že to spadne, a chtěl jít pryč. Meister mne chytl za rameno, dal mně do rukou řetěz a spolu se mnou asi třikráte potáhl. Potom pustil řetěz, řekl los, abych táhal sám. Potáhl jsem dvakrát, potřetí cítím, že to jde velice lehko, ale to už jsem podvědomě uskočil a ve vteřině se přede mnou, jakoby stáčející se had dokolečka, nahromadila kopa toho dvojitého, asi 15 m dlouhého řetězu.

To už bylo pro mne jako bomba. Zůstal jsem nad tím ohromen a téměř se domníval, že v tom je už něco nadpřirozeného, co splňuje mé myšlenky. Za ty druhé to vyjádřil jeden z přítomných dvou dělníků coby Vormeister:

„Patnáct roků tu pracuju, ale toto se tu ještě nikdy nestalo."

Já si to vysvětlil tak: Ta západka, která bránila sesmeknutí řetězu se za roky ubrousila a řetěz uvolnila. I přes toto vysvětlení jsem pozbyl duševní klid a vystříhal se dále slovních výrazů a projevů: To spadne, to se vyvrátí, zesmekne, vybuchne a podobných, s pověrečnou obavou, že by se tak opravdu stalo.

Toť se ví, že využil jsem toho překvapení a ztratil se pryč.

KONEC SE BLÍŽÍ

Stále v Donauwörthu

Mezitím přišel červen 1944, invaze do Francie, pád Paříže, už druhý v této válce, kolikátý v historii nevím, snad desátý. Na východě sovětská armáda také rychle postupovala, to už nám bylo hej! Nálada se každým dnem zvedala. Nálety vzrůstaly co do počtu i množství letadel a opravdu jsme byli klidni, že ti Angličani tu svou, tj. naši, továrnu bombardovat nebudou.

Touha po domově proto vzrůstala. Při poplachu a poklusu k lesu napadala nám myšlenka útěku, kterou jsme po večerech důkladně rozebírali. Skončilo to rozhodnutím: Ono je to prašť jako uhoď. Venku jsou všude rozestavěny ozbrojené hlídky Volkssturmu a Hitlerjugendu, které mají zmocnění člověka, který nemá žádné doklady, na místě zastřelit. Mimoto každý, kdo by přechovával takového utečence, mohl býti také potrestán smrtí, takže po takové úvaze jsme se útěku vzdali.

Byly ovšem i takové myšlenky na možnosti najít úkryt u některé selské vdovy, kde by se měl člověk dobře, a ta že by ho jistě neprozradila. Autora této myšlenky úmyslně neuvádím.

Jednoho dne jako obyčejně kolem čtvrté odpoledne byl už pátý poplach. Já jsem se nějak opozdil a při cestě k našemu baráku, odkud jsme měli vyrazit útěkem k lesu, přidal jsem se ke skupině civilních dělníků, kteří však neutíkali do lesa, nýbrž jenom asi tři sta metrů do křoví poblíž Dunaje. Bylo mezi nimi i něco Čechů, totálně nasazených dělníků.

Na té rovině u Dunaje, kde převládalo vrbové křoví, topoly, olše a vrby, byly též takové lučinky, mýtinky a v nich vykopané Schutzgráby, tj. protiletecké jámy, chránící proti tlakové vlně. Byly asi tři metry hluboké, pět široké a dvacet až třicet metrů dlouhé. Protože byly vykopány už před několika roky, tak je lidé používali jako místa oddechu a v té době byly z nich už hotové latriny. Chodili jsme kolem a bavili se o tom, jaké zbytečnosti se ve válce dělají, co to stojí práce, například ty jámy. I kdyby nálet byl, který blázen by tam šel se ukrýt.

Ani jsme to snad celé nedomluvili, ozvalo se strašné, příšerně kvílivé hromobití, zdálo se, že je konec světa. Přehnala se nízko nad námi letadla, známé dvoutrupové stíhačky, asi dvacet kusů, které rozstřílely na naší továrně střechu a vodárenskou věž. Než by kdo řekl švec, byli jsme všichni skryti a žádný ani nedutal. Asi po pěti minutách, když letadla odletěla, teprve všichni zjistili, že jsme na dně těch latrin.

Vylézali jsme ven celí od voňavého bláta s podivením, jak jsme se tam dostali. Já to dodnes nevím, vysvlékali jsme se a umývali bláto ve vodě, otírali o trávu apod.

Když byl poplach odhlášen, tak tu ještě skupinky dělníků zůstaly a za nějaký čas se pomalu loudaly domů. Tenkrát jsem měl možnost klidně odejít. Kdybych byl obyčejný vězeň, byl bych šel, moje minulost však byla pro mne přítěží. V případě chycení by byl konec. Proto jsem se raději vrátil.

Bylo po šesté, když jsem byl u baráku. U vchodu na mne čekal vrchní bachař, který mne už viděl oknem. Byl to asi pětašedesát let starý, metr devadesát vysoký, jinak dobrý tatík. Spustil na mne velkou hrůzu, ale viděl jsem podle pohybů jeho řídkých kaprálských vousů pod nosem, že je rád mému příchodu.

Natahoval sice ruku na facku, ale já se ohnul, vklouzl do dveří, on přibouchl a zamkl a bylo po všem.

Druhá hrůza, ale opravdová, nastala pro mne, až jsem byl uvnitř baráku. Nechybělo mnoho, aby mně natloukli.

Totiž, tenkráte výjimečně neutíkali do lesa, tomu starému vrchnímu bachaři se asi nechtělo, a tak je jednoduše zamkl. Málokdo si dovede představit, jakou hrůzu prožívali v tom baráku při křižování, nalétávání a rozstřelování střechy a vodárny na naší továrně. Vypadalo to na bombardování. Kamarádi Češi mně potom vyprávěli. Jedni se hlasitě modlili, druzí plakali, někteří se hlasitě loučili se svými drahými, jejichž jména vyslovovali. Mnozí lezli pod lůžka a dávali si několik misek od jídla na hlavu a ramena v bláhové domněnce, že jich to zachrání. Několik omdlelo atd. Přitom se zjistilo, že Orlita chybí, není uvnitř a že už se ozvaly závistivé hlasy:

„Uvidíte, my tu pojdem a on z toho zase vyleze."

Nakonec jsem tomu byl vinen já, protože prý, jak bachař zjistil, že jsem pryč, tak je nechal tam.

Až bylo po všem, byl každý hrdina. Ale toto nemohli dlouho zapomenout. Aby si ale někdo nemyslel, že ten výraz hrdina minim posměšně. Ať už se choval kdo jakkoliv, už jenom toho, kdo něco takového zažil a přežil, možno nazvati hrdinou. To si nedovede nikdo představit. Jestliže je někdo ohrožen na životě ve volném prostranství, tak nikdy to na něho nepůsobí tak hrozivě, jako když je zavřen a nemůže uniknout.

Ta dvoutrupová letadla byly stíhačky s kanony 32 milimetrů, se kterými rozstřelovali lokomotivy, kolejnice a auta na silnicích. Kulka z tohoto kanonu, když zasáhla člověka, tak mu utrhla ruku, hlavu nebo nohu.

Protože jsme měli rozstřílenou vodárnu, tak to zase týden trvalo, nežli jsme mohli dále pracovati. Hned se někteří pustili do br. Hamzy, aby dal něco na konto prohrané sázky, že Angličané nebudou Donauwörth bombardovat. On jim říkal: Právě tady na té rozstřílené vodárně máte důkaz. To udělali jenom, aby zadrželi výrobu, ale jinak aby se továrně nic nestalo. Přece kdyby chtěli, tak by to na nudle rozsekali, jak už jsme jinde viděli.

Bylo řečeno, že v té továrně pracovali také nasazení čeští dělníci. Br. Hamza pracoval s nimi a domluvil s některými posílání balíků a dopisů od našich žen na jejich adresy a oni že nám to po částech v továrně skrytým způsobem předají. Stalo se tak. Musím však prohlásit, že bylo i dost takových Čechů, kteří od ženy českého vězně dostali balík a nejeden a dali mu málo nebo nic. To dosti dlouho bolelo a po návratu domů podobného zklamání bylo víc.

Br. Ing. Bořivoj Strašpytel měl skupinu pěti vězňů a všichni měli přidělené metly, kbelíky a železná kolečka, k tomu ještě krumpáče a lopaty. V doprovodu bachaře chodili či jezdili po továrním dvoře, zametali, odváželi smetí a odpadky, prostě dělali úklid. Když pršelo, měli na hlavách pytle jako slovenští pasáčci, aby mohli pracovat i v dešti. Jednou, dvakrát v týdnu, když bylo po směně, zavedl je bachař do závodní jídelny a dovolil jim, aby ze sudů na odpadky jídel si toho mohli do těch kbelíků nabrati. Bylo to všechno dohromady: polívka, kaše, hrách, řepa, brambory, okurky, mrkev, kousky chleba, slupky z brambor apod. Přinesli to na barák, každý se napřed najedl a ostatní rozdali svým kamarádům. Protože Bořivoj byl také dříve Totenkandidátem, tak jsme kamarádili a pokaždé mně z toho litr i dva dal. Strašně nám to chutnalo. Byla to jistě proti naší daleko hodnotnější strava. Když jsem se po válce vrátil domů a vyprávěl jsem o tom své ženě, jak v Německu každé jídlo, ať je to cokoliv, kyselí nějakým ovocným octem, říkala mně:

„Ty hloupý, vždyť to bylo zkysané." Ať bylo, ale bylo to dobré.

V tom baráku ležel v lůžku nahoře vedle mne bývalý německý voják. Něco na vojně vyvedl, a tak chytl pár roků. Velmi jsme se skamarádili a pěstovali internacionalismus. Když jsem dostal od br. Bořivoje té dobroty, tak jsem se s ním rozdělil.

V té době Němci potřebovali veliké množství protiletadlových granátů, a proto práce na našem lisu byla zastavena a my přeloženi k lisům malým. Já jsem se dostal s tím vojákem ke stroji, kde se na protileteckých granátech-nábojnicích lisovala hrdla. Nábojnice se nahřívaly v plynové peci hned vedle lisu. V boku pece byla taková nakloněná rovina, na kterou se nábojnice nakladly a z nejnižšího místa, nahřáté do patřičné teploty, se dávaly do lisu. Z druhé strany roviny se zase chladné nábojnice dosazovaly. Můj kamarád Němec stál u lisu zády ke mně a lisoval, hotové dával na vozík a já zase dovážel studené a nakládal do pece. Tak jsme v kamarádském duchu pracovali nějaký ten měsíc

Protože granátů bylo pořád málo, nabádali nás ke zvýšení výroby, a když to nepomohlo, nabídl Werkführer odměny za zvýšený výkon. Nevím, jak to bylo jinde, ale u našeho lisu jsme mohli při zvýšení výkonu o 1 500 kusů dostat dvě cigarety. Protože ten kamarád Němec byl kuřák, tak tu práci honil a chtěl po mně mimo práce u pece, abych ještě i jemu pomáhal. To znamenalo dřít jako volové, a to jenom pro ty dvě cigarety. Předpokládal, že já coby nekuřák jemu tu cigaretu stejně dám. Toť se ví, že mně to nebylo po chuti a když si to nedal vymluvit, tak jsem šel na to jinak. Vzal jsem z prostředku pece málo nahřátý granát a vložil jej dopředu jako druhý v pořadí. Němec jej potom nasadil do lisu, ale protože nebyl dostatečně žhavý, lis se „udusil". To trvalo nejméně hodinu, než se to spravilo. Tak jsem to dělal i dvakráte denně, až se dokonce uvažovalo o opravě lisu kvůli těm poruchám.

Zpočátku jsem si dával velmi dobrý pozor, postupem času jsem byl odvážnější. Jednou, když jsem tam ten studený granát strkal, on ten Němec se otočil a viděl, co dělám. V tom momentě si uvědomil, proč jsou ty poruchy. Kleštěmi mne chtěl uhodit, ale já měl také kleště, třískly o sebe jako šavle, ale útočník pozbyl odvahu a jenom začal mně sprostě nadávat do českých psů a sviní a já mu to samé německy vracel. Při té vzteklosti se zapomněl a řekl, co bylo přísným tajemstvím a co jim těm Němcům, kteří

sice mezi námi byli jako vězni, ale také jako konfidenti, řekli nadřízení a gestapo. Jeho řeč:

„Vy pitomí političtí Češi si myslíte, že když to Německo prohraje, že se dostanete domů? Toť! Ani jeden. Všichni budete postříleni, protože Himmler vydal rozkaz, že ani jeden politický vězeň se nesmí dostat do rukou spojenců."

Když to na mne vykřikoval, tak jsem ho ještě více slovně zlobil, aby toho co nejvíce řekl. A pověděl toho dost. Můj pokus o sabotáž, jak sám původně řekl, nehlásil, protože by měl z toho velké nepříjemnosti. Já měl nachystanou výmluvu, že mne nechtěl pustit ke stroji, a proto jsem mu to udělal.

Od té doby bylo po našem kamarádství. Ještě při této směně jsem si řekl, co se budu s chlapem otravovat, vždyť já pracovat nemusím. Nač mám školení z Breslau, z B.A.? Ještě hodinu jsem pracoval, abych si vše dobře rozmyslel, a pak najednou rup! Ohnul jsem se do předklonu a nemohl narovnat. Přišel Meister a zavedl mne k závodnímu lékaři. Ten se na mne jen podíval, dal mně sklenku mazání, vypadalo to jako vaječný koňak a napsal:

„Zwei Wochen arbeitsunfähig." (Dva týdny práce neschopen.) Když mne vedli k lékaři a od něho na barák, vzpomněl jsem si, že

v podobné poloze jsem dělal v Breslau promenádu s tím Polákem na Beobachtungsabteilung. Tak mně kamarádi tou mastí natírali záda a po týdnu jsem se doopravdy nemohl narovnat a i bolesti do zad jsem dostal. Doktor mně pak ještě jeden týden „unfähig" přidal.

Hned první neděli, jak jsme se všichni sešli, nastalo hodnocení politické a vojenské situace. Spojenci v Belgii a v Itálii, Rusové poblíž slovenských hranic, na Slovensku povstání. Tito pánem v Jugoslávii. To bymohlo prasknout každým dnem a Vánoce by mohly býti už naše. Přece snad ti Němci nejsou tak hloupí, aby neviděli, že to mají prohrané, a nebudou se bíti do posledního muže?

Nálada však trochu poklesla, když jsem jim vyprávěl svůj případ u lisu s tím Němcem. Téměř všichni to považovali za velmi pravděpodobné. Hned jsme přizvali Rakušáky na besedu a radili se o tom s nimi, co dělat, kdyby k tomu mělo dojít. Domluveno bylo alespoň nějak se ozbrojit, ale jak? (Rakušané byli sociální demokraté a tudíž političtí vězni.) Nosili jsme pak v kalhotech nebo zabaleny v kabátech zašpičatělé pruty železa, odstřižky tlustších plechů, nabroušené jako nože, a odřezky-kousky železa. To jsme všechno schovávali ve slamnících.

Od té doby jsme také bedlivě pozorovali ty vězně Němce, kteří byli občas někam voláni a zase přišli zpět, což nám bylo podezřelé. V tu zimu 1944-45 přišel do továrny nový vojenský kontrolor. Chodil v uniformě nějakého nižšího důstojníka. Nám se zdál neutrální. Některým dělníkům dal jakési protiválečné letáky a jeden z těch našich Němců-vězňů ho udal. Důstojník byl zatčen. Jeden náš Němec jel do Norimberku jako svědek a ten důstojník byl do týdne popraven.

Je třeba poznamenat a všimnout si této okolnosti:

Jak už dříve bylo napsáno, pracovali jsme u lisů ve velikém horku. V zimě to bylo o něco lepší, protože když už to nebylo možno vydržet, odběhli jsme k bráně, byla asi dvacet metrů od lisu, šest metrů široká a osm vysoká. Byla bez vrat, pouze ostnatým drátem vypletena. Tam byl velký průvan a mráz deset až patnáct stupňů. Nazí, zpocení jsme se tam zchladili a šli pracovat dále. Po deseti až dvanáctihodinové směně šli jsme se umýt pod sprchy, kde bývala obyčejně voda vřelá anebo studená a my jsme ji nemohli upravit. Utřít se nebylo čím, protože hned při prvním umytí nám byly ručníky ukradeny. Proto jsme museli oblékat košile na mokré tělo, a to jenom zalátané potrhané modráky. Venku na dvoře jsme pak nastoupili do trojstupu a čekali pět až patnáct minut, než nás bachař odvedl. Na baráku se netopilo, jenom někdy. Přikryli jsme se dekami a spali jako zabití. K tomu nutno přidat velmi těžkou práci a hlad.

Přišlo nás do tohoto baráku 148 vězňů a za rok a čtvrt ani jeden z nás vážně neonemocněl. Kdyby dnes v normálních poměrech zavřeli do toho baráku také

148 lidí a měli by takové podmínky jako my, tak za tři měsíce polovice by zemřela na zápal plic a do roka by jich velmi málo zbylo.

Když jsem přišel první den na ten barák a bylo mně vykázáno místo na lůžku v patře, tak jsem se prvně zajímal o svého souložníka v přízemí. Byl to Mirek Kuba, ředitel měšťanské školy v Moravských Budějovicích. Když jsme se navzájem představili, pozval mne dolů k němu na besedu. Sedl jsem si vedle něho na slamník a koukám, jakou on to má přepychovou deku, no přikrývku, ale my jsme tenkráte říkali deky. Taková jakou jsem měl já, šedavé barvy, ale každý druhý řádek byl tkaný tak, že trčely takové červené konečky. Záviděl jsem mu ji, ale že byl o něco starší než já, tak jsem mu to prominul.

Bývá zvykem, že při řeči se lidé různě chovají. Někdo třeba špičkou boty rýpe v písku, jiný si hraje s knoflíkem u kabátu, no já při řeči s br. Kubou rýpal prstem do deky a hlavně do té červené parády. Vzal jsem ji do nehtů a vytrhl. Světe zboř se! Víte, co to bylo? Bleší samice! Ta červená ozdoba jsou samé blechy, a to samice, tedy žádný blešák, protože sameček blešák je nepatrné stvoření, sotva čtvrtina blechy samice.

Jelikož v každém druhém útku byla jedna blecha a deka byla osmdesát centimetrů široká a metr osmdesát dlouhá, tak jsem napočítal v té jedné přikrývce dvaadvacet tisíc blech.

Je třeba přiznat, že v celém baráku nebyla ani jediná veš, ale zato, mimo ty blechy, ještě na každém lůžku šedesát štěnic. Ty jsem totiž spočítal, když jsem je zahubil.

Od těch blech jsme měli všichni celé tělo samou červenou tečku, jakoby nás někdo ocelovým kartáčem potloukl. Je nutno zdůraznit, že br. Kuba byl z nás nejčistotnější a nejpořádnější, ale proti takové agresi bleších příživníků nemohl nic dělat. Už za týden já sám byl na tom jako on.

Bojovali jsme proti nim, jak se dalo. Já jsem svůj patent na hubení blech dal všem k použití (po válce mně to patentní úřad nepřijal, protože tam neměli bleší odborníky). Na

modrákovém pracovním kabátu, který čpěl dehtem, jsem zavázal konce rukávů drátem, do nich vstrčil nohy a zapjal kolem těla na knoflíky. Na sloupek lůžka už před tím jsem položil kousek mokrého hadru. Asi dvě hodiny to těm blechám trvalo, než se vrchem kabátu dostaly mně na tělo. Když už jich bylo tam tolik, aby to stálo za lov, dle zásad ekonomiky, tak jsem přejel rukou po tom mokrém hadru a potom po stehně nebo po břiše. Tak jsem jich jedním tahem zešoulel třicet až čtyřicet najednou a jejich zbytky pouštěl vedle lůžka na zem. Ráno tam toho bylo půl centimetru vysoko. Když už jsem jich měl plnou košili a nedalo se to vydržet, tak jsem vstal a šel do umývárny na konci baráku, kde byla železná umyvadla stále plan vody a na podlaze, která trochu sesedla, bylo hotové jezero. Tam jsem košili vysvlekl, obrátil a blechy do vody vytřepal. Napočítal jsem jich vždy padesát až šedesát najednou. Blecha totiž když spadne na vodu, tak se neproboří, ale zůstane na vodní bláně ležet. Jestliže do ní prstem drcneme, klesne ke dnu. Mám to tisíckráte vyzkoušeno, že když se ponoří na osm, nejdéle deset vteřin, utopí se. Tuto obranu jsme dělali všichni, ale málo nám to pomáhalo.

Jistě mnoho lidí řekne: Takové hlouposti nám tu popisuje, to se sem nehodí a ani to není pravda. Vzpomínám to jen proto, že to také byla část vězeňského trápení, které by ten kritik ani nevydržel. Laici to těžko mohou pochopit.

K tomu třeba přidat pro letní dobu strašnou záplavu much, kdy jsme nemohli ležet bez mávání hadrem. Dorážely na nás jako vosy. Jedním mávnutím jsme jich zabíjeli alespoň dvacet. Tenkráte jsem také porušil předsevzetí z Breslau, že už v životě mouchu nezabiji. Přesto všechno nikdo z nás neonemocněl na nakažlivou nemoc

Ještě jedna trampota. Třicet metrů za naším barákem zkoušeli téměř denně dělostřelecké rozbušky a čtyřicet metrů před ním postavili a zabetonovali šest leteckých motorů a na každém musela jedna vyrobená vrtule běžet čtyřiadvacet hodin. Takový kravál mimo letců a mechaniků si sotva kdo dovede představit a my po těžké třeba noční směně měli při tom spát. Někteří kamarádi týdny nemohli usnout. Často se stalo, že sotva jsme usnuli, sirény zaječely alarm a my museli vstát a utíkat do pole. To byl prostě život, ve kterém si nikdo z nás nemusel na nudu naříkat.

Když jsme dostali zprávu o slovenském povstání, byla z toho velká naděje, že budeme na Vánoce doma. Naši radost zachmuřila porážka Angličanů a Američanů v Ardenách, což jistě oddálilo konec války, i když sovětská armáda rychle postupovala a hnala Němce na západ.

Když nám tedy padla naděje osvobozených Vánoc, uvažovali jsme, jak si je zpestřit. Zkoušeli jsme zpívat koledy a národní písně, když jsme se domnívali, že bacha ři jsou pryč. Někdo z Čechů přišel na nápad dát dohromady ústní muziku.

Br. Hamza, ač nehrál, dával nás dohromady. A tak vznikla kapela. Křídlovky-trubky představovaly papírové kornouty, rovněž tak sekund s es a cé trubkami (měli jsme sekci plechovou i smyčcovou). Klarinety se pískaly ústy přímo. Bicí nástroje byl velký plechový hrnec na prádlo, plechovka od zavináčů, obé získáno z rumiště jako velký a malý buben, na niti zavěšený kousek ocele coby triangl. Saxofony se pískaly ústy přes hřeben atd. Od jednoho civila jsme získali ústní harmoniku a dle ní jsme naše nástroje ladili. Já jsem napřed tloukl bicí nástroje, a když jsem dostal náhradu, tak jsem pískal flétnu, tj. ústy přes ostří nože. No, muzikant každý se tomu usměje, ale my byli

muzikanti z civilu a prohlašuji, že se to od skutečné muziky mnoho nelišilo. Alespoň zevně na prvý poslech.

Asi tři večery se ladilo a zkoušelo, a když jsme pak jako první zahráli polku Škoda lásky a Italové začali tancovat (uprostřed baráku bylo místo asi pět krát osm metrů), byla radost se na ně podívat, jak se vznášeli jako baletky a při tom z nich visely cáry roztrhaných modráků. Vypadalo to jako maškarní ples vagabundů. Ti Italové také nádherně zpívali, nejméně jako naši školení zpěváci. My „muzikanti" jsme seděli v uličce mezi dvěma lůžky a to v „přízemí" i v „patře" jaksi skryti. O Vánocích na Štěpána se bachař, ten starý tatík, nečekaně vrátil, vrazil dovnitř. Italové přestali tancovat, publikum ztichlo, ale my zaujati hrou jsme ho neviděli a hráli dále. Bachař prý se zarazil a rozhlížel se, kde jsme sehnali gramofon či rádio, a když nás konečně shlédl a my jeho, přestali jsme hrát a čekali, co bude. Bachař se koukal na ty naše „nástroje", pod fůsama se divil a smál, ale zachoval bachařskou vážnost a řekl:

„Weitermachen!" (Pokračujte!)

My napřed že mu zahrajeme Radeckého marš, kdosi řekl on jej třeba nezná, další že Deutschland, Deutschland über alles, jiný rychle na to, že by to vypadalo na výsměch a že zahrajeme Kolíne, Kolíne. To nám také nejlépe šlo, a tak jsme hráli a někteří Češi i zpívat začali. Bachaři se to líbilo a od té doby jsme každý večer, pokud nebyla směna, mohli hrát a Italové tancovali.

Když nás to někdy omrzelo, někomu se potrhala trubka, nebo zlomil hřeben, br. Hamza chodil od jednoho k druhému a každému říkal:

„Víš, tu je tolik národů a my tady representujeme český národ a musíme dokázat, že co Čech to muzikant."

Vzpomínali jsme ty Italy. O libozvučnosti italštiny už byla řeč. Br. Mirek Kuba byl z nás jediný, který ji ovládal a nás ji také učil. Jako pedagog dával přednost řeči přímé. Chodil k jeho lůžku ten kněz a druhý Ital, inženýr z nějaké vodní elektrárny v Alpách a tak jsme dohromady hovořívali. Při tom jsem teprve přišel na to, proč naši dědové na Valašsku mluvili, že jsou malátní (maláto-nemocen), nebo že jich tlačí škarbaly (la scarpo-bota), krávě nadávali: Ty kanálio jedna (il cane-pes), říkali, že ten má zlou náturu a jiný že plácá (pláte-konejšiti). Oni sloužili jako rakouští vojáci v Lombardii, která až do roku 1866 patřila Rakousko-Uhersku. Já jsem za těch dvacet pět let poválečného těžkého života už téměř všecko zapomněl, co jsem se naučil z italštiny i z francouzštiny. Pamatuji si ještě, že mně bylo velmi divné, že v italském přísloví „Il cane non move la coda per niente" (Ani pes nevrtí ocasem nadarmo) ocas, jako coda, nebo konec v notové skladbě, je všechno ženského rodu. Ještě si pamatuji, že pták konipásek, u nás lidově řečený třasořitka, má v italštině krásné jméno, balerina.

To jsem trochu odbočil, abychom zapomněli na chvíli ty vězeňské strasti i slasti. Vánoce 1944 prožili jsme s malým stromečkem, na který jsme navěšeli různé cetky, aby to alespoň trochu dělalo vánoční náladu. Oproti jiným Vánocům měli jsme výhodu v tom,

že prostřednictvím českých dělníků jsme mohli poslat dopisy svým rodinám a oni zase nám. Když jsme o Vánocích při jakém takém stromečku uvažovali o míru a nesmyslnostech válek, počítali jsme, kolik asi stála ta druhá světová válka na penězích. Podkladem k tomu nám bylo jednak Hitlerovo prohlášení dne 1. září 1939 při přepadení Polska, kdy řekl, že Německo už dalo na zbrojení a přípravu války přes sto miliard marek a že ho už žádný stát světa nedohoní. Za druhé ze zpráv amerického kongresu, který každoročně schvaloval vydání šedesát až devadesát miliard dolarů na válku. Ostatní jsme dle toho odhadli či vypočetli jako rovnici o několika neznámých a vyšlo nám tedy 3 600 miliard dolarů.

Při tehdejším počtu lidstva na světě 3 200 miliónů, vyšlo nám, že každý pátý občan na světě, tj. každý otec rodiny, by si mohl postavit vilku za šedesát tisíc korun, koupit auto za dvacet tisíc a ještě by mu zbylo třicet tisíc do kapsy. Myšleno to bylo v předválečných cenách. Někdo by řekl: To není možné! Uvidíme dále.

Asi před deseti lety napsal náš vědec Dr. F. Běhounek knihu: Robinsoni vesmíru. Jsem přesvědčen, že si celou tu kosmonautickou fantazii vymyslil jen proto, aby tam mohl vložit několik vět o nesmyslnosti válek a zbrojení. Stručně jenom zopakuji smysl těch vět:

Při cestě vesmírnou lodí v roce 2170 je požádán starý inženýr mladými inženýry a inženýrkami, aby jim řekl něco z historie, třeba jaké to bylo ve dvacátém století, v jakém stavu bylo lidstvo a jak to na zemi vypadalo.

Říká: „Lidstvo ve dvacátém století bylo po technické stránce kupodivu dosti na výši. Po duševní to však byli hotoví ubožáci. Měli svoje náboženské a politické organizace a každá z nich chtěla ovládnout svět, a proto všichni zbrojili a válčili proti sobě navzájem. Až v jedenadvacátém století přišli k rozumu, dali dohromady světovou vládu, kde měl každý národ zastoupení. Zastavili zbrojení, tím přestaly války a najednou nevěděli, co mají dělat se všemi přebytky, a proto omezili práci na jeden den v týdnu, což jim stačilo k bohatému a radostnému životu."

Oponent namítne: „No jo, ale to měli už úplnou automatizaci! Teď by to ještě nešlo. " Dobře si pamatuji, že v roce 1967 bylo v denním tisku oznámeno, že na zbrojení se vydává ročně na celém světě 470 miliard dolarů. Přepočteno na jednoho obyvatele při tehdejším počtu lidí na světě 3 600 miliónů, je to 130 dolarů na každého obyvatele světa. Při průměrném počtu rodiny pěti členů je to 650 dolarů krát dvacet Kčs za dolar, tedy 13 000 korun, což je třetina až polovina životních nákladů takové rodiny. O tolik by se už teď dala zkrátit pracovní doba.

Bombardování

V lednu 1945 se pohnula fronta na východě i západě. To už přibývalo v Bavorsku mnoho vystěhovalců z východního Německa. Bavorští dělníci říkali vesměs:

„Die preussische Schweine sind schon da!" (Ty pruské svině jsou už tady!) V němčině to však nezní tak hanlivě jako v češtině.

Bombardování a nálety v zimních měsících trochu povolily, ale jak začal březen, duben, tak jsme byli více venku jak v továrně. Německých letadel jsme nikdy neviděli, jakoby jich nebylo. Přiletěla třeba jenom jedna anglická či americká stíhačka, udělala nad některým nádražím nebo továrnou v okolí Donauwörthu kouřem takovou osmičku a za pár minut tam přiletěly bombarďáky a shodily pumy.

Seděli jsme třeba u lesa, nad námi letadla. Najednou vidíme, že všecka jakoby zčernala. To byly vypuštěné pumy, které letěly po jistou dobu s letadly a pak obloukem na cíl. První okamžik jsme mysleli, že padnou na nás, ale letěly obloukem ještě asi tři kilometry daleko. Viděli jsme, jak se vedlejší vesnice změnila v dým asi tři sta metrů vysoký. Na výbuchy, dunění země a rachot jsme už byli zvyklí. Tenkráte to byla vesnice Oberhausen, přes kterou vedla dvoukolejná trať na Augsburg. Zbombardováno bylo však jenom nádraží a blízké okolí.

Až bylo po poplachu, poslali nás právě do této vesnice, abychom lopatami zaházeli ty krátery po bombách. Dorazili jsme tam ještě za světla s tím úkolem, že přes noc zaházíme ty jámy natolik, aby alespoň přes jednu kolej mohl přejet vlak. Bylo to moc směšné. Proti těm jamám jsme si my s těmi lopatami připadali jako v pohádce o Guliverovi. Bylo nás sice dvě stě, ale kdybychom ty jámy měli zaházet, tak ve dne i v noci nejméně za měsíc a ne za jednu noc. Však jsme za celou noc pracovali sotva hodinu. Stále byly hlášeny nálety a světlo muselo býti zhasnuto. Ráno jsme šli domů, protože bylo viditelné, že ta naše práce nemá žádný smysl.

Jak to tam vypadalo?

Z celého nádraží, kde bylo dvanáct kolejí a celá čtvrť nádražních a obytných budov, nezůstalo vůbec nic, co by připomínalo, že tam kdysi něco stálo. Na začátku a konci nádraží, kde byly koleje výhybkami spojeny, byly koleje přervány a vyzvednuty do veliké výšky, snad padesát metrů. Vypadalo to tak, jakoby to byly konstrukce lyžařského můstku a z velké dálky jako nějaké hasičské žebře. Krátery po bombách byly asi patnáct metrů hluboké. Blízko nádraží, asi třicet metrů od kolejí, byla řada patnácti vilek. Ty byly

tlakovou vlnou smeteny a jenom neporušené základy s izolací zůstaly, jakoby se mělo právě se stavbou začíti.

Velmi zajímavá byla pro nás tato věc. Na louce, sto až dvě stě metrů od nádraží, byla plošně napadaná zemina z kráterů, jejíž téměř všechny kusy, malé i velké, měly tvar téměř ostrohranných krychlí a hranolů, velikosti skříní, stolů a nočních stolků. Nemohli jsme přijít na to, jak a čím se mohlo stát, že se ta zemina tam dostala v takovém tvaru. Přece na tu vzdálenost by se ty padající kusy země z takové výše měly roztřískat napadrť.

Když přišel duben 1945, to už bylo těch poplachů tolik, že při Voralarmu jsme museli ještě pracovat a teprve při alarmu rychle z hal utíkat. Pracovali jsme málo, protože větší část směny byly poplachy a my byli venku, a to i na nějakých pracích.

Přeskočíme ty méně zajímavé události, které se stále opakovaly, a povíme si o jedné důležitější, která se odehrála, ne, promiňte, pouze odbyla, nebo stala 18. dubna 1945. Večer před tím dnem dovedli nás bachaři na nádraží v Donauwörthu. Nasedli jsme do vlaku a jeli směrem na východ. Jeli jsme celou noc a ráno byli dvacet kilometrů daleko. Každou chvíli byl poplach a vlak proto musel stát tak dlouho, až byl odhlášen, správněji, odtrouben. Moc dobře jsme se při tom ovšem necítili. Když se začalo rozsvětlovat, tak už to bylo zábavnější. Jak zavyly poplachové sirény, vlak zastavil a my vyskákali z vagonů a úprkem pelášili co nejrychleji, vězeň, bachař, nebachař, od vlaku pokud možno nejdále, jako sprinteři při stovce, protože respekt z těch dvoutrupových stíhaček byl veliký. Ty dělaly z lokomotiv cedníky.

Okolí dráhy byly mokré louky, nohy se nám bořily, my i bachaři jsme dělali kotrmelce a při tom jsme si byli rovni. Toliko zděšení a strach ve tváři byl u bachařů větší. Konečně jsme se dostali na místo. Pochod ještě dva kilometry pěšky a blížili jsme se k vesnici s rozbitým nádražím. Na silnici poblíž něho byly kruhové otvory asi metr široké, ale jenom dvacet až třicet centimetrů hluboké, což bylo znamením, že v těch místech dopadly časované pumy a dosud nevybuchly. To nás vzpružilo lépe než pochod vojenské kapely.

Náš pochod končil u zbombardovaného nádraží a také velikým úžasem nás všech. Všechno podobné jako u předešlého popisu, ale co na všechny nejvíce zapůsobilo, byly vagónové benzínové cisterny, rozházené po louce, sto až snad dvě stě metrů daleko od nádraží a z dálky to vypadalo jako veliké stádo mrtvých slonů s roztrženými břichy. Jaká to strašná síla musela býti, která toto dokázala. Z nádraží nezbylo naprosto nic. Zase chtěli po nás zahazovat jámy, aby se mohla položit jedna kolej. To samé, jak bylo popsáno posledně. Jenže tady za celý den jenom asi pět minut jsme mohli pracovati, jinak byly stále poplachy. To jsme při každém odběhli asi tři sta metrů daleko k blízkému lesíku.

Při poplachu ve čtyři hodiny odpoledne, kdy jsme viděli svazy bombardovacích letadel, tak jsme utíkali trochu dále a zalehli na vyvýšeném svahu do křoví. Odtamtud bylo vidět dvoukolejnou dráhu, vedoucí asi čtyři kilometry do lesa, kde bylo velké podzemní skladiště pohonných hmot. Na levé straně těch kolejí ve směru od Donauwörthu byla mokrá louka a do ní spadlo už před námi asi padesát bomb. Ty vytvořily krásné krátery, vypadalo to jako ukázka měsíční krajiny.

Na těch kolejích stálo asi třicet vagonových cisteren. Pouze jediná bomba z těch padesáti přetrhla ty koleje a nejbližší cisterny byly odhozeny. Jedna cisterna poblíž nás byla pouze převrácena a vytečený benzín tam utvořil takové jezírko. Jeden z bachařů šel k němu a chtěl si nabrat benzínu do zapalovače. Druhý bachař na něho zařval, aby šel hned zpět, nebo že ho udá pro sabotáž. Těžko bylo si domyslit, měl- li to býti vtip nebo ne, ale řekl to s opravdovou německou vážností, neboť ten bachař poslechl a vrátil se.

Mezitím nás letadla přeletěla. Čekali jsme konec poplachu, ale místo toho uviděli jsme v dálce na obloze letadla další a hned na to, jak z nich padají pumy. I když jsme tu krajinu neznali, vypadalo to, že padají na náš Donauwörth. Trvalo to asi pět minut, nastalo ticho a poplach odvolán. Bachaři nás postavili do trojstupu a řekli nám, že máme před sebou dvacet kilometrů pochodu k Donauwörthu. Hned jsme vyrazili. Na každém nádraží bylo vidět deset až dvacet rozstřílených lokomotiv a podél silnice opět rozstřílená nákladní auta. Kolem desáté večer jsme byli v Donauwörthu. Bylo už tma, takže jsme tu spoušť dobře neviděli, až na druhý den.

Z celého města nezůstal ani jediný dům, jenom kostel bez oken, jako cosi žalujícího, nebo na posměch zůstavšího, trčel uprostřed na mírném kopečku právě tak jako ve zbombardovaném Ulmu.

Naše továrna vypadala jako kus mrvy-slámy při mlácení. Ta jednotlivá slaměná stébla představovala zmačkané a pokroucené ocelové nosiče. Nebylo možno rozeznat, kde který objekt stál, prostě hromada suti. V jednom místě byl hluboký kráter, v jehož stěně asi čtyři metry od vrchu bylo vidět obnažený protiletecký kryt a asi dvacet metrů od toho bylo na povrchu vyvrženo několik kusů z téhož či jiného krytu. Z celé té továrny nezůstalo úplně a naprosto nic, jenom a divme se všichni náš barák. Je pravda, že byl postaven sám a stranou, ale asi deset metrů vedle něho zely dva veliké krátery a bylo s podivem, že nebyl odnešen sto metrů daleko. Barák byl nízký a tlaková vlna šla šikmo vzhůru a minula jeho střechu. Byl sice celý rozviklaný jako harmonika, okna venku, uvnitř plno prachu a písku, ale byl.

Tak, bratře Hamzo, co teď. Říkal jsi, že ten anglický kapitál bombardovat nebudou?! Ale proč rozbili napadrť to město? Když může býti každým dnem po válce? Jaký to má smysl? A přitom nás a hlavně ty ostatní nechali tolik roků vyrábět granáty a jiné zbraně? Proč to nerozbili před rokem, před dvěma? Či těch míst pro bombardování bylo tolik, že se na Donauwörth zapomnělo? I to by se mohlo stát. Ale proč bombardovali těsně kolem Donauwörthu malá bezvýznamná nádraží, když to mohli vyřídit jedním rázem zbombardováním nádraží a továrny v Donauwörthu? Proč? Nebo náhoda tomu chtěla? Ve válce se dějí věci divné.

Ať už je to tak či onak, zůstali jsme v tom baráku ještě tři dny. Hned druhý den ráno jsme utíkali při poplachu a asi dvě stě metrů daleko leželi na polní cestě čtyři muži. Museli jsme je obcházet anebo přeskakovat. Jeden měl u sebe roztrženou krabici se ševcovskými klínky. Bylo horko. Další dny se mrtvoly zvětšovaly a napínaly. Prý po bombardování kradli a nějaká hlídka Hitlerjugendu že je přistihla, odvedli je sem a zastřelili. Takoví museli týden ležet nepochovaní.

Třetí den přišel vrchní bachař k nám na barák, v ruce držel nějakou listinu, zavelel pozor a přečetl 46 jmen ze 148. Řekl nám:

„Vy, co jste byli čteni, jste političtí vězni a jako takoví budete propuštěni. Nastoupíte, odvedu vás do Kaisheimu, kde dostanete své šaty, vydělané peníze a potravinové lístky na tři dny a můžete jíti domů. Připravte se na cestu do káznice v Kaisheimu."

A odešel. Tak, a teď to začalo. Někdo začal juchat, někteří plakali pohnutím, někdo nemluvil nebo nemohl mluvit. Někdo:

„A tož Hamzo, Orlito, co na to říkáte vy?"

No, vypadá to, že jednají už se spojenci o mír a ti si kladou jako první podmínku propuštění všech politických vězňů. To je jasné. (My jsme přece to nejdůležitější v celém tom válečném dění, no ne?)

Z přečtených byli i Rakušáci, zato nebyli čteni někteří Češi, kteří říkali, že jsou političtí. Teď jsme se cítili o stupínek výše nad ostatními. Nám se teď už nemůže nic stát, jsme přece pod ochranou spojenců. Naše zbraně, špičatá železa ve slamnících jsou už zbytečná.

Zanedlouho jsme nastoupili před barák do trojstupu. Už docela volně a v jiné náladě. Mnohý se už viděl, jak jde s batohem či kufrem domů. Nejživěji si při tom počínal br. Chlup, snad hoteliér z Brna, byl menší postavy.

Přišel náš vrchní bachař a bez řeči začal bratra Chlupa fackovat. Byly to první facky, co jsem u tohoto bachaře viděl. My jsme se zarazili, neboť jsme už byli svobodnými občany, a to tak! Snad bychom se byli do toho bachaře pustili, když v tom zaječela siréna přímo na poplach, což bylo velmi nebezpečné. Hned jsme utíkali k lesu a zase jsme museli obcházet a přeskakovat ty postřílené mrtvé.

Když byl poplach odvolán, odpochodovali jsme do káznice v Kaisheimu. To už nám vrtalo hlavou. Kdyby bylo mírové jednání, tak už nemohou být nálety a ten bachař také by se už nemohl opovážit nás bít

V káznici nás rozdělili po menších místnostech a to tak, že jsme na žádné nebyli známí anebo jen Češi pohromadě. Na naší světnici byl mimo mne ještě jeden Čech, kterého jsem dříve neznal a jehož jméno jsem už zapomněl. První den jsme zůstali bez jídla a další dny byla jen poloviční dávka. Vždy asi za dvě hodiny přišel bachař, vyvolal dvě jména a řekl:

„Alles zampacken und los!" (Všechno sbalit a pryč!)

To bylo strašně podezřelé. Co za tajnosti s námi dělají? Teď si každý z nás jistě vzpomněl na toho německého vězně-vojáka a Himmlerův rozkaz o likvidaci politických vězňů.

Třetí den přišel bachař na světnici a říkal:

„Kdo se hlásí dobrovolně na kopání hrobů, dostane najíst a litr šnapsu."

Už je to tady. Z naší světnice se nikdo nepřihlásil, přestože hlad už pořádně hlodal. Přitom pořád odváděli další a my neměli sebemenší zprávu, co se děje venku.

Já jsem lítal od okna k oknu a snažil se dívat i za roh, ale nic nebylo k vidění. Čtvrtý den, když tak kroutím v okně krkem, vidím přes okenní hranu jenom půl plošiny nákladního auta celou od krve a na ní kusy masa, jak je nějaký chlap podává dolů. Aha, říkal jsem si a volal do světnice, už je po bídě, přivezli z porážky maso. Přitom mé oči zabloudily dolů pod okno a tam jsem viděl asi dvacet černých rakví.

Na některých byla křídou napsána dvě jména, na jiných jenom jedno jméno a jeden otazník a na některých otazníky dva. Podívám se zpátky na auto a vidím, jak tam z auta jeden podává druhému dolů lidskou nohu a že oba mají ruce od krve, až jim teče s prstů. Hrůza, co se děje? Co se stalo?

Vyvolávání a odvádění vězňů po jednom i po dvou dále pokračovalo až do večera, kdy už nás bylo jenom deset. Téhož dne večer v deset hodin bachař otevřel dvéře a křikl:

„Alles raus!“ (Všecko ven!)

Vyšli jsme na chodbu. Každému dali boty, kousek chleba a půl paštikové konzervy a řekli nám, že to máme stravu na dva dny. My jsme to ovšem měli všichni v pěti minutách v sobě.

Přitom jsme se dověděli toto: Z kaisheimské káznice odpochodovalo komando šedesáti vězňů na nádraží do Donauwörthu dát do provozu jednu kolej, v doprovodu dvaceti esesáků, kteří měli pušky a automaty. Při pochodu na silnici, jak vycházeli z lesa, objevily se naráz anglické stíhačky. Vězni chtěli utéct do lesa, ale esesáci nedali a hrozili střílením. Letci se domnívali, že je to německé vojsko, a pustili do nich palbu. Zůstalo na místě 38 zabitých vězňů a malá útěcha, která nikomu nepomohla šest zabitých esesáků.

Pochod do neznáma

Asi za dvacet minut jsme vypochodovali z káznice do noci. První tři trojstupy byli esesáci a po stranách u každého trojstupu z každé strany po jednom. Šli jsme po nějaké polní cestě a brzy přišli do lesa. Vypadalo to, když těch esesáků bylo tak mnoho, že tam někde v lese nebo za ním nás budou střílet. Každý z nás se obíral myšlenkou, co by se dalo za této situace dělat pro svou záchranu. Tíživě působilo na každého to,

že těsně před koncem války, kdy už je svoboda na dosah ruky a po všech těch strastech, má člověk přijít o život. Esesáci mezi sebou nemluvili, což bylo důkazem vážnosti dění, a přísně bylo zakázáno mluvit i nám.

Nejspíše bude někde povel zastavit, budou chtít nás shromáždit, aby jim to nedalo tolik práce. Baterky s modrým tlumeným světlem měli. Avšak vzhledem k té tmě, kdyby nás chtěli postřílet za pochodu, tak by jistě mnohým se útěk podařil, a proto jestliže by nás chtěli někde dávat dohromady, tak poslední jediná naděje, i když menší, je okamžitě se pokusit o útěk. Pochodovali jsme dále. Les byl už za námi. Že by to chtěli udělat ve volném terénu za denního světla? Aby nikdo nemohl utéct?

Někde ve vesnici jsme slyšeli na věži bít půlnoc a brzy na to hukot vody. Najednou jsme měli před sebou veliký železný most přes Dunaj. To nás trochu potěšilo, ale hned jsme byli na něm a uviděli letecké bomby položené na okrajích a asi deset metrů od sebe, viditelně nachystané k odpálení, tak nás všechny napadlo, jestli nás nenechají tam a pošlou do nebe i s tím mostem. Přešli jsme jednu vesnici a pak další. Působilo to na nás jako bychom chodili dokola. Ráno asi kolem čtvrté hodiny, když se začalo rozednívat, nás v ulici té další vesnice zastavili a tak jak jsme stáli v trojstupu nám dovolili či poručili na místě vykonat malou i velkou tělesnou potřebu. Protože jsme před tím odchodem trochu pojedli, tak někteří mohli rozkazu vyhověti. Někteří už nemohli, protože to už měli v kalhotech, u některých se to mohlo státi ze strachu a u ostatních, že se nemohli, vlastně nesměli zastavit. Za to se ovšem nikdo nestyděl a ani nebylo k tomu důvodu.

Po uplynutí stanoveného času deseti minut pochodovali jsme dále. Rychlost našeho pohybu se stále zmenšovala, začínala nás bolet kolena a klouby pánevní a u některých se začaly hlásit i otlaky na nohou. Zase jsme přešli už čtvrtou či pátou vesnici a mířili k další. Bylo už kolem sedmé hodiny. Čelo pochodového proudu začalo vycházet z vesnice, když najednou se objevilo osm stíhaček. Náš proud s těmi esesáky se také podobal vojenské jednotce, a proto jsme se rozutekli a schovali. Ti, co byli ještě ve vesnici, tak skočili k domům. Ti na předku se schovali pod košaté lípy, které tam u silnice byly, a esesáci s nimi. Já skočil k poslednímu velkému domu ke štítové zdi, takže jsem byl krytý celým domem proti případným střelám. Esesáci pak na nás řvali, abychom se nehýbali, aby nás letci neviděli, a kdo se pohne, že ho odstřelí.

Dobře tak. Já se také nehýbal a sledoval očima dráhy letadel. Létali při zemi jako vlaštovky, však tak je také i Němci nazývali. Najednou si to vzali z jiné strany a já viděl, že teď nejsem ničím krytý a chtěl jsem odběhnout na druhou stranu. Jak jsem se pohnul, esesák zařval, zároveň mně pod jednou nohou cosi prasklo, podívám se a strašně jsem zesmutněl a říkal sobě:

„Pánbíčku, jestli mám umřít, tak všude jinde, jenom ne tu, neboť to by byla nejhanebnější smrt a zakončení života."

Stál jsem totiž na prknech veliké záchodové žumpy plné po okraj, na úplně zpuchřelých deskách s velikými mezerami, jimiž bylo vidět na její obsah. Jedno prkno už prasklo při mém otočení a to druhé prasknutím hrozilo. Další prkna byla ještě prohnilejší. Při sebemenším pohybu to hrozilo prasknutím a kdybych dostal ránu, tak moje smrt by bylo dvojnásobná.

Stíhačky nestřílely a my pokračovali v dalším pochodu. Sotva jsme ušli dva kilometry, stíhačky tu byly znovu. Jenomže teď nebylo kam se schovat. Silnice rovné, kolem louky a pastviny, a jenom na kraji louky u silnice čtyři stromy. Pod ty se schovali esesáci a nám poručili lehnouti na louku, asi třicet metrů od silnice. V místě silnice, kde jsem byl já, byl propustek, malý, z polovice zanesený, sotva jsem tam vstrčil hlavu a jedno rameno. Nebylo to stejně nic platné, ale přesto se to stalo projevem závisti některého jazyka. Letadla kroužila nízko nad námi, nemohli jsme jim dát nějaké znamení, hlavně automatů byly namířeny proti nám, ale oni už věděli, kdo jsme, a proto vůbec nestříleli.

Když byly stíhačky pryč, šli jsme dále. Silnice hodně stoupala do kopce a k lesu. Byla to obyčejná okresní. Její vozovka byla od tanků úplně rozryta, plna drobných

ostrohranných kamínků. Nebyli jsme zvyklí dělat takové túry a mnozí zůstávali vzadu. Otlaky na nohou měli někteří už krvavé. Cítil jsem už také mokro v levém botě. V pravém u palce mne začalo něco tlačit a to čím dál více. Během pochodu, aniž bych se zastavil, jsem bot vyzul, vytřepal a znovu obul. Jenže pocit bolesti nepřestával a byl čím dále větší. Zul jsem botu podruhé, obracím, vytřípám, zkouším prstem, co tam je, a ejhle! Na levé straně ve špici boty uzílek. Který blbec to tak zašíval? Něco ve mne hrklo. Podíval jsem se lepší na botu, no takové boty jsme také opravovali. Podívám se znovu, no pravda, ty krásné stehy, vždyť je to moje práce. Ano, přesně tak jak jsem to předpokládal. Roztřepaný uzílek za pochodu se pohybem nohy v botě dal dohromady a utvořil kuličku a teď.... Oh, ty svědomí, ty jsi mělo tenkráte pravdu. Co já teď? Uchopil jsem ostrohranný kámen a tím se snažil uzílek nějak utrhnout. Ale marně. To už jsem ušel asi sto metrů bos, noha mne bolela, všechny kamínky jsem pod ní cítil a jeden puchýř praskl. Uvědomil jsem si, že by se mně do rány mohl dostat tetanus, a proto jsem se rozhodl botu obout a snášet bolest, ať už je jakákoliv. Jenže noha

už jaksi opuchla a já ji už obout nemohl. Snad v sedě a se lžící ano, ale za pochodu to nešlo. A sednout si? Dvakrát jsem se ještě pokusil o obutí a opravdu to bylo čím dále horší. Ještě jsem asi dvě stě metrů botu nesl v rukou a pak ji zahodil. Přitom jsem měl čas přemýšlet nad příslovím: Kdo jinému jámu kopá,

sám.... Malé příčiny, velké následky. Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň ty jim. Nechybělo mnoho, abych za těch okolností ten uzílek životem zaplatil. Zaplatili ho tenkráte někteří i bez uzílku. Kdybych dostal do nohy tetanus, tak určitě i já.

Náš průvod se začínal roztahovat. Vzdálenosti mezi skupinkami i jednotlivci se zvětšovaly. Nikomu nebylo do řeči. Esesáci pažbami postrkovali opozdilce kupředu.

Nevím, co se stalo s těmi, co zůstali úplně vzadu, nebo kteří klesli, nemohouce dále. Musím však prohlásiti, že střelbu jsem za celý pochod neslyšel. Snad už přece jenom měli z toho obavy, protože jak jsme se později dověděli, ta část Bavorska byla v té době obklíčena téměř ze všech stran. Švýcarské hranice měli obsazené Francouzi a od Čech šli Američané na Pasov a dále v Rakousích byla sovětská armáda.

Náš průvod měl rychlost asi jeden kilometr za hodinu, protože každý se sotva vlekl únavou i hladem. Většina už nekráčela nohama, nýbrž ve stoji rozkročném se celé tělo obracelo vpravo, vlevo, přičemž se posunovalo o dvacet, nejvýše třicet centimetrů dopředu. Na několika místech během tohoto pochodu jsme viděli u silnice nebo kousek od ní v lese oběšeného německého vojáka, který měl na prsou přivázaný kus papíru a na něm nápis:

„Vaterland Verräter“ (Zrádce vlasti). To byli takoví, co už nechtěli bojovat.

Procházeli jsme další vesnicí. Okolí se podobalo naší Českomoravské vysočině. V jednom místě dvůr menšího hospodářství bez plotu, otevřen, sahal až k silnici. Na dvoře dosti nepořádku. Sláma a kolčí ze stromů. Do toho byly tam hospodyní hozeny vařené brambory slepicím, kterým nechutnaly. Protože jejich bělost byla viditelná ze silnice, vrhlo se na ně pět vězňů. Každý toho chmátl do ruky i s tou slámou a kolčím a hltavě pojídal. Šel jsem tam také, ale už nic nezbylo.

Na zpáteční cestě jsem si všiml, že naproti u jiného domku stála mladá, sotva třicetiletá žena ve vysokém stupni těhotenství a dívala se na nás. Slzy jí tekly čůrkem po lících a bědovala:

„Mein Gott, mein Gott, ist das möglich…“ (Můj Bože, je to možné…)

Pravděpodobně měla muže v zajetí a v duchu si představovala, že je na tom podobně jako my. Byla to první žena – Němka, nebo jinak první člověk Němec, kterého jsem viděl, že nás politoval.

Vzpomněl jsem si přitom na mladé ženy z východního Německa, které jsme vídávali na nádraží v Breslau a okolí, které měly na prsou tabulky:

„Befruchtet mit einem deutschen Helden“ (Oplodněna německým hrdinou).

Toho dne navečer jsme dorazili, vlastně dobelhali, do věznice v městě Aichachu. Byla to zbrusu nově postavená ženská trestnice, krásná. Vypadala jako sanatorium. Tam nás nacpali po osmi mužích na samotku pro jednoho. Bylo to 27. dubna 1945. K jídlu jsme už nic nedostali.

Příští den a další byla strava taková: Ráno černá káva = dešťová voda a k tomu dva kousky chleba velikosti cukrářských srnčích hřbetů, v poledne půl litru kvakové polívky a dva brambory ve slupce a k večeři už jen ta káva, prakticky nic. Třetí den jsme hladem sotva stáli na nohou. Jídlo nám dávali okénkem ve dveřích. Tam mohli stát sotva dva, přijímali misky s polívkou a ty dva brambory a dávali je dalším. Jeden z nás měl už takový hlad, že svoje brambory přímo polkl a druhé dva pro kamaráda také. Když ho postižený za to plísnil, dal se do pláče a říkal:

„Kamarádi, odpusťte mně to, já jsem to už nemohl vydržet!“

V těch celách byly před námi ženy po jedné i po dvou na cele. Před naším příchodem se musely narychlo vystěhovat. Jejich prací bylo párání a snad pošívání vojenských šatů.

V nástěnné vězeňské skříňce jsem našel zapomenuté česky popsané dva papíry, kde byl vyjádřen jednak stesk věznění samého, ale hlavně tělesné i duševní utrpení odloučenosti ženy od muže. Tím jsem nabyl přesvědčení, že ženy se svou jemnější a citovější nervovou soustavou daleko hůře snášejí vězení a samotu, tedy trpěly více než my muži, což mně později potvrdila při hovorech tamní vězeňkyně, Češka, JUDr. Milada Horáková z Prahy.

K tomu velikému hladu se přidružovaly obavy, co bude s námi. Často jsme slyšeli veliké výbuchy. To Němci vyhazovali mosty a jiné důležité objekty. Šířila se fáma, že budeme i s budovou vyhozeni do vzduchu. Proto prý je nás tolik na každé cele. Jiná říkala, že budeme postříleni na celách.

Proti prvému případu jsme byli bezmocni, proti druhému udělali jakous takous obranu, a sice: Rozebrali dvě železná lůžka, co byla na cele, a připravili tak, aby v daném

okamžiku jsme mohli jimi zapříti dvéře, aby se nemohly otevříti. Naštěstí se otevíraly dovnitř cely a dobře jsme si to vyzkoušeli. Byly to pevné dvojité dubové dvéře.

Teď by mohli nanejvýše střílet na nás malým okénkem ve dveřích. Proto jsme zlámali dvě lůžkové dřevěné bočnice, z nichž jsme si udělali jakési šavle. V případě nebezpečí střílení z okénka budou dva státi v rozích cely u dveří, aby až by se v okénku objevila ruka s pistolí, tak bude těmi deskami sražena. Kdyby stříleli z chodby přímo, tak bychom byli v rozích z části kryti a pro ostatní byl nachystán proti střelám úkryt ze šesti lůžkových matrací.

Třetí den bylo už slyšet, že fronta je už velice blízko a napětí vrcholilo. Čtvrtý den bylo nápadné ticho. Domnívali jsme se, že už je po všem a čekali, že každou chvíli nám přijde někdo otevřít. I přes velký hlad dostavovala se nálada.

Kdosi prohodil, že ti Angličané a Američané se každý den a i před bitvou holí, aby i ty mrtvoly lepší vypadaly, a jak nás, kteří vypadáme jako Rumcajsové, shlídnou, že ani ven nepustí. Co s našimi dvoucentimetrovými vousisky udělat. Někdo řekl: Kdyby alespoň byla žiletka. Vzpomněl jsem si, že v té skříňce jsem ji viděl zasunutou ve spáře, ale co s takovou tupou žiletkou, když se nemohu oholit ani novou. (Zprvu jsem o ní pomlčel, aby nebyla příčinou neštěstí.) Ukaž, dej ji sem. Vzal sklenici, co jsme měli na pití vody, a začal brousit. Druhý uštípl z nástěnné skříňky kousek desky na způsob držátka, do rozštípnutého konce zastrčili žiletku a nitěmi ovázali, aby pevně držela. To už se jeden mydlil tím válečným pískovým mýdlem, jehož kousek měl jeden u sebe. A holení začalo. Utrpení to bylo veliké. Kdo moc křičel, tak mu ostatní radili: Zavaž si to, ať se nepočuráš. Hodinu trvalo, než byl jeden hotov.

Kousíček po kousíčku a části i s krví. Do pěti hodin odpoledne jsme byli všichni oholeni. Při tom jsme zapomněli i na válečnou situaci. Pod oknem jsme měli postavený stůl, z něhož bylo vidět na část protější budovy asi dvanáct metrů vzdálené, v jejichž oknech jsme vídávali hlavy vězněných žen, mávali jim a ony nám.

Bylo odpoledne 29. dubna 1945. Kolem šesté hodiny jsme uslyšeli nějaký ženský křik. Vyskočil jsem na stůl a díval se oknem. Naproti v okně vězeňského bloku byla ženská hlava a křičela, co mohla:

„Frieden, Frieden, weisse Fahne!“

a pořád dokola. Bylo v tom křiku cosi citově podmaňujícího, i když v německé řeči. Podíval jsem se bokem okna, co bylo možno, a uviděl sice jenom půl věže, ale na ní zato celý bílý prapor.

Všichni jsme se u okna vystřídali, každý chtěl mít jistotu a všem se nám ulevilo. To znamenalo, že město se vzdalo bez boje a pravděpodobně je už obsazeno. Nepadla ani rána. Teď jsme už opravdu čekali, že každou minutou začne otevírání dveří našich cel a uvidíme naše osvoboditele, americké a anglické vojáky.

Uběhla hodina a nic. Podívám se oknem, však co to? Bílý prapor je z věže pryč. Že by jej tak brzy sdělali? To bylo trochu divné. Už se stmívalo a teď najednou jako veliká bouře

to začalo. Děla, tanky, letadla, samopaly, kulomety, pistole, vše v jedné zvukové směsici a tak hustě, jako když na ohni hoří jehličnaté chvojí a vybuchují tam vhozené kaštany. A to všechno v těsné blízkosti naší věznice, až se otřásala.

Netrvalo to déle než asi patnáct minut. Střelba uhasínala a poslední výstřel z pistole jsme slyšeli pod naším oknem. Ještě asi pět minut jsme slyšeli strašný hřmot a cítili otřásání budovy od projíždějících děl nebo tanků a brzy nastalo naprosté ticho. Nevěděli jsme, jak to dopadlo. Jestli Američani zahnali Němce nebo obráceně Němci Američany.

Později nám bylo řečeno toto: Městský výbor ve snaze uchránit město od válečných škod nechal vyvěsit bílý prapor. Přijel však oddíl esesáků, prapor shodili a výbor postříleli. Pak se strhla veliká bitva, esesáci byli poraženi a zahnáni pryč.

OSVOBOZENÍ

Aichach

Ráno 30. dubna, sotva se rozednilo, bylo slyšet cosi jako přibližující se bouři, nebo hučení vodopádu, v budově bouchání dveří a nějaký křik a rychle se to přibližovalo do našeho druhého poschodí. Okamžitě jsme zapřeli dvéře a postavili se s deskami na obranu. Ale to už jsme uslyšeli krásné, jasné hlasy českých žen, které v čele se sestrou Dr. Miladou Horákovou odemykaly dvéře a volaly:

„Bratři Češi, jste svobodni!“

Všichni se hrnuli ven na pavlače a dolů schody jako proudy vody u vodopádu Iguazú v Jižní Americe. Zůstal jsem bokem stát a řekl sobě: To musíš všechno dobře si zapamatovat, takovou věc nikdy v životě už neuvidíš.

Jak jsou lidé různí v životě, tak i zde se různě chovali. Jedni cosi nesrozumitelného křičeli, druzí svoboda mír, někteří plakali, jiní jen vzlykali, protože duševním pohnutím plakat ani křičet nemohli, někdo si plácal rukama do kolen, oči z důlků přitom maje ven jako šílený. Ale převážná většina se hnala jako bouře z budovy ven a ta mne také strhla s sebou a musel jsem jen dopředu, až nás dveře vyplivly na trávníkové prostranství mezi dvěma bloky vězeňské budovy. Toto se ihned zaplnilo a proud lidí-vězňů mne unášel dále ke vchodu do protějšího bloku, kde byla vězeňská kuchyně. Vhrnuli jsme se do velké místnosti, ve které bylo šest nových desetihektolitrových kotlů na elektrický proud, jako ze stříbra vypadajících. Byly všechny do polovice naplněny mlékem a nasypanou rýží, ale bylo to teprve trochu teplé. U každého kotle stála kuchařka-vězeňkyně, bezradně přihlížející, jak vpadnuvší vězni nabírali z kotlů všemi možnými nečistými nádobami ještě tvrdou rýži s mlékem a odnášeli pryč. Oknem jsem viděl, jak venku na trávníku tři vězni si z tyček postavili jakousi trojnožku, na ni zavěsili vědro s rýží a pod tím kladli oheň.

Šel jsem dále a tu na chodbě vidím skupinu asi desíti vězňů, kteří byli na jedné hromadě a rvali se o jednu cihlu chleba, která ustavičně měnila majitele. Rváči byli už všichni v

krvi. Viděl jsem, jak jednomu, kterému se podařilo cihly chleba přechodně se zmocniti, druhý vězeň skočil okovanou botou jemu na ruku, až prsty zapraštěly a dotyčný jen zavyl.

Nevím, jak dlouho se o ten jeden chléb rvali, zatímco hned ve vedlejší místnosti, skladu, bylo těch chlebových cihel snad tisíce. Už byli v ní vězni z druhé strany, rozbili okna a házeli ten chléb dolů na trávníkové prostranství, kde to vypadalo jako na velikém táboru lidu, kdy všichni souhlasí s řečníkem a přitom zvedají obě ruce najednou. Do těch rukou totiž všichni chytali létající chleby.

Byl jsem uvnitř a přesto ani jeden chléb jsem si nevzal. Při spatření takového množství chlebů hned mně bylo jasno, že se na všechny dostane a že ještě zbude. Zajímaly mne v tu zvláštní dobu jiné věci. Vyšel jsem na chodbu a tu mne uchopila za ruku velmi pohledná mladá žena-vězeňkyně, Němka, a říkala:

„Voterle, komm, komm mit." (Taťko, pojď, pojď se mnou.)

Trošku omámen zčista jasna tím ženstvím, zůstal jsem zaražen, ale hned cupital s ní. Chodba byla úzká a vedla po schodech do sklepa. Tam bylo veliké skladiště všech možných dobrot. Hlavně stohy velkých masových konserv s datem výroby leden 1945, a to: Hovězí, vepřové, telecí, játrové paštiky, uzené, šunka atd. Na každé plechovce důkladně po německu vyraženo. Spousty lahví vína, piva, v dalším oddělení cukr, mouka, hromady sýrů eidam, zrnková káva, čaj, čokoláda a už ani nevím, co ještě. V životě jsem nic podobného v takovém množství neviděl. V jednom místě tam byla také sušená cibule v takových krychlích, jak malé noční stolky. Neodolal jsem její vůni a ulomil z ní takový kus jak dětská hlava a hned se do ní zakousl. Společnice-vězeňkyně mne vedla dále, ale tam byla tma. Za sebou jsme slyšeli, že osvobození vězni jsou už za námi v tom skladišti dobrot, že to vynášejí a okny na prostranství do davu vězňů házejí. Své mužství jsem nechal zahálet a vrátil se do toho babylonu. Vzal jsem si pouze dvě velké masové konservy a klíček, sedl venku na schodovou zídku, jedl maso, přikusoval tu cibuli a hlavně se díval kolem.

Dva vězni táhli po zemi volskou kýtu k těm, co vařili na té trojnožce rýži s mlékem. Uřezávali kusy masa a házeli to do toho kbelíku. Mezitím však už mnoho vězňů si otevřeli ty masové konservy a šířící se libá vůně se dostala až k nim. Zavětřili, přišli na místo hojnosti, chytli si také několik a pustili se do nich.

Potom jeden z nich šel a kopl do té trojnožky, ta spadla, mléko s rýží se vylilo a i volské kýty si už nikdo nevšiml.

V poschodí byl balkon a na něm američtí vojáci filmovali celé toto dění. Uvnitř věznice nechali nám úplnou volnost a svobodu. Prostranství se trochu vyprazdňovalo, protože vězni si chodili do těch skladišť pro lahvové víno, pivo, cukr, zrnkovou kávu, kterou si hned vařili. Panečku, to bylo moka!

Na prostranství zůstalo asi tři desítky vězňů, kteří by si také rádi došli pro něco do skladiště, ale měli obavy, že než přijdou bude jejich hromada, tj. dvacet až třicet chlebů, nebo dvacet či třicet sýrů eidamu pryč, anebo o některý kus méně. Když si některý

vězeň chtěl z jejich hromady něco vzíti, tak ho odháněli. Připadali mně jako ti chrobáci ve hře bratří Čapků „Ze života hmyzu“, kde tito si chrání to všechno své, tu humusovou kouli či kuličku.

Některý hladový vězeň, i když měl na hromadě dvacet chlebů nebo sýrů, ještě neměl dost a chtěl další. Kdo si při tom sehnal pytel, tak si to donesl na celu. Kdo ne, nabral do náručí, co mohl, ale než se vrátil, už tam neměl nic.

Najednou začala u našeho bloku pračka. Kde se vzali, tu se vzali čtyři esesáci. Facky a kopance jenom lítaly. Esesáci řvali na celé kolo:

„Nebijte nás, neblázněte, vždyť my jsme Češi!“

„Có, Češi? K..., podívejte, oni umí česky.“

A facky lítaly ještě více. Ti bití křičeli, my nejsme Němci, my jsme, my jsme si to jen oblékli. Zachránil jich jejich známý kamarád vězeň, který potvrdil jejich totožnost. Oni totiž objevili skladiště nových SS stejnokrojů a oblékli se do nich. Předpokládali sice, že se na ně vězni vrhnou, ale domnívali se, že když řeknou, že jsou Češi, tím že to skončí a že bude legrace. To prvé se splnilo, na to druhé mohli i doplatit.

Potom hodně vězňů odpáralo ty vojenské odznaky a začali v těch uniformách chodit, ale nakonec to zahodili, protože v tom vypadali naprosto cize a nepřátelsky.

Když už se všichni vězni najedli a nastával poměrný klid, nebylo se už na co dívat, a tak jsem šel dále do administrativní budovy. Tam byl byt asi pro ředitele věznice a vedle několik kancelářských místností.

Tam bylo plno psacích strojů, registračních skříní a stolů aj. Zásuvky skříní a stolů byly pohozeny po zemi, kde se také válelo všelijakých úředních papírů, snad dvacet centimetrů vysoko. Říkal jsem si, že to by teď ti, co tu úřadovali měli vidět, jak to s tou jejich přísnou a přesnou evidencí dopadlo.

Vtom vkročila rázným krokem dovnitř vězeňkyně Češka, vysoká, pěkné postavy a energického vzezření. Vzala židli, postavila ke stolu, kde byl psací stroj, z podlahy vzala z povalujícího se papíru čistý list, dala do stroje a rázně a rychle klepala. Postavil jsem se hned za ni, aniž bych promluvil slovo, a díval se.

Psala toto„Mezinárodnímu soudu v Haagu, Holandsko.

Protestuji a žaluji ve jménu všech vězněných žen všech národů, proti vedoucím osobnostem německé říše a vůbec proti celému německému národu, aby byli všichni přísně potrestáni za zločiny, křivdy a sprostoty, kterých se na nás ženách dopouštěli a... a...“

a najednou začla do stroje třískat pěstí. Pak zvedla stroj nad hlavu a třískla s ním o podlahu. Otočila se a zase rázným krokem šla pryč. Bylo vidět, že tu moc pracovaly nervy.

Byla to vzrušující podívaná. Ještě jsem viděl v myšlenkách tu sestru a přišel zase do té kanceláře nějaký vězeň a znaleckým okem se díval, co by se dalo vzít. Nic mu nevyhovovalo, a proto šel do další místnosti a já za ním ze zvědavosti, že bych mohl býti obšťastněn dalším duševním zážitkem.

Vězeň však ani ve druhé místnosti nenašel nic ku převzetí a šel do třetí, avšak dvéře byly zamčeny. To když jsem viděl, chtěl jsem se vrátit, protože jestliže jsou dvéře do místnosti zamčené, tak se tam nemůže jít, a kdyby bylo třeba, tak se musí zavolat kovář nebo stolař a dvéře se musí vypáčit nebo tak nějak. Když je člověk uzamčen v místnosti, tak je v bezpečí. Tak jsem si to celý život představoval.

Ne tak ovšem ten vězeň. Odstoupil krok ode dveří, odborně kopl dvakrát botou do dveřní výplně, ta celá vyletěla a ve dveřích bylo hned místo pro dva. Vězeň vlezl dovnitř, ale za pár vteřin byl zpět a odešel. Já jsem stál jako přimražený a připadal si s výše uvedeným názorem hloupý a směšný. Točila se mně hlava nad tím, když jsem si vzpomněl a uvědomil, že na stavbách připravené peníze na výplatu jsem zamkl do stolu, taktéž dvéře místnosti a šel třeba na hodinu pryč. Teď jsemse přesvědčil, že na oba zámky stačila „odborníkovi" minuta času a peníze by byly pryč.

Když mne to vzrušení přešlo, vlezl jsem také tou vyraženou výplní dovnitř a uviděl tam regály od země až do stropu plné evidenčních složek, seřazených dle abecedního pořádku. Tak, tu jsou asi všechny ženy z věznice. Některé abecední písmeno mělo metr složek, některé dva i tři. Ze zvědavosti jsem vzal do rukou jednu složku, třeba že trefím na Češku, a on to byl vězeň. Hrábl jsem do složek, shodil asi deset dolů, rozletěly se jako harmonika a hned vidím složku: Strafgefangene Albert Orlita. Podívám se dovnitř a hned jsem zajásal. Všechny papíry od zatčení až do konce. I z B.A. v Breslau, jak jsem předpokládal.

To mne přinutilo k zamyšlení, jak jsou ti Němci přesní a důslední. Taková doba, fronta v patách a oni si ještě dají práci, odnesou to, naloží do aut a odvezou pro tu dobu už hloupé a zbytečné papíry a hned zase abecedně uspořádají. Vždyť už jenom to převezení bylo veliké risiko, neboť v té době vše, co na silnici bylo, vše se ostřelovalo z letadel.

Hned jsem šel zpět a oznámil všem ohromnou věc, že tam mají své doklady. Všichni se tam hrnuli a do cel si je vzali. Stala se však taková věc. Mnozí vězni i Češi říkali:

„Já nechci u sebe mít nic německého, já to spálím."

Tak ty vězeňské doklady na hromadě spálili jak Koniáš a říkali dále, že jsou političtí.

Najednou bylo slyšet křik. Volání halóó, pojďte všichni sem! Chytili jsme esesáka, pojďte se na něho podívat! V přízemí na chodbě stál opravdový v uniformě, ale vylekaný esesák a prosil, aby ho nebili, že nám bude všechno dělat. Vypadalo to jako v cirkuse. On v manéži a kolem něho obecenstvo-vězni. Mohl mít tak asi pětačtyřicet nebo padesát let. Prý ho donutili, aby vstoupil do SS.

V ruce už měl hadr a utíral chodbu. Sotva kousek utřel, některý vězeň čáchl z vědra trochu vody a zařval na něho:

„Noch schmutzig, abwaschen, reiben!“ (Ještě špinavé, umýt, utřít!)

Pak ho poslali čistit záchody a honili z jednoho do druhého. Člověk se v duchu divil, jak takový esesák mohl pouštět hrůzu na lidi. Když je režim zhroucen, zůstává jenom jakási zbabělá lidská troska, i když je ještě v uniformě.

První den svobody svou rozmařilostí a spoustou dobrého jídla, pochoutek a pití, podobal se veliké svatbě. K večeru přestala téct voda, říkalo se, že esesáci někde za městem vyhodili vodojem do vzduchu. Protože jsme pojedli moc masa, nastala žízeň, která se nedala jenom pivem a vínem uhasit. Hledali jsme po věznici vodu a přišli do vězeňského zahradnictví, kde už byly ředkvičky velikosti třešní a hlávkový salát. Za hodinu zůstala jen prostá holá zem.

Vedle zahrady viselo na šňůře prádlo a kousek od něho byla velká betonová skruž s vodou nepříliš čistou. Přestože byla zřejmá spojitost prádla s tou vodou, za půl hodiny byla vypita, ačkoliv ti poslední, když to nabírali, bylo to už husté a žluté jako bílá káva. Na dně zůstala sedlina, bláto. Ti poslední, co přišli, udělali v tom blátě jamky, počkali až tam naprýštila žlutá tekutina a hned si ji nabrali a vypili. A nikdo z nás nedostal tyfus, ani jinou nemoc.

Na druhý den ráno jsme byli strašně překvapeni. Naše cely byly zamčeny a na chodbách vojenská služba. My se bouřili a protestovali a žádali přijetí našich zástupců u vojenského velitele s tím, že jsme političtí vězni a že máme o tom doklady. Bylo nám řečeno, že mnoho vězňů při osvobození uteklo přes plotové zdi, kde si přistavili dřeva, desky apod., a že tropí venku zločiny. Proto jsme uzavřeni, aby neutekli další. Kdo má doklady, že je politický, bude propuštěn.

Poslali jsme proto svoje zástupce, kteří vzali s sebou naše doklady a předložili je na vojenském velitelství, které bylo ve věznici. Hned druhý den nás dvacet šest politických vězňů na základě našich dokladů propustili a odvedli už ne jako vězně, ale jako turisty asi půl kilometru blíže k městu do hospodyňské školy. Tam bylo ubytování jako v hotelu. Německé sestry od červeného kříže nám vařily a také nás obsluhovaly. Najednou jsme byli velikými pány. Tak nám to alespoň připadalo.

Když jsme šli ulicí, téměř každých sto metrů byla kopa-pyramida zbraní, pušek a pistolí, pohořelá od politého benzínu. Některé pušky na okraji hromady, vojenské i lovecké, byly ohněm nedotčeny, ale nikdo si toho ani nevšiml. Naši zástupci u vojenského velitelství byli tito: Vedoucí, sestra Dr. Milada Horáková, která ovládala mimo němčinu ještě francouzštinu a angličtinu, bratři Ing. Bořivoj Strašpytel a Miloš Kalina, restauratér z Mikulandské v Praze, který byl zatčen ve Francii, oba ovládali francouzštinu a br. JUDr. Slávek Mach z Litovle.

Kde se vzal, tu se vzal: Vládní komisař Aichachu v osobě jednoho pražského mladíka (Pepíka), snad Hovorka se jmenoval. Byl ovšem komisařem samozvaným, americkými důstojníky trpěným, protože měli smysl pro legraci.

Komisař Hovorka byl pravděpodobně nasazený český dělník. Uměl trochu německy a pár slov anglicky. Právě proto, že nemluvil dobře německy a pletl do toho slova anglická, domnívali se němečtí úředníci a ostatní, že je Američan. Měl khaki vojenskou uniformu a na ní plno nějakých vyznamenání, trikolor a hodností. Byl neomezeným pánem v Aichachu. Samozřejmě, že měl také pistoli a korkovou tropickou přilbu. Chodil po městě a jak uviděl skupinu lidí hned šel k nim a co jste zač? Obyčejně to byli bývalí vězni, Poláci, Češi, Srbové, Slováci atd. Hned je sebral s sebou, dovedl na městský úřad a tam museli hned každému vyplatit sto marek, dát poukazy do textilního obchodu, kde si oblékli šaty, a určit ubytování v některém domě, kde jim museli dát pokoje. Naše skupina také jeho prostřednictvím dostala obleky a také marky.

Bylo tenkrát krásné počasí a nás to táhlo ven do přírody. Nejraději jsem se sám potuloval po loukách, mezích a kolem bublavých potůčků, neboť mně to připomínalo valašskou krajinu, a věnoval se svým myšlenkám. Lehal jsem do trávy u šípkových keřů a pozoroval létající motýly a jiný hmyz a tvary plujících obláčků na modré obloze. Myšlenky zalétaly k domovu k mým drahým a přátelům.

Přitom jsem byl třikráte svědkem a odposlouchal loučení se českého nasazeného dělníka s německým děvčetem, aniž o mně věděli. Přišli, zasedli či zalehli a věnovali se jen sobě.

Ona: „Mám veliký strach, že když je po válce a ty pojedeš domů, že se už ke mně nevrátíš."

On: „To víš, že musím domů, vždyť nevím ani, co se u nás stalo, tam také přece přešla fronta. Potom ale pro tebe přijedu a vezmu si tě domů."

Láska je mezinárodní. V duchu či v uších mně však zaznělo: Sliby chyby.

Vůči těm Němkám od Červeného kříže jsme se chovali taktně a přátelsky. Když jsme viděli, kolik mají práce, tak jsme se snažili jim v ní ulevit tím, že sami jsme si jídlo přinášeli i odnášeli nádobí. Jednou jsme si nešli hned pro večeři, a když byly upomenuty, tak nám odsekly, že jsme se měli hlásit dříve, že už je vše uklizeno a zavřeno. Také jakost stravy se zhoršovala. Bylo půl deváté večer a přišel nás navštívit pan vládní komisař Hovorka a ptal se nás, jak se máme a jestli jsme spokojeni. Postěžovali jsme si a on hned šel dolů. Zabouchal na dvéře a hlásil se jako vládní komisař města Aichachu. Němky nechtěly otevřít, že už jsou vysvlečené a že jsou tam samé ženy i těhotné, a proto že dle řádu Červeného kříže nemá tam žádný mužský přístup. Pan vládní komisař zahromoval: Já tu ten celý personál zítra vyměním. Němky pak otevřely a komisař jim oznámil naši stížnost. Druhý den už bylo vše v pořádku. Jídlo daleko lepší a Němky lítaly nahoru a dolů jako na drátku. Pan komisař měl přece jenom velkou moc.

Augsburg

V Aichachu jsme byli sotva týden a odvezli nás na soustředění pro odjezd do vlasti do vojenských kasáren města Augsburgu. Ta kasárna byla veliké rozlohy, nedlouho nově postavená. Budovy řídce od sebe a prostor mezi nimi parkovitě upraven. Ve spojení s letištěm byl nejméně deset kilometrů dlouhý a tři až čtyři kilometry široký. Byla tam

cvičiště i střelnice pro všechny zbraně, mimo děla větší ráže. Zbraně se leckde ještě povalovaly. Když nás tam svezli, nastalo seznamování. Byly tam dovezeny i ženy, a to Češky, Polky a Srbky.

V naší skupině byly třicet dvě ženy, které měly muže buď již popravené, anebo odsouzené k smrti, ale neměly žádné zprávy ani o nich ani z domova. Byly většinou posledními zbytky svých rodin. Jedna šedesátipětiletá byla jediným zbytkem vystřílené rodiny a jedno sedmnáctileté děvče rovněž tak.

To už jsme se z části seznámili během převozu. Když jsme byli na místě, líbilo se nám to. Kdesi se ozvala tahací harmonika a housle s ryčnou polkou. Stál jsem ve společnosti těch nešťastných žen zaujat hovorem s nimi a tu muziku jsem považoval za rušivou, ne ani tak kvůli sobě, ale vůči těm sestrám.

Některé měly oči ještě uplakané. Sester začalo nějak ubývat a i ta, co stála se mnou, šla na požádání tancovat. Tancovalo se na pískem posypané zemi. Když muzika dohrála, ta sestra se vrátila, zavěsila se do mě a začala hořce plakat a naříkat:

„Co jsem to jen udělala, že jsem šla tancovat, co mě to jen napadlo?“

Tak to bývá. Muzika na pohřbu k hřbitovu kvílí a naříká. Ze hřbitova už hraje veselé pochody a písně. Takový už je život.

Jména těch nešťastných sester jsem už zapomněl. Jen jedinou si dosud pamatuji jménem, a to sestru Vlasatou, a to proto, že měla muže odsouzeného k smrti a po válce se jí vrátil. Byla snad někde od Havlíčkova Brodu.

A teď si něco povíme o městě Augsburgu:

Veliké asi jako Brno. Hned první den jsme šli do města. Asi z jedné třetiny bylo město v rozvalinách. Ale to není správně řečeno. To nebyly rozvaliny, nýbrž haldy. Nebylo k rozeznání, kde byly ulice a domy. Opravdu haldy, ze kterých trčely ocelové nosiče nebo železobetonové stropy a schody. Na povrchu vyrůstaly už malé břízky a přes ty haldy byly už vyšlapané chodníky, jimiž si lidé zkracovali cestu.

Při pohledu na takové zbořeniště-haldu musel se člověk pousmát nad organizací záchranných čet, které měly na starosti zachraňovat zasypané lidi. Ani žádná rýpadla, bagry, buldozery by v tom nic nezmohly. Jenom popořádku z kraje pěkně nakládat, svářečkami řezat železo a ocelové nosiče, betonové trámy jeřáby odtahovat a železobetonové stropy po kuse trhat atd.

Když jsem ty haldy, které měly v půdorysu asi čtyři sta metrů délky, ze všech stran obhlížel, měl jsem dojem, že snad tam ještě žijí zasypaní lidé vzhledem k tomu, že Němci měli naorganizovány v krytech vodu, léky a potraviny.

Život v městě bujel jakoby ani války nebylo. Plno statných kyprých, jak dnes říkáme obézních žen. A hlavně dívčí mládež. Urostlá a dobře živená. Nejméně tak, jak naše

dnešní. Mužů velice málo. Pokud nebyli na vojně, byli utečeni do lesů i ti mladí z Hitlerjugendu.

Ohromný byl pohled v odpolední promenádě na procházející se senegalské černochy, dvoumetrové vojáky v bílých rukavičkách. Někteří byli ebenově černí, jiní litinově. U obou se zdaleka vyznačoval pohyb bílých očních bulev a zubů, což působilo, řekl bych krasocitně. Řekl jsem si:

Kdyby ve mně při zrození převládaly ženské hormóny, tak vrchol mužské krásy bych viděl v těch Senegalcích."

Pro příznivce a vyznavače německé rasové nauky bylo jistě skličující, když viděli u vchodů každé budovy, kde byl nějaký úřad, státi dva rozkročené dvoumetrové Senegalce ne s automatem, ale s pořádným bílým pendrekem.

Ještě jsem zapomněl uvést, že na těch promenádách chodily také proudy německých žen a děvčat, ty černochy i americké bílé vojáky si okukovaly, ale za ty dva týdny, které jsme tam byli, neviděl jsem případ, že by se některý z nich s nimi bavil, natož aby je obtěžoval. Naopak. Nepříjemně na mne zapůsobilo, když jsem viděl, jak americký voják zastavil mladou Němku jedoucí na kole, kopl jí botou dvakráte do špice zadního kola a ukázal směrem na chodník. Němka vzala kolo na ramena a odcupitala. Bylo totiž zakázáno jezditi s čímkoliv po vozovce. Jezdilo se tedy i s bicykly po chodnících, protože vozovka byla vyhražena pro vojenské kolony a s těmi nebyl žádný špás. Ti přední neuhýbali nikomu, protože jezdili v jakémsi sraženém útvaru, a ti zadní by pak vráželi do těch předních.

Působilo to zdrcujícím dojmem, když se ulicí přímo řítilo dělostřelectvo asi tak šedesátikilometrovou rychlostí. Ti řidiči byli většinou černoši a seděli vysoko za volanty, asi jako naši kombajnéři. Ty jejich oči a zuby se jenom blýskaly, a protože vše ostatní i děla bylo šedé, tmavé, tak měl člověk dojem, že to všecko vyjelo kdesi z pekelné brány, protože ti vojáci vypadali jako čerti. A když přejížděly obojživelné čluny, to vypadalo jako Noemovy archy.

Několikrát jsem viděl projíždějící vojenskou kolonu, jejíž vedoucí vozidlo mělo na chladiči přivázanou Hitlerovu hlavu, utrženou z bysty. Ta hlava se všelijak kymácela a to byl ohromný, těžko popsatelný pocit. Ještě před týdnem takový mocný člověk, který poroučel téměř celé Evropě a měl choutky na celý svět. Jediný podpis nebo máchnutí rukou stálo životy statisíců lidí a teď se jeho hlava houpá na chladiči auta. Když jsme to viděli poprvé, mysleli jsme, že je to skutečně hlava Hitlerova, protože jsme ještě nevěděli, co se s ním stalo. Pro Němce to musel být pohled zdrcující a šokující. Na některých vozidlech byla přivázána celá Hitlerova bysta, ale to už nebylo tak zarážející, protože každý hned poznal, že je to socha. Ale ta hlava...

Prvý den při spatření amerických vojáků působilo to na nás dojmem demokratičnosti, protože jak obyčejní vojáci, tak i důstojníci měli stejnokroje ze stejné velmi jakostní látky, která se nekrčila, a vypadali, jakoby to byli samí důstojníci. Na druhé straně zase jakoby mezi nimi důstojníků nebylo, protože odznaky hodností měli na rukávech, což

bylo málo nápadné. Ten dojem byl posilován tím, že všichni jeli v džípech, tedy žádní pěšáci, zatímco jinde v téže době se vozili pouze důstojníci.

Se spoluvězněm br. Stanislavem Zemanem, dnes plukovníkem v.v. někde u Pelhřimova, jsme často chodívali městem na procházku. Přes Augsburg tekou dvě menší řeky a alespoň tenkráte byla v nich nádherně čistá horská voda, že bylo krásně vidět na dno řeky. Když jsme přecházeli přes mosty, dívali se do té vody a viděli všude snad půlmetrovou vrstvu naházených zbraní, automatů, pušek vojenských i loveckých, pistolí aj. Br. Zeman mně ukazoval: Podívej, tam ta lovecká puška (řekl název) stojí u nás pět tisíc korun, tam ta tři atd. No, a jak to víš? Já jsem totiž major, vojenský zbrojíř.

Jednou jsme přicházeli z procházky domů a asi osmdesát metrů od naší budovy začínal hořet stoh trhaviny donaritu. Já jako střelmistr říkám:

„To bude veliký oheň, ale nic to neudělá, protože když to má volnost, tak to shoří jako sláma." Br. Zeman mne opravil:

„Nemáš pravdu. Až ten oheň bude větší, nastane uvnitř vysoká teplota a může to vybuchnout a mohlo by to sebrat s sebou i okolní domy."

Šel rychle k telefonu, zavolal na velitelství a hned přijel voják s velikým buldozerem a hlínou ten oheň zahrnul.

Druhý den šel jsem ulicí nedaleko bydliště a viděl tam holičství. Žiletek bylo v obchodech dost a dobrých, ale proč bych se nenechal oholit, když mám peníze. Vešel jsem dovnitř. Byl tam chromý holič a dvě děvčata. Posadil jsem se do křesla. Jako snad všude, jsou holiči povídaví, ba hotoví zpravodajové. Brzy jsme se dostali na politiku a on hned kritizoval Hitlera, že ač sám v Mein Kampfu kritizoval Viléma a Hindenburga, proč válčili najednou proti západu i východu, že udělal totéž. On že s Hitlerem vůbec nesouhlasil. Přišel další zákazník a on obrátil řeč jinam. Byl jsem hotov. Kolik platím?

„Achtzig Pfenig, bitte schön."

Dal jsem mu pětimarku a té slečně, co mne umývala, také. Poděkoval jsem a velkopansky odešel.

Protože ta děvčata byla opravdu krásná, jedna blond a druhá brunet, a já se nemohl rozhodnout, která je z nich pěknější, proto jsem tam chodil každý druhý den. Když jsem vstoupil, obě slečny mne chtěly obsluhovat. Při odchodu dal jsem holiči zase pětimarku, té slečně desetimarku a druhé také, aby si nezáviděly. Jednak abych ukázal, že jsem lord, protože se mně ta děvčata líbila, a jednak jsem to cítil jako jakýsi revanš za to, jak se chovali Němci u nás, když nás obsadili a za marku jsme museli dávat deset korun.

Někdo bude mít otázku. Jak jste přišli k tolika markám? To jste je někde ukradli? No, kde k nim přišli naši Slováci, co byli s námi, to nevím. Když hrávali na světnici karty, měli v banku i pět tisíc marek. Já a moje parta k nim přišla nebo přicházela takovým způsobem. Už nevím, kde jsem dostal od vojáků korkovou tropickou přilbu. Protože

tenkrát už tam bylo horko, měl jsem jenom pumpky, khaki košili, tmavé brýle a tu přilbu. Zdaleka to tak trochu dělalo dojem Američana.

Když jsme šli po městě a viděli nápis nějakého Hohes Landes Ministerium, šli jsme dovnitř. Tam měli všude takové velké haly, jak teď u nás na poštách. Po stranách skleněné přepážky a na nich jména úředníků a agenda, kterou vyřizují. Šel jsem očima po těch tabulkách, všichni úředníci hlavy hore a ten nejbližší se mne ptal, co si přeji.

„Ich möchte mit dem Direktor sprechen." (Chtěl bych mluvit s ředitelem.) On, to nejde, my tady vyřídíme, co si přejete. Dobře.

„My jsme byli zavřeni gestapem, o všechno jsme přišli, teď jsme svobodni a chceme jíti domů do Československa, a proto potřebujeme potravinové lístky a peníze."

Úředník:

„Kolik chcete peněz?"

„Každému alespoň sto marek. Je nás šest, tedy šest set marek."

„Ó, to musíme jíti za ředitelem."

Šli jsme. Opakoval jsem to samé. Dostali jsme bez řeči, co jsme chtěli, poděkovali jako slušní lidé vychovaní v káznici-polepšovně a šli dále na jiný úřad a situace se opakovala.

To jsme dělali každý druhý den, ale vždy jsme šli na ten úřad, kde jsme ještě nebyli. A bylo těch úřadů dost. Městské, okresní a zemské.

Šli jsme klidně i na policejní. Někde už smlouvali a dali nám jenom po padesáti markách, někde chtěli po nás nacionále a dokonce adresy domova. To jsem stroze odmítl. Co si myslíte, že jste gestapo? Ukázali jsme jen takové malé kartičky, co jsme měli od Američanů a hotovo. Na některém úřadě mně říkali, abych šel do poschodí a svou skupinu nechal dole. Odmítl jsem a pohrozil, nebude-li nám vyhověno, oznámíme to velitelství. To na ně platilo. Ovšem čím dále tím více se zdráhali a dokonce po nás chtěli, že až přijedeme domů, že to musíme poštou vrátit. Peněz už jsme měli dost, a tak jsme toho nechali. Dělali jsme to stejně jenom jako nějaké dobrodružství. Byl v tom výsledek reakce na léta ponížení, kdy člověk nic neznamenal, a teď se chtěl nasytit tím pocitem: Vidíš? Teď zase já cosi znamenám, teď jsem já pánem, já poroučím a vy musíte poslouchat a přinejmenším vyhovět mému přání.

Je třeba zaznamenat, že nás velmi překvapilo to, že město a okolí tak doničené a život v něm po stránce zásobování šel téměř normálně. Tak chléb na lístky i bez, máslo krásně zabalené s datem výroby, každý den čerstvé, na lístky i bez, neboť v každém potravinářském obchodě jej byly kopy. Vybírali jsme si jen s čerstvým datem. Fronty žádné nebyly. Pouze u mlékáren, když byla fronta, dávali na lístky, a když se lidé rozešli, dostali jsme i bez lístků. Obyčejné salámy také jsme dostali bez lístků, pouze šunkový a šunka byly přísně na lístky. Vajíčka také byla pouze na lístky. Jak to mohli dělat při tom válečném zmatku, bylo nám záhadou.

V cukrárnách bylo také bez lístků takové tmavší válečné pečivo. Vešli jsme dovnitř. Sňal jsem korkovou přilbu, bral a dával do ní jednotlivé kousky různých druhů pečiva. Paní prodavačka si to značila na papír a pak to počítala. Pořád se mýlila, jednou jí to vyšlo o pár pfeniků méně, jindy více a pak se zvedla a říká:

„Also eine Mark fünfundachtzig Pfenig, bitte schön." (Tedy jedna marka a pětaosmdesát feniků, prosím pěkně.)

Dal jsem jí desetimarku a ona říkala:

„Ich habe kein klein Geld." (Nemám drobné.) Jednom jsem mávl rukou a šli jsme pryč.

Při tom jsem si vzpomněl, jak v březnu 1939 německý voják přišel v Uherském Hradišti do obchodu, ukázal na rohlíky a položil na pult jednu marku. Prodavačka mu napočítala padesát rohlíků do koše a podávala mu je. Voják vykulil oči, vzal si pět rohlíků, marku nechal ležet a odešel.

Musím zdůraznit, že my jsme naprosto nepotřebovali žádné jídlo si kupovat, protože v našem táboře v kasárnách jsme měli všeho až přebytek, kolik kdo co chtěl. To kupování a utrácení byla také léta zadržená touha volně si chodit, koupit si, co chci, a hlavně svobodně se rozhodovat. Těžko ty pocity pochopí ten, kdo to nezakusil.

Ty radostné pocity prvních dnů v Augsburgu nám narušily smutné zprávy z rozhlasu o pražském povstání a o volání o pomoc. Hned jak jsme to uslyšeli, naši zástupci došli na vojenské velitelství, aby se dověděli něco bližšího, s domněnkou, že jsou Němci v Praze od Američanů nebo Sovětů likvidováni.

Sestra Dr. Milada Horáková nám pak tlumočila toto: Americká armáda stojí západně nedaleko Prahy, na čáře východně od Plzně směrem do Horních Rakous tak, jak bylo se sovětským velitelstvím domluveno a dle té dohody nemohou postupovat dále. Sovětská vojska však už se blíží a každou chvíli může být Praha osvobozena.

My jsme láteřili, co je to za pořádek, tam v Praze se vraždí, armády stojí poblíž a pro jakési dohody se ničí jedno z nejkrásnějších měst světa. Naši bývalí důstojníci nám to však vysvětlovali jinak. Víte, na vojně rozkaz je rozkaz, neuposlechnutí ve válce se trestá smrtí. Dohody mezi armádami jsou ještě více než rozkazy. Má je každý velitel a nesmí od nich odbočit, tím méně dělat něco na svou pěst. To by byl zmatek. Slyšeli jsme také, že naši letci ze západní armády chtěli letět Praze na pomoc a nesměli.

Jak jsme žili a měli se v kasárenském táboře:

Ráno jsme vstali a po vyšlechtění šli si pro snídani. Budu hovořit za sebe. Velká většina dělala to samé jako já. Vzal jsem třílitrovou aluminiovou misku a šel pro kávu. Byla výborná a dosti sladká. Do ní, tedy do těch tří litrů, jsem si nasypal čtvrt až půl litru sušeného mléka, které jsme měli v sudu na chodbě a o němž jsme se zprvu domnívali, že je to klouzek a dávali si to do bot. Chleba dobrého bylo kolik kdo chtěl. Po jedenácté postavil jsem se do fronty na oběd. Asi za patnáct minut přišla na mne řada a dostal jsem plnou misku, tedy tři litry rýže s masem z mladých prasat. To jsem pomalu, asi hodinu jedl a postavil se do fronty znovu a dostal zase téhož tři litry. Mohlo se tomu také

říkat maso s rýží, protože toho masa tam bylo téměř více než rýže. Na večeři byla zase rýže s masem, ale to už jsem snědl jenom tři litry. To však zdaleka není všechno. Denodenně jsem si kupoval čtvrtkilo čerstvého másla, denodenně jsem snědl asi půl kila sýra eidam, kterého měli někteří ještě i dvacet cihel. Často jsem si kupoval šunku nebo šunkový salám, vajíčka a dělal vaječinu.

V táboře jsme měli pivo, dostávali suchary, bonbony a čokoládu. Tu rýži s masem jsme měli denodenně po celé dva týdny, co jsme tam byli, na oběd i na večeři.

Velice dobře si to pamatuji a i dnes, když sám si na to vzpomínám, zdálo by se mně to nemožné a jinému bych to s dnešním pohledem ani nevěřil. Ale je to tak. Vím, že mnohý lékař nad tím bude kroutit hlavou. Proto musím prohlásit toto: Doufám, že br. JUDr. Slávek Mach někde v Praze se na mne proto zlobit nebude.

V donauwörthské továrně v březnu 1945 začali nám pětkráte denně dávat vařené řízky z mrkve karotky, tj. k snídani, svačině, obědu, druhé svačině a k večeři. Když jsme to dostali první den, byli všichni nadšeni, druhý den už méně a čtvrtý a pátý už to mnozí i přes velký hlad málo jedli a někteří vůbec ne. Porce byly až dvoulitrové. Snad jediný komu to chutnalo, byl br. Mach. Kdo nejedl, dal to jemu.

Nejednou jsme to počítali a on skutečně od jedenácti hodin do tří odpoledne snědl toho osm až deset litrů těch mrkvových řízků. Však on byl a snad dosud je chlap jako dvéře. Nevěřícím to on jistě potvrdí. Po válce byl obchodním ředitelem továrny JAWA.

Já jsem od osvobození za tři týdny přibral patnáct kilo. Už za dva týdny jsem na zábradlí dělal tahové stoje. Br. plukovník v.v. Stanislav Zeman to může dokázat.

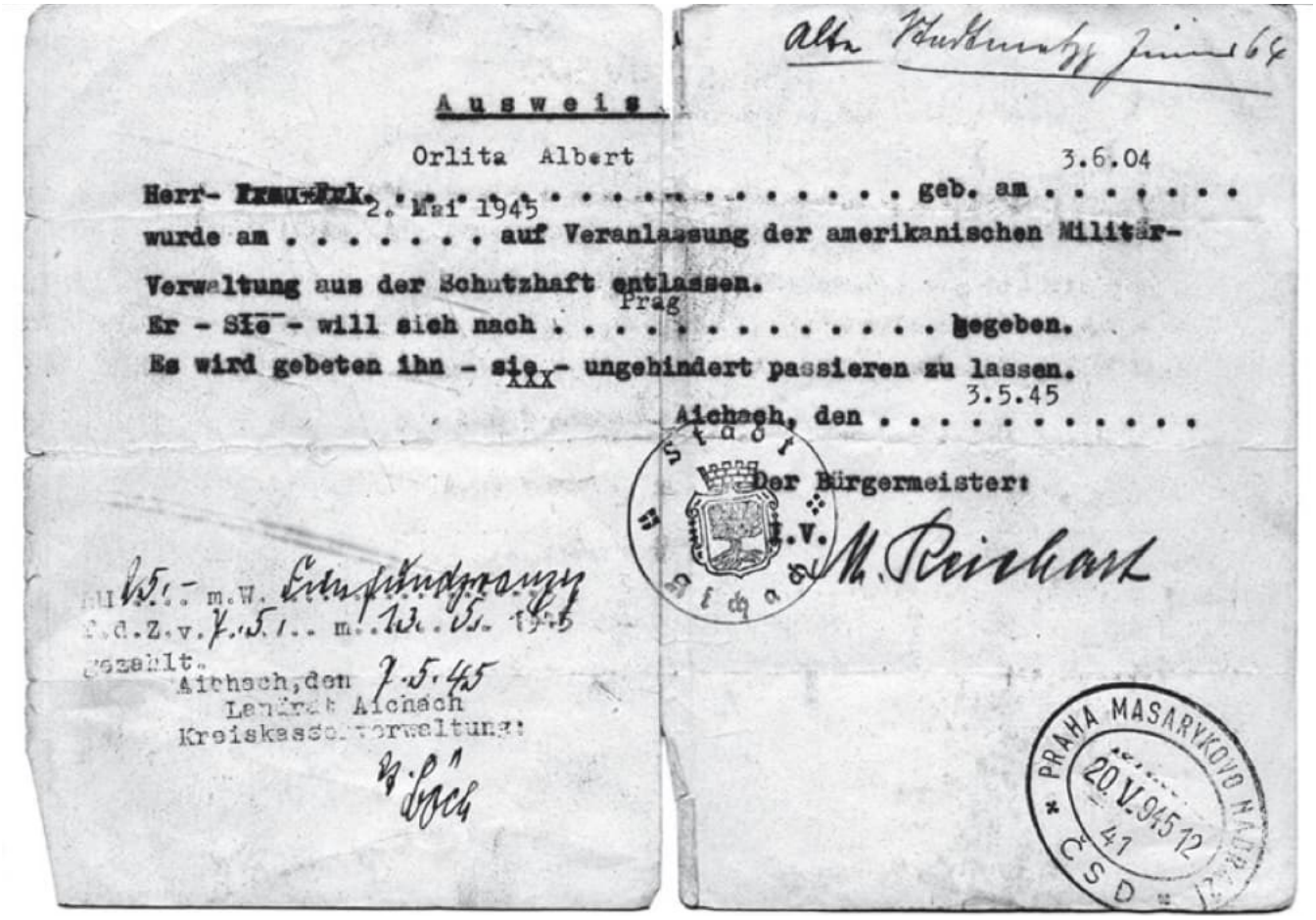
V Augsburgu jsem měl pokažený zub a chodil k zubnímu lékaři. Byl jsem u něho pětkráte a zároveň se mnou chodila asi pětadvacetiletá Němka. Mluvila spisovnou němčinou a dobře jsme se při tom čekání i na ulici bavili. Nakonec padla i otázka, když přijedu domů a nenajdu svou ženu, jestli bych jí nenapsal. Divného na tom nic nebylo. Mnoho žen a málo mužů.

Pojedeme domů

Za pár dnů pobytu v Augsburgu ozývala se u nás touha po domově, a proto jsme téměř každý den posílali naši styčnou misi s Dr. Horákovou na vojenské velitelství, když už byla Praha i celá naše vlast osvobozena. Bylo nám vždy tlumočeno toto:

Americká armáda se přesunuje do přístavů, aby mohla odjet na Japonsko, kde bude válka ještě dlouho trvat. Ten přesun si vyžádá doby dvou až tří týdnů. Teprve potom budou volná transportní vozidla a budeme dopraveni do Prahy.

Propustka na cestu domů z Německa po osvobození

Ausweis.

Orlita Albert 3.6.04

Herr- ~~Frau~~ 2. Mai 1945 geb. am .....

wurde am ..... auf Veranlassung der amerikanischen Militär-Verwaltung aus der Schutzhaft entlassen.

Er - ~~Sie~~ - will sich nach Prag ..... begeben.

Es wird gebeten ihn - ~~sie~~ - XXX ungehindert passieren zu lassen.

Aichach, den 3.5.45

Der Bürgermeister:

i.V.

M. Reichart

Stadt Aichach

Empfangsanzeige

m.W. ..... m. 13.5. 1945

d.Z.v. 7.5. ..

gezahlt.

Aichach, den 7.5.45

Landrat Aichach

Kreiskasse.. verwaltung:

PRAHA MASARYKOVO NÁDR.

20.V.45 12

41

ČSD

Někteří z nás byli netrpěliví a říkali, že půjdou domů na vlastní pěst. Sestra Horáková, když to tlumočila na vojenském velitelství, tak jí řekli, že doporučují těm, co nechtějí čekat, aby si utvořili skupinky šest až osm mužů kvůli bezpečnosti. Tak se tvořily a dávaly dohromady skupiny. Sháněly se kufry a ruční vozíky. Přišlo několik starších žen ke mně a stěžovaly si, že je do žádné skupiny nechtějí vzít, že si tam nabrali jenom mladé.

Několik skupin odešlo, ale přišli později domů nežli my, přestože jsme jeli o čtyři dny později. Zatím si ještě něco povíme z našeho života ve vojenských augsburgských kasárnách.

Bylo tam také velké skladiště automobilových dílců a součástek. Automechanici, zvláště Poláci, dali dohromady automobilové podvozky a motory a řádili s tím po kasárnách jako Chironi.

Také tam byla veliká hromada, jak menší stoh, hasičských hadic. Nasadili jsme je na hydranty a proudem vody jsme se poráželi, vždy dva a dva proti sobě, jako středověcí

rytíři na turnajích. Též jsme natáhli po zemi hadice souběžně asi dva metry od sebe, na koncích zavázali, pustili do nich vodu a bajonety napíchali shora díry metr padesát od sebe. Vzniklé, deset až patnáct metrů vysoké gejsíry dělaly dojem březové aleje a my běhali v tom jako pod sprchami.

Byla tam s námi také skupina Slováků, snad osm set jich bylo, kteří byli zavřeni za slovenského povstání. Vyprávěli nám, jak to vlastně s tím povstáním bylo a proč ztroskotalo.

Také chodili ven do města a kdesi přišli na nějakou malou továrničku na boty. Nikoho prý tam nebylo, a protože tam bylo plno ševcovského materiálu i nářadí, tak si toho nabrali včetně koží a dvou šicích strojů, přivezli do kasáren a začali šít boty. Sotva měli trochu našitých svršků, vrátila se druhá skupina a přinesli si v pytlích boty na kopytech už nacvikané a smáli se těm prvním, kteří se mořili se šitím. Při tom dohadování jim řekli, že oni vyrazili dvéře do poschodí a tam že je ještě hromada polohotových bot. Asi za hodinu přišla třetí skupina a ti si zase v pytlích donesli boty už úplně hotové. Ty že byly ve druhém poschodí, ale že se tam už nedá jít, neboť tam přijeli vojáci s nějakými civily.

To mně vyprávěl jeden z nich jménem Kováč. Že si na stroji šili boty, viděl jsem sám.

A bylo už 19. května 1945, dávno po válce, a my stále v augsburgských kasárnách. To už jsme byli všichni netrpěliví, a když nám na velitelství řekli, že ještě se neví, kdy k tomu převozu dojde, tak jsme se dohodli, že příští den, tj. 20. května, vyrazíme. Sháněli jsme ruční vozíky a balili. Skoro ráno několik nedočkavců vyrazilo. Najednou o sedmé hodině přišla zpráva připravit se. Američané nás odvezou do Plzně. Tak hurááá! A skutečně, bylo přistaveno čtyřicet nákladních aut, jedno pro dvacet osob. Lavičky byly u bočnic, takže na podlaze zbylo ještě místo pro tancování.

V kasárnách bylo mnoho okrasných keřů krásně kvetoucích. S citem jsme z nich nařezali větve a okrášlili si vozy. Velký československý prapor a vlaječky a praporečky měly naše sestry už dlouho před tím připraveny a těmi jsme si auta přizdobili. Byla to pro nás radostná, ale i dosti pohnutá chvíle, když jsme opouštěli místo našeho dvoutýdenního pobytu. Američané nám každému dali na cestu dvoudenní vojenskou zásobu, tj. lepenkovou krabici zalepenou voskovým papírem.

Jeli jsme směrem severním. Po několika kilometrech bylo vidět veliké letiště a na něm mnoho velikých letadel na zemi, pod každým kráter a letadlo z polovice v něm. Vedle vyhozených mostů už byly postaveny provizorní a smutná byla podívaná na rozbitá nádraží, vesnice i města. Teď si může většina Němců opakovat: Teď už máme, co jsme chtěli, a nechceme nic než mír – to když Hitler obsadil Rakousko nebo nás, ale hned připravoval plány na další výboj. A také další jeho výrok, pronesený v roce 1935:

„Dejte mně deset let času a Německo nepoznáte!“

Z dálky už bylo vidět „náš“ Donauwörth. Celé město byla jediná hromada sutin. Přes ni byla buldozery urovnána cesta jako v zimě ve sněhu a také asi po dvou stech metrech výhybky. Jeli jsme dále směrem na Norimberk a přejeli na dálnici. Jejich trasy jsou

vedeny většinou po kopcích a krajinně architektonicky velmi pěkně řešené, takže má člověk dojem, jakoby byly už stvořeny zároveň se zemí. Takové dálniční křižovatky, to už je také na co se podívat. Betonové pilíře, vysoké třeba dvacet či třicet metrů, aby nerušily ráz krajiny, jsou obezděny kamenným spárovaným zdivem. Dálnice byla celkem v pořádku, jenom na dvou místech jsme ji objížděli.

Protože byla všude první jarní jasná zeleň a všechno v květu a my to měli i na vozech, připadala nám ta cesta jako triumfální jízda vítězů, nejen vítězů ve válce, ale i jako úvodní krásná, jakoby svatební cesta do nového života.

Cestou jsme potkávali transporty francouzských zajatců a vězňů, zdravili jsme se navzájem a veliká radost byla na obou stranách. To na mne zapůsobilo tak, že jsem prohlásil:

„Ten den a ta cesta stojí za těch pět let vězeňského života."

Vozy jely asi čtyřicet metrů od sebe, takže naše kolona měla půldruhého kilometru délky. Zpívali jsme na autech a někdy i tancovali, protože na dálnici to jelo velice klidně. O poledni jsme pojedli z jednodenní vojenské zásoby. Rozbalili jsme krabici, byla tam konserva, šunka s vejci, druhá se zeleným hráškem, suchary, čokoláda, cukr, káva, čaj, párátka, sirky, klosetový papír, desinfekce do vody aj. Celkem asi čtrnáct věcí

Napětí vzrůstalo, když se kolona blížila k Šumavě. Najednou se přední vůz zastavil, ostatní vozy dojely a zastavily také a bylo nám oznámeno, že jsme na hranicích naší milované vlasti. Sestoupili jsme s vozů a skutečně. Na úpatí lesa byla větší jedle, na ní přibity dva československé prapory a do kůry vyřezáno ČSR. Mne to překvapilo. Domníval jsem se, že státní hranice je na horském hřebenu.

Velitel transportu vzdal čest našemu praporu. Sestra Dr. Milada Horáková jménem nás všech poděkovala mu za naše převezení a darovala mu ten náš prapor. On poděkoval a přál nám šťastný návrat do osvobozené vlasti v tom smyslu, abychom se shledali všichni se svými drahými.

Nato jsme zpívali československou hymnu. To však nebyl zpěv, spíše to vyznívalo i vypadalo jako žalostné i radostné naříkání. Všem, i nám chlapům, kteří jsme byli na ledacos zvyklí, tekly pohnutím slzy po tvářích a nikdo se za to nestyděl. Nikdy jindy v životě jsem něco tak pohnutě citového nezažil. I když mně otec předčasně poměrně mlád zemřel, zaplakal jsem, ale jen krátce. Snad to bylo vlivem projevů a délkou hymnového zpěvu a ještě citového vzrušení po pětiletém odloučení od domova a vlasti.

Zapůsobilo to na nás ještě v tom směru, že my „političtí" jsme řekli, že nechceme s sebou do vlasti přinésti nic německého, a proto jsme všechny marky, co jsme měli, naházeli do příkopů. Já měl jen třistapadesát, ale jiní mnohem více. Možná, že když tam přijel jiný transport, třeba je zase vybrali. U nás v republice platila marka stále deset korun až do konce roku 1945. Když jsme se uklidnili, jelo se dále.

Při projíždění Šumavou a Domažlicemi jsme si vzpomínali na spisovatele Baara, Klostermanna, Čapka- Choda, Jiráska i Smetanovu Vltavu, kteří svými díly nám přiblížili jak historii, tak i její přírodní krásy.

Lidé všude na nás mávali a my jim odpovídali. Do Plzně jsme přijeli kolem páté odpoledne. Stáli jsme na nějaké vyšší silnici či ulici a čekali na ubytování. Kolem aut byly tisíce lidí, kteří nás nadšeně vítali. Do této veliké radosti zasáhl stesk a bol, když se davem prodíraly mladé ženy s dvěma i třemi dětmi a vyptávaly se nás vězňů, jestli jsme neviděli nebo nebyli s jejich muži, kteří byli odsouzeni k smrti a popraveni, a je-li to pravda, že popraveni nebyli, že to bylo oznámeno jenom pro výstrahu a že slyšely už o návratu některých. Naši spoluvězni jim hned řekli, že to bude asi pravda, protože v našem transportu jsou tři, kteří byli také odsouzeni k smrti, a hned nás jim ukázaly. Mimo mne to byl br. Jan Pavelka a br. Ing. Bořivoj Strašpytel. Tak se všechny seskupily kolem nás a nám nastala perná chvíle. Já, jako zastánce zásady, že pravda se má říkat vždy a za jakýchkoliv okolností, když jsem viděl ty oči, které prosily alespoň o kousíček naděje, jsem tenkráte vědomě zalhal, že to může být pravda a jejich popravení mužové se jim vrátí... Bylo k tomu třeba velikého sebezapření, ale ty prosebné oči vyjadřovaly velký stesk duše.

Nadarmo se neříká: Oči jsou okna do člověka.

Moji dva bratři ve smrti byli na tom stejně a rozřešili to také tak. Stalo se však hodně případů, že odsouzenci k smrti, dříve než měli býti popraveni, byli osvobozeni armádami spojenců.

Asi po hodinovém čekání byli jsme pozváni do místnosti nějakého hotelu. To už se stmívalo. Dostali jsme zdarma každý porci guláše. Ovšemže hotelovou. My byli zvyklí na porce litrové. To by ale nevadilo, hladoví jsme nebyli. Ale dotklo se nás to, že po návratu do vlasti, jejímž prvním místem byla Plzeň, neměli pro nás pivo. I ten abstinent, když přijde do Plzně, tak si to pivo ochutná. No, když není, není. Ani smrt nebere. Válka je válka.

Po večeři šel jsem se podívat na ulici a při zpáteční cestě se mně to popletlo a vešel jsem jiným vchodem do místnosti, kde bylo plno lidí-civilů a pivo teklo potokem. Přišel jsem k našim a říkal jsem, co viděl.

Naše „styčná mise“ se šla přesvědčit a skutečně. Vrchní nám řekl: „Podívejte, vás je moc a to by pak pro všechny nestačilo.“ Já jsem mu odpověděl:

„I kdybyste nám to pivo teď dali, tak by nám už ani nechutnalo a já je ani nechci.“

To bylo první roztrpčení či rozčarování při návratu do vlasti. Hned tu jsme se přesvědčili, jak se na ideály doplácí. Mohli jsme si tady bez nějakých milostí za ty zahozené marky nakoupit piv a gulášů, kolik bychom chtěli. Ale protože jsme měli prázdné kapsy, tak jsme se jen dívali, jak si druzí ne za naše marky, ale zase za jiné, pohodlně nakupují.

Naše „mise“ už zase vyjednávala na nádraží o našem odjezdu do Prahy. Bylo jí řečeno, že vlak bude vypraven skoro ráno. Před půlnocí však přišla zpráva, abychom nasedali, že pojedem. A jeli jsme. Skoro ráno vlak zastavil těsně u Prahy. Pražáci nečekali, vyskákali z vlaku a šli pěšky domů. Já také, neboť jsem měl vdané v Praze dvě sestry, z nichž jedna měla muže také pět let v Německu zavřeného.

Po cestě Prahou jsem viděl ještě mnoho barikád na ulicích. Smutně však působily pomníčky a věnečky se jmény padlých na místech smrti. Ačkoliv už pouliční doprava byla z větší části v provozu, šel jsem až na Pankrác pěšky. Sestra byla v dvojnásobně dobré náladě, neboť její muž, známý nuselský komunista Václav Satrapa, byl už také po pěti letech věznění doma.

To bylo co vyprávět. Švagr, jinak krejčí, mne dal do pořádku. Vyžehlil, doplnil garderobu bílou košilí, kravatou, punčochami, polobotkami, kloboukem aj. Oholil jsem se. Sestra napekla buchet, abych měl na cestu domů, a odpoledne mne vyprovodili na Masarykovo nádraží. Tam jsme zjistili, že první vlak vůbec na Přerov bude vypraven až v deset večer. Tak jsme se celé odpoledne procházeli Prahou, na nábřeží sedli na lavičku a ty buchty na cestu všechny snědli.

Rozloučili jsme se a já nasedl. Byly to vagony dobytčáky. Pokud tam byly nějaké lavky, byly obsazeny a ani místa na stání mnoho nebylo, protože na podlaze leželi zbědovaní vězňové, ponejvíce ženy. Budil jsem nelibost ostatních v tom smyslu, že jako dobře vypadající civil zabírám místo potřebnějším, což jsem já vzhledem ke svému nažehlenému zevnějšku plně chápal.

Vyjeli jsme směrem k Přerovu. Vlak každou chvíli stál. Cesta trvala strašně dlouho. Ráno, když se rozsvětlilo, viděli jsme, že celá druhá kolej a většina nádraží jsou zavaleny vagony se vším možným materiálem, válečným i civilním.

Vedle mne stálo šestnáctileté děvče, rumunská Židovka, kterou ve čtrnácti letech zavřeli a po celé dva roky ji gestapáci či esesáci využívali, vlastně zneužívali. Vyprávěla to docela volně bez studu. Tím si zachránila život, protože jinak by ji poslali do plynu. Cestovala do Rumunska.

Druhý den o půl dvanácté v noci jsme dorazili do Přerova. Celou tu dobu já i ta Rumunka jsme museli stát, protože nebylo místa k sednutí. Kotníky na nohou mně otekly a měl jsem je jako koňská kopyta.

Po příjezdu na nádraží se nás ujali tamní civilní i železniční organisátoři a dali nám večeři. Celých třináct hodin jsem nejedl, neboť tu vojenskou krabici s těmi dobrotami jsem chtěl dovézt domů. To mně nevadilo, na hlad jsme byli přece natrénovaní. Někdy jsme nejedli třeba i tři dny.

Stáli jsme ve frontě. Když jsem byl už u kotle a držel v ruce misku, přišel ke mně ozbrojený civil, organizátor, vzal mne za ruku a říkal:

„Pane, to je pouze pro vězně, emigranty, to není pro vás!“

„Však jsem také vězeň-emigrant.“

„Nepovídejte hlouposti a běžte!“Zasmál jsem se tomu. Chápal jsem toho civila. Nemohu mu přece vysvětlovat celou historii. Když vydávání večeře skončilo, kuchař mne zavolal a dal trochu polévky.

Sedl jsem si v jedné místnosti u stolu na židli, dal lokty na stůl, hlavu na ně a usnul. Za chvíli mne probudil zase jiný ozbrojený civil a říkal, že to je místnost pro emigranty, abych ji opustil. Tak zase. Hromské bílé košile, kravaty a vyžehlené obleky, zase na to mám doplácet? Já jsem emigrant, říkám. Doklady. Tady! Vytáhl jsem z vojenského chlebníku svůj vězeňský fascikl, otevřel a hned první list byl rozsudek smrti! Civil asi neuměl německy, řekl, že to mne neopravňuje, abych tam mohl zůstat a že nepůjdu-li dobrovolně, že mne nechá pod bajonetem vyvést. Nepůjdu, vyveďte. Přivedl nějakého železničního úředníka a ten opakoval, abych opustil místnost, jinak že mne vyhodí. Mně to bylo zase směšné, že by si mne troufal vyhodit, a řekl jsem s naprostým klidem: Jenom to zkuste! Nepůjdete? Ne!

Já vám ukážu, že ano. Odešel a přivedl vyššího železničního úředníka, patrně to byl přednosta. Ten se mě ale docela slušně ptal, proč nechci odejít. Ukázal jsem mu své kotníky a řekl, že nemohu stát a musím sedět a že jsem také emigrant... Řekl:

„Vemte si tu židli a pojďte se mnou.“

Dovedl mne do jiné místnosti a hledal místo, kde bych si na tu židli mohl sednout. Bohužel nebylo ji kde postavit. V jednom místě mezi dvěma spícími byl takový pásek místa asi dvacet centimetrů širokého. Tam jsem si lehl na bok a spal do rána.

Potom ať mě někdo začne poučovat a řekne: Dbejte na svůj zevnějšek, máte úspěch zaručen. Musím však podotknout, že v Augsburgu bylo krásné slunné počasí, byli jsme do bronzova opálení a vypadali jak po příjezdu z Riviery.

Ráno jsme pokračovali vlakem do Starého Města. V Otrokovicích byl zbořený most, proto jsme museli pěšky do Napajedel, a konečně o poledni byli ve Starém Městě. Na nádraží jsem se chtěl ztratit, aby mne nikdo nepoznal, protože jsem si už dávno předtím umiňoval, že půjdu polem pěšky domů, abych tu přírodu a domov lépe vychutnal a nebyl silničním provozem rušen.

U nádraží mne však poznali a zastavili dva bývalí buchlovičtí chlapci-školáci, tenkráte však už automechanici a zároveň majitelé nákladního auta Karel Straků a Zdena Daňhelů, a velice mne prosili, aby mne mohli zavézt domů. Nakonec jsem souhlasil, ale s podmínkou, že pojedeme oklikou na Břestek a za Buchlovicemi na záhumení že mne vyloží a nejméně tři hodiny od té doby pod čestným slovem nikomu neřeknou o mém návratu. Měl jsem pro to důvod. Můj plán byl takový: Zadem od záhumení přelezu zahradní plot, lehnu si za rybízový keř a budu pozorovat své děti při hraní a ženu při práci.

Tak se stalo. Ležel jsem asi dvacet minut a dcerka Lidka přihnala do zahrady pět housat, aby je pásla. Chvíli jsem ji pozoroval. Při mém zatčení měla rok a pět měsíců. Chtěl jsem navázat hovor, a proto jsem jí řekl:

„Liduško, ty máš pět housátek, já žádné, dej mně jedno."

Děcko se na mne trochu zpytavě podívalo a pak nohy na ramena a utíkalo pryč. Ale to už jsem slyšel, jak křičí:

„Maminkóóóó, tatínek přijel!"

Tak co se dalo dělat. Vstal jsem a šel vstříc své ženě, své matce, sestrám, bratrovi, kteří byli už několik dnů u nás a čekali na mne, a rovněž mnoha sousedům, kteří se chodili denně podívat, jestli jsem už doma. I syn Radomír přibelhal s ovázanou, hřebíkem propíchlou nohou, z lůžka na dvůr. Bylo trochu toho vítání a objímání a to už je všecko.

NAMÍSTO DOSLOVU

Vzpomínka na Breslau – Kletschkaustrasse– Beobachtungsabteilung rok 1943

(Josef Soldán, Prostějov, září 1971)

Toto jest můj příspěvek k věcem, které se odehrály takřka před třiceti lety. Čas, ten moudrý utěšitel a rádce v těžkých dobách zoufalství a rozverný lichotník po chvílích klidu a radosti, mnohé věci smyl a pokryl je milosrdným pláštěm zahojených ran. Avšak strach a hrůza, která byla denním hostem malověrných a vplížila se do našich myslí a srdcí v březnu 1939, zasila tam semínka, která zůstala na dně duše a dusila naději po celých šest roků.

Zážitky z těchto let vyvstávají znovu a žádají, aby byly ověřeny. Ano jest pravdou, že jsem v roce 1941 vstoupil do odbojové organizace, která se nazvala „Zelený kádr". Ano, chtěl jsem přispět k tomu, abych se mohl počítat mezi ty, kteří chtěli aktivně přispět v boji proti hnědé hrůze. Ale neodhadl jsem dosah toho všeho a přecenil jsem soudržnost a osobní odvahu jak moji, tak těch, kteří se se mnou spojili.

Zejména jsem nepočítal se zradou, se zradou a podlostí a také se strachem a bojácností, které jsou společníky těchto neblahých vlastností. Když tedy v létě 1942 naši organizaci zradili Václav Boháč z Michálkovic, Josef Bjaček z Ostravy a parašutista shozený ze SSSR F. Kosík, přišly chvíle děsu, čekání i bláhové naděje, že já nebudu mezi těmi, jejichž jména gestapo zná. Bohužel znalo i mé a došlo i k mému zatčení. Pokud jsem byl u gestapa, zbývala stále ještě naděje, že na mne gestapo celkem nic neví. Ale exportace s ostatními 22. prosince 1942 do Breslau učinila konec všem iluzím. Věznice v Breslau znamenala soudní přelíčení, jehož konec mohl být vzhledem k závažnosti celého případu jen jediný: Popraviště. A vcelku naše organizace nesplnila svoje poslání a já sám jsem neučinil tolik, abych mohl s vnitřním uspokojením nést svůj osud. A tak jsem od té doby začal bojovat o holý život.

V Breslau ve věznici jsem byl v tzv. Haus II, kde bylo popraviště. Oddělení C, oddělení k smrti odsouzených, kde sídlila tichá hrůza, otřesná beznaděj a končilo doufání, urychlovalo mé rozhodnutí. Duševní porucha to bylo jediné východisko, poněvadž podle platného pruského trestního řádu, i když po tom, co jest známo o nacistech, tak to zní paradoxně, nemohl být popraven duševně chorý. Celou věc jsem si dobře promyslel, jen jsem váhal se započetím. Až k tomu došlo 7. ledna 1943. Nechci zde uvádět všechno, co jsem učinil. Faktem jest, že toho dne odpoledne se oddělení B/4, kde jsem byl v cele 323, otřásalo nelidským řevem a ranami na dveře cely. Do mé cely vnikli dozorci a vězni, kteří měli na starosti úklid. Nešetřil jsem hlasivkami a také jsem kopal a bil kolem sebe. Také jsem dostával co proto, ale bolest jsem takřka necítil. Pak jsem byl omýván ve vaně a kamsi nesen. Procitl jsem ve velké cele, kolem lůžka seděli dva dozorci a mírným, domlouvavým hlasem mne konejšili. Byla to část hry z jejich strany a já byl opatrný. Několik dnů jsem odmítal stravu a jak malá tak tvrdá stolice byla složitým problémem, který se neobešel bez facek a kopanců.

Asi po čtrnácti dnech jsem byl zaveden na společnou celu, kde jednak stálo, jednak se procházelo asi deset nebo dvanáct vězňů. Nikoho jsem neznal ale přece na lavici, hlavu opřenou do dlaní, seděl Lojza Bártlů z Kroměříže, rovněž z naší organizace, který se pokusil o sebevraždu a byl dán na pozorování. Byl jsem na Beobachtungsabteilungu věznice na Klečkovské ulici v Breslau. Lojza mne informoval, kdo jsou zde Češi, a tak jsem se seznámil s Albertem Orlitou. Jemu děkuji za to, že žiji, on to byl, který, ačkoliv byl odsouzen k trestu smrti, dodal mi odvahy, která po dnech, které jsem posledních čtrnáct dnů prožil, klesla na bod mrazu. Pravda, počátky našeho setkání nebyly povzbudivé. Když jsem se k němu radostně hlásil jako k Čechovi a Moravákovi, tupě hleděl před sebe a na moji radostnou náladu záhadně odpověděl:

„Jak jsme si to ujednali, tak to uděláme."

Co jsme si ujednali a co uděláme nechápal jsem:

„Já o ničem nevím."

„Šak víš, šak si rozumíme," Orlita na to. Odešel jsem zmaten, k Lojzovi.

„On je magor, co?" konstatuji, Lojza přikývnul.

Po několika dnech, když si mne Orlita oťukal, přitočil se ke mně a řekl mi znenadání

„Moc se mnou nemluv, bylo by to nápadné a oba bychom si ublížili."

Tak teď to bylo jasné. Orlita je normální. Postupně jsem ho seznámil po částech se svým případem a požádal ho o radu. Vyslovil jsem domněnku, kterou jsem slyšel od starších vězňů, kteří měli již po soudě, byli odsouzeni k poměrně malým trestům a odpykávali si tresty v Breslau a kteří tvrdili, co napsalo gestapo do protokolů, že s tím se musí vězeň smířit, i když ho to bude stát hlavu. Soud že soudí jen podle protokolů gestapa. Orlita mně vysvětlil, že toho názoru před soudem byl i on, ale že to není pravda. Že se přesvědčil, že tzv. německá „Gründlichkeit" u soudců vylučuje, aby, není-li případ „Ganz klar!", vězně k trestu smrti odsoudili. Abych zapřel, co se zapřít dá, zvláště nebude-li

přímých svědků a budou-li, že máme možnost cestou k soudu se v policejním voze domluvit. To mne velice potěšilo.

Na mé cele, kde jsem spával, ležel rovněž odsouzenec k smrti Oto Ludvík, učitel ze Zlína. Byl jsem pevně přesvědčen, že je šílený, a s bolestí jsem konstatoval, že druh jeho šílenství je nešťastný denně ráno dozorcům říkal, že k němu v noci opět mluvil Bůh, který ho pověřil, aby sdělil Němcům, že pro svoje veliké hříchy a bezpráví, která páchají na jiných i svém národě, bude Německo v této válce potrestáno tím, že bude definitivně poraženo, rozdrceno a rozděleno mezi vítěze. V tu dobu skončila bitva o Stalingrad a lze si snadno představit, jak taková proroctví na německé dozorce působila. Jinak se Oto Ludvík velice modlil, nahlas si říkal překrásné staročeské žalmy od Petra Chelčického, které znal zpaměti. Bohužel, nic mu to nepomohlo. Asi v únoru 1943 navštívil ho vězeňský katolický kněz, kterému jsme říkali „Posel smrti", poněvadž dopředu věděl, kdo bude popraven, aby mu poskytl duchovní útěchy. Když jsem se jednou vrátil ze společné cely na celu, kde jsem spal, byl již Ludvík pryč popraven. Až po válce, když jsem se setkal s Albertem Orlitou, dověděl jsem se, že Ludvík Oto byl duševně zcela zdráv a že jen beznadějně bojoval o svůj život. Celé jeho jednání, horečně planoucí oči, suchá postava takřka kostlivce, utvrzovaly mne v domnění, že Ludvík je duševně chorý a byl jsem velmi otřesen skutečností, že byl popraven.

Orlita mě dále upozornil na špicly, zejména z řad německých vězňů.

Bohužel, za dobu svého věznění jsem poznal velmi málo německých vězňů, a to i vězňů, kteří byli věznění pro svoje politické přesvědčení, kteří by se chovali solidárně s ostatními vězni. Většinou jsme i pro ně byli „Ausländři", jak nás pohrdlivě nazývali. Tak i mezi námi byl nějaký Hlučíňák, Volksdeutsch, jménem Dombrowski, který v roce 1938 byl členem nacistických bojůvek, člověk jednak podlý, zákeřný, dále zbabělý a nízké inteligence. Očekával, že po roce 1938 bude za své služby odměněn vysokým společenským postavením. Když se tak nestalo, poslal jako člen NSDAP stížnost do Bormannovy kanceláře na opavského Kreisleitra, že tento udílí místa a služby jen těm, kdo za to dobře zaplatí. Výsledek byl ten, že milého Dombrowského, který po roce 1938 se přejmenoval na Siega, zavřeli. Sieg se teď strašně bál, že ho pošlou do koncentráku a že tam zdechne, jak se vyjádřil. A proto začal předstírat šílenství a vydával se za vojáka Rommelovy armády, který bojoval v Africe a kterého cafard a válečné útrapy připravily o rozum. Zpočátku, nežli došly jeho doklady, tak mu všichni bachaři věřili. Byl to přece Němec a k tomu voják. Jakmile však o něm přišel trestní záznam, bylo mu jednoznačně sděleno, aby s tím přestal a že si může pomoci jedině tak, když bude hlídat nás Čechy a usvědčovat nás ze simulace. A to také začal plnit. Přesto jsme se s Orlitou domlouvali a projednali další postup. Já jsem tvrdil, že mám pět žen a se všemi děti. Proto mne tam nemohou nechat a žádal jsem, abych mohl psát dopis svaté stolici v Římě, osobně papežovi, aby jim nařídil, aby mne pustili. Reakce dozorců byla k popukání. Řvaní a domlouvání, facky i výhružky, ale já jsem stále trval na svém a žádal o možnost psaní. Když jsem byl předveden k Ermitterungsrichterovi, což je asi náš bývalý vyšetřující soudce, první má otázka byla, kde je moje žena, která má mně přinést kafé a buchty, což tlumočník přesvědčivě a se zřejmým potěšením překládal. Na výzvu soudce, abych tedy znovu o svém případě mu řekl, jsem mu sdělil, že se mně chce s...t. Dozorce mě zavedl na záchod, kde jsem skutečně vykonal velkou potřebu, a přivedl nazpět. Soudce se ptal, zda jsem skutečně vykonal stolici. Na kladnou dozorcovu odpověď mávl soudce rukou a poslal mne bez výpovědi nazpět na oddělení, což mělo za následek zuřivé

nadávky hlavního dozorce Profta, stařičkého pána, který měl být dávno v penzi. Za trest ke mně nepustili mého obhájce.

Krátce před velikonočními svátky v dubnu 1943 přišel za námi na společnou celu lékař, vrchní vládní medicinální rada MUDr. Freisel. Přišel k Albertovi Orlitovi, poplácal ho na rameni a bodře řekl: „Na, Sie sind schon gesund. Sie kommen sogleich auf die Zelle. Wieder fleissig arbeiten."

V úterý po Velikonocích odvedli Alberta Orlitu. Byli jsme s Lojzou Bártlem velice smutni. Byli jsme přesvědčeni, že šel na popravu. Večer jsme se za něho pomodlili. Uplynul čtvrtek a my smutně na Alberta vzpomínali. V pátek krátce po dvanácté hodině, bylo slyšet dupot po schodech a veliký křik. Podívali jsme se s Lojzou na sebe. Tenhle hlas přece známe. Byl to Orlita, kterého opět přivedli na Beobachtungsabteilung. Jak sám vyprávěl, když ho odváděli, ztratil naději a propadl zoufalství. Pak si ale řekl, já se přece nevzdám. Předvedl rozzuření oni mu totiž řekli, že ho čeká Liduška jeho žena, a když mu ji nepřivedli, začal zuřit, rvát, všechno ničit, a tak ho zase přivedli zpět. Jeho žena mezitím již dostala zprávu o jeho smrti. Za několik málo dnů byl Orlita volán do kanceláře, kde čekal jeho advokát, a bylo mu sděleno, že trest smrti mu byl změněn v patnáct let žaláře. Kdyby se byl nebránil, bylo by omilostnění přišlo po jeho smrti, jak asi také bylo zamýšleno. Albert se šťastně vrátil, a kdyby nebyl předstíral duševní poruchu, tak by byl popraven.

Pokud jde o mne, byl jsem na Beobachtungsabteilung do února 1944. Tím jsem oddálil soudní řízení se mnou, a když jsem byl souzen, nebylo už proti mně žádných svědků, poněvadž od září 1943 do října 1943 probíhal proces s odbojáři organizace „Zelený kádr" a bohužel rozsudky zněly vesměs na tresty smrti, které byly u všech v listopadu 1943 vykonány. Já sám jsem měl třikrát soudní přelíčení. Prvé 13. září 1943, které bylo odročeno a vězeňskému lékaři uloženo soudem podat posudek o mém duševním stavu. Druhé přelíčení bylo 4. února 1944 a poslední 21. února 1944. Byl jsem pro nedostatek důkazů všechno jsem i v přítomnosti svědka gestapáka popřel osvobozen, ale gestapem poslán do koncentračního tábora Dachau, kde jsem se dočkal svobody a vrátil se 24. května 1945.

A tak jsem se pak opět setkal s Albertem Orlitou, k němuž mne kromě vděčnosti váže pevné pouto kamarádství, jehož si vážím pro jeho odvahu, statečnost, houževnatost a nikdy neklesající naději. Jest jisté, že dlouhá doba přetvářky a simulace byla pro nás těžkou dobou vypětí, opatrnosti, ostražitosti a hlavně pevné vůle. Ale výsledek stál zato.

FOTOPŘÍLOHY

Svatební fotografie manželů Orlitových z roku 1935. Rodinná historka praví, že fotograf chtěl zakrýt sokl pod novomanželem, ale ten trval na tom, že naopak musí být na fotografii vidět.

Manželé Orlitovi se svými čtyřmi dětmi a babičkou Antonií Orlitovou na fotografii z první poloviny 50. let

S vnukem Martinem v první polovině 60. let

V polovině 70. let, tedy v době psaní válečných pamětí

